aanleiding hiervan heeft GRECO geconcludeerd dat de aanbeveling volledig is geïmplementeerd.

Voor het handhaven van gedragsregels kent het VK feitelijk twee systemen. Ten eerste wordt opgemerkt dat leden van het parlement geen strafrechtelijke immuniteit genieten en dat bovendien een strafrechtelijke procedure wordt geprefereerd boven de interne disciplinering. Ten tweede kent het VK een systeem van onafhankelijke instanties, genaamd the Parliamentary Commissioners for Standards. De onderzoeksbevoegdheid tot het doen van onderzoek naar een mogelijke schending van de Code of Conduct en daarmee samenhangende Guide is belegd bij de Parliamentary Commissioner for Standards. Deze Commissioner ~~ontvangt~~ doet onderzoek naar het gedrag van leden uit eigener beweging of naar aanleiding van klachten. De Commissioner onderzoekt dan aan de hand van onder andere getuigenverklaringen en ander bewijs of er sprake is van een schending. In sommige gevallen, kleine schendingen, wordt de zaak direct door de Commissioner zelf afgedaan bijvoorbeeld als blijkt dat het betrokken lid iets niet wist en excuses heeft gemaakt. In andere gevallen wordt het onderzoek, inclusief de conclusie dat er een schending heeft plaatsgevonden, doorgeleid naar de Committee on Standards and Privileges. Deze commissie bekijkt het onderzoeksrapport en trekt haar conclusies in een eigen rapport. Beide rapporten worden op hetzelfde moment openbaar gemaakt. In het rapport van de commissie kan dan ook zijn opgenomen welke sancties dienen te worden opgelegd. Voor het opleggen van sancties[14] dient er instemming van het House of Commons te zijn. Over het algemeen wordt voor het nemen van disciplinaire acties jegens een lid een resolutie aangenomen door het House of Commons.

Ambtenaar of Kamerlid? Hoe benoemd/gekozen?

[redacted]
09/12/2018 15:17

Over de onderzoeken van de Commissioner wordt voorts opgemerkt dat de bevindingen altijd openbaar worden, ook als het slechts een kleine schending betreft die door de Commissioner is afgedaan. [15] Alle documentatie hierover, inclusief bewijsvoering, is te vinden op de website van het Britse parlement.

[14] De House of Commons heeft de mogelijkheid om de volgende sancties op te leggen: (officiële) reprimande (waaronder tevens kan vallen het verplicht tijdens de plenaire vergadering excuses maken), schorsing van het lid zonder behoud van schadeloosstelling of het wegsturen van leden. Tevens kan teveel betaald geld worden teruggevorderd. De mogelijkheid om leden weg te sturen is sinds 1922 slechts drie keer gebruikt.

[15] https://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/standards-and-financial-interests/parliamentary-commissioner-for-standards/complaints-and-investigations/allegations-the-commissioner-has-rectified/

GRECO merkt in de nalevingrapporten op dat de aanbeveling om het sanctieregime nader te beschouwen op onder andere effectiviteit is nageleefd. Er heeft door een sub-commissie van de Committee on standards een evaluatie plaatsgevonden van het bestaande regime. Uit die evaluatie bleek dat het sanctieregime voldoende en effectief was. Ook werd het voorstel gedaan om de samenstelling van de commissie te veranderen in die zin dat naast zeven leden ook zeven personen die niet lid waren van het parlement (zogenaamde lay members) onderdeel werden van de commissie. Dit is ook door het House of Commons ingevoerd. Volgens GRECO draagt dit bij aan de onafhankelijkheid van de betreffende commissie. Tevens wijst GRECO op de nieuwe disciplinaire sanctie van het starten van een zogenaamde *recall petition*.[16]

GRECO heeft in het tweede nalevingsrapport geconcludeerd dat alle aanbevelingen zijn geïmplementeerd en heeft de evaluatieronde voor het VK afgesloten.

3.3.2 Overige bronnen

De Britse politiek wordt geplaagd door veel schandalen, waaronder meerdere integriteitsschendingen als het verkeerd of onrechtmatig declareren van kosten, niet opgeven van financiële belangen of beïnvloeding door lobbyisten door middel van betaling.[17] In veel gevallen heeft de betrokken politicus direct ontslag genomen of is het aangekomen op een onderzoek en sanctie door respectievelijk de Commissioner en het House of Commons.

Commissioner kan zelf geen sanctie opleggen? Welke sanctie staan The House ter beschikking?

[redacted]
09/12/2018 15:19

3.4 Zweden

GRECO heeft de evaluatie voor Zweden op 12 november 2013 openbaar gemaakt. Het eerste nalevingsrapport is gepubliceerd op 29 januari 2016 en het tweede nalevingsrapport, waarmee voor Zweden de vierde evaluatieronde werd afgesloten, is gepubliceerd op 24 oktober 2017.

3.4.1 Evaluatie GRECO

[16] Indien een lid een ernstige schending heeft begaan, kan het House of Commons een petitie starten, de facto om het lidmaatschap af te nemen. De kiezers zijn degenen die hierbij het mandaat daadwerkelijk kunnen afnemen. Indien de kiezers instemmen met het verlies van lidmaatschap, vindt er voor deze zetel een nieuwe verkiezing plaats in dat district (by-election).

[17] Zie voor een (niet complete) lijst ook https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_scandals_in_the_United_Kingdom

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Criteria	Aanbeveling gekregen	Aanbeveling opgevolgd volgens GRECO
1. gedragscode etc.	X	X
2. verbod op bepaalde activiteiten	-	
3. verklaring bezittingen, etc.	X	X
4. systeem handhaving	X	X
5. programma voor bewustwording	X	X

Aanbevelingen ten aanzien van parlementsleden:
i.(i) that a code of conduct for members of parliament be adopted and made easily accessible to the public; and
(ii) that it be complemented by practical measures for its implementation, such as dedicated training and counselling (paragraph 46);
ii.(i) that written (public) clarification of the meaning of the disqualification rules of the Riksdag Act and guidance on the interpretation of those rules be provided to members of parliament; and
(ii) that a requirement of ad hoc disclosure be introduced when, in the course of parliamentary proceedings, a conflict between the private interests of individual members of parliament may emerge in relation to the matter under consideration (paragraph 52);
iii. that rules on gifts and other advantages – including advantages in kind – be developed for members of parliament and made easily accessible to the public; they should, in particular, determine what kinds of gifts and other advantages may be acceptable and define what conduct is expected of members of parliament who are given or offered such advantages (paragraph 55);
iv. that the existing regime of asset declarations be further developed, in particular (i) by including quantitative data of the financial and economic involvements of members of parliament as well as data on significant liabilities; and
(ii) by considering widening the scope of the declarations to also include information on spouses and dependent family members (it being understood that such information would not necessarily need to be made public) (paragraph 65);

v. that appropriate measures be taken to ensure supervision and enforcement of the existing and yet-to-be established rules on conflicts of interest, gifts and asset declarations by members of parliament (paragraph 72).

Voor het evaluatierapport van GRECO beschikte de Riksdag[18] niet over een gedragscode. Wel bestonden er enige verboden nevenfuncties en nevenactiviteiten. Naar aanleiding van het GRECO rapport heeft de Riksdag een speciale werkgroep aan het werk gezet, bestaande uit de eerste ondervoorzitter en een lid van elke fractie. Deze werkgroep heeft een gedragscode opgesteld met bijbehorende gids met gedetailleerde richtlijnen, die inmiddels is aangenomen door de Riksdag.[19] In de gedragscode zijn alle aanbevelingen van GRECO grotendeels meegenomen. In de evaluatie die leidde tot de aanbevelingen omtrent de gedragscode was ook aandacht gevraagd voor de omgang met lobbyisten. Hierop wordt niet meer specifiek ingegaan. De gedragsregels zijn alleen in het Zweeds beschikbaar, waardoor een goed begrip van de regels moeilijk is. Wel is duidelijk dat in de regels is vastgelegd dat leden giften en belangen moeten melden en dat in de bijbehorende richtlijnen ook staat hoe ze moeten omgaan met giften en gunsten en met aangeboden steekpenningen.

Ook is een systeem van toezicht en handhaving geïmplementeerd met de betreffende gedragsregels. De Voorzitter en de ondervoorzitters kunnen naar aanleiding van een klacht of uit eigener beweging een onderzoek starten naar een mogelijke schending van de gedragsregels. Indien de conclusie is dat een lid de gedragsregels heeft geschonden, bestaat de sanctie uit het feit dat tijdens een plenaire vergadering het betrokken lid met naam wordt genoemd en de feiten en bevindingen worden opgesomd, een systeem van "naming and shaming". Gezien de transparantie die dit biedt, heeft GRECO geoordeeld dat hiermee een voldoende systeem van toezicht en handhaving was ingesteld. De evaluatieronde is voor Zweden daarmee afgesloten.

[redacted] Wie voert dat uit? Welke mogelijkheden?

[redacted]
09/12/2018 15:21

Dat zou in NL ook kunnen werken (de facto al soms de situatie)

[redacted]
09/12/2018 15:21

3.4.2 Overige bronnen

Aangezien de gedragsregels pas sinds 1 januari 2017 in werking zijn is het lastig om de werking van de toezichtsysteem te zien. Wel is duidelijk dat leden van de Riksdag kunnen worden vervolgd voor bepaalde integriteitsschendingen. Zo is in 2014 een lid

[18] Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat Zweden een unicameraal parlement is.

[19] http://www.riksdagen.se/globalassets/01.-aktuellt/201617/en-uppforandekod-for-ledamoterna.pdf

vervolgd voor belangenverstrengeling die te maken had met bepaalde investeringen die hij had gedaan en niet had gemeld.[20]

3.5 Europees Parlement

Het Europees Parlement beschikt over een gedragscode met bijbehorende uitvoeringsvoorschriften. Onder de gedragscode vallen niet alleen regels omtrent het aannemen en melden van giften of het melden van belangen, maar ook regels omtrent oud-leden en lobbyactiviteiten. Ook bijvoorbeeld de op uitnodiging van een derde aanwezig zijn bij een door die derde georganiseerd evenement is gereguleerd.

Het EP beschikt ook over een systeem van toezicht en handhaving. De Voorzitter, belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode, kan het raadgevende comité voor het gedrag van leden, verzoeken om vermeende schendingen te onderzoeken. Indien deze een overtreding constateert wordt dit gemeld aan de Voorzitter met eventueel advies over de op te leggen sanctie. De Voorzitter besluit uiteindelijk over de op te leggen sanctie bij overtreding.

De sanctie zijn neergelegd in artikel 166, leden 3 tot en met 5, van het Reglement van Orde van het EP en bestaan uit:
(a) een berisping;
(b) het verlies van het recht op de verblijfsvergoeding voor een duur van twee tot dertig dagen;
(c) onverminderd de uitoefening van het stemrecht ter plenaire vergadering, en in dit geval onder voorbehoud van strikte naleving van de gedragsregels, tijdelijke uitsluiting van deelname aan alle of een deel van de werkzaamheden van het Parlement gedurende een periode van twee tot dertig vergaderdagen van het Parlement of een van zijn organen, commissies of delegaties;

(d) een voor maximaal een jaar geldend verbod voor het lid om het Parlement te vertegenwoordigen in een interparlementaire delegatie, een interparlementaire conferentie of een interparlementair forum.
(e) in geval van een schending van de vertrouwelijkheid, een voor maximaal een jaar geldende beperking van het recht van toegang tot vertrouwelijke of gerubriceerde informatie.

[20] https://www.svd.se/par-asling-i-blasvader

4. De in lid 3, onder b) tot en met e), bedoelde maatregelen kunnen worden verdubbeld bij herhaling van de overtreding of wanneer het lid weigert te voldoen aan een overeenkomstig artikel 165, lid 3, genomen maatregel.
5. Voorts kan de Voorzitter de Conferentie van voorzitters voorstellen het lid te schorsen of uit het door hem beklede ambt of een of meer door hem beklede ambten te ontheffen overeenkomstig de in artikel 21 neergelegde procedure.[21]

Een sanctie wordt ten slotte door de Voorzitter gepubliceerd op de website van het EP, waar de melding van de opgelegde sanctie minstens een jaar zichtbaar blijft.

[21] http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20180731+RULE-166+DOC+XML+V0//NL&language=NL&navigationBar=YES

From [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **Notitie toezicht en handhaving_rev**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date September 12, 2018 at 5:22:14 PM CEST

Hoi [redacted],

Hier nog de notitie met nog wat revisies/opmerkingen er in. Meeste trouwens al besproken zojuist.
Vrijdag begin van de middag hebben we weer even contact.

Mvg [redacted]

From [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **Integriteit Tweede Kaqmer**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date February 1, 2019 at 11:46:41 AM CET

Beste [redacted]

Zoals mondeling al aangekondigd, noemen we je kort een paar recente ontwikkelingen in bovenstaand dossier (mogelijk ook relevant voor de Voorzitter).

a) **Debat Eerste Kamer**
De Eerste Kamer heeft afgelopen dinsdag een plenair debat op fractievoorzittersniveau plaatsgevonden over integriteit in de Eerste Kamer. In december had er al een rondetafelgesprek in de Eersten Kamer plaatsgevonden, waarvoor ook Foort van Oosten was uitgenodigd. De Eerste Kamer is dus naar buiten toe wel echt aan het werk op dit terrein. Het debat dinsdag was bedoeld als afronding van een proces, maar tot een echte afronding is het niet gekomen. De echte besluiten (waar willen we heen? Welke regels willen we? Op welk niveau? Wat voor toezicht moet er zijn? Wat voor sancties?) zijn niet genomen. De drie ingediende moties lijken op dit moment nog geen meerderheid te behalen- maar daarvoor dient uiteraard de stemming aanstaande dinsdag te worden afgewacht.

Ter inleiding op het debat heeft de Voorzitter van de Eerste Kamer onder andere gewezen op zes conclusies/afspraken die inmiddels binnen de Eerste Kamer (College van Senioren) zijn getrokken/gemaakt m.b.t. integriteit. Als volgt:
1. We publiceren binnenkort een integraal geschenkenregister en een reizenregister op de website van de Eerste Kamer. Deze registers zijn een aanvulling op de vermelding van reizen en geschenken bij individuele leden;
2. Alle leden krijgen een herinnering van [redacted] met het verzoek ontvangen geschenken en gemaakte reizen te melden;
3. We hebben geconcludeerd dat de openbaarmaking van functies die leden naast het lidmaatschap van de Kamer bekleden meer aandacht vereist. De overzichten met nevenfuncties moeten actueel en correct zijn, en ook voldoende informatie bevatten. Daarbij gaat het met name om de reglementair vereiste korte beschrijving van de werkzaamheden die een lid verricht en van de organisatie waarvoor het lid werkzaam is. Daar gaan we scherper op zijn;
4. De relevante wet- en regelgeving wordt nogmaals onder de leden verspreid;
5. Na de komende Kamerwisseling wordt een introductiebijeenkomst over integriteit georganiseerd voor de nieuwe leden, en voor alle leden;
6. Het College van Senioren organiseert tweemaal per jaar een speciale bijeenkomst over integriteit, bedoeld om ervaringen en best practices uit te wisselen.

De Tweede Kamer hanteert dezelfde afspraken, m.u.v. punt 6. In het rapport van de werkgroep-Van Oosten staat wel een enigszins vergelijkbare aanbeveling.
V.w.b. punt 3 gaat de Tweede Kamer minder ver maar dat punt is voor de Tweede Kamer ook wat minder relevant.
Zie voor het gewisselde tijdens het debat verder: https://www.eerstekamer.nl/verslag/20190129/verslag . Ook heel interessant omdat de opvattingen van de individuele leden van de werkgroep-Van Oosten deels uiteen liepen/anders waren dan die van de leden uit de EK.

b) **Lezing prof. Bovend'Eert**
Op dinsdag 29 januari was er een lezing bij de Academie voor Wetgeving met als onderwerp: Gedragsregels voor leden van het parlement, met als spreker prof. Bovend'Eert, deskundige op dit terrein. Hij was ook één van de gesprekspartners van de werkgroep-Van Oosten en tevens aanwezig bij het rondetafelgesprek van de Eerste Kamer in december vorig jaar. Hij vindt dat Eerste en Tweede Kamer op dit moment echt tekortschieten op het terrein van integriteit. Hij pleit o.m. voor een stevige set van gedragsregels (een soort code of conduct, waar de werkgroep-Van Oosten overigens een heel voorzichtig voorstel voor doet in de vorm van een leidraad) en vooral voor een goede handhaving van de afgesproken regels (daar voldoen beide Kamers helemaal niet aan). Eventueel zijn de sheets van deze lezing beschikbaar.

c) **Politieke Integriteitsindex 2018**
In de media blijft het onderwerp ook belangstelling trekken. Zo stond in de Volkskrant van afgelopen zaterdag een artikel over de politieke integriteitsindex van 2018. Zie verder:
https://newsdesk.moreover.com/click/?p=aHR0cHM6Ly9uZXdzZGVzav5tb3llb3Zlci5jb20vYXJ0aWNsZS8zODM1NTA4NjEyOC5odG1sP2NpZD1NVEEzT1RRNCZ1aWQ9TVRVME1qUXg&a=38355086128&f=UHJpbnQ&s=YWxlcnQ&u=

Met vriendelijke groet, ook van [redacted] en [redacted],

[redacted]

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

151

From [redacted] [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **Rapportage werkgroep integriteit_versie 1.0_06 11 18**
To [redacted] < [redacted] tweedekamer.nl>,[redacted] tweedekamer.nl>
Date November 6, 2018 at 11:06:00 AM CET

[redacted]

Versie 1.0 met alle opmerkingen van [redacted] en vanochtend verwerkt.
Hier en daar in arcering nog een kleinigheidje.
Gedragscode en leidraad kunnen worden ingevoegd.
Beide graag nog goed en kritisch kijken naar de exacte formulering van de vier aanbevelingen (zie samenvatting en zie H5, die uiteraard op beide plekken u identiek zijn verwoord)

Sterkte!

From [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: aanbevelingen Greco**
To [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Date September 27, 2021 at 1:41:56 PM CEST

Ah ja dat laatste is ook een goede

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] |M +(31)6[redacted] [redacted]@tweedekamer.nl | | www.tweedekamer.nl

---

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: maandag 27 september 2021 13:40
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: aanbevelingen Greco

Er staat sinds vandaag (!) een nieuw addendum op de site van GRECO, maar die is nog vertrouwelijk en kan ik dus niet inzien. Als die nieuw is, dan is daar waarschijnlijk alles van het afgelopen jaar in meegenomen. Kan dus goed zijn dat binnenkort wordt openbaar gemaakt dat we voldoen.

Meer doen- hoeft inderdaad niet. We herinneren leden regelmatig aan registers en dus ook gedragscode en regeling. En het thema kan jaarlijks worden besproken bij de raming n.a.v. de jaarverslagen van het college integriteit en de adviseur. Het blijft dus op het netvlies staan van iedereen.

Hartelijke groet,

[redacted]
Griffie Plenair/Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
M +(31)6 [redacted] E [redacted]@tweedekamer.nl

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: maandag 27 september 2021 13:35
Aan [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: FW: aanbevelingen Greco

Weet jij dat? Wanneer volgende rapport Greco? Ik vul wel aan als het gaat âmeer doenâ, want we herinneren de leden al twee keer per jaar en dan nu voortaan ook aan gedragscode en regeling integriteit.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] |M +(31)6[redacted] E [redacted]@tweedekamer.nl | | www.tweedekamer.nl

---

Van [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: zaterdag 25 september 2021 15:45
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: Fwd: aanbevelingen Greco

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

> **Van:** "Bergkamp, V." <v.bergkamp@tweedekamer.nl>
> **Datum:** 25 september 2021 om 14:40:06 CEST
> **Aan:** [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
> **Kopie:** "secretariaat.voorzitter" <[redacted]@tweedekamer.nl>, [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>, [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>, "[redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
> **Onderwerp: Antw: aanbevelingen Greco**
>
> Ï»¿ Be[redacted],
>
> Dank! Helder!

Wij voldoen dus aan alle 4 de aanbevelingen.
Mooi!
Wanneer komt rapport uit dat dit hopelijk zal concluderen?

Kunnen we nog meer doen? Bijv qua bewustzijn en communicatie?

Hrtgr,

Vera Bergkamp
Voorzitter Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

> Op 22 sep. 2021 om 12:46 heeft [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl> het volgende geschreven:
>
> ï»¿
> Ha Vera,
>
> Onlangs heb je gevraagd om een overzicht van de aanbevelingen van Greco (waar voldoet de Kamer wel/niet aan).
> Hierbij een kort overzicht (opgesteld door Bureau Wetgeving).
>
> Groet,
> [redacted]
> <uitvoering aanbevelingen GRECO.docx>

Gedragscode Integriteit Leden Tweede Kamer

De Tweede Kamer heeft op 22 september 2020 de Gedragscode integriteit en de Regeling toezicht- en handhaving integriteit vastgesteld. De Gedragscode brengt bestaande integriteitsregels samen, zodat voor Kamerleden inzichtelijk en overzichtelijk wordt welk kader voor hun handelen van toepassing is.

Kern van de Regeling toezicht- en handhaving is dat een onafhankelijk College onderzoek kan doen naar aanleiding van klachten die kunnen worden ingediend m.b.t. de integriteit van Kamerleden.

Reikwijdte Gedragscode

De gedragscode ziet op al het handelen in het ambt van Kamerlid, waaronder tevens wordt begrepen gedragingen die het gezag of de waardigheid van de Kamer in ernstige mate schaden. Deze geformuleerde reikwijdte van de Gedragscode betekent dat niet uitgesloten is dat klachten over ongewenste omgangsvormen ~~aan~~ door het College ~~ter beoordeling worden voorgelegd~~in behandeling worden genomen.[1] Het is aan het College om in concrete gevallen op basis van de ontvangen informatie en andere relevante feiten en omstandigheden te bepalen of de klacht behandeling kan worden genomen. Klachten die zien op (mogelijke) strafbare feiten worden niet in behandeling genomen. Het College kan met de klager in overleg treden over het doorzenden van de klacht naar het openbaar ministerie. Zo mogelijk kan het College de klager helpen de stap te zetten zelf aangifte te doen van het strafbare feit.

~~Iedere burger~~Een ieder kan een klacht indienen bij het College. ~~Er is geen uitzondering gemaakt voor~~ Dit betekent dat ook Kamerleden, ambtenaren of fractiemedewerkers een klacht kunnen indienen.

Verbeteringen Gedragscode

Het College zal ~~-~~aan de hand van binnenkomende klachten ervaring moeten opdoen of de Gedragscode en de daarbij behorende Regeling toezicht integriteit voldoende handvatten biedt om in voorkomende gevallen tot een zorgvuldig oordeel te komen. Mocht het college mogelijke verbeteringen voor de gedragscode constateren, dan kan het dit aangeven in het jaarverslag middels aanbevelingen. Het doel van het opnemen van de rapportages en mogelijke aanbevelingen is dat hierdoor een soort 'jurisprudentie' ontstaat. Dit kan mede gaan dienen als leidraad voor het handelen van Kamerleden. Bovendien zal hiervan ook een zekere normerende werking uit gaan. De rapportages en aanbevelingen dragen bij aan een eenduidige en bestendige uitleg en aan de verdere ontwikkeling van de gedragscode. Bij een deel van de bestaande integriteitsregels, met name de regels waarop nu nog geen toezicht

[1] . In de regelingen integriteit staan de grondslagen voor de reikwijdte uiteengezet- hieronder wordt tevens begrepen ambtelijke integriteit. Zie voor een uitleg van de omvang van ambtelijke integriteit o.a. "Hoe is het gesteld met de ambtelijke integriteit van de leden van het parlement?" van P. Bovend'Eert, NJB 2016/2172. Met het bijeenbrengen van de integriteitsregels in de Gedragscode is niet bedoeld een wijziging aan te brengen in de omvang hiervan.

wordt gehouden, kan in de praktijk nog nadere duiding nodig zijn omdat zij bijvoorbeeld open normen bevatten. Deze ontwikkeling zal over meerdere jaren plaatsvinden zodat na verloop van tijd een steeds duidelijker en eenduidiger kader ontstaat.

Artikel 15 van de Regeling toezicht en handhaving beschrijft het als volgt:

> "…. Naarmate de betekenis van de Gedragscode en de onderliggende regels door de praktijk verdere invulling krijgen, kan het daarom nodig zijn de Gedragscode aan te passen of de toelichting aan te vullen. Dat geldt ook voor het systeem van toezicht en handhaving zoals dat is neergelegd in deze regeling. Het Presidium kan daartoe van tijd tot tijd voorstellen voor herziening doen aan de Kamer. Teneinde de eenduidigheid van de uitleg en toepassing van de Gedragscode en de onderliggende regels te bevorderen, betrekt het Presidium in haar voorstellen nadrukkelijk de jaarverslagen van de Adviseur en van het College. Gelet op de vernieuwingen die met deze regeling worden voorgesteld, wordt aanbevolen om zes jaar na de inwerkingtreding – of zoveel eerder als wenselijk – een algehele evaluatie van de werking en effectiviteit van de gedragscode en het stelsel van advisering, toezicht en handhaving uit te voeren. Tevens kunnen al eerder deelevaluaties plaatsvinden indien dit wenselijk wordt geacht."

Bespreekpunten:

- Deelt het Presidium de opvatting dat het aan het onafhankelijke College van onderzoek integriteit zelf is om aan de hand van individuele klachten en met inachtneming van de reikwijdte van de Gedragscode en de Regeling toezicht en Handhaving haar taakuitoefening nader vorm te geven;
- Is het Presidium bekend met het feit dat iedereen een klacht kan indienen bij het College van Onderzoek Integriteit, met inbegrip van fractiemedewerkers en ambtenaren.

From [redacted] </O=STATENGENERAAL[redacted]
[redacted]
Subject **RE: aangepaste notitie**
To [redacted]@tweedekamer.nl>
Date June 8, 2021 at 4:17:48 PM CEST

Hai[redacted],

Ik heb een paar minieme aanvullingen en de opmerking vooraf dat nu het lettertype halverwege iets groter lijkt te zijn. Heb ik je hiermee geholpen?

Hartelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Griffie Plenair/Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
M +(31)6[redacted] E [redacted]@tweedekamer.nl

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: dinsdag 8 juni 2021 15:20
Aan [redacted]. <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: aangepaste notitie

Ha [redacted],

Hierbij een iets aangepaste versie van de notitie.

Groet
[redacted]

From [redacted] </O=STATENGENERAAL[redacted]
[redacted]
Subject **Rapport versie 1.1**
To [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>, [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Date November 8, 2018 at 11:17:44 PM CET

Hai [redacted] en [redacted]

Hierbij de volgende versie van het rapport. Ik heb de kleine dingen zoveel mogelijk verwerkt, Kleijssen zoveel mogelijk verwerkt, een voetnootje Van Schendelen ingevoegd en de bijdragende mensen gekieteld. Voor aanbeveling 4 heb ik nog wat dingen opgenomen uit het gesprek met Kleijssen die voor jou [redacted] misschien nuttig zijn. Als je er niets mee kan, is dat natuurlijk helemaal prima.

Ik heb het hele ding dus echt weer helemaal doorgenomen. Daarbij viel me dus ook op dat het rapport niet overal hetzelfde lettertype en zo gebruikt. De hoofdtekst heb ik al helemaal rechtgetrokken d.w.z. lettertype Verdana, 9punt, alinea exact 14,15 pnt. De bijlagen zijn nu nog in verschillende lettertypes en zo. Laten we dat zo?

Mocht ik nu in het rapport nog overduidelijk dingen hebben laten liggen- sorry! Mijn hoofd heeft inmiddels een bepaalde mate van overgaar en tekstblindheid bereikt. Godzijdank zijn jullie er nog voor de extra check! Als er vragen zijn- bel/mail gerust.

Groetjes,
[redacted]

Geachte leden,

Op grond van de artikelen 15.19 tot en met 15.21 van het Reglement van Orde rusten op Kamerleden enkele registratieverplichtingen. Kamerleden dienen opgave te doen van hun nevenactiviteiten en -inkomsten, belangen die redelijkerwijs als relevant kunnen worden beschouwd, buitenlandse reizen waarvan de vervoers- en verblijfskosten geheel of gedeeltelijk door derden, waaronder lobbyisten, zijn betaald, en geschenken en voordelen die een bedrag van 50 euro te boven gaan. Tweemaal per jaar worden de leden geattendeerd op het bijhouden van deze registers, conform de aanbeveling van de werkgroep integriteit leden Tweede Kamer uit 2014.

De opgaven worden door de Griffie plenair opgenomen in de daartoe bijgehouden registers, te weten het geschenkenregister, het reizenregister en het register nevenactiviteiten, die openbaar zijn en worden gepubliceerd op de website van de Kamer. Het is uitdrukkelijk de verantwoordelijkheid van de leden zelf om zorg te dragen voor het tijdig doorgeven van de juiste informatie.

Ten aanzien van het register voor nevenfuncties maken wij u er tevens op attent dat, conform artikel 15.19, tweede lid, van het Reglement van Orde, de leden uiterlijk op 1 april (aangiftedatum 1 mei) na ieder kalenderjaar hun daadwerkelijk genoten inkomsten van nevenfuncties over dat kalenderjaar dienen te vermelden.

Opgaven en wijzigingen voor alle registers kunnen te allen tijde worden doorgegeven via [redacted]@tweedekamer.nl. De opgave wordt dan verwerkt en gepubliceerd in de betreffende registers.

Hoogachtend,

De Griffie Plenair

From [redacted] </O=STATENGENERAAL/[redacted]
[redacted]
Subject **RE: Attenderingsmail registers**
To [redacted]@tweedekamer.nl>
Date November 3, 2021 at 2:24:33 PM CET

Hai [redacted],

Bij deze de brief! Ik hoop dat je er wat mee kunt.

Groetjes,
[redacted]

Van: [redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: woensdag 6 oktober 2021 15:50
Aan [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: Attenderingsmail registers

Hoi [redacted],

Hierbij een voorbeeld van de mail die we altijd uitsturen. Fijn dat jij er naar wilt kijken ;-)

Dank!

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]
[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | F +(31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Werkgroep Integriteit

Aan: Voorzitter Presidium Tweede Kamer

Plaats en datum: Den Haag, 14 november 2018
Betreft: Rapport werkgroep integriteit leden van de Tweede Kamer

Geachte Voorzitter,

Bij brief van 29 juni 2018 heeft u namens het Presidium de bovengenoemde werkgroep verzocht zich weer te buigen over de bestaande integriteitsbepalingen, in het licht van de aanbevelingen van de GRECO en in het licht van aanstaande nieuwe regelgeving ten aanzien van personen die een publiek ambt vervullen.

Hierbij doe ik u namens de werkgroep het rapport van de werkgroep toekomen. Desgewenst ben ik graag bereid namens de werkgroep in het Presidium een toelichting op het rapport te geven.

Hoogachtend, [redacted]

de voorzitter van de werkgroep Integriteit leden van de Tweede Kamer,

[redacted]

159_2

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

T. 070-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl

From "[redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **Re: college van onderzoek en reikwijdte gedragscode_Wet schadeloosstelling**
To [redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
Date April 19, 2022 at 9:29:19 PM CEST

Snap het. [redacted] is inmiddels geraadpleegd. Veel beterschap gewenst!

[redacted]

Van: "[redacted]." <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: dinsdag 19 april 2022 20:59
Aan: "[redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: Re: college van onderzoek en reikwijdte gedragscode_Wet schadeloosstelling

Ha [redacted],

[redacted] Misschien [redacted] of [redacted] even benaderen?

Hartelijke groet,
[redacted]

Op 19 apr. 2022 om 16:13 heeft [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl> het volgende geschreven:

[redacted],

Er is een vraag gesteld hoe iemand een klacht kan indienen over het niet-naleven van de regels voor Kamerleden die betrekking hebben op de opgave van neveninkomsten. Hieronder een passage uit het conceptantwoord. Verwezen wordt naar de Belastingdienst. Daarnaast is het de vraag of (ook) een klacht ingediend kan worden bij het college van onderzoek. Dat zal deels afhangen van hoe de klacht precies luidt en of deze ook gemotiveerd is. Maar dat is dan aan het college ter beoordeling. Valt het niet naleven van de Wet Schadeloosstelling (mogelijk) onder de reikwijdte van de Gedragscode?

Het antwoord op deze vraag vindt men op:
https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/standaard_functies/prive/contact/fraude_misdaad_en_misstanden_melden/meld_belastingfraude_en_financiele_fraud [1]
De Belastingdienst zal de fiscale wetgeving als uitgangspunt nemen bij een melding van een vermoeden van onregelmatigheden en/of fraude. Gelet op het feit dat in artikel 3 e.v. van de Wet Schadeloosstelling (registratie en opgave van nevenfuncties en âinkomsten) verwezen wordt naar fiscale wetgeving is het gerechtvaardigd te veronderstellen dat de Belastingdienst een melding in behandeling neemt.

Verder geldt op grond van de integriteitsregels van de Tweede Kamer dat een Kamerlid onder meer dient te voldoen aan de registratieverplichtingen die het ambt hem oplegt en handelt conform de regels van de Kamer (Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal). Uit de Regeling Toezicht en handhaving Gedragscode Leden van de Tweede Kamer volgt dat eenieder een klacht kan aanbrengen aangaande overtreding van de Gedragscode en dat het College van onderzoek integriteit belast is met het behandelen van klachten aangaande overtreding daarvan. Het college bepaalt op grond van de Regeling of de klacht al dan niet in behandeling wordt genomen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Stafdienst HR
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | | www.tweedekamer.nl

---

[1] Gebruik de laatste versie van Google Chrome, Microsoft Edge, Mozilla Firefox of Apple Safari

From [redacted]</O=STATENGENERAAL[redacted]
Subject **RE: concept regeling sociale veiligheid**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date February 1, 2022 at 12:36:58 PM CET

Hoi [redacted],

Bijgaand nog het aangepaste stuk naar aanleiding van de bespreking vrijdag. Zou jij deze nog kunnen doornemen en evt. aanvullen (zie wat dat betreft ook de opgenomen opmerking)?

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted] Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E[redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

---

Van:[redacted] tweedekamer.nl>
Verzonden: donderdag 27 januari 2022 11:52
Aan:[redacted]@tweedekamer.nl>[redacted] tweedekamer.nl>
CC:[redacted] tweedekamer.nl>
Onderwerp: concept regeling sociale veiligheid

Beste [redacted],

Bijgaand mede namens [redacted]het eerste concept inzake de uitwerking van de motie Leijten. Er staan enkele discussiepunten en varianten in die we morgenochtend even langs kunnen lopen.

Tot morgenochtend!

Hartelijke groet,
[redacted]
Griffie Plenair/Bureau Wetgeving
06-[redacted]

4.1.1

[redacted]

Van: [redacted] tweedekamer.nl>
Verzonden: woensdag 26 januari 2022 13:10
Aan: [redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: concept voorstel d.d. 25 januari 2022 met toelichting

Hoi [redacted].

Ik ben momenteel aan het werk, kom zo op de sociale veiligheid terug. Maar hier kom ik inderdaad later in de week op terug.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted] Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

4.1.1

[redacted]

36 051 **Voorstel van het Presidium tot wijziging van het Reglement van Orde in verband met de verplichte publicatie van arbeidsomstandighedenbeleid door fracties en groepen**

Nr. ** Expression is faulty ** **NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG**
Ontvangen ** Expression is faulty **

Het Presidium heeft met belangstelling kennisgenomen van het verslag over het onderhavige voorstel. Zij dankt de leden van de fracties van de VVD, D66, PVV, CDA en SP voor de door hen gestelde vragen en gemaakte opmerkingen, waarop hieronder verder zal worden ingegaan. Ter vergroting van de leesbaarheid en ter beperking van doublures zijn sommige vragen gezamenlijk beantwoord. Het Presidium hoopt met deze nota alle in het verslag gestelde vragen naar tevredenheid te hebben beantwoord.

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie
De leden van de VVD-fractie hebben met interesse kennisgenomen van het voorstel van het Presidium tot wijziging van het Reglement van Orde in verband met de verplichte publicatie van arbeidsomstandighedenbeleid door fracties en groepen. Deze leden hebben enkele verduidelijkende vragen betreffende het voorstel.

De leden van de VVD-fractie lezen dat fracties en groepen verplicht worden om het door hen gevoerde arbeidsomstandighedenbeleid openbaar te maken op een website en de vindplaats hiervan te delen met de Griffier, waarmee het vervolgens centraal toegankelijk gemaakt kan worden via de website van de Tweede Kamer. Deze leden vragen voorts waarom fracties en groepen zelf eerst hiervoor een site dienen op te richten en waarom er niet gekozen is voor een directe centralisatie van beleid, net zoals al gehanteerd wordt voor het reeds bestaande geschenkenregister.

Het Presidium wijst er voor wat betreft de vraag over directe centralisatie van beleid op dat de wettelijke verplichting tot het voeren van het betrokken arbeidsomstandighedenbeleid bij de fracties en groepen als werkgever berust, en dat in de aangenomen motie Leijten ook is verzocht om fracties “te verplichten dat dit beleid openbaar moet zijn”.[1] In het verlengde van deze wettelijke achtergrond en de motie, is er bij de uitwerking van het voorstel voor gekozen de verantwoordelijkheid voor de openbaarmaking in eerste instantie te beleggen bij de fracties en groepen, die ook al over een website of -portal beschikken. Het centraal toegankelijk maken kan op deze wijze overigens ook minder arbeidsintensief zijn, aangezien de fracties en groepen binnen het voorstel de mogelijkheid hebben om eenmalig over te gaan tot het toezenden van een (blijvend werkende) link, en daarna niet steeds de noodzaak hebben tot verdere communicatie met de ambtelijke organisatie bij aanpassingen van het arbeidsomstandighedenbeleid.

Verder vragen de leden van de VVD-fractie het Presidium meer duidelijkheid te geven over eventuele consequenties voor fracties of groepen die hun arbeidsomstandighedenbeleid niet openbaar maken. In het voorliggende voorstel staat enkel dat fracties en groepen hierop zullen worden aangesproken.

Eerder is aangegeven dat iedere fractie en groep over een website beschikt. Dat klopt toch?
[redacted]
04/06/2022 13:40

Dit heb ik niet gecontroleerd, maar mag wel verondersteld worden. Overigens zou andere wijze van openbaring dan via een website, ook prima zijn toch?
[redacted]
04/19/2022 14:04

Nee, het voorstel gaat echt uit van publicatie op een openbare website. Het staat met zoveel woorden in de regelingstekst.
[redacted]
04/20/2022 09:50

Ik heb dit net nogmaals gecontroleerd en de enige die nog geen eigen website heeft is Gundogan, maar dit is verklaarbaar.
[redacted]
04/21/2022 08:37

[1] Kamerstukken II 2020/21, 35752 nr. 9. Zie https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35752-9.html.

Voor wat betreft de consequenties van het niet naleven van de openbaarmakingsplicht, klopt het inderdaad dat hiervoor in het voorstel geen sanctie is opgenomen. Op de niet-naleving kan uiteraard wel de aandacht worden gevestigd, bijvoorbeeld~~.~~ bij de behandeling van de Raming. Fracties en groepen kunnen elkaar dus in het openbare debat aanspreken op de niet-naleving. ~~Daarbij kan in zekere zin dus sprake zijn van "naming and shaming".~~ Voor de situatie van het niet voldoen aan het verplichte arbeidsomstandighedenbeleid zijn in de hoofdstukken 5 en 7 van de Arbeidsomstandighedenwet wettelijke toezicht- en sanctievoorzieningen getroffen.[2] Daarbij kan door de Arbeidsinspectie in het kader van het toezicht onderzoek worden verricht, naleving worden geëist, en bijvoorbeeld~~.~~ een dwangsom of bestuurlijke boete worden opgelegd.

5.2.1
[redacted]
04/19/2022 14:07

Is dit gecheckt? Bijv. bij [redacted]?
[redacted]
04/20/2022 09:54

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van het voorstel van het Presidium tot wijziging van het Reglement van Orde in verband met de verplichte publicatie van arbeidsomstandighedenbeleid door fracties en groepen. Deze leden hebben hierover nog een aantal vragen.

De leden van de D66-fractie onderschrijven het doel van deze wijziging, namelijk het creëren van een veilige werkplek voor iedereen in het Tweede Kamergebouw. Recente ontwikkelingen hebben eens te meer aangetoond dat dit onderwerp onverlet onze aandacht behoeft.

De leden van de D66-fractie merken op dat het voorstel van het Presidium zich richt op het tweede deel van de motie van het lid Leijten van 29 juni 2021 (Kamerstuk 35 752, nr. 9), namelijk de openbaarmaking van het betreffende arbeidsomstandighedenbeleid waartoe fracties en groepen worden verplicht. Het Presidium geeft aan dat er al een wettelijke verplichting bestaat voor groepen en fracties om een algemeen arbeidsomstandighedenbeleid te voeren, onder de Arbeidsomstandighedenwet. Deze leden vragen zich af wat dit in de praktijk betekent. Als bij een fractie of groep een arbeidsomstandighedenbeleid ontbreekt, kan dit dan alleen bij de rechter afgedwongen worden indien een fractie of groep weigert? Zou het meerwaarde hebben om dit ook in het Reglement van Orde op te nemen, zodat leden van een fractie of groep, of medewerkers van een fractie of groep, ook een beroep kunnen doen op het Presidium of het College van onderzoek integriteit? Is dit door het Presidium overwogen? Zo ja, waarom is anders besloten?

Anders dan voor de in de aangenomen motie verzochte openbaarmakingsverplichting, zijn voor het niet voldoen aan het verplichte arbeidsomstandighedenbeleid in de Arbeidsomstandighedenwet toezicht- en sanctievoorzieningen getroffen. Zie daarover de eerdere beantwoording van de vraag van de VVD over dit onderwerp. Er is daarvoor dus een stevig wettelijk instrumentarium, en een aanvullende regeling in het Reglement lijkt niet noodzakelijk.

5.2.1
.
[redacted]
04/07/2022 11:49

Ik zou zeggen: alleen "noodzakelijk", aangezien je anders eigenlijk moet uitleggen waarom niet "wenselijk".
[redacted]
04/19/2022 14:11

Is er vanuit het Presidium contact geweest met de fracties en groepen over hun arbeidsomstandighedenbeleid? Is bij het Presidium bekend of er fracties of groepen zijn die nog niet dit soort beleid hebben? Indien dit het geval is, welke stappen zet het Presidium om ervoor te zorgen dat de betreffende fracties en groepen dit wel krijgen?

De Kamer heeft het Presidium met het aannemen van de motie Leijten verzocht de fracties ertoe te verplichten het door hen te voeren arbeidsomstandighedenbeleid openbaar te maken, en de fracties en groepen zijn wettelijk dus reeds verplicht tot het voeren van dit beleid.

[2] **Zie de** Arbeidsomstandighedenwet.

Aangezien de Kamer de openbaarmaking van het betrokken beleid wenst en het beleid wettelijk verplicht is, was er geen reden het beleid voorafgaand aan dit voorstel te inventariseren, wat dus ook niet heeft plaatsgevonden. Uiteraard zal in het kader van de uitvoering van het voorstel wel duidelijk worden welke fracties en groepen voldoen aan de door de Kamer gewenste verplichting~~;~~ en welke fracties en groepen er niet aan voldoen, en zullen fracties en groepen die daarin tekortschieten hierop kunnen worden aangesproken. De ~~verdere~~ handhaving van de Arbeidsomstandighedenwet ligt verder in handen van de Arbeidsinspectie.

Over de openbaarmaking van het beleid lezen de leden van de D66-fractie dat het beleid op een openbare website geplaatst moet worden en met de Griffier gedeeld. Deze leden merken op dat de reikwijdte van ongewenst gedrag en de manier waarop daarmee omgegaan dient te worden tot op zekere hoogte aan verandering onderhevig is. Zal het Presidium de fracties en groepen ook periodiek verzoeken te controleren of het beleid nog volstaat?

Op de fracties en groepen rusten verschillende wettelijke verplichtingen, waaronder de verplichting tot het voeren van een arbeidsomstandighedenbeleid. De verantwoordelijkheid om te blijven voldoen aan de wet ligt daarbij bij de fracties en groepen, en het Presidium ziet hierbij voor zichzelf geen verdere controlerende taak.

Vragen en opmerkingen van de leden van de PVV-fractie
De leden van de PVV-fractie hebben met afkeuring kennis genomen van bovengenoemd voorstel van het Presidium. Deze leden hebben hierbij nog enkele vragen en opmerkingen.

Kan de Voorzitter aangeven waar precies in de Arbeidsomstandighedenwet staat dat stichtingen van de fracties en/of fracties verplicht zijn een algemeen arbeidsomstandighedenbeleid te voeren? Kan de Voorzitter aangeven waar de wet zegt dat het verplicht is dit arbeidsomstandighedenbeleid te openbaren? Of hebben de leden van de PVV- fractie gelijk als zij zeggen dat het openbaren van zo'n arbeidsomstandighedenbeleid geen wettelijke basis heeft en dat de Voorzitter, net als het Presidium, slechts op grond van een Kameruitspraak dit voorstel doet?

~~Het Presidium betreurt dat de leden van de PVV-fractie met afkeuring hebben kennisgenomen van het voorstel, en hoopt dat met de beantwoording aan de bezwaren van deze leden tegemoet wordt gekomen.~~
De fracties en groepen ontvangen krachtens het Reglement een bijdrage ten behoeve van hun werkzaamheden,[3] die onder ander~~en~~ bestemd is de fracties en groepen in staat te stellen medewerkers aan te stellen.[4] De fracties en groepen kunnen als zodanig worden beschouwd als "werkgever" als bedoeld in artikel 1, eerste ~~lid~~ en tweede lid, van de Arbeidsomstandighedenwet, en uit artikel 3 van die wet volgt de verplichting tot een algemeen arbeidsomstandighedenbeleid, waaronder een beleid gericht op voorkoming en indien dat niet mogelijk is, beperking van psychosociale arbeidsbelasting.
Verder ziet het voorstel inderdaad niet op een wettelijke verplichting, maar op de door de Kamer uitgesproken wens voor een voorstel van het Presidium tot regeling van een openbaarmakingsverplichting.

Door wie?
[redacted]
04/19/2022 14:13

Ik heb "kunnen" toegevoegd om dit open te laten en aan te sluiten bij de rest van de tekst.
[redacted]
04/20/2022 09:56

Opgenomen ter overweging. Evt. schrappen.
[redacted]
04/13/2022 13:00

Ik ben voor invoegen.
[redacted]
04/19/2022 14:14

Opgenomen ter overweging. Evt. schrappen..
[redacted]
04/07/2022 14:42

Prima om in te voegen lijkt mij.
[redacted]
04/19/2022 14:15

5.2.1 .
[redacted]
04/19/2022 15:06

Dit staat zo vrijwel letterlijk in de Regeling.
[redacted]
04/13/2022 13:01

[3] Zie artikel 5.3 Reglement van Orde van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
[4] Zie artikel 3 Regeling financiële ondersteuning fracties Tweede Kamer 2014. De bijdrage wordt verstrekt aan de daartoe krachtens deze regeling ingestelde stichting van de fractie of groep.

Is de Voorzitter zich bewust van het feit dat fracties autonome politieke verbanden zijn die geen rechtspersoonlijkheid bezitten, en dat er om die reden geen enkele verplichting rust om het arbeidsomstandighedenbeleid openbaar te maken? Zo nee, waarom niet? Kan worden aangegeven hoe bovengenoemd voorstel moet worden bezien in het licht van het artikel van Douwe Jan Elzinga, emeritus hoogleraar staatsrecht (RU Groningen), waarin hij stelt dat 'politieke fracties geheel autonoom oordelen over hun organisatie, werkwijze en over het lidmaatschap van de fractie'?[5]

Het Presidium is bekend met het artikel van de heer Elzinga, en is zich er van bewust dat fracties en groepen een bijzondere status hebben met een sterke mate van autonomie. In een vroegere publicatie van de heer Elzinga en de heer? Wisse wordt in die context gesproken van "Waar niets is geregeld of met terughoudendheid regels zijn geformuleerd, laat het constitutionele recht een blanco ruimte waarbinnen ondermeer de parlementaire fracties zich in al hun veelvormigheid kunnen manifesteren".[6] Dit houdt dus echter niet in dat er geen verplichtingen kunnen zijn voor fracties en groepen, zoals hier de wettelijke verplichting tot het voeren van het betrokken arbeidsomstandighedenbeleid voor de bij hen werkzame personen. Daarnaast zijn er ook in de regelingen van de Kamer, met terughoudendheid, regels opgenomen voor fracties.[7] De Kamer heeft hier nu dus via het aannemen van de motie Leijten verzocht om deze aan te vullen met de voorgestelde openbaarmakingsplicht.

Dat weet ik niet, vandaar dat ik dit niet had gemeld.

[redacted]
04/20/2022 10:01

Is de Voorzitter het met de leden van de PVV-fractie eens dat zij als Voorzitter, net als het Presidium, geen enkele bevoegdheid heeft in de wijze waarop fracties zelf veilige en gezonde arbeidsomstandigheden creëren conform de Arbeidsomstandighedenwet? Zo nee, waarom niet? Waar is die bevoegdheid volgens haar op gebaseerd?

Het creëren van een veilig en gezond arbeidsomstandighedenbeleid vloeit niet voort uit een bevoegdheid van het Presidium of de Voorzitter, maar is wettelijk verplicht op basis van de Arbeidsomstandighedenwet.; De verdere handhaving van de Arbeidsomstandighedenwet ligt in handen van de Arbeidsinspectie.

Kan de Voorzitter aangeven welke wet autonome entiteiten zoals bv's, stichtingen of verenigingen verplicht zaken als het arbeidsomstandighedenbeleid openbaar te maken voor niet-belanghebbenden?

Willen jullie nog even kritisch kijken naar dit antwoord

[redacted]
04/19/2022 13:45

P.M. Veel rechtspersonen publiceren (zonder wettelijke verplichting) hun arbeidsomstandighedenbeleid in een maatschappelijk of sociaal jaarverslag. Daarnaast heeft de Tweede Kamer een bijzondere (voorbeeld)functie in Nederland, en zijn de fracties en groepen nauw verbonden met de Kamer. Zij ontvangen ook een financiële bijdrage vanuit de Kamer voor het kunnen aanstellen van hun medewerkers, en zijn met hun werkzaamheden uiteraard actief binnen de Kamer. De Tweede Kamer heeft verder een motie aangenomen waarin het Presidium wordt verzocht met een voorstel te komen dat fracties verplicht 'dat dit beleid openbaar moet zijn'. Dat vormt de aanleiding voor dit voorstel. -

-

Evt. ter overweging. Tot de conclusie kom ik op grond van:
https://www.openaccessadv

Het gaat hierbij bij mijn weten overigens niet om een wettelijke verplichting.

[redacted]
04/20/2022 12:15

[5] NRC Handelsblad, 14 maart 2022, 'Rechterlijk vonnis Volt-affaire is aanvechtbaar' (https://www.nrc.nl/nieuws/2022/03/14/rechterlijk-vonnis-volt-affaire-is-aanvechtbaar-a4100863)
[6] Zie 'De parlementaire fractie in het Nederlandse recht' in Monografie 5 Nederlands parlementsrecht, prof. mr. D.J. Elzinga en mr. C. Wisse, Wolters-Noordhoff, Groningen 1988, p. 56.
[7] Zie in deze context bijv. de regel ten aanzien van mededeling ex artikel 5.1 Reglement van Orde van de Tweede Kamer der Staten-Generaal~~artikel 5.1, van het Reglement van Orde~~, en de regel ten aanzien van verantwoording ex artikel 8 Regeling financiële ondersteuning fracties Tweede Kamer 2014~~artikel 8 van de Regeling financiële ondersteuning fracties Tweede Kamer 2014~~.

Is de Voorzitter het met de leden van de PVV-fractie eens dat de Voorzitter met dit voorstel een nieuw machtsmiddel voor haar positie introduceert en daarmee haar eigen gebrek aan gezag maskeert?

~~PM~~

De ~~Tweede~~ Kamer heeft de motie ~~35752, nr. 9~~Leijten aangenomen en het Presidium verzocht deze motie verder uit te werken. Het Presidium heeft met een voorstel tot wijziging van het Reglement van Orde uitvoering willen geven aan de motie. Bij de uitwerking van het voorstel is ervoor gekozen de verantwoordelijkheid voor de openbaarmaking in eerste instantie te beleggen bij de f~~-~~racties en groepen en niet bij ~~bij~~ de Voorzitter of het Presidium. Uiteindelijk wordt het voorstel tot wijziging in stemming gebracht in de Kamer.

De ene keer wordt voor het plenum gesproken van “Kamer” de andere keer van “Tweede Kamer”. Wellicht goed dit te uniformeren.
[redacted]
04/20/2022 10:22

De leden van de PVV-fractie delen tot slot mede dat, mocht dit voorstel door de Kamer worden aangenomen, zij hier niet aan meewerken en wijzen erop dat indien de Voorzitter en/of het Presidium openbaring van het arbeidsomstandighedenbeleid van (de stichting van) de fractie wensen, niet het Reglement van Orde gewijzigd dient te worden maar een wijziging van de wet noodzakelijk is.

Het Presidium wijst de leden van de PVV-fractie erop dat ~~-~~de Kamer, binnen de wettelijke grenzen, in haar Reglement van Orde en overige regelingen (bijv. de Regeling financiële ondersteuning fracties Tweede Kamer 2014, en de Regeling toezicht en handhaving Gedragscode Leden van de Tweede Kamer) ~~eigen~~ regels kan stellen ten aanzien van de in de Kamer actieve leden en fracties, en – met terughoudendheid – ~~en dat dit ook~~ gebeurt~~d~~ dit ook~~(bijvoorbeeld. de regeling financielefinanciële ondersteuning fracties Tweede Kamer, de Regeling toezicht en handhaving Gedragscode Leden van de Tweede Kamer).~~ ~~PM~~

Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het voorstel van het Presidium tot wijziging van het Reglement van Orde in verband met de verplichte publicatie van arbeidsomstandighedenbeleid door fracties en groepen. Deze leden constateren dat fracties en groepen als werkgever van de fractiemedewerkers op grond van de Arbeidsomstandighedenwet al verplicht zijn om algemeen arbeidsomstandighedenbeleid te voeren dat is gericht op de veiligheid en gezondheid van zijn werknemers. Het voorliggende voorstel voegt daaraan de verplichting toe om het betreffende beleid openbaar te maken door het voor een ieder beschikbaar te stellen op een openbare website. Daarnaast verplicht het artikel de fracties en groepen de vindplaats van de betrokken website mee te delen aan de Griffier. De leden van de CDA-fractie lezen dat er op deze wijze binnen de Kamer een centraal overzicht is van dit beleid. Is het Presidium bereid dat centrale overzicht via de website van de Tweede Kamer centraal toegankelijk te maken?

Uiteraard ter overweging.
[redacted]
04/13/2022 14:54

Dit is nu ook het geval bij de andere registers, toch?
[redacted]
04/19/2022 14:24

Ja, maar daar ligt de openbaarmakingsplicht ook bij de Kamer.
[redacted]
04/20/2022 10:19

Het Presidium is bereid tot het centraal toegankelijk maken van het centraal overzicht.

5.2.1
[redacted]
04/21/2022 08:43

De leden van de CDA-fractie vragen welke mogelijkheden het Presidium heeft om de naleving van de voorgestelde bepaling te bevorderen. Kan een fractie of groep erop worden aangesproken als zij geen arbeidsomstandighedenbeleid heeft of als zij dat niet heeft gepubliceerd?

Het Presidium verwijst voor de beantwoording van deze vraag naar de eerdere beantwoording van de vraag van de leden van de VVD-fractie ~~VVD~~ over dit onderwerp.

Vragen en opmerkingen van de leden van de SP-fractie

De leden van de SP-fractie hebben kennisgenomen van het voorstel van het Presidium en hebben daar nog enkele vragen en opmerkingen bij.

Allereerst begrijpen de leden van de SP-fractie dat het waarborgen van goede arbeidsomstandigheden door fracties en groepen al wettelijk verplicht is, volgend uit de Arbeidsomstandighedenwet. Deze leden vragen het Presidium uit te leggen hoe de handhaving van artikel 3 precies is geregeld. Zij zouden het een goed idee vinden om zo veel mogelijk aan te sluiten bij de handhaving en het toezicht dat nu bestaat.

Het Presidium verwijst voor de beantwoording van deze vraag naar de eerdere beantwoording van de vraag van de leden van de ~~-~~VVD-fractie over dit onderwerp.

Ten tweede willen de leden van de SP-fractie dat het transparant kenbaar maken van het arbeidsomstandighedenbeleid geen dode letter wordt. Deze leden vragen het Presidium waarom niet gekozen is voor een sanctieregime bij overtreding van het beleid. Nu staat vermeld dat indien fracties en groepen het beleid niet openbaar maken, zij erop aangesproken kunnen worden door anderen bij bijvoorbeeld het debat over de Raming van de Tweede Kamer. Is het Presidium het met deze leden eens dat dit kan leiden tot politieke discussie, terwijl het hebben van goed arbeidsomstandighedenbeleid de normaalste zaak van de wereld behoort te zijn?

~~PM~~
Het Presidium deelt de lezing van de leden van de SP-fractie dat door de voorgestelde openbaarmakingsverplichting het onderwerp onderdeel kan worden van de debatten van de ~~Tweede~~ Kamer. Het Presidium gaat ervan uit dat de geldende wet- en regelgeving voor fracties en groepen wordt gevolgd.

De leden van de SP-fractie wijzen op de context waarin het voorstel is gedaan, namelijk naar aanleiding van aanhoudende berichten dat verschillende fracties zich aanhoudend en willens en wetens niet aan afspraken houden, wat afstraalt op de gehele Tweede Kamer. Deze leden vinden het ongewenst dat er geen mogelijkheden zijn om uiteindelijk – na waarschuwingen en berispingen – op te kunnen treden in het belang van het aanzien van de Tweede Kamer. Zij vinden dat volksvertegenwoordigers hun werk moeten kunnen doen door toegang te hebben tot debatten, tegelijkertijd is het gebruik van algemene voorzieningen (huisvesting, ruimtes in het Kamergebouw) daaraan niet voorwaardelijk. Kan het Presidium eens reflecteren op het opstellen van bepaalde huisregels waarmee stelselmatige overtreding uiteindelijk kan worden bestraft? Deze leden hopen dat het uiteindelijk nooit nodig hoeft te zijn om dergelijke sancties op te leggen, maar vinden het wel verstandig om hiervoor beleid te hebben.

De Tweede Kamer kent een set aan huisregels. Deze zijn in 2021 geactualiseerd en opnieuw door het Presidium vastgesteld.[8] De huisregels zijn bedoeld voor aanwijzingen over – ~~(~~kort gezegd –~~)~~ het gebruik van en gedrag in de~~het~~ gebouwen van de Kamer. Tijdens de behandeling van de Raming voor het jaar 2022~~1~~ is ook gesproken over een eventuele verbreding van de huisregels zodat sterker gehandhaafd kan worden als sprake is van herhaaldelijk ongewenst gedrag in de gebouwen van de Tweede Kamer.

Het Presidium heeft over het voorgaande op 10 november 2021 gesproken. Gebleken is dat het uitsluitend in zeer uitzonderlijke gevallen aan de orde zou kunnen zijn dat toegang tot de ~~het Kamer~~gebouwen van de Kamer, of een deel daarvan ~~(met uitzondering van de toegang tot de debatten)~~, kan worden ontzegd.[9] Te denken valt aan een situatie waarin de betrokkene een gevaar voor zichzelf of anderen vormt. Als een overtreder Kamerlid is, zal deze~~Dan nog zal~~

[8] Zie over de huisregels artikel 15.5 Reglement van Orde van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

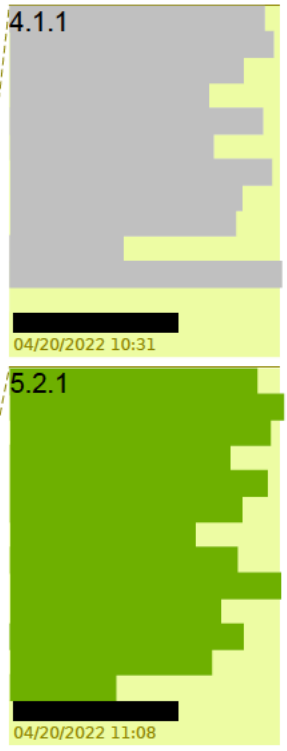

~~het betrokken Kamerlid~~, omdat hij is verkozen als volksvertegenwoordiger, nog wel zijn werk als Kamerlid moeten kunnen uitoefenen.[10] Mocht deze ernstige situatie zich daadwerkelijk voordoen, dan ligt het ook meer in de rede dat daartegen wordt opgetreden door – in geval van strafbare feiten – aangifte te doen en/of de schade op de betrokkene te verhalen.

Gegeven de ernst en uitzonderlijkheid van de situatie die zich voor moet doen om tot de voorgestelde zware maatregelen te komen, ligt het niet in de rede hiervoor in de huisregels een regeling op te nemen. Zoals aangegeven zijn huisregels bedoeld voor aanwijzingen over het gebruik van het gebouw en het gedrag in de ~~een~~ gebouwen van de Kamer, niet voor het regelen van verstrekkende consequenties die in ernstige situaties zouden moeten worden getrokken.
Het in het vooruitzicht stellen van zware consequenties in geval van ernstig wangedrag door Kamerleden zal bovendien, als daar toch toe zou worden besloten, door de Kamer zelf moeten gebeuren, en kan niet door het Presidium of de Voorzitter in huisregels worden bepaald.
Daarbij zal ook de Kamer goed in het oog moeten houden dat Kamerleden verkozen zijn en niet in de uitoefening van hun functie mogen worden belemmerd.

Het is om deze reden dat het Presidium op 10 november 2021 heeft besloten de huisregels niet aan te passen conform de lijn die wordt geopperd in de vraag van de leden van de SP-fractie.

~~PM~~

De Voorzitter,
Bergkamp

Controleer deze noot. Een overtreding van de gedragscode kan overigens ook het niet-naleven van de regels van de Kamer betreffen. Zie gedragsregel 5.
[redacted]
04/20/2022 11:30

5.2.1
[redacted].
04/21/2022 08:46

15.4 legt de beslisbevoegheid voor tijdelijke ontzeggingen bij het Presidium.
[redacted]
04/20/2022 11:12

Dat kan bij een toepassing van artikel 11, onder c, van de Regeling bij de Gedragscode toch wel het geval te zijn?
[redacted]
04/20/2022 11:49

Een lid mag altijd stemmen, maar niet meer deelnemen aan debatten. Maar dat is de zwaarste vorm. Een lid kan ook worden uitgesloten van werkbezoeken of bepaalde activiteiten. Het is niet zo dat als deze sanctie wordt toegepast dat het lid dan altijd zomaar wordt uitgesloten van alles.
[redacted].
04/21/2022 08:48

[9] Zie voor het ontzeggen van de toegang in individuele gevallen waarin de orde ernstig is verstoord ook artikel 15.4 Reglement van Orde van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
[10] Indien het betrokken gedrag in een (commissie)vergadering aan de orde is, kan onder de voorwaarden van de artikel 8.16 e.v. van het Reglement van Orde eventueel wel uitsluiting van het bijwonen van de vergadering op een vergaderdag aan de orde komen. Daarnaast bevat artikel 11, onder c, van de Regeling toezicht en handhaving Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal een basis voor uitsluiting van activiteiten van de Kamer (met uitzondering van stemmingen) voor ten hoogste een maand.

From [redacted] </O=STATENGENERAAL[redacted]
[redacted]
Subject **RE: 36051 nnavv sociale veiligheid opm [redacted] en [redacted]**
To [redacted]r@tweedekamer.nl>
Date April 21, 2022 at 8:53:07 AM CEST

Ha [redacted]

Bijgaand mijn opmerkingen. In de tekst had ik op zich weinig dingen (een keer een komma vervangen door een punt). Maar ik heb vooral de opmerkingen becommentarieerd. Ik hoop dat het hout snijdt!

Hartelijke groet,
[redacted]
[redacted]
Griffie Plenair/Bureau Wetgeving
06-[redacted]

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: woensdag 20 april 2022 13:41
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: 36051 nnavv sociale veiligheid opm [redacted] en [redacted]

Hoi [redacted]

Zoals aangekondigd in de app, bijgaand voor een later moment dus de aangepaste beantwoording voor de nnavv sociale veiligheid. Je kan dit ([redacted]) met jouw opmerkingen doorsturen richting[redacted] en [redacted]. Evt. stuur ik ze vrijdag voor de voortgang tussentijds wel mijn opmerkingen op, aangezien ik volgende week afwezig ben.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

From [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **RE: Conceptvoorstel fractiekostenregeling d.d. 25 januari 2022**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date January 26, 2022 at 2:47:42 PM CET

Thanks!! Is goed! Ik verplaats even een gesprek wat ik morgenochtend heb. Is alleen kennismaking, dus dat kan wel even naar achteren geschoven worden.

Groetjes,
[redacted]

Van: [redacted] tweedekamer.nl>
Verzonden: woensdag 26 januari 2022 14:44
Aan: [redacted] tweedekamer.nl>
Onderwerp: Conceptvoorstel fractiekostenregeling d.d. 25 januari 2022

Hoi [redacted]

Zie de bijlage, morgenochtend even bespreken?

Mvg,

[redacted]

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Rapport Werkgroep Integriteit

Versie 1.1
9 november 2018

Inhoudsopgave

Voorwoord

pm

1 Samenvatting

1.1 Waarom dit rapport?

Eerdere aanbevelingen werkgroep
In 2013 roept het Presidium de werkgroep “Integriteit Leden van de Tweede Kamer” in het leven om te adviseren over integriteitsregels voor de Tweede Kamer. Dit leidt in oktober 2014 tot een rapport van de werkgroep met 10 aanbevelingen. In februari 2015 schrijft de werkgroep, op verzoek van het Presidium, een nadere toelichting op de toepassing van één van haar aanbeveling; het register van nevenactiviteiten.

Aanbevelingen van GRECO
De werkgroep gaat in haar rapport in op de aanbevelingen die de ‘Groep Staten tegen Corruptie’ (GRECO) in juni 2013 doet in haar Evaluatierapport Nederland. GRECO is een orgaan van de Raad van Europa, gericht op het bevorderen van corruptiebestrijding door de lidstaten. In zogenaamde evaluatierondes doet GRECO aan lidstaten aanbevelingen (*evaluation reports*). De implementatie en naleving van de aanbevelingen worden vervolgens weer gemonitord in (tussentijdse) nalevingsverslagen (*compliance reports*). De vierde evaluatieronde van GRECO richt zich op integriteit van parlementen, rechterlijke macht en openbaar ministerie in de lidstaten.
In het kader van deze vierde evaluatieronde verschijnt op 23 maart 2018 het ‘Tweede Nalevingsverslag Nederland’ van GRECO. Hierover ontvangt de Tweede Kamer op 13 juni 2018 een brief van het kabinet, waarin staat vermeld dat GRECO Nederland verzoekt om uiterlijk 31 december 2018 opnieuw te rapporteren over de voortgang van de implementatie van de nu nog openstaande aanbevelingen (inmiddels blijkt die datum overigens te zijn verschoven naar 30 juni 2019).

Verzoek Presidium
Naar aanleiding hiervan besluit het Presidium van de Tweede Kamer in juni 2018 opnieuw advies te vragen aan de werkgroep. Zij verzoekt de werkgroep zich ‘*wederom te buigen over de bestaande integriteitsbepalingen, in het licht van de aanbevelingen van de GRECO en in het licht van aanstaande nieuwe regelgeving ten aanzien van personen die een publiek ambt vervullen*.’ In de opdracht aan werkgroep stelt het Presidium:
“De GRECO constateert op twee punten nog tekortkomingen waar het de Tweede Kamer betreft: het ontbreken van een systeem van toezicht en handhaving en het ontbreken van een beleid ten aanzien van (contacten met) lobbyisten.”

Invulling en uitvoering opdracht
De werkgroep ziet deze twee punten als de kern en ook de reikwijdte van haar opdracht. De werkgroep stelt daarbij vast dat zij zelf, maar ook het Presidium en de Tweede Kamer, hierover in 2014 reeds duidelijke en onderbouwde standpunten hebben ingenomen. Niettemin besluit de werkgroep zich te verdiepen in de ontwikkelingen sindsdien, te kijken naar wat in andere landen en parlementen op dit terrein gebeurt, deskundigen te raadplegen en contact te zoeken met GRECO.
Dit heeft geleid tot onderhavig rapport waarin de werkgroep achtereenvolgens:
- het huidige stelsel van integriteitsregels voor leden van de Tweede Kamer in kaart brengt en nagaat welke verbeteringen sinds haar advies uit 2014 zijn gerealiseerd;
- beschrijft welke mogelijkheden voor verdere verbeteringen de werkgroep nog ziet;
- voorstellen doet om tot verdere verbeteringen te komen.

1.2 Stelsel van integriteitsregels voor leden Tweede Kamer

Puntsgewijs komt de werkgroep tot de volgende constateringen.

- Er is in Nederland een systeem van regels en sancties ten aanzien van integriteit van leden van de Tweede Kamer.
- In het Nederlandse stelsel wordt sterk gehecht aan de onafhankelijke positie van een Kamerlid. Dit verklaart de grote nadruk op eigen verantwoordelijkheid van leden en een belangrijke rol voor politieke partijen bij de naleving ervan.
- Voor integriteitsschendingen met een strafrechtelijk karakter is voorzien in een systeem van vervolging (op last van de Tweede Kamer of de Kroon). Bij het in kaart brengen van de feiten voor een mogelijke vervolging kan de Tweede Kamer zelf betrokken zijn in de vorm van een commissie van onderzoek.
- Deze wettelijke procedure is zelden nodig gebleken, maar is onlangs nog gebruikt. De onderliggende wetgeving is recentelijk gemoderniseerd. Verdere verbetering van deze wet- en regelgeving wordt momenteel onderzocht door deskundigen (de commissie-Fokkens).
- In het Nederlandse systeem is v.w.b. integriteitsschendingen een belangrijke rol voor fracties c.q. politieke partijen weggelegd, die in de praktijk ook integriteitsonderzoek uitvoeren en maatregelen treffen.
- In breder perspectief zijn er daarnaast ook andere regels en mechanismen die in de Nederlandse context waarborgen bieden voor integriteit van parlementariërs. Gedacht kan worden aan de rol van de media, maar bij voorbeeld ook aan recent aangescherpte wetgeving en daaruit voortvloeiende verscherpte financiële controle op zogenaamde '*politically exposed persons*' (PEP's) en hun naaste kring. Kamerleden vallen nu ook onder het controleregime van PEP's.
- De Tweede Kamer kent een systeem van registers (voor respectievelijk reizen, geschenken en nevenfuncties).
- De Tweede Kamer kan sancties opleggen ter handhaving van een deel van de integriteitsregels.
- Hoewel er incidenten zijn, blijkt het Nederlandse systeem in de praktijk over het algemeen goed te functioneren. In vergelijking met veel andere parlementen zijn ernst en omvang van integriteitskwesties met parlementariërs relatief beperkt.
- De werkgroep concludeert al met al dat er geen reden is tot grootschalige ingrepen in dit systeem. Er zijn echter wel redenen om te kijken naar verbetermogelijkheden en aandachtspunten, die naar voren komen in de rapporten van GRECO en in de media en vakliteratuur. Ook niet (volledig) uitgevoerde eerdere aanbevelingen van de werkgroep uit 2014 bieden aanknopingspunten voor verdere verbeteringen.

1.3 Verbetermogelijkheden integriteitsregels voor leden Tweede Kamer

De werkgroep heeft zich op basis van eigen ervaringen, de knelpunten die GRECO schetst en zaken die in de media en literatuur naar voren worden gebracht, gericht op drie aandachtspunten c.q. verbetermogelijkheden voor integriteitsregels:

1. de (her)kenbaarheid van integriteitsregels;

2. de interpretatie van integriteitsregels;
3. het toezicht op en de handhaving van integriteitsregels.

Ad 1. (Her)kenbaarheid van integriteitsregels
De werkgroep stelt vast dat de Tweede Kamer wel integriteitsregels heeft, maar dat deze niet altijd even goed bekend zijn onder de leden (ondanks cursussen e.d.), niet op een handzame manier beschikbaar zijn en niet worden geëvalueerd en zo nodig geactualiseerd. De werkgroep acht het zinvol dat ervaringen en getrokken lessen op het gebied van integriteitsregels worden geborgd.

Ad 2. Interpretatie van integriteitsregels
De werkgroep stelt vast dat integriteitsregels, bijvoorbeeld ten aanzien van de registers, niet alleen niet goed toegankelijk zijn en tijdig worden geactualiseerd (zie vorige punt), maar ook voor verschillende uitleg vatbaar zijn. Dat is overigens naar het oordeel van de werkgroep inherent aan integriteitsregels. Codificatie van alle denkbare gevallen en uitzonderingen lijkt de werkgroep daarom geen zinvolle en ook geen haalbare route. Het systematisch vastleggen van enkele handvatten, het borgen van praktijkervaringen en het - desgewenst - voorzien van een gezaghebbende interpretatie en advisering door een onafhankelijke deskundige, zou naar het oordeel van de werkgroep wel behulpzaam kunnen zijn.

Ad 3. Toezicht en handhaving m.b.t integriteitsregels
De werkgroep stelt vast dat in de praktijk vormen van effectief toezicht bestaan (via politieke partijen, media, e.d.), maar dat de Tweede Kamer als instituut - in tegenstelling tot vele buitenlandse parlementen – hierbij op de achtergrond blijft. De werkgroep acht vergaand aanpassen van de reeds bestaande sanctiemogelijkheden of het introduceren van een nieuw ‘toezichtsorgaan’ voorshands echter niet nodig. Effectiever lijkt het om eerst de door de werkgroep voorgestelde maatregelen die zich richten op verbetering van de kenbaarheid, toegankelijkheid, duiding en periodieke actualisering van integriteitsregels‘ aan de voorkant’ te implementeren. Wel kan nagedacht worden of, in combinatie met de introductie van een onafhankelijk adviseur, de rol van de Kamervoorzitter en het Presidium op dit punt meer inhoud zou moeten krijgen. De werkgroep constateert dat aanpassingen op het terrein van toezicht en handhaving een fundamenteel karakter hebben en om die reden niet lichtvaardig genomen moeten worden en gebaseerd moeten zijn op voldoende draagvlak in de Tweede Kamer. De werkgroep geeft om die reden enkele denkrichtingen mee, waarbij de verdere uitwerking - bij gebleken draagvlak in de Tweede Kamer - neergelegd zou kunnen worden bij de Commissie voor de Werkwijze.

1.4 Verbetervoorstellen integriteitsregels voor leden Tweede Kamer

In het licht van de hiervoor genoemde drie aandachtspunten voor verbetering, geeft de werkgroep het Presidium, c.q. de Tweede Kamer, de volgende vier verbetervoorstellen in overweging:

Aanbeveling 1
Stel een gedragscode vast met bijbehorende leidraad, waarin ook expliciet wordt ingegaan op de omgang met lobbyisten.

Aanbeveling 2
Verander en versterk het model van de huidige vertrouwenspersoon in de richting van een onafhankelijk adviseur die Kamerleden ondersteunt bij de uitleg van de gedragscode en schriftelijk adviseert.

Aanbeveling 3
Laat de onafhankelijke adviseur jaarlijks een geanonimiseerd jaarverslag uitbrengen, ~~die~~ waarmee een bijdrage ~~kunnen~~ kan worden ~~leveren~~ geleverd aan een eenduidige en openbare uitleg van de gedragscode en aan voorstellen tot verbetering van de gedragscode en de leidraad.

Tekstueel puntje
[redacted]
11/13/2018 09:35

Aanbeveling 4
Beschouw de mogelijkheden om in het bestaande stelsel van toezicht en handhaving aanvullingen te doen, die berusten op voldoende draagvlak in de Tweede Kamer. Overweeg daarbij welke rol de Kamervoorzitter en het Presidium hierbij zouden kunnen spelen. De werkgroep schetst enkele denkrichtingen en doet de suggestie de uitwerking hiervan neer te leggen bij de Commissie voor de Werkwijze.

2 Opdracht werkgroep

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op de aanleiding, voorgeschiedenis, opdracht en aanpak van de werkgroep. Dat gebeurt kort en op hoofdlijnen. Voor meer toelichting, informatie of onderbouwing wordt verwezen naar de uitvoerige bijlagen.
In de bijlagen bij dit rapport wordt ingegaan op respectievelijk:
- de voorgeschiedenis (chronologisch): bijlage 1;
- de rapporten en aanbevelingen van GRECO: bijlage 2;
- de bestaande integriteitsregels: bijlage 3;
- de situatie in enkele andere parlementen: bijlage 4.

2.2 Eerdere aanbevelingen werkgroep

Op 12 maart 2013 neemt de Tweede Kamer met algemene stemmen een motie aan waarin wordt gesteld dat 'integriteit in het openbaar bestuur permanente aandacht behoeft en dat dat dus ook geldt voor de Tweede Kamer zelf'. Het Presidium wordt verzocht 'de wet- en regelgeving op dit punt tegen het licht te houden, het beleid en de handhaving te evalueren en op grond daarvan zo nodig voorstellen te doen voor verbetering.'[1] Op 14 maart 2013 besluit het Presidium tot het instellen van een werkgroep, die van start gaat nadat in juni 2013 ook het 'evaluatierapport Nederland' van de 'Groep Staten tegen Corruptie van de Raad van Europa' (GRECO) is ontvangen (zie paragraaf 2.4 en bijlage 2 voor een nadere toelichting op de GRECO-rapporten).

Het kabinet stuurt op 5 juli 2013 het evaluatierapport Nederland van GRECO per brief aan de Tweede Kamer[2] en schrijft onder meer: "*GRECO constateert dat Nederland van oudsher relatief weinig corruptiezaken en integriteitschendingen kent. Ondanks het beperkt aantal regels en weinig toezicht blijkt Nederland een hoog percentage publiek vertrouwen in de integriteit van Kamerleden, rechters en officieren van Justitie te hebben*." Vervolgens wordt geconstateerd dat Nederland ter verdere voorkoming van corruptie bij het Parlement evenwel een aantal aanbevelingen van GRECO heeft gekregen:
- *GRECO doet de aanbeveling een gedragscode op te stellen voor leden van beide Kamers;*
- *Ten aanzien van de registratie van (financiële) belangen doet GRECO de aanbeveling een herziening door te voeren waarbij het aantal registratiecategorieën wordt uitgebreid en de mate van detail waarin gerapporteerd*

[1] Motie Heijnen c.s. (Kamerstukken II, 2012/13, 28 844, nr. 69)

[2] Kamerstukken II, 2012/13, 33 400 VII, nr. 78

dient te worden kan worden voorgeschreven. Tevens wordt aanbevolen te overwegen om in de toekomst belangen van afhankelijke familieleden van het parlementslid mee te nemen in de opgave van belangen;

- *Aan bovenstaande (nog te ontwerpen) regelingen doet GRECO de aanbeveling een toezicht- en handhavingsmechanisme te verbinden;*
- *GRECO doet de beide Kamers de aanbeveling een verantwoordelijke aan te wijzen met de functie van vertrouwenspersoon en om voorzieningen te treffen voor specifieke en periodieke training voor alle leden van beide Kamers omtrent ethische vraagstukken en belangenverstrengeling."*

Op 16 oktober 2014 presenteert de werkgroep - bestaande uit de leden Bosma (PVV), Fokke (PvdA), Van Meenen (D66), Van Oosten (VVD, voorzitter), Van Raak (SP) en Rog (CDA) - een rapport.[3] Hierin worden de volgende tien aanbevelingen gedaan:

1. *De werkgroep beveelt aan om de bestaande (en deels nog aan te vullen) regels te bundelen, waar mogelijk en nodig inclusief passages uit de desbetreffende memories van toelichting, en deze Regelingen integriteit leden van de Tweede Kamer uit te reiken aan de leden en tevens toegankelijk te maken voor het publiek.*
2. *De werkgroep beveelt aan om het eerste lid van artikel 150a van het Reglement van Orde te laten luiden: «Ter griffie wordt een register bijgehouden waarin de leden hun nevenactiviteiten en de (te verwachten) inkomsten uit hun nevenactiviteiten vermelden, uiterlijk één week na aanvaarding daarvan, alsmede belangen die redelijkerwijs als relevant kunnen worden beschouwd.*
3. *De werkgroep beveelt aan om in de toelichting op dit onderdeel van het Reglement van Orde op te nemen dat het begrip «belangen» extensief wordt uitgelegd en zich niet strikt hoeft te beperken tot nevenactiviteiten en functies als zodanig.*
4. *De werkgroep beveelt aan om het tweede lid van artikel 150a van het Reglement van Orde te laten luiden: «ter griffie wordt een register bijgehouden waarin de leden hun buitenlandse reizen waarvan vervoers- en verblijfskosten geheel of gedeeltelijk door derden worden betaald vermelden, uiterlijk één week na terugkeer in Nederland».*
5. *De werkgroep beveelt aan om in het derde lid van artikel 150a van het Reglement van orde achter het woord «geschenken» toe te voegen de woorden «en voordelen».*
6. *De werkgroep beveelt aan om in de instructie van de griffie van de Kamer op te nemen om elk lid halfjaarlijks te attenderen op de registers en op de mogelijkheid om omissies (zoals niet binnen de termijn opgegeven nevenactiviteiten of reizen) te corrigeren.*

[3] Kamerstukken II, 2014/15, 33 924, nr. 15

7. *De werkgroep beveelt aan om in de introductiecursussen na het aantreden van nieuwe leden ook een cursus integriteit op te nemen, waarin het belang van integriteit en de bestaande regels worden toegelicht.*
8. *De werkgroep beveelt tevens aan om periodiek, bijvoorbeeld eens per jaar, sessies te beleggen met groepen Kamerleden, waarin zij onder deskundige leiding met elkaar van gedachten wisselen over hun concrete ervaringen met integriteitsvragen.*
9. *De werkgroep beveelt tevens aan om deze sessies telkenmale te evalueren en te bezien of daaruit suggesties voortvloeien om de bestaande integriteitsregels te herzien of aan te vullen.*
10. *De werkgroep beveelt aan dat het Presidium een voordracht doet aan de Kamer van een persoon die als vertrouwenspersoon Integriteit door de leden kan worden benaderd indien zij advies wensen inzake een integriteitskwestie.*

De aanbevelingen 8 en 9 worden niet overgenomen door het Presidium. Alle overige aanbevelingen worden overgenomen en zijn inmiddels ook geïmplementeerd.

2.3 Invulling van de aanbevelingen van GRECO

Na verschijning van haar evaluatierapport over Nederland in 2013, brengt GRECO in juni 2015, oktober 2016 en maart 2018 een drietal (tussentijdse) nalevingsverslagen uit. In deze verslagen worden verbeteringen - die mede naar aanleiding van de aanbevelingen van de werkgroep worden gerealiseerd - ook onderkend. Het aantal aanbevelingen met betrekking tot integriteit van leden van de Tweede Kamer neemt dan ook af.

Net als bij het rapport uit 2013, is ook bij de nalevingsverslagen de procedure dat GRECO zich richt tot de Nederlandse regering, die vervolgens per brief de Tweede Kamer informeert over het GRECO-verslag en de nog openstaande aanbevelingen; in het bijzonder waar het de rol van Tweede Kamer zelf betreft.

I. Op 19 augustus 2015 informeert het kabinet de Tweede Kamer per brief over het eerste nalevingsverslag van GRECO.[4] In dit verslag wordt onder meer het volgende geconstateerd.

- *Met de wijzigingen in de Reglementen van Orde van beide Kamers wordt geconcludeerd dat voor een belangrijk deel wordt voorzien in de implementatie van deze aanbeveling. GRECO merkt echter op dat de beide Kamers (dan wel de politieke partijen) geen regels of richtlijnen hebben rond de omgang van Kamerleden met lobbyisten. Zijn conclusie is daarom dat de aanbeveling slechts gedeeltelijk is geïmplementeerd.*
- *GRECO stelt dat met uitbreiding van op te geven belangen door wijzigingen in de Reglementen van Orde en het instellen van registratieverplichtingen naar tevredenheid invulling is gegeven aan deze aanbeveling door de beide Kamers.*
- *GRECO is van mening dat de beide Kamers geen substantiële acties hebben ondernomen op het terrein van toezicht en handhaving die bijdragen aan de invulling van deze aanbeveling.*

[4] Kamerstukken II, 2014/15, 34 000 VI, nr. 104

II. Op 5 december 2016 informeert het kabinet de Tweede Kamer per brief over het tussentijds nalevingsverslag van GRECO.[5] Geconstateerd wordt onder meer:

- *Naar het oordeel van de GRECO ontbreken nog richtlijnen voor Kamerleden rond de omgang met lobbyisten. Nederland heeft aangevoerd dat er algemene integriteitregels zijn en dat deze verder worden ingevuld door de politieke partijen. De GRECO heeft aangegeven dat dit onverlet laat dat richtlijnen op het gebied van lobbyactiviteiten («appropriate guidelines on do's and don'ts») zinvol zijn.*
- *De GRECO constateert dat de beide Kamers geen actie hebben ondernomen op het terrein van toezicht op de naleving van integriteitregels en handhaving in geval van schending van deze regels. De GRECO heeft kennis genomen van de stellingname van de Kamers dat de Nederlandse Grondwet geen mogelijkheid kent een Kamerlid te schorsen of te dwingen af te treden indien er sprake is van overtreding van integriteitregels en dat ook dit een kwestie van de politieke partijen is. De GRECO meent dat dit niet betekent dat mildere maatregelen, zoals een reprimande, niet mogelijk zijn.*
- *GRECO heeft met waardering kennis genomen van de benoeming van een vertrouwenspersoon door de Tweede Kamer. (…) Wat betreft het tweede deel van de aanbeveling stelt GRECO vast dat de Tweede Kamer heeft besloten integriteittrainingen aan te bieden aan alle leden na de verkiezingen in 2017, maar dat beide Kamers niet hebben besloten te voorzien in periodieke trainingen. Deze aanbeveling is daarmee naar het oordeel van de GRECO gedeeltelijk geïmplementeerd.*

III. Op 13 juni 2018 informeert het kabinet de Tweede Kamer per brief over het tweede nalevingsverslag van GRECO.[6] Geconstateerd wordt onder meer:

- *Ten aanzien van aanbeveling i betreurt GRECO dat richtlijnen voor Kamerleden rond de omgang met lobbyisten nog ontbreken. De GRECO herhaalt zijn eerdere standpunt dat richtlijnen over «do's and don'ts» in de relatie met lobbyisten, zowel binnen als buiten het parlement, zinvol zijn.*
- *Ten aanzien van aanbeveling iii heeft de GRECO kennisgenomen van de modernisering van de Wet ministeriële verantwoordelijkheid van 22 april 1855, en van het systeem van «peer supervision» in de Eerste Kamer, maar constateert zij dat er in beide Kamers nog geen sprake is van een systeem van toezicht op de naleving van integriteitregels en handhaving in geval van schending van deze regels.*
- *De GRECO is tevreden dat bij de Tweede Kamer periodieke cursussen over het reglement van orde worden georganiseerd, waarin aandacht wordt geschonken aan integriteitsregels. Hiermee is aanbeveling iv door de Tweede Kamer geïmplementeerd.*

De letterlijke tekst van alle aanbevelingen van GRECO uit dit tweede nalevingsverslag van maart 2018 die betrekking hebben op leden van de Tweede Kamer zijn integraal opgenomen in bijlage 2.

[5] Kamerstukken II, 2016/17, 34 550 VI, nr. 86

[6] Kamerstukken II, 2017/18, 34 725, nr. 15

2.4 Opdracht Presidium

Op 27 juni 2018 bepreekt het Presidium het tweede nalevingsrapport van de GRECO en de brief daarover van de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Justitie en Veiligheid. De genoemde ministers stellen in hun brief: *"Het verzoek van de GRECO aan Nederland is om uiterlijk 31 december 2018 opnieuw te rapporteren over de voortgang van de implementatie van bovengenoemde nog openstaande aanbevelingen."*

Het Presidium besluit om de nog zittende leden van de werkgroep uit 2013 te vragen zich over dit rapport te buigen. Het Presidium schrijft aan de werkgroep:

"Het Presidium acht het wenselijk dat de werkgroep 'Integriteit Leden van de Tweede Kamer', door het Presidium medio 2013 ingesteld, zich wederom buigt over de bestaande integriteitsbepalingen, in het licht van de aanbevelingen van de GRECO en in het licht van aanstaande nieuwe regelgeving ten aanzien van personen die een publiek ambt vervullen.

U bent allen in 2013 tot de werkgroep toegetreden. De werkgroep heeft in juni 2014 rapport uitgebracht, dat door de Kamer grotendeels is overgenomen. Sindsdien zijn enkele aanbevelingen van de werkgroep geïmplementeerd. De GRECO brengt periodiek verslag uit over die implementatie. De GRECO constateert op twee punten nog tekortkomingen waar het de Tweede Kamer betreft: het ontbreken van een systeem van toezicht en handhaving en het ontbreken van een beleid ten aanzien van (contacten) met lobbyisten.

Hierbij verzoek ik u namens het Presidium vriendelijk om uw taak weer op te nemen. Omdat Nederland in december van dit jaar wederom verslag zal moeten uitbrengen aan de GRECO zou een rapport of tussenrapport vóór 15 november a.s. welkom zijn."

2.5 Aanpak werkgroep

De werkgroep heeft na het zomerreces haar taak opgepakt. Vanwege het vertrek van een Kamerlid na de vorige verkiezingen is eerst gezorgd voor een voldoende brede en representatieve samenstelling van de werkgroep. De werkgroep in huidige samenstelling bestaat uit de leden: Van Oosten (VVD), tevens voorzitter van de werkgroep, Bosma (PVV), Van der Lee (GL), Van Meenen (D66), Van Raak (SP) en Rog (CDA). De ondersteuning van de werkgroep wordt verzorgd vanuit verschillende diensten van de Tweede Kamer en bestaat uit de heer [redacted] mevrouw [redacted] (Bureau Wetgeving) en de heer [redacted] (Dienst Analyse en Onderzoek).

De werkgroep is in de maanden september en oktober een aantal malen bijeen geweest om te komen tot een goede beschrijving, analyse en aanpak van de vraagstukken die het Presidium heeft voorgelegd.
Hierbij is onder meer literatuur bestudeerd, in het bijzonder eerdere/andere rapporten van GRECO (onder andere over andere landen), wetenschappelijke literatuur over integriteit van parlementariërs en internationale vergelijkende literatuur. Dit heeft onder meer geleid tot het in bijlage 4 opgenomen overzicht van wat in enkele andere parlementen is geregeld rond integriteit van parlementsleden en hoe GRECO dat heeft beoordeeld.
Voorts heeft de werkgroep gekeken naar de situatie in Nederland, in het bijzonder na de veranderingen die sinds 2014 zijn doorgevoerd en de wijze waarop GRECO deze veranderingen heeft beoordeeld (zie ook paragraaf 2.3 en de bijlagen 1, 2 en 3).
Op 16 oktober heeft de werkgroep een gesprek gevoerd met twee deskundigen op dit terrein: prof. M.P.C.M. van Schendelen en prof. P.P.T. Bovend'Eert. Vervolgens is op 7 november in de vorm van een videoconference gesproken met de heer mr. J. Kleijssen[7] van GRECO, bijgestaan door mevrouw S. Leenders-Meudal. Op 13 november heeft de voorzitter van de werkgroep een gesprek gevoerd met mevrouw mr. W. Sorgdrager, Vertrouwenspersoon Integriteit voor leden van de Tweede Kamer. De werkgroep is deze personen erkentelijk voor hun geleverde bijdragen, zowel mondeling als schriftelijk. Hiervan is bij de opstelling van dit rapport dankbaar gebruik gemaakt.

[7] Dhr. J Kleijssen is werkzaam bij de Raad van Europa als Director of Information Society - Action against Crime, Directorate General Human Rights and Rule of Law

3 Integriteitsregels voor leden Tweede Kamer

3.1 Inleiding

De Tweede Kamer beschikt momenteel over diverse regels met betrekking tot integriteit, waarbij het begrip integriteit breed dient te worden opgevat. Zo valt ook het onheus bejegenen van personen tijdens de plenaire vergadering of het schenden van de geheimhouding onder dit begrip. In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de integriteitsregels die voor Kamerleden gelden en de daarbij reeds aanwezige systemen van toezicht en handhaving.

3.2 Het grondwettelijk kader

Er zijn verschillende wettelijke regelingen die elk voorzien in een deel van wettelijke integriteitsregels. In bijlage 3 zijn overzichten opgenomen van de verschillende integriteitsregels die gelden voor de leden van de Tweede Kamer. De overzichten omvatten niet alleen de verschillende wetten die het optreden van de Kamerleden reguleren, maar ook het Reglement van Orde van de Tweede Kamer (RvOTK). Aan de basis van dit stelsel van integriteitsregels staat de Grondwet. Aan de basis van toezicht en handhaving van deze integriteitsregels staan de (strafrechtelijke) bepalingen en sancties die in de wetten hieromtrent zijn opgenomen. Onderstaand worden deze geschetst.

De Grondwet gaat uit van individuele leden van de Staten-Generaal en kent geen fracties en geen politieke partijen. Hierdoor worden dan ook aan individuele leden allerlei rechten toegekend zoals het recht van amendement, het recht om inlichtingen te vragen en het recht van initiatief. Tevens wordt in de Grondwet benadrukt dat een lid stemt zonder last. Leden hebben aldus een vrij mandaat. ~~De~~ Vanuit constitutioneel perspectief ~~positie van~~ is een individueel Kamerlid is daarmee onafhankelijk en sterk.

Met deze onafhankelijke en sterke positie komen ook enkele plichten, zoals aan elk publiek ambt plichten zijn verbonden. Met de eed, of de verklaring en belofte, die leden afleggen wanneer zij lid van de Tweede Kamer worden, zweren of beloven de leden onder andere het volgende:
"Ik zweer (verklaar) dat ik, om tot lid van de Staten-Generaal te worden benoemd, rechtstreeks noch middellijk, onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of beloofd."
"Ik zweer (verklaar en beloof), dat ik, om iets in dit ambt te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen."

Ik zou hier de meer gebruikelijke term 'zelfstandig' gebruiken. I.p.v. sterk.
[redacted]
11/13/2018 09:35

Je zou hier ook nog kunnen vermelden: art 50, vertegenwoordiging van het gehele volk. Ook daaruit kun je afleiden dat leden het algemeen belang moeten behartigen, niet persoonlijk belangen. Zie ook Bovend'Eert & Kummeling 2017, p. 174.
[redacted]
11/13/2018 11:15

Zelfstandige?
[redacted]
11/13/2018 11:14

Het Nederlandse stelsel gaat er derhalve van uit dat leden bij elk aanbod van een gift, gunst of belofte een afweging maken of het aanbod bedoeld is ter beïnvloeding van het betrokken lid en als dat zo is het aanbod ook moeten weigeren. Het is hierbij niet relevant of het aanbod afkomstig is van een lobbyist of anderszins. Leden dienen altijd de afweging te maken of een aanbod is bedoeld om hen in de uitoefening van het ambt te beïnvloeden. De Grondwet bevat immers de nadrukkelijke bepaling dat leden van het parlement stemmen zonder last. Vervolgens wordt door middel van openbare registers transparantie geboden over hetgeen leden aannemen. In deze registers staat niet alleen wat leden hebben ontvangen, maar ook van wie zij dit hebben ontvangen.

I [redacted]. Je kunt de zin eventueel ook weglaten, want volgt ook uit voorgaande alinea's.
[redacted]
11/13/2018 11:33

3.3 Het wettelijk kader

Er zijn verscheidene wettelijke regelingen die elk voorzien in een deel van de bestaande integriteitsregels. Wat betreft handhaving van integriteitsregels is voorzien in wettelijke bepalingen die het mogelijk maken om (vermeende) integriteitschendingen te onderzoeken en te vervolgen indien zij begaan zijn door Kamerleden.

Voor wat betreft bovengenoemd onderzoek en mogelijke vervolging speelt de Wet ministeriële verantwoordelijkheid (hierna: Wmv) een belangrijke rol.[8] Deze wet biedt de mogelijkheid dat vijf leden een aanklacht indienen tegen een lid dat verdacht wordt van een ambtsmisdrijf. Dit systeem biedt de leden van de Kamer daarmee dus de wettelijke mogelijkheid om een vorm van toezicht te houden op elkaar. Zo kan bijvoorbeeld een Kamerlid dat, in strijd met de eed uit artikel 2 van de Wet beëdiging ministers en leden Staten-Generaal, een gift of gunst heeft verleend om lid te worden, worden vervolgd voor het plegen van meineed.[9] Hetzelfde geldt bij mogelijke omkoping. Een Kamerlid dat zich tijdens zijn Kamerlidmaatschap laat omkopen, kan niet alleen worden vervolgd voor passieve omkoping ingevolge artikel 363 van het Wetboek van Strafrecht (Sr), maar ook voor het plegen van meineed als bedoeld in artikel 207 Sr, aangezien de eed uit artikel 2 van de Wet beëdiging ministers en leden Staten-Generaal ook geldt voor toekomstige handelingen.[10] De opdracht tot vervolging wordt gegeven bij koninklijk besluit óf door een besluit van de Tweede Kamer. Om als Kamer tot een dergelijk besluit te komen dient de Tweede Kamer zelf strafrechtelijk onderzoek te verrichten naar de aanklacht. De Tweede Kamer heeft in dit geval het strafrechtelijk onderzoek en het besluit tot vervolging zelf in de hand.

De relevantie van de Wmv is tot nu toe overigens beperkt gebleven. De afgelopen tien jaren zijn er enkele aanklachten geweest, waarvan slechts één heeft geleid tot een commissie van onderzoek.[11] De procedure van de Wmv is daarenboven niet eenvoudig te volgen en de vraag kan worden gesteld of het proportioneel is om voor iedere

[8] P. Bovend'Eert, NJB 2016/2172, *"Hoe is het gesteld met de ambtelijke integriteit van de leden van het parlement?"*,

[9] "De Grondwet". A.K. Koekoek, 2000, p. 350

[10] Kamerstukken II, 1978/79, 14 222, nr. 7, p. 21

integriteitskwestie telkens een zware strafrechtelijke procedure te starten. Niettemin kan ten principale gesteld worden dat er een wettelijk geborgde procedure is, die de Kamer in staat stelt om (vermeende) integriteitschendingen zelf te onderzoeken.

Overigens bestaat ook de mogelijkheid dat bij koninklijk besluit opdracht wordt gegeven tot vervolging. Hiervoor is door de minister van Justitie en Veiligheid een protocol opgesteld.[12] In dit protocol is geregeld dat indien bij de Minister, het openbaar ministerie of de procureur-generaal bij de Hoge Raad (hierna: PG) aangifte wordt gedaan van een vermeend ambtsmisdrijf, gepleegd door een Kamerlid of een andere politieke ambtsdrager als bedoeld in de Wmv, de minister de PG kan verzoeken om de aangifte te onderzoeken. De minister kan dan naar aanleiding van de bevindingen van de PG besluiten dat een opsporingsonderzoek geïndiceerd is, waarna de PG dit opsporingsonderzoek ter hand neemt. De uitkomsten daarvan worden medegedeeld aan de minister. Vervolgens neemt de Kroon de beslissing of wel of niet een last tot vervolging aan de PG wordt gegeven.

In een recente casus over de schenking van een appartement aan een Kamerlid, is voor de eerste maal gebruik gemaakt van dit nieuwe protocol.
Dit is mede relevant omdat GRECO in haar laatste rapport deze casus in een voetnoot aanhaalt (zie ook bijlage 1 en bijlage 2). In relatie tot deze voetnoot kan nog worden opgemerkt dat de heer Kleijssen in het gesprek met hem het opnemen van de voetnoot over de schenking van een appartement heeft toegelicht. GRECO meent, kort samengevat, dat met het oog op bescherming van het aanzien van en het vertrouwen in het parlement substantiële ophef over de integriteit van leden moet en kan worden voorkomen door het stellen van integriteitsregels en het inrichten van een daarbij behorend systeem van toezicht en handhaving. De werkgroep betwijfelt of dit het geval is. Ook wanneer er een geheel dichtgetimmerd systeem zou bestaan op het gebied van integriteit, toezicht en handhaving kunnen en zullen naar het oordeel van de werkgroep de media eventuele geruchten over integriteitsschendingen van Kamerleden publiceren, waardoor in veel gevallen substantiële ophef zal ontstaan.[13] Dit is overigens ook juist het recht en de rol van de media: het naar eigen inzicht kunnen publiceren van (kritische) berichten over het functioneren van Kamerleden.

In de genoemde casus heeft de PG na een oriënterend onderzoek geconcludeerd dat er geen aanleiding was om een opsporingsonderzoek te verrichten omdat er geen

[11] Kamerstukken II, 32 158: Aanklacht tegen Minister voor Wonen, Wijken en Integratie; Kamerstukken II, 34 452: Aanklacht tegen Minister-President; Kamerstukken II, 34 340: Onderzoek naar lek uit Commissie voor Inlichten- en veiligheidsdiensten. Dit laatste onderzoek zag op een integriteitskwestie. Het betrof hier een onderzoek naar wie verantwoordelijk zou kunnen zijn voor het lekken van geheime informatie.

[12] Kamerstukken II, 2017-2018. 34 340 nr. 15, bijlage.

[13] In een recent artikel van prof. Van Schendelen wordt aangehaald dat media deze rol in toenemende mate spelen. Zie: M.P.C.M. Van Schendelen, “Is regulering van lobbyen nodig, nuttig of symboliek?” in Res Publica, 2018-3, p. 275-281

serieuze aanleiding was om de betrokken politieke ambtsdrager te verdenken van een ambtsmisdrijf. Hieruit blijkt dat het protocol werkt en daarmee de Wmv sinds kort effectiever kan worden ingezet. Het vervolgen van politieke ambtsdragers, waaronder Kamerleden, wegens ambtsdelicten is daarmee geen theoretische aangelegenheid meer.

Het Presidium heeft de werkgroep gevraagd '*zich te buigen over de bestaande integriteitsbepalingen, in het licht van de aanbevelingen van de GRECO en in het licht van aanstaande nieuwe regelgeving ten aanzien van personen die een publiek ambt vervullen*' (zie ook paragraaf 2.4). Wat dit laatste punt betreft constateert de werkgroep dus dat de Wmv recentelijk is gewijzigd en gemoderniseerd, en ook in de praktijk kan (en wordt) ingezet.[14]

Daarnaast is vermeldenswaard dat begin juli van dit jaar de Commissie-Fokkens is ingesteld door de Ministers van Justitie en Veiligheid en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Staatsecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Deze commissie heeft tot taak "*te adviseren over een fundamentele herziening van de wetgeving inzake vervolging en berechting van leden van de Staten-Generaal, ministers en staatssecretarissen wegens ambtsdelicten*". Het kabinet verwacht dat deze commissie voor januari 2020 hierover zal rapporteren.[15]

Naar aanleiding van de vraag op dit punt van het Presidium, stelt de werkgroep vast dat er dus inmiddels geen sprake meer is van 'aanstaande nieuwe regelgeving ten aanzien van personen die een publiek ambt vervullen', maar dat inmiddels zelfs sprake is van verbeterde en gemoderniseerde wetgeving. Op verdere verbetering en modernisering wordt, in opdracht van de regering, door deskundigen gestudeerd. De werkgroep geeft het Presidium in overweging om deze ontwikkelingen, via de minister, ook expliciet onder de aandacht van GRECO te brengen.

3.4 Interne integriteitsregels

Afgeleid van de hiervoor beschreven (grond)wettelijke kaders, heeft de Tweede Kamer ook eigen regels en bepalingen met betrekking tot integriteit vastgesteld (zie ook bijlage 3). Bepalingen rond integriteit zijn opgenomen in het RvOTK. In paragraaf 2.2 is uiteengezet dat het merendeel van de aanbevelingen van de werkgroep uit 2014 zich richtte op aanpassingen van het RvOTK.[16] Deze aanbevelingen zijn inmiddels ook overgenomen, en positief gewaardeerd door GRECO (zie paragraaf 2.3). Zoals hiervoor beschreven, wordt het begrip integriteit door de Tweede Kamer breed opgevat. In het

[14] Kamerstukken II, 2017-2018, 34871. De wetswijziging is op 19 september jl. in werking getreden.

[15] Kamerstukken II, 2017/18, 343 40, nr. 16

[16] Van de tien aanbevelingen van de werkgroep waren de nummers 2, 3,4 en 5 gericht op aanpassing van het RvOTK.

RvOTK is voor een deel van de integriteitsbepalingen ook een systeem van toezicht en handhaving opgenomen.

Zo blijkt uit de artikelen 58 tot en met 60 van het RvOTK, die zijn opgenomen in bijlage 3 bij dit rapport, dat een lid of een minister door de Voorzitter gewaarschuwd kan worden wanneer dit lid een beledigende uitdrukking gebruikt, de orde verstoort, de geheimhouding of vertrouwelijkheid niet in acht neemt ofwel instemming betuigt aan, dan wel aanspoort tot, onwettige handelingen. De Voorzitter stelt deze persoon dan in de gelegenheid de woorden terug te nemen (toezicht). Wanneer het lid of de minister dit niet doet, heeft de Voorzitter de mogelijkheid om deze persoon het woord te ontnemen (sanctie). In zo'n geval mag dat lid, respectievelijk die minister, niet meer deelnemen aan het vervolg van de beraadslaging. De Voorzitter kan zelfs op grond van artikel 60 de bewuste spreker uitsluiten van de vergadering op de dag van het voorval (sanctie). Conform artikel 62 staat een beroep op de Kamer niet open bij besluiten van de Voorzitter op grond van de artikelen 58 tot en met 60.

Voor het schenden van de geheimhouding of vertrouwelijkheid van stukken is ook een sanctiebepaling opgenomen. Daarin is bepaald dat het Presidium de mogelijkheid heeft om de Kamer voor te stellen om een lid dat de geheimhouding, dan wel vertrouwelijkheid heeft geschonden, uit te sluiten van alle commissievergaderingen voor ten hoogste een maand. Ook kan het Presidium de Kamer voorstellen dit lid voor de verdere duur van de zitting uit te sluiten van kennisneming van vertrouwelijke stukken.

Ten slotte bestaat tegenwoordig de vertrouwenspersoon integriteit voor de leden. Deze persoon, aangesteld door het Presidium, kan door leden geheel vertrouwelijk en informeel geraadpleegd worden wanneer een lid worstelt met een mogelijke integriteitskwestie. Deze vertrouwenspersoon brengt geen verslag uit over de voorgelegde kwesties, waardoor er geen sprake is van een vorm van "jurisprudentie-vormende" openbare uitleg van de integriteitsregels.

3.5 Overige waarborgen integriteit

Integriteit is een onderwerp dat breed leeft in de Nederlandse samenleving. Naast de instrumenten die binnen de Kamer kunnen worden ingezet als waarborg voor integriteit, bestaan daarbuiten ook mechanismen om de integriteit van Kamerleden te waarborgen. Zoals de werkgroep stelde in haar eerdere rapport, speelt de politieke partij van een lid een grote rol. Bij vrijwel elke politieke partij wordt in de aanloop naar de kandidaatsstelling voor de kieslijst nadrukkelijk aandacht besteed aan de integriteit van de mogelijke kandidaat. Ook kennen enkele politieke partijen integriteitscommissies die eventuele integriteitskwesties kunnen onderzoeken.

Voor verkozen leden in de Kamer vervult ook de fractie vaak een rol bij integriteitsvraagstukken. In het verleden hebben fracties zelfs sancties aan fractiegenoten opgelegd wanneer er mogelijk sprake was van een schending van de integriteit. Dit staat echter wel op gespannen voet met het verbod van last uit de Grondwet.

Daarnaast spelen in Nederland de media, zoals al eerder genoemd, een belangrijke rol. Vanuit hun onafhankelijke positie berichten zij over mogelijke integriteitsschendingen. Er zijn de afgelopen jaren verschillende media geweest die onderzoek hebben verricht naar bijvoorbeeld de registers van de Tweede Kamer. Het is inmiddels standaard dat enige tijd na het aantreden van een nieuwe Kamer een dergelijk onderzoek wordt verricht. De (onbedoelde) disciplinerende werking die hierdoor van de media uitgaat moet niet onderschat worden.

Voor de leden hebben de onderzoeken naar hun integriteit, uitgevoerd door hun eigen politieke partij of de media, doorgaans grote impact. Een dergelijk onderzoek of de uitkomst daarvan gaat immers gepaard met veel negatieve media-aandacht. Alleen de aankondiging al van een integriteitsonderzoek of de melding van een mogelijk integriteitsprobleem kan schade betekenen voor de reputatie van het betreffende lid. In een aantal gevallen is dit voor leden aanleiding geweest om hun zetel op te geven, zelfs wanneer later bleek dat er geen sprake was van integriteitsschendingen.
Deze mechanismen oefenen derhalve door hun mogelijke gevolgen een grote druk uit op de leden om de integriteitsregels zo veel en zo goed mogelijk na te leven.
De werkgroep wil in dit verband ook wijzen op de preventieve en correctieve werking die uit kan gaan van wetgeving die weliswaar niet primair ziet op integriteitskwesties, maar indirect wel extra waarborgen kan bieden om deze te voorkomen. Zo is recentelijk in de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) een aantal bepalingen opgenomen die ondernemingen verplichten in bepaalde gevallen cliëntenonderzoeken te doen en ongebruikelijke transacties te melden. Het doel van het cliëntenonderzoek is de beoordeling van het risico dat een onderneming neemt bij het aangaan van een relatie met een cliënt. Voor de categorie van zogenaamde politically exposed persons (PEP’s) - waaronder ook Kamerleden vallen - gelden sinds kort aangescherpte eisen in dit verband. Voor PEP’s en hun directe verwanten geldt dat er vanaf 25 juli van dit jaar een verscherpt cliëntenonderzoek moet plaatsvinden. Voor een financiële instelling geldt dat zij beleid, procedures en maatregelen moet hebben die haar in staat stelt om ongebruikelijke transacties te herkennen en deze ongebruikelijke transacties te melden bij de Financial Intelligence Unit (FIU-Nederland). FIU-Nederland is, op basis van de Wwft, de aangewezen organisatie waar meldplichtige instellingen ongebruikelijke transacties dienen te melden. De FIU-Nederland analyseert deze gegevens om misdrijven te voorkomen en op te sporen. Het kan dus zijn dat een transactie van een lid wordt gemeld en dat het lid derhalve nader wordt onderzocht.

3.6 Conclusies

De bestaande regels omtrent integriteit van leden van de Tweede Kamer zijn naar mening van de werkgroep veelomvattend. Leden van de Kamer zijn zich er doorgaans ook van bewust dat hun handelen aan de gestelde standaarden dient te voldoen. Ook concludeert de werkgroep dat er systemen van toezicht en handhaving zijn op het gebied van integriteit. De werkgroep stelt vast dat sinds het verschijnen van haar vorige advies in 2014 veel zaken zijn verbeterd, zowel op basis van haar eigen adviezen (bijvoorbeeld: aanpassingen RvOTK, integriteitscursussen, Vertrouwenspersoon Integriteit) als op basis van andere ontwikkelingen (bijvoorbeeld: modernisering Wmv, wetgeving inzake PEP's). Niettemin ziet de werkgroep ook dat het bestaande systeem van integriteitsbevordering onder Kamerleden op onderdelen verduidelijkt, versterkt en aangescherpt kan worden. In de volgende hoofdstukken worden deze mogelijke verbeterpunten nader besproken, respectievelijk worden hiervoor enkele aanbevelingen gedaan.

4 Verbetermogelijkheden integriteitsregels voor leden Tweede Kamer

4.1 Inleiding

In hoofdstuk 3 is beschreven welke integriteitsregels van toepassing zijn op leden van de Tweede Kamer en welke toezichts- en handhavingsmechanismen hiervoor bestaan. De werkgroep concludeert op basis daarvan dat dit stelsel in de Nederlandse context goed functioneert, maar dat er verbeteringen mogelijk zijn. Aandachtspunten en mogelijkheden tot verbetering staan in dit hoofdstuk centraal.

In paragraaf 2.2 zijn de tien aanbevelingen van de werkgroep uit 2014 opgenomen. In hoofdstuk 3 is al uiteen gezet dat de aanbevelingen 2 tot en met 5 betrekking hadden op aanpassing van het RvOTK en dat deze zijn geïmplementeerd. In dit hoofdstuk komen de overige aanbevelingen van de werkgroep aan de orde. Voor deze aanbevelingen geldt namelijk dat ze nog niet (volledig) zijn overgenomen of geïmplementeerd. Dat biedt naar het oordeel van de werkgroep ook een aangrijpingspunt om te komen tot verdere verbeteringen.

De eerdere aanbevelingen van de werkgroep uit 2014 zagen op:
- het toegankelijk maken van integriteitsregels voor leden en het publiek (aanbeveling 1);
- attendering van leden op de volledigheid van de registers (aanbeveling 6);
- uitleg en toelichting van de integriteitsregels aan leden (aanbeveling 7);
- uitwisseling van ervaringen met de regels, ze jaarlijks evalueren en deze, zo nodig, te herzien of aan te vullen (aanbevelingen 8 en 9);
- instellen van een vertrouwenspersoon integriteit (aanbeveling 10).

4.2 Kenbaarheid integriteitsregels

Naar aanleiding van aanbeveling 1 van de werkgroep is in 2015 voor de leden van de Tweede Kamer de Regeling Integriteit[17] opgesteld. Het document bestaat uit een verzameling van regels en toelichtingen op die regels. Het is echter geen handzaam en eenvoudig leesbaar en raadpleegbaar naslagwerk. De ervaring van de leden van de werkgroep is dat leden grotendeels bekend zijn met de integriteitsregels, maar veelal niet op de hoogte zijn van de (extensieve) toelichting op de regels zoals deze zijn opgenomen in -onder meer- dit document. Het doel dat de werkgroep in haar vorige rapport met deze aanbeveling voor ogen had, is wat dat betreft nog niet geheel behaald.

[17] https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/integriteitsregels_voor_kamerleden.pdf

Daarnaast heeft GRECO opgemerkt dat hoewel er veel integriteitsregels bestaan, in geen van die regels nadrukkelijk aandacht is voor de omgang met lobbyisten. In het vorige rapport heeft de werkgroep gesteld dat het ondoenlijk is alle contacten met derden te melden of te registreren. Dit standpunt heeft de werkgroep nog steeds. In het dagelijkse werk van de leden is het van groot belang dat zij kennis kunnen nemen van alle informatie die hen helpt in hun grondwettelijke taken van wetgeving en controle. Leden hebben dan ook doorlopend contacten met allerlei externen. Veel van deze contacten kunnen echter o.m. uit het oogpunt van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van deze externen niet openbaar gemaakt worden. Dit kunnen immers belangengroepen uit onverwachte hoek zijn, of klokkenluiders, maar ook burgers die opkomen voor hun situatie. Deze contacten lopen via allerlei kanalen. Zowel via telefoon, email en/of brieven als in persoon kunnen leden van de Tweede Kamer benaderd worden.
Deze benaderbaarheid zonder bekendmaking vindt de werkgroep een groot goed binnen onze democratische rechtstaat. Daaraan doet niet af dat Kamerleden zich over het algemeen bewust zijn van hun mogelijke beïnvloeding als gevolg van deze contacten, zeker wanneer het contacten met een lobbyorganisatie betreft. Over het algemeen leiden de algemene integriteitsregels die zien op contacten met derden ook niet tot problemen.

Uit de aanbeveling van GRECO inzake lobbyisten blijkt echter dat de beschreven werking van de algemene integriteitsregels voor de buitenwereld niet altijd even duidelijk is. Door de heer Kleijssen is in het gesprek van 7 november bovendien bevestigd dat GRECO geen register eist waarin alle contacten dienen te worden opgenomen. Deze punten in overweging nemende meent de werkgroep dat het zinvol is om te onderzoeken of in gedragsregels nadrukkelijker en explicieter aandacht kan worden besteed aan specifiek lobbyorganisaties. De werkgroep doet hiervoor in hoofdstuk 5 een voorstel.

4.3 Interpretatie integriteitsregels

Naar aanleiding van de aanbevelingen van de werkgroep in 2014 is het RvOTK aangepast. Dit geeft enerzijds meer scherpte aan de integriteitsregels. Anderzijds leidt het ook tot vragen en de wens tot nadere uitleg en interpretatie bij leden. Zo besluit het Presidium begin 2015 om de werkgroep opnieuw te benaderen en duiding te vragen van het inmiddels gewijzigde artikel 150a over de registratie van '*belangen die redelijkerwijs als relevant kunnen worden beschouwd*' (zie ook bijlage 1).[18] De werkgroep reageert op dit verzoek per brief en geeft de Kamer een vuistregel mee.

Terugkijkend stelt de werkgroep nu vast dat deze gang van zaken illustreert dat integriteitsregels naar hun aard vaak om interpretatie vragen, maar dat uitleg nooit

[18] Zie: Brief van de werkgroep aan het Presidium van 24 februari 2015 (Kamerstukken II, 2014/15, 33 924, nr. 16)

volledig te vatten is, ook niet in dikke handboeken. Gezaghebbende interpretatie van integriteitsregels op basis van concrete vragen kan dus van nut zijn. En ook het publiceren en vastleggen van deze nadere duiding kan daarbij zinvol zijn.

Naar aanleiding van aanbeveling nummer 10 van de werkgroep is een vertrouwenspersoon integriteit ingesteld. Deze positie wordt momenteel bekleed door mevrouw mr. W. Sorgdrager. Bij de vertrouwenspersoon kunnen leden terecht voor een advies, maar in vertrouwelijkheid. De werkgroep constateert dat hiermee in een behoefte tot duiding kan worden voorzien, maar alleen op het niveau van een individueel lid. Bovendien hoeft een lid geen gebruik te maken van een ontvangen advies. De advisering door de vertrouwenspersoon is immers niet openbaar. Hierdoor kan het betreffende lid in voorkomende gevallen, bijvoorbeeld als er in de openbaarheid twijfels rijzen, niet naderhand terugvallen op het ontvangen advies. Daarnaast kunnen ook andere leden niet profiteren van een gegeven advies, in de zin dat een soort van 'jurisprudentie' kan worden opgebouwd. De werkgroep acht het daarom verstandig om de invulling van de 'figuur vertrouwenspersoon' aan te passen en deze te versterken en te verbreden.

4.4 Toezicht en handhaving integriteitsregels

In hoofdstuk 3 is beschreven hoe het toezicht en de handhaving van de integriteitsregels op dit moment is geregeld. Zo worden leden door hun eigen fractie of door de media ter verantwoording geroepen wanneer er sprake (lijkt) te zijn van een integriteitsschending.

Het stelsel zoals dat thans functioneert, lijkt op het eerste gezicht voldoende te zijn. Bij nadere bestudering blijkt echter dat het toezicht en de handhaving zoals dat wordt uitgevoerd door de fracties op twee punten kan worden becommentarieerd. Als een fractie wegens een ernstige integriteitsschending een lid een schorsing oplegt, kan dit lid gewoon blijven deelnemen aan het Kamerwerk. Een fractie kan immers een Kamerlid niet verbieden deel te nemen aan bepaalde vergaderingen, wat de Kamer in bepaalde gevallen wel kan.[19] In het uiterste geval kan bovendien het betreffende lid uit de fractie stappen en zelfstandig doorgaan als Kamerlid. De effectiviteit van dit toezicht is derhalve beperkt.

Daar komt bij dat Kamerleden volgens de Grondwet een vrij mandaat hebben en aldus onafhankelijk zijn. De Grondwet kent geen fracties of partijen, ook al zijn deze inmiddels geaccepteerd binnen ons stelsel. Als onderdeel van een fractie en een partij zijn leden onderworpen aan een zekere gezagsverhouding (autoriteit), waarvan fractiediscipline een uitvloeisel is, maar deze gezagsverhouding heeft geen grondwettelijke ~~grond~~basis.

[redacted]
11/13/2018 09:35

[19] Het presidium kan bijvoorbeeld de Kamer voorstellen om een lid dat de geheimhouding van een vergadering niet in acht neemt, voor ten hoogste één maand uit te sluiten van alle vergaderingen van één of meer commissies. (artikel 145 RvOTK)

De onafhankelijke positie van het Kamerlid ~~is~~ heeft dat echter wel, gewaarborgd door onder andere het verbod van last dat tevens wordt gezien als een grens aan de fractiediscipline.[20]

De partij is als autoriteit degene die bepaalt of een Kamerlid zich opnieuw kandidaat mag stellen voor een bepaalde partij, dus de facto of de betrokken persoon Kamerlid kan blijven (bij een gunstige verkiezingsuitslag). Dit kan in grote mate het (stem)gedrag van Kamerleden beïnvloeden- afwijken van de fractiediscipline wordt immers doorgaans niet gewaardeerd- wat duidelijke spanning oplevert met het verbod van last.[21] En ook sancties opleggen, wat bepaalde fracties hebben gedaan bij (vermoedens van) schendingen van de vertrouwelijkheid in het kader van de fractiediscipline, staat op gespannen voet met het lastverbod.[22] Tegen deze achtergrond kan dan ook de vraag gesteld worden of constitutioneel gezien niet juist de Kamer als toezichthoudende en sanctionerende instantie zou moeten optreden, om daarmee het verbod van last meer te respecteren.[23]

[redacted]
Met de bestaande formulering zou de lezer kunnen denken dat partijen als 'autoriteit' ook echt een bevoegdheid hebben of formele rol spelen, wat niet zo is.
[redacted]
11/13/2018 11:32

Voorts constateert de werkgroep dat momenteel leden op grond van het RvOTK een sanctie opgelegd kunnen krijgen voor bijvoorbeeld onheuse gedragingen en dat voor integriteitsschendingen die een strafbaar feit vormen, een strafrechtelijk traject gevolgd dient te worden. Er kunnen zich echter ook situaties voordoen, waarin het RvOTK niet voorziet in een sanctie en tevens een strafrechtelijk traject niet is aangewezen. In al die gevallen bestaat er geen formele sanctiemogelijkheid.

Ten slotte wil de werkgroep hierbij nogmaals benadrukken dat de registers een belangrijke basis vormen voor de transparantie die de Kamer beoogt te geven omtrent het handelen van haar leden. Het belang ervan voor het aanzien van de Kamer en voor de politiek als geheel is groot. Wanneer echter het stelsel van toezicht en handhaving in ogenschouw wordt genomen, moet worden geconstateerd dat op het (juist) invullen van de registers geen toezicht of handhaving bestaat door degene die wel de regels daartoe heeft gesteld: de Kamer. Wanneer bijvoorbeeld een lid een bepaalde gift niet volledig juist opneemt in het register, is dit naar mening van de werkgroep geen strafbaar feit, maar kan dit voor het aanzien van de Kamer wel degelijk schade opleveren, mede doordat dit een integriteitsschending betekent die geen sanctie kent.

---

[20] A.A.L. Beers, commentaar op artikel 67, in: "De Grondwet", red. A. Koekoek

[21] P.P.T Bovend'Eert, H.R.B.M Kummeling, "Het Nederlandse parlement". 2010, p. 131

[22] E.J. Janse de Jonge, Commentaar op artikel 67 van de Grondwet, in: E.M.H. Hirsch Ballin en G. Leenknegt (red.), Artikelsgewijs commentaar op de Grondwet, webeditie 2018 (www.Nederlandrechtsstaat.nl). En idem noot 4.

[23] In 1848 is door de Grondwetgever benadrukt dat het aan de Kamer zelf was om (in plaats van de strafrechter) toezicht te houden op het gedrag van Kamerleden. C.A.J.M. Kortman "Constitutioneel recht", 2016, p. 231 Er wordt in deze paragraaf tevens opgemerkt dat het toezicht tekortkomingen vertoont. Zie hiervoor ook P.P.T Bovend'Eert, H.R.B.M Kummeling, "Het Nederlandse parlement". 2010, p. 151

Deze constateringen brengen de werkgroep tot een aantal aanbevelingen, die in het volgende hoofdstuk worden omschreven en toegelicht.

5 Verbetervoorstellen integriteitsregels voor leden Tweede Kamer

5.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is beschreven wat de stand van zaken is omtrent integriteitsregels voor de leden van de Tweede Kamer en waar de mogelijkheden zitten voor verbetering. In dit hoofdstuk gaat de werkgroep in op deze mogelijkheden en doet zij verbetervoorstellen.

5.2 Naar een gedragscode

De werkgroep heeft in paragraaf 4.2 geconstateerd dat met het oog op de (her)kenbaarheid van de integriteitsregels en de uitleg daarvan winst te boeken is. Er is hiervoor ook gekeken naar enkele andere parlementen. In bijlage 4 zijn de uitkomsten daarvan opgenomen. De werkgroep constateert dat de meeste parlementen al enkele jaren één centraal document hebben waarin de regels staan opgesomd, dat wordt vergezeld door een toelichting waarin uitleg over deze regels wordt gegeven. De toelichting op de regels wordt daarbij regelmatig geactualiseerd op basis van praktijkervaringen en uit casuïstiek getrokken lessen. Als voorbeeld kan de *Code of conduct* met de *Guide to the rules* worden aangehaald van het Britse Lagerhuis. Dit stuk bestaat uit acht handzame regels die richtinggevend zijn voor de integriteit van de parlementsleden, waarbij in de zogenaamde *Guide to the rules* wordt uitgelegd hoe deze regels in de praktijk moeten worden toegespast.

Gezien het streven naar meer (her)kenbaarheid van de regels, ligt het wat de werkgroep betreft voor de hand om ook voor de Tweede Kamer tot een soortgelijke gedragscode te komen, die wordt vergezeld van een leidraad waarin de uitleg over de regels is opgenomen. Deze gedragscode met leidraad kan in de visie van de werkgroep leiden tot verbeterde kennis van de regels bij de leden zelf, maar ook voor meer duidelijkheid zorgen bij externen als lobbyisten en burgers die in contact treden met een Kamerlid. Daarnaast kunnen ervaringen, lessen en nieuwe inzichten desgewenst periodiek worden meegenomen in een geactualiseerde leidraad. Hiermee wordt als het ware een levend document gecreëerd, dat naar verwachting kan bijdragen aan een beter begrip van de integriteitsregels. De constatering in het vorige hoofdstuk dat ook expliciet aandacht dient te worden besteed aan lobbyisten, kan worden meegenomen in de betreffende leidraad.

De werkgroep doet de volgende aanbeveling:

Aanbeveling 1
Stel een gedragscode vast met bijbehorende leidraad, waarin ook expliciet wordt ingegaan op de omgang met lobbyisten.

Om deze aanbeveling kracht bij te zetten, heeft de werkgroep aansluitend aan dit slothoofdstuk een aanzet opgenomen voor een dergelijke gedragscode en bijbehorende leidraad.

5.3 Naar een onafhankelijke adviseur

In hoofdstuk 4 is naar voren gekomen dat het nuttig kan zijn om de positie van de huidige vertrouwenspersoon verder te versterken en uit te breiden.
De advisering omtrent integriteitsregels kan voor een lid van groot belang zijn. Indien een lid in opspraak raakt op het gebied van het naleven van integriteitsregels, is betrokkene voor de uitleg van de casus momenteel geheel afhankelijk van hetgeen de media hierover stelt en wat het lid daar zelf tegenover kan en wil stellen. De werkgroep is echter van mening dat indien dit lid het advies van de vertrouwenspersoon openbaar zou kunnen maken, op deze wijze een onafhankelijke zienswijze op de casus bekend zou kunnen worden. Van het advies zou een vorm van beschermende werking kunnen uitgaan.

Dit betekent echter wel iets voor de positie van de vertrouwenspersoon en voor het advies. Naar oordeel van de werkgroep zou deze positie verder geformaliseerd moeten worden in de richting van een meer actieve adviseur met een onafhankelijke positie. De adviezen van de adviseur zijn in eerste aanleg vertrouwelijk en worden schriftelijk gedaan. De enige die een aan een lid gericht advies openbaar kan maken is het lid zelf. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden wanneer in de media berichten verschijnen over het handelen van het lid. Op dat moment kan het desbetreffende lid het advies openbaar maken, waaruit blijkt dat dit handelen van tevoren is voorgelegd aan de onafhankelijke adviseur. De onafhankelijke adviseur moet derhalve met gezag adviezen kunnen opstellen. De werkgroep wijst erop dat dit er in de praktijk toe kan leiden dat leden die het advies niet zouden vragen of opvolgen, juist daardoor in een penibele situatie terecht kunnen komen. Het voordeel is echter dat er een zekere bescherming tegen onterechte beschuldigingen van uitgaat, die tegelijkertijd zowel een juiste naleving van de gedragscode kan bevorderen alsook het aanzien van parlement kan verbeteren.

Dit leidt tot de volgende aanbeveling:

Aanbeveling 2
Verander en versterk het model van de huidige vertrouwenspersoon in de richting van een onafhankelijk adviseur die Kamerleden ondersteunt bij de uitleg van de gedragscode en schriftelijk adviseert.

De werkgroep ziet voorts een rol voor de onafhankelijke adviseur bij een eenduidige en openbare uitleg van de gedragscode. De onafhankelijke adviseur dient wat de werkgroep betreft jaarlijks verslag uit te brengen aan de Kamer, waarin wordt ingegaan op de advisering die in het afgelopen jaar is gegeven. In het jaarverslag moet deze advisering niet tot een persoon herleidbaar zijn. Het jaarverslag kan hiermee een hulpmiddel zijn om te komen tot eenduidige uitleg van de gedragscode in de praktijk. Ook kan de onafhankelijke adviseur in het jaarverslag voorstellen doen voor verbeteringen van de (uitleg van) integriteitsregels in de gedragscode en de leidraad.

Dit leidt tot de volgende aanbeveling:

Aanbeveling 3
Laat de onafhankelijke adviseur jaarlijks een geanonimiseerd jaarverslag uitbrengen, die een bijdrage kunnen leveren aan een eenduidige en openbare uitleg van de gedragscode en aan voorstellen tot verbetering van de gedragscode en de leidraad.

5.4 Naar een verbeterd toezicht en handhaving door de Tweede Kamer

In de vorige paragrafen heeft de werkgroep voorstellen gedaan ter verbetering van de kenbaarheid, toegankelijkheid, duiding en periodieke actualisering van integriteitsregels (de ‘voorkant’). De werkgroep acht dat effectiever en nuttiger dan in te zetten op extra toezicht of verzwaarde sancties (de ‘achterkant’). Daarnaast heeft de werkgroep de verwachting dat implementatie van de aanbevelingen die zij nu doet, de urgentie wegneemt tot het nu treffen van verdergaande maatregelen op het gebied van toezicht en handhaving. De werkgroep beveelt aan om eerst in de praktijk te beproeven of haar voorstellen het gewenste effect sorteren en dit - over bijvoorbeeld 3 jaar - te evalueren. Alsdan kan beoordeeld worden of er hiaten in het systeem van toezicht en handhaving zijn gebleken.

Niettemin ziet de werkgroep binnen het stelsel van toezicht en handhaving zoals dit thans functioneert, ook mogelijkheden voor verbeteringen. Zoals eerder gesteld, zijn voor verschillende situaties al vergaande sancties mogelijk. Bijvoorbeeld de mogelijkheid voor het Presidium om bij schending van de vertrouwelijkheid de Kamer voor te stellen om een lid tijdelijk uit te sluiten van commissievergaderingen. Aan de andere kant constateert de werkgroep dat de Tweede Kamer nog niet de mogelijkheden benut om leden aan te spreken op het naleven van de integriteitsregels, terwijl integriteitsschendingen het aanzien van de Kamer als instituut en het aanzien van de politiek schaden.

De werkgroep heeft meerdere mogelijkheden in ogenschouw genomen om verdergaande vormen van toezicht op naleving van integriteitsregels vanuit het

instituut Tweede Kamer te organiseren. Zij heeft daarbij ook naar andere landen gekeken. De werkgroep komt tot de conclusie dat op dit punt een rol voor de Voorzitter denkbaar is. De Voorzitter is immers de persoon die het instituut van de Kamer vertegenwoordigt. In deze rol bewaakt de Voorzitter nu ook al de orde in de Kamer. Deze rol zou invulling kunnen krijgen door het informeren, en zo nodig aanspreken, van leden bij signalen van integriteitsschending. De werkgroep stelt zich voor dat bij geluiden in de media of anderszins die een mogelijke integriteitsschending van een Kamerlid betreffen, de Voorzitter het betreffende lid uitnodigt voor een informeel en vertrouwelijk gesprek. Tijdens dit gesprek kan de Voorzitter met het betreffende lid spreken over aard en ernst van de ontvangen signalen, vanuit de verantwoordelijkheid die beiden hebben met betrekking tot het aanzien van de Kamer en de politiek. Op deze wijze wordt het lid door de Voorzitter op de hoogte gesteld van mogelijke problemen, terwijl tegelijkertijd ook de Kamer als instituut hiermee gediend kan zijn. Een degelijke verdergaande rol van de Kamervoorzitter zou in de toekomst een aanvulling op dit punt van de profielschets voor de Voorzitter vergen.

Een verdergaande stap zou zijn dat ook formeel toezicht wordt gehouden. Mogelijk kan deze rol worden neergelegd bij het Presidium, omdat het Presidium nu ook al bij een deel van de integriteitsregels optreedt als toezichthouder. De werkgroep kan zich voorstellen dat zelfs relatief beperkte aanpassingen van het stelsel van toezicht en handhaving, waarin als sancties een vertrouwelijke berisping en misschien een openbare berisping kunnen worden opgelegd, in ons parlementaire stelsel voldoende effectief zullen zijn. Dit berust op de constatering dat de vaststelling van een integriteitsschending - of soms alleen al de suggestie er van – in de praktijk al verregaande gevolgen kan hebben voor leden.

De werkgroep constateert echter ook dat aanpassingen op het terrein van toezicht en handhaving een fundamenteel karakter hebben en om die reden niet lichtvaardig genomen moeten worden. Ze moeten daarbij gebaseerd zijn op voldoende draagvlak in de Tweede Kamer. De werkgroep geeft om die reden deze denkrichtingen mee, als aanvulling op haar concrete voorstellen om vooral maatregelen ‘aan de voorkant’ te treffen. De verdere uitwerking van deze denkrichtingen zou, bij gebleken draagvlak in de Kamer, waarschijnlijk het beste kunnen worden neergelegd bij de Commissie voor de Werkwijze. Ook kan worden overwogen om in de verdere uitwerking van maatregelen afstemming te zoeken met de Eerste Kamer. Daar is bijvoorbeeld al meer ervaring met een zwaardere rol voor de Kamervoorzitter bij integriteitsvraagstukken en oriënteert men zich nu ook op dit onderwerp. Vormen van kennisdeling of samenwerking tussen beide Kamer(voorzitter)s zouden - uiteraard met behoud van ieders eigen staatsrechtelijke positie – verder verkend kunnen worden.

Dit werkgroep komt al met al tot de volgende aanbeveling:

Aanbeveling 4

Beschouw de mogelijkheden om in het bestaande stelsel van toezicht en handhaving aanvullingen te doen die berusten op voldoende draagvlak in de Tweede Kamer. Overweeg daarbij welke rol de Kamervoorzitter en het Presidium hierbij zouden kunnen spelen. De werkgroep schetst enkele denkrichtingen en doet de suggestie de uitwerking hiervan neer te leggen bij de Commissie voor de Werkwijze.

Aanzet tot een gedragscode en leidraad

I. Gedragscode

Gedragscode leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Doel van de code
Het doel van de gedragscode is om de kenbaarheid van de integriteitsregels en de bekendheid met de inhoud daarvan te vergroten en om de toepassing van de integriteitsregels verder te internaliseren.

Reikwijdte
Deze gedragscode ziet op al het handelen in het ambt van Kamerlid, waaronder tevens wordt begrepen het handelen als privépersoon dat het ambt raakt.

Beginselen
Het Kamerlid is zich ervan bewust dat hij een publiek ambt uitoefent dat rechten en plichten met zich meebrengt. De volgende beginselen worden altijd in acht genomen:

1. Integriteit;
2. Objectiviteit;
3. Verantwoordelijkheid;
4. Transparantie;
5. Eerlijkheid.

Gedragsregels

1. Het Kamerlid oefent zijn ambt uit in onafhankelijkheid en in het algemeen belang.

2. Het Kamerlid accepteert geen gift of gunst die bedoeld is om zijn handelen in het ambt te beïnvloeden.

3. Het Kamerlid voldoet aan de registratieverplichtingen die het ambt hem oplegt.

4. Het Kamerlid gebruikt in het ambt verkregen informatie niet voor persoonlijke belangen en waarborgt, indien van toepassing, het vertrouwelijke karakter ervan.

5. Het Kamerlid behandelt een ieder met respect.

II. Leidraad

Gedragsregels 1 en 2
De leden dienen bij de aanvaarding van hun ambt eden of verklaringen en beloften af te leggen. Uitvloeisel hiervan is dat een Kamerlid te allen tijde onafhankelijk is en dient te handelen in het algemeen belang. Dit betekent dat indien een Kamerlid te maken krijgt met persoonlijke belangen naast het algemeen belang, altijd gekozen moet worden voor het algemeen belang. Het lid zal hier dan proportionele gevolgen aan moeten verbinden. In ieder geval is het een Kamerlid niet toegestaan giften of gunsten aan te nemen die zijn bedoeld om het handelen van het betreffende lid te beïnvloeden.

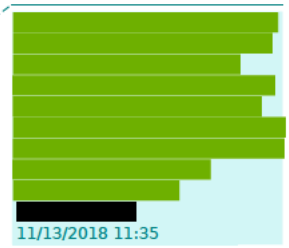

In relatie tot lobbyisten dienen leden zich altijd bewust te zijn van hun onafhankelijke positie en de taken die de Grondwet hen opdraagt. Lobbyisten zijn voor vele leden belangrijk voor een zekere mate van informatievoorziening, tegelijkertijd moet wel altijd een mate van afstand worden bewaard tot lobbyisten. Een lid moet zich dan ook bij een aanbod van een lobbyist (niet zijnde informatie) onthouden van het doen van beloftes over bepaald handelen.

Gedragsregel 3
De leden dienen opgave te doen van hun nevenactiviteiten en –inkomsten, belangen die redelijkerwijs als relevant kunnen worden beschouwd, buitenlandse reizen waarvan de vervoers- en verblijfskosten geheel of gedeeltelijk door derden, waaronder lobbyisten, zijn betaald, en geschenken en voordelen die een bedrag van 50 euro te boven gaan. Deze informatie wordt op aangeven van het Kamerlid door de Griffie Plenair opgenomen in de daartoe bijgehouden registers, die voor een ieder ter inzage liggen. De Griffie Plenair attendeert de leden halfjaarlijks op de noodzaak van het actueel houden van hun informatie in de registers en de mogelijkheid om omissies te corrigeren.

Met deze belangen zijn niet alleen financiële belangen bedoeld. Hierbij wordt verwezen naar een aanbeveling van de OVSE die luidt: "*the rules should [..] include a clause requiring legislators to declare any other interest that might reasonably be thought to influence their actions, speeches or votes*". Bij die "andere belangen" kan bijvoorbeeld worden gedacht aan:
(a) eerdere functies. Van weinig betekenis is of men daaruit inkomsten genoot, omdat het van belang kan zijn dat voor de buitenwereld bekend is welke beroepsmatige achtergrond een lid heeft, zodat kritisch gevolgd kan worden of het lid zich niet gedraagt als belangenbehartiger van een beroepsgroep,
(b) aan een terugkeergarantie of andere bijzondere regelingen die werkzaamheden na de beëindiging van het Kamerlidmaatschap betreffen, of
(c) aan een meerderheidsbelang in een vennootschap.
Er wordt bewust geen uitputtende lijst gepresenteerd. Het is aan het lid zelf om te bepalen of een specifieke omstandigheid redelijkerwijs als relevant voor het functioneren kan worden beschouwd. In geval van twijfel kan een lid de vertrouwenspersoon integriteit hierover consulteren.

De volgende vuistregel kan in dit verband worden gegeven: als een willekeurige toeschouwer zonder veel omwegen zou kunnen denken dat een bepaalde private omstandigheid van een lid van invloed is op diens stellingname in een publiek vraagstuk, kan het raadzaam zijn omstandigheid in het register te doen opnemen. Dan kan immers nooit gesteld worden dat die omstandigheid verborgen is gehouden. Het gaat er niet om of die omstandigheid daadwerkelijk van invloed is geweest. Dat, noch het tegendeel, is immers te bewijzen. Het is verstandig de bandbreedte van wat een buitenstaander "redelijkerwijs" als van invloed op parlementaire gedragingen kan beschouwen, ruimer te nemen als het gaat om beleidsterreinen waarop men woordvoerder is van de fractie of lid is van de betrokken Kamercommissie.

Daarnaast doen de leden er goed aan zich rekenschap te geven van het feit dat ook specifieke omstandigheden die hun partner of andere directe familieleden betreffen door derden redelijkerwijs kunnen worden beschouwd als relevant in de beoordeling van hun opereren als lid. Daarbij wordt wel de kanttekening geplaatst dat het om verschillende redenen niet altijd mogelijk is om alle belangen in de privéomgeving van de leden in beeld te brengen. In de eerste plaats is de privéomgeving niet goed af te bakenen. In de tweede plaats hebben privébetrekkingen van de leden uiteraard recht op bescherming van hun privacy; niet alleen is een inbreuk daarop niet mogelijk zonder een solide wettelijke basis, een dergelijke inbreuk zou ook disproportioneel kunnen zijn in relatie met het doel, te weten het waken over de integriteit van de leden. De maatschappij is echter niet blind voor het sociale krachtenveld waarin de leden zich bevinden en van de invloed die dat kan hebben op hun handelen en functioneren. Vanuit die optiek zal het individuele lid een afweging moeten maken.

Ook hierbij is het wellicht verstandig het perspectief van een willekeurige toeschouwer te kiezen en zich af te vragen of het beroep op bescherming van een belang van de desbetreffende derde, afgewogen tegen het belang van een transparante melding, gehonoreerd zou moeten worden. Hiervoor is de volgende vuistregel geformuleerd: denk bij “familie- of relatiesfeer” primair aan degenen waarmee een duurzame huishouding wordt gevoerd, denk bij de “belangen” die dan eventueel vermeld zouden kunnen worden bijvoorbeeld aan een verantwoordelijke positie die die persoon inneemt op het beleidsterrein waarop men woordvoerder is en houdt de vermelding anoniem.

Met “voordelen met een hogere waarde dan 50 euro” wordt gedoeld op bijvoorbeeld een aanbod van een concert of een diner. Ook deze voordelen dienen te worden geregistreerd.

Volledigheidshalve wordt erop gewezen dat zeker bij het aannemen van giften of gunsten van lobbyisten, de registratie hiervan juist en spoedig moet worden gedaan, om enige schijn van belangenverstrengeling te voorkomen.

Gedragsregel 4
De geheimhouding ten aanzien van de gedachtewisseling in een besloten commissievergadering of plenaire vergadering met gesloten deuren, dient in acht te worden genomen door allen die bij de behandeling aanwezig waren en allen die van het behandelde of de stukken hieromtrent kennis dragen, totdat de geheimhoudingsplicht door de commissie of de Kamer wordt opgeheven. De geheimhoudingsplicht geldt echter niet ten aanzien van hetgeen een commissie in haar verslag over een besloten commissievergadering vermeldt.

Schending van de geheimhouding van de gedachtewisseling in een besloten commissievergadering of in een plenaire vergadering met gesloten deuren, kan leiden tot een besluit van de Kamer, op voorstel van het Presidium, tot uitsluiting voor ten hoogste een maand van alle vergaderingen van een of meer commissies of uitsluiting van de kennisneming van vertrouwelijke stukken voor ten hoogste de verdere duur van de zitting.

De vertrouwelijkheid van stukken dient door een ieder in acht genomen te worden. De voorschriften omtrent vertrouwelijke stukken zijn in juni 2010 vastgelegd in de Regeling vertrouwelijke stukken. Schending van de vertrouwelijkheid ten aanzien van de inhoud van een vertrouwelijk stuk, kan leiden tot een besluit van de Kamer, op voorstel van het Presidium, tot uitsluiting voor ten hoogste een maand van alle vergaderingen van een of meer commissies of tot uitsluiting van de kennisneming van vertrouwelijke stukken voor ten hoogste de verdere duur van de zitting. Het Reglement van Orde van de Tweede Kamer bevat verder nog een aantal handhavingsbepalingen voor het geval dat de vertrouwelijkheid niet in acht wordt genomen bij de beraadslaging over een onderwerp.

Gedragsregel 5
Ingeval een spreker zich onheus gedraagt, wordt hij/zij door de Voorzitter in eerste instantie teruggeroepen tot de behandeling van het onderwerp dan wel vermaand en in de gelegenheid gesteld de woorden die tot de waarschuwing aanleiding hebben gegeven, terug te nemen. Indien het lid van deze gelegenheid geen gebruik maakt, kan de Voorzitter hem/haar het woord ontnemen en vervolgens besluiten tot uitsluiting van de verdere bijwoning van de vergadering op de dag waarop de uitsluiting plaats heeft. Ieder ander lid – dat geen spreker is – kan direct worden uitgesloten van verdere bijwoning van de vergadering indien hij/zij zich onheus gedraagt. De voorzitter van een commissievergadering heeft dezelfde bevoegdheden als de Voorzitter, met dien verstande dat een uitsluiting ingevolge artikel 60 slechts geldt voor de openbare vergaderingen van die commissie gedurende de dag waarop de uitsluiting plaats heeft .

Literatuurlijst

P. Bovend'Eert, NJB 2016/2172, "Hoe is het gesteld met de ambtelijke integriteit van de leden van het parlement?",

A.K. Koekoek. "De Grondwet". 2000.

M.P.C.M. Van Schendelen, "Is regulering van lobbyen nodig, nuttig of symboliek?" in Res Publica, 2018-3, p. 275-281

A.A.L. Beers, commentaar op artikel 67, in: "De Grondwet", red. A. Koekoek

P.P.T Bovend'Eert, H.R.B.M Kummeling, "Het Nederlandse parlement". 2010.

E.J. Janse de Jonge, Commentaar op artikel 67 van de Grondwet, in: E.M.H. Hirsch Ballin en G. Leenknegt (red.), Artikelsgewijs commentaar op de Grondwet, webeditie 2018 (www.Nederlandrechtsstaat.nl).

P.P.T Bovend'Eert, H.R.B.M Kummeling, "Het Nederlandse parlement". 2010.

P.P.T Bovend'Eert, "*Zakelijke belangen van Kamerleden: op afstand plaatsen?*". In: De Hofvijver. Maandag 27 augustus 2018.

P.P.T Bovend'Eert, "*Hoe is het gesteld met de ambtelijke integriteit van de leden van het parlement? - Op weg naar een volwaardig systeem van integriteitsregels en integriteitshandhaving*". In: Nederlands Juristenblad (NJB 2016/2172). 28 november 2016.

Tijdschrift voor Beleid, Politiek en Maatschappij 44 (2017) 1 : 79-90. Themagedeelte over lobbyen en politieke beïnvloeding. Naar aanleiding van de initiatiefnota 'Lobby in daglicht: luisteren en laten zien van de PvdA-Kamerleden Bouwmeester en Oosenbrug'. Bevat de volgende artikelen:
- De zin en onzin van een transparantie lobby / C. Braun
- Politiek en duisternis / P. Frissen`
- Lobby in daglicht: een eerlijker politiek speelveld? / J. Berkhout
- Regel eerst gelijk speelveld en toegang tot informatie / A. El Fassed

6 Bijlage 1: Chronologie (voorgeschiedenis)

- Deze bijlage bevat een chronologisch overzicht van Kamerstukken, documenten, mediaberichten e.d. rond het thema 'Tweede Kamer en integriteitsregels'.
- Aangehaalde documenten zijn steeds voorzien van doorklikbare hyperlinks.
- Letterlijke citaten uit documenten zijn in de tekst steeds gemarkeerd.

1. Maart 2013: motie Heijnen c.s.[24]

Op 6 maart 2013 wordt de motie Heijnen c.s. ingediend (Kamerstukken II, 2012/13, 28 844, nr. 69) en op 12 maart 2013 met algemene stemmen aangenomen. De motie luidt:

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,
overwegende dat de integriteit in het openbaar bestuur permanente aandacht behoeft;
overwegende dat dit voor alle bestuursorganen geldt en dus ook voor de Tweede Kamer zelf;
verzoekt het Presidium, de wet- en regelgeving tegen het licht te houden, het beleid en de handhaving te evalueren en op grond daarvan zo nodig voorstellen te doen voor verbetering,
en gaat over tot de orde van de dag.
Heijnen
Litjens
Van Toorenburg
Klein

Op 14 maart 2013 besluit het Presidium tot het instellen van een werkgroep om 'de bestaande regelgeving over de (handhaving van de) integriteit van Kamerleden tegen het licht te houden en zo nodig verbetervoorstellen te doen.' Met de daadwerkelijke instelling van de werkgroep wordt gewacht tot het uitkomen van het rapport van de 'Groep Staten tegen Corruptie van de Raad van Europa' (GRECO). Dit rapport zal in juni 2013 verschijnen (zie hierna).

De werkgroep bestaat uit de leden Bosma (PVV), Fokke (PvdA), Van Meenen (D66), Van Oosten (VVD, voorzitter), Van Raak (SP) en Rog (CDA). De werkgroep wordt ambtelijk bijgestaan door de heer Bakker (Directeur Bedrijfsvoering, Financiën en Personeel & Organisatie) en de heer Van Dijk (Plaatsvervangend Griffier).

2. Juni 2013: Rapport van GRECO over Nederland

[24] Deze chronologie heeft maart 2013 als startpunt, omdat toen besloten werd tot instelling van de werkgroep. In de Tweede Kamer is echter al sinds 1969 aandacht voor integriteit en belangenverstrengeling. Sinds 1976 bestaat de lijst van nevenfuncties die ook vanaf dat moment openbaar is. Sinds 1984 bestaat ook het tevens openbare reizenregister.

Op 21 juni 2013 verschijnt het Evaluatie Rapport Nederland van de GRECO[25]. Op 5 juli 2013 sturen de ministers Opstelten en Plassterk hierover een brief aan de Tweede Kamer (Kamerstukken II, 2012/13, 33 400 VII, nr. 78):

"Het afgelopen jaar is Nederland geëvalueerd door de Groep Staten tegen Corruptie van de Raad van Europa (hierna GRECO). Onderwerp van de evaluatie was de preventie van corruptie bij het Parlement, het Openbaar Ministerie en de Rechterlijke Macht. Met deze brief wordt u geïnformeerd over de conclusies van de evaluatie en ontvangt u het, nog naar het Nederlands te vertalen, Engelstalige evaluatierapport GRECO . Op 21 juni 2013 is voor Nederland het evaluatierapport met aanbevelingen vastgesteld."

(...)

"GRECO constateert dat Nederland van oudsher relatief weinig corruptiezaken en integriteitschendingen kent. Ondanks het beperkt aantal regels en weinig toezicht blijkt Nederland een hoog percentage publiek vertrouwen in de integriteit van Kamerleden, rechters en officieren van Justitie te hebben. Bovendien werd de Nederlandse organisatie van het evaluatiebezoek – waar ook uw Kamer en de Griffie van uw Kamer bij betrokken waren – meermaals geprezen. Evenwel ontving Nederland ter verdere voorkoming van corruptie bij het Parlement, het Openbaar Ministerie en de Rechterlijke Macht de volgende aanbevelingen:

Parlement:

- *GRECO doet de aanbeveling een gedragscode op te stellen voor leden van beide Kamers;*
- *Ten aanzien van de registratie van (financiële) belangen doet GRECO de aanbeveling een herziening door te voeren waarbij het aantal registratiecategorieën wordt uitgebreid en de mate van detail waarin gerapporteerd dient te worden kan worden voorgeschreven. Tevens wordt aanbevolen te overwegen om in de toekomst belangen van afhankelijke familieleden van het parlementslid mee te nemen in de opgave van belangen;*
- *Aan bovenstaande (nog te ontwerpen) regelingen doet GRECO de aanbeveling een toezicht- en handhavingsmechanisme te verbinden;*
- *GRECO doet de beide Kamers de aanbeveling een verantwoordelijke aan te wijzen met de functie van vertrouwenspersoon en om voorzieningen te treffen voor specifieke en periodieke training voor alle leden van beide Kamers omtrent ethische vraagstukken en belangenverstrengeling." (...)*

3. Juni 2014: Rapport werkgroep met 10 aanbevelingen

De door het Presidium ingestelde werkgroep biedt op 25 juni 2014 zijn rapport aan de Kamervoorzitter aan. Op 16 oktober 2014 wordt dit rapport door het Presidium aan de Kamer aangeboden (Kamerstuk II, 2014/15, 33 924, nr. 15).

Terugkijkend constateert de werkgroep dat er in het verleden vaak is stilgestaan bij het thema integriteit van Kamerleden en dat decennialang de algemene conclusie steeds was dat:

- 'er geen behoefte bestond aan een gedragscode (naast de grondwettelijke eden/beloften en de wettelijke bepalingen ter zake van nevenfuncties (incompatibiliteiten) en ambtsmisdrijven, en naast de bepalingen in het Reglement

[25] *Evaluation Report Netherlands. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors.* Dit landenrapport verschijnt in het kader van de vierde evaluatieronde van de GRECO (zie ook bijlage 2).

van Orde over taalgebruik, geheimhouding en bij te houden registers over geschenken, reizen en nevenfuncties);
- het primair de politieke partijen en Kamerfracties zijn die toezichthoudend en handhavend kunnen optreden, vanuit hun eigen normenkader, dat aanvullend kan zijn ten opzichte van de zojuist genoemde algemene regelingen'.

De werkgroep schrijft:
"De motie Heijnen is door veel soortgelijke moties voorafgegaan, met name in de jaren 1997 en 2004. De moties, om een gedragscode of algemeen toetsingskader vast te stellen en/of een toetsingscommissie in het leven te roepen en om een nadere regeling te treffen voor toelaatbare nevenfuncties en voor het melden van aandelenbezit, werden echter alle verworpen. Er bleek ook geen meerderheid voor het idee om het presidium of de Voorzitter een rol te geven in het toetsen van handelingen van Kamerleden. Behalve het uitbreiden van het aantal registers (naast de al bestaande registers voor nevenfuncties en geschenken werd ook een register voor reizen ingesteld) wilde de Kamer het aan de fracties en politieke partijen laten om eventueel nadere regels te stellen en om preventief dan wel sanctionerend op te treden." (p. 5)

De werkgroep borduurt voort op deze lijn en doet in zijn rapport de volgende tien aanbevelingen:

Aanbeveling 1
De werkgroep beveelt aan om de bestaande (en deels nog aan te vullen) regels te bundelen, waar mogelijk en nodig inclusief passages uit de desbetreffende memories van toelichting, en deze Regelingen integriteit leden van de Tweede Kamer uit te reiken aan de leden en tevens toegankelijk te maken voor het publiek.

Aanbeveling 2
De werkgroep beveelt aan om het eerste lid van artikel 150a van het Reglement van Orde te laten luiden: «Ter griffie wordt een register bijgehouden waarin de leden hun nevenactiviteiten en de (te verwachten) inkomsten uit hun nevenactiviteiten vermelden, uiterlijk één week na aanvaarding daarvan, alsmede belangen die redelijkerwijs als relevant kunnen worden beschouwd.

Aanbeveling 3
De werkgroep beveelt aan om in de toelichting op dit onderdeel van het Reglement van Orde op te nemen dat het begrip «belangen» extensief wordt uitgelegd en zich niet strikt hoeft te beperken tot nevenactiviteiten en functies als zodanig.

Aanbeveling 4
De werkgroep beveelt aan om het tweede lid van artikel 150a van het Reglement van Orde te laten luiden: «ter griffie wordt een register bijgehouden waarin de leden hun buitenlandse reizen waarvan vervoers- en verblijfskosten geheel of gedeeltelijk door derden worden betaald vermelden, uiterlijk één week na terugkeer in Nederland».

Aanbeveling 5
De werkgroep beveelt aan om in het derde lid van artikel 150a van het Reglement van orde achter het woord «geschenken» toe te voegen de woorden «en voordelen».

Aanbeveling 6
De werkgroep beveelt aan om in de instructie van de griffie van de Kamer op te nemen om elk lid halfjaarlijks te attenderen op de registers en op de mogelijkheid om omissies (zoals niet binnen de termijn opgegeven nevenactiviteiten of reizen) te corrigeren.

Aanbeveling 7
De werkgroep beveelt aan om in de introductiecursussen na het aantreden van nieuwe leden ook een cursus integriteit op te nemen, waarin het belang van integriteit en de bestaande regels worden toegelicht.

Aanbeveling 8
De werkgroep beveelt tevens aan om periodiek, bijvoorbeeld eens per jaar, sessies te beleggen met groepen Kamerleden, waarin zij onder deskundige leiding met elkaar van gedachten wisselen over hun concrete ervaringen met integriteitsvragen.

Aanbeveling 9
De werkgroep beveelt tevens aan om deze sessies telkenmale te evalueren en te bezien of daaruit suggesties voortvloeien om de bestaande integriteitsregels te herzien of aan te vullen.

Aanbeveling 10
De werkgroep beveelt aan dat het presidium een voordracht doet aan de Kamer van een persoon die als vertrouwenspersoon Integriteit door de leden kan worden benaderd indien zij advies wensen inzake een integriteitskwestie.

Het Presidium vat het rapport van de werkgroep in de brief aan de Tweede Kamer als volgt samen:

"De werkgroep stelt niet voor tot een gedragscode te komen omdat dit «slechts» een notificatie zou zijn van bestaande en op basis van de 10 aanbevelingen enigszins te verscherpen regelgeving.

Het presidium heeft alle aanbevelingen tot de zijne gemaakt met uitzondering van aanbeveling 8 en 9. Het presidium ziet daar de meerwaarde niet van. Dit geldt ook voor de aanbeveling uit het GRECO rapport om een gedragscode in te stellen. Het presidium onderschrijft de opvatting van de werkgroep dat dit geen meerwaarde heeft.

Het presidium stelt de Kamer voor de overige aanbevelingen van de werkgroep over te nemen. Voor wat betreft de aanbevelingen 2, 3, 4 en 5 worden er voorstellen aan de Kamer voorgelegd voor een aanpassing van het Reglement van Orde. Aanbeveling 6 leidt tot een aanpassing van de instructie van de Griffie Plenair. Na instemming van de Kamer zullen de overige aanbevelingen in uitvoering worden genomen. Het presidium stelt tenslotte voor de benoeming van een vertrouwenspersoon Integriteit aan het presidium te delegeren."

De aanbevelingen van het Presidium worden op 4 november 2014 door de Kamer aangenomen.

4. Februari 2015: Verduidelijkende brief van de werkgroep

Op verzoek van het Presidium geeft de werkgroep per brief van 24 februari 2015 (Kamerstukken II, 2014/15, 33 924, nr. 16) een nadere toelichting op de toepassing van het gewijzigde artikel 150a van het Reglement van Orde. Dit artikel luidt inmiddels (sinds de Kamer instemde met de desbetreffende aanbeveling van de werkgroep) als volgt:

> *Ter griffie wordt een register bijgehouden waarin de leden hun nevenactiviteiten en de (te verwachten) inkomsten uit hun nevenactiviteiten vermelden, uiterlijk één week na aanvaarding daarvan, alsmede belangen die redelijkerwijs als relevant kunnen worden beschouwd.*

Bij individuele Kamerleden zijn echter vragen gerezen over de toepassing van het laatste zinsdeel van dit artikellid. Desgevraagd door het Presidium verschaft de werkgroep nadere duiding. Daarbij verwijst de werkgroep ook terug naar de toelichting in het eerdere rapport, waarin onder andere de volgende passage is opgenomen:

> *"De werkgroep merkt op dat een Kamerlid er goed aan doet om zich er rekenschap van te geven dat ook specifieke omstandigheden die hun partner of andere directe familieleden betreffen door derden redelijkerwijs kunnen worden beschouwd als relevant in de beoordeling van zijn opereren als Kamerlid. Ook in het GRECO-rapport wordt uitvoerig stilgestaan bij het betrekken van de belangen van familie in de afwegingen bij het bekend maken van belangen. De werkgroep plaatst hier echter wel een kanttekening. Het is om verschillende redenen niet altijd mogelijk om alle belangen in de privéomgeving van een Kamerlid in beeld te brengen, door een verplichte melding daarvan door het Kamerlid. Op de eerste plaats is de privéomgeving niet goed af te bakenen: tellen alleen familierechtelijke betrekkingen en hoe ver dan? Wat geldt in de situatie van ongehuwd of ongeregistreerd partnerschap? Tellen ook vriendschappelijke betrekkingen? Hoe worden die gedefinieerd? Op de tweede plaats: alle privébetrekkingen van een Kamerlid hebben uiteraard recht op bescherming van hun privacy; niet alleen is een inbreuk daarop niet mogelijk zonder een solide wettelijke basis, een dergelijke inbreuk zou ook disproportioneel kunnen zijn in relatie met het doel, te weten het waken over de integriteit van een Kamerlid."* (Kamerstukken II, 2014/15, 33 924, nr. 15, p. 9)

In aanvulling op deze eerdere toelichting schrijft de werkgroep onder meer:

> *"Wellicht kan de volgende vuistregel behulpzaam zijn: als een willekeurige toeschouwer zonder veel omwegen zou kunnen denken dat een bepaalde private omstandigheid van een Kamerlid van invloed is op diens stellingname in een publiek vraagstuk, kan het raadzaam zijn omstandigheid in het register te doen opnemen. Dan kan immers nooit gesteld worden dat die omstandigheid verborgen is gehouden. Het gaat er niet om óf die omstandigheid daadwerkelijk van invloed is geweest. Dat, noch het tegendeel, is te bewijzen. Het is echter het Kamerlid zelf dat, al dan niet met toepassing van deze vuistregel, zal moeten beslissen wat hij in het register wenst te vermelden. Het is verstandig de bandbreedte van wat een buitenstaander «redelijkerwijs» als van invloed op parlementaire gedragingen kan beschouwen, ruimer te nemen als het gaat om beleidsterreinen waarop men woordvoerder is van de fractie of lid is van de betrokken Kamercommissie".*

5. Augustus 2015: Eerste nalevingsverslag GRECO m.b.t. uitvoering aanbevelingen

In juni 2015 bespreekt de GRECO de opvolging door Nederland van de aanbevelingen uit het GRECO-rapport van 2013 aan de hand van het eerste nalevingsverslag. Ten aanzien van de aanbevelingen met betrekking tot integriteit Kamerleden informeren de ministers Plasterk en Van der Steur de Tweede Kamer hierover per brief (Kamerstukken II, 2014/15, 34 000 VI nr. 104) als volgt:

1. Opstellen van een gedragscode voor beide Kamers (gedeeltelijk geïmplementeerd)
Met de wijzigingen in de Reglementen van Orde van beide Kamers wordt geconcludeerd dat voor een belangrijk deel wordt voorzien in de implementatie van deze aanbeveling. GRECO merkt echter op dat de beide Kamers (dan wel de politieke partijen) geen regels of richtlijnen hebben rond de omgang van Kamerleden met lobbyisten. Zijn conclusie is daarom dat de aanbeveling slechts gedeeltelijk is geïmplementeerd.

2. Heroverwegen van de regels t.a.v. opgeven van bezit van aandelen/belangen + heroverwegen kring van personen voor wie deze regels gelden (geïmplementeerd)
GRECO stelt dat met uitbreiding van op te geven belangen door wijzigingen in de Reglementen van Orde en het instellen van registratieverplichtingen naar tevredenheid invulling is gegeven aan deze aanbeveling door de beide Kamers.

3. Toezicht en handhaving bij overtreding van integriteitregels (niet geïmplementeerd)
GRECO is van mening dat de beide Kamers geen substantiële acties hebben ondernomen op het terrein van toezicht en handhaving die bijdragen aan de invulling van deze aanbeveling.

4. Instellen van vertrouwenspersonen + aanbieden van periodieke training op integriteitsbewustzijn (niet geïmplementeerd)
GRECO betreurt dat de Eerste Kamer heeft besloten om geen formele vertrouwenspersoon aan te stellen en stelt tevens vast dat beide Kamers hebben besloten niet te voorzien in periodieke trainingen. Tot slot heeft GRECO kennis genomen van het voornemen tot benoeming van een vertrouwenspersoon voor de Tweede Kamer, maar moest worden geconstateerd dat de benoeming op de dag van behandeling van het rapport nog niet was geformaliseerd. Deze aanbeveling blijft daarmee vooralsnog niet geïmplementeerd.

6. December 2016: Tussentijds nalevingsverslag GRECO m.b.t. uitvoering aanbevelingen

In oktober 2016 bespreekt de GRECO opnieuw de voortgang van de implementatie door Nederland van de aanbevelingen. Dit aan de hand van een door GRECO opgesteld 'Tussentijds Nalevingsverslag Nederland'. De ministers Plasterk en Van der Steur informeren de Tweede Kamer hierover op 5 december 2016 per brief (Kamerstukken II, 2016/17, 34 550 VI nr. 86). Over de aanbevelingen 1, 3 en 4 heeft de GRECO nog opmerkingen die de ministers als volgt verwoorden in hun brief:

GRECO ziet ruimte voor verbetering ten aanzien van de volgende, niet of gedeeltelijk geïmplementeerde aanbevelingen:

I. Opstellen van regels ten aanzien van omgang met lobbyisten (gedeeltelijk geïmplementeerd)
Oorspronkelijk was deze aanbeveling breder en zag deze op het opstellen van een openbare gedragscode voor Kamerleden waarin aandacht werd geschonken aan preventie van

belangenverstrengeling, geschenken en andere voordelen, nevenactiviteiten en financiële belangen. Met eerder genomen maatregelen zijn deze onderwerpen voldoende geadresseerd. Naar het oordeel van de GRECO ontbreken nog richtlijnen voor Kamerleden rond de omgang met lobbyisten. Nederland heeft aangevoerd dat er algemene integriteitregels zijn en dat deze verder worden ingevuld door de politieke partijen. De GRECO heeft aangegeven dat dit onverlet laat dat richtlijnen op het gebied van lobbyactiviteiten («appropriate guidelines on do's and don'ts») zinvol zijn. De GRECO heeft kennis genomen van de initiatiefnota van de leden Bouwmeester en Oosenbrug «Lobby in het daglicht: luisteren en laten zien» (Kamerstuk 34 376), maar concludeert dat dit initiatief nog in een beginfase verkeert. Om deze reden handhaaft de GRECO haar eerdere standpunt.

iii. Toezicht en handhaving bij overtreding van integriteitregels (niet geïmplementeerd)
De GRECO constateert dat de beide Kamers geen actie hebben ondernomen op het terrein van toezicht op de naleving van integriteitregels en handhaving in geval van schending van deze regels. De GRECO heeft kennis genomen van de stellingname van de Kamers dat de Nederlandse Grondwet geen mogelijkheid kent een Kamerlid te schorsen of te dwingen af te treden indien er sprake is van overtreding van integriteitregels en dat ook dit een kwestie van de politieke partijen is. De GRECO meent dat dit niet betekent dat mildere maatregelen, zoals een reprimande, niet mogelijk zijn. Om deze reden handhaaft de GRECO ook op dit punt haar eerdere standpunt: de aanbeveling is niet opgevolgd.

iv. Instellen van vertrouwenspersonen + aanbieden van periodieke training op integriteitbewustzijn (gedeeltelijk geïmplementeerd)
Ten aanzien van deze aanbeveling is vooruitgang geboekt. GRECO heeft met waardering kennis genomen van de benoeming van een vertrouwenspersoon door de Tweede Kamer. GRECO is kritisch over het feit dat de Eerste Kamer heeft besloten geen formele vertrouwenspersoon aan te stellen, maar deze rol heeft toegewezen aan de voorzitter. Wat betreft het tweede deel van de aanbeveling stelt GRECO vast dat de Tweede Kamer heeft besloten integriteittrainingen aan te bieden aan alle leden na de verkiezingen in 2017, maar dat beide Kamers niet hebben besloten te voorzien in periodieke trainingen. Deze aanbeveling is daarmee naar het oordeel van de GRECO gedeeltelijk geïmplementeerd (was in 2015: niet geïmplementeerd).

7. Juni 2018: Tweede nalevingsverslag GRECO m.b.t. uitvoering aanbevelingen

Op 13 juni 2018 ontvangt de Kamer een brief van de ministers Ollongren en Grapperhaus over de implementatie van de GRECO-aanbevelingen (Kamerstukken II, 2017/18, 34 725, nr. 15). Dit naar aanleiding van het 23 maart 2018 verschenen 'Tweede Nalevingsverslag Nederland' van de GRECO.

De ministers schrijven onder andere:
"In de plenaire vergadering van de Groep van Staten tegen Corruptie van de Raad van Europa (GRECO) die plaatsvond van 19 tot en met 23 maart 2018, is gesproken over de implementatie van de aanbevelingen van de GRECO aan Nederland ter preventie van corruptie en het bevorderen van integer gedrag bij het parlement, de rechtspraak en het Openbaar Ministerie. (...) Hierin stelt de GRECO vast dat Nederland van de zeven aanbevelingen in totaal drie naar tevredenheid heeft geïmplementeerd. Twee aanbevelingen zijn gedeeltelijk geïmplementeerd en twee zijn niet geïmplementeerd."

"De GRECO is van mening dat er ten aanzien van de aanbevelingen aan het parlement weinig vooruitgang is geboekt.

*Ten aanzien van **aanbeveling I** betreurt GRECO dat richtlijnen voor Kamerleden rond de omgang met lobbyisten nog ontbreken. De GRECO herhaalt zijn eerdere standpunt dat richtlijnen over «do's and don'ts» in de relatie met lobbyisten, zowel binnen als buiten het parlement, zinvol zijn.*

*Ten aanzien van **aanbeveling III** heeft de GRECO kennisgenomen van de modernisering van de Wet ministeriële verantwoordelijkheid van 22 april 1855, en van het systeem van «peer supervision» in de Eerste Kamer, maar constateert zij dat er in beide Kamers nog geen sprake is van een systeem van toezicht op de naleving van integriteitregels en handhaving in geval van schending van deze regels.*

*De GRECO is tevreden dat bij de Tweede Kamer periodieke cursussen over het reglement van orde worden georganiseerd, waarin aandacht wordt geschonken aan integriteitsregels. Hiermee is **aanbeveling IV** door de Tweede Kamer geïmplementeerd. De GRECO constateert ten aanzien van de Eerste Kamer dat integriteit weliswaar een aandachtspunt is in bijeenkomsten van de Commissie van Senatoren, maar dat er geen specifieke en periodieke trainingen zijn voor alle Kamerleden. Voorts heeft de GRECO twijfel over de rol van de voorzitter van de Eerste Kamer als vertrouwenspersoon.*

Het verzoek van de GRECO aan Nederland is om uiterlijk 31 december 2018 opnieuw te rapporteren over de voortgang van de implementatie van bovengenoemde nog openstaande aanbevelingen."

Een maand na de verschijning krijgt het 2e nalevingsrapport van GRECO veel aandacht in media die zich richt op een voetnoot waarin gerefereerd wordt aan het appartement van het Kamerlid Pechtold (zie boxtekst hieronder).

In het 2e nalevingsrapport rapport GRECO staat op pagina 4 en 5 het volgende (letterlijke tekst):

"GRECO stelt vast dat de Tweede Kamer nog geen plan heeft om een systeem van toezicht en handhaving van de integriteitsregels in te voeren. Dit is betreurenswaardig en uit een recente zaak [voetnoot] bleek dat het nodig is dat de Kamer toezicht houdt op de uitvoering van de regels en deze op gezaghebbende wijze interpreteert."

[tekst van de voetnoot]: *"Een Kamerlid had nagelaten om melding te maken van een appartement van 135.000 euro dat hij had ontvangen als geschenk, met als argument dat het een privégeschenk betrof. In de integriteitsrichtlijnen van de Tweede Kamer wordt echter niet vermeld dat uitsluitend geschenken die zijn ontvangen in het kader van parlementaire taken moeten worden aangegeven. Zie https://www.nrc.nl/nieuws/2017/12/19/wel-de-chocoladereep-niet-de-flat-a1585589?utm_source=NRC&utm_medium=related&utm_campaign=related2"*

Door verschillende media wordt deze passage opgepakt. Onderstaand enkele weblinks naar voorbeelden:
Appartement Pechtold voorbeeld van mager toezicht integriteit (NOS)
Appartement Pechtold voorbeeld van gebrek aan integriteitstoezicht (FD)
Corruptiebestrijders Europa vallen over penthouse-gift Pechtold (De Telegraaf)
Corruptiewaakhond tikt Nederland op vingers om appartement Pechtold (Elsevier Weekblad)
Raad van Europa wil duidelijkere regels geschenkenregister Tweede Kamer (NRC)

8. Juni 2018: Presidium vraagt werkgroep opnieuw advies uit te brengen

Op 27 juni 2018 bepreekt het Presidium het 2e nalevingsrapport van de GRECO en besluit de nog zittende leden van de werkgroep uit 2013 te vragen zich over dit rapport te buigen.[26] In een interne brief aan de leden van de werkgroep schrijft het Presidium:

"Het Presidium acht het wenselijk dat de werkgroep "Integriteit Leden van de Tweede Kamer", door het Presidium medio 2013 ingesteld, zich wederom buigt over de bestaande integriteitsbepalingen, in het licht van de aanbevelingen van de GRECO en in het licht van aanstaande nieuwe regelgeving ten aanzien van personen die een publiek ambt vervullen.
U bent allen in 2013 tot de werkgroep toegetreden. De werkgroep heeft in juni 2014 rapport uitgebracht, dat door de Kamer grotendeels is overgenomen. Sindsdien zijn enkele aanbevelingen van de werkgroep geïmplementeerd. De GRECO brengt periodiek verslag uit over die implementatie. De GRECO constateert op twee punten nog tekortkomingen waar het de Tweede Kamer betreft: het ontbreken van een systeem van toezicht en handhaving en het ontbreken van een beleid ten aanzien van (contacten) met lobbyisten.
Hierbij verzoek ik u namens het Presidium vriendelijk om uw taak weer op te nemen. Omdat Nederland in december van dit jaar wederom verslag zal moeten uitbrengen aan de GRECO zou een rapport of tussenrapport vóór 15 november a.s. welkom zijn. De Griffier heeft de heer T. de Lange aangewezen als griffier van de werkgroep."

[26] Dit besluit wordt ook openbaar gemaakt, zie onder meer: https://nos.nl/artikel/2238710-tweede-kamer-onderzoekt-eigen-integriteitsregels.html en https://www.tweedekamer.nl/nieuws/kamernieuws/werkgroep-bekijkt-bestaande-integriteitsbepalingen-0

7 Bijlage 2: Rapporten en aanbevelingen GRECO

In deze bijlage een overzicht van:
A. de rapporten van GRECO die betrekking hebben op Nederland
B. de passages uit het laatste GRECO-rapport (maart 2018) die betrekking hebben op integriteit van Kamerleden

A. GRECO
De 'Groep Staten tegen Corruptie' (GRECO) is een orgaan van de Raad van Europa gericht op het bevorderen van corruptiebestrijding door de lidstaten. De GRECO ziet onder meer toe op de naleving van de Richtsnoeren voor de bestrijding van Corruptie en de uitvoering van het Actieprogramma tegen Corruptie. Dit door middel van wederzijdse evaluaties onder lidstaten.
Deze evaluatierondes leiden tot rapporten aan lidstaten met aanbevelingen (Evaluation Reports). De implementatie en naleving van de aanbevelingen worden vervolgens weer gemonitord in (tussentijdse) nalevingsverslagen (Compliance Reports).
Er zijn inmiddels vier evaluatierondes geweest en een vijfde ronde is recent gestart. De aanbevelingen rond integriteit van Kamerleden zijn onderdeel van de vierde evaluatieronde.

In de vierde evaluatieronde, die is gestart op 1 januari 2012, richt zich op corruptiepreventie met betrekking tot de leden van het Parlement, de rechterlijke macht en het openbaar ministerie. Gekeken wordt naar onder meer: de borging van ethische beginselen en gedragsregels; de regeling van belangenconflicten; incompatibiliteiten; openbare registers van bezittingen, neveninkomsten en belangen; de handhaving van de regels inzake belangenconflicten, alsmede (vergroting van) bewustzijn rondom deze onderwerpen.
Met betrekking tot Nederland zijn in het kader van deze vierde evaluatieronde de volgende rapporten verschenen:

Rapport GRECO i.h.k.v. de vierde evaluatieronde	Vastgesteld	Gepubliceerd	Tweede Kamer door regering geïnformeerd
Evaluatie Rapport NL	21 juni 2013	28 juli 2013	5 juli 2013 Kamerstukken II, 2012/13, 33 400 VII, nr. 78
Eerste Nalevingverslag	19 juni 2015	augustus 2015	19 augustus 2015 Kamerstukken II, 2014/15, 34 000 VI nr. 104
Tussentijds Nalevingsverslag	21 oktober 2016	december 2016	5 december 2016 Kamerstukken II, 2016/17, 34 550 VI nr. 86
Tweede Nalevingsverslag	23 maart 2018	juni 2018	13 juni 2018 Kamerstukken II, 2017/18, 34 725, nr. 15

B. Bevindingen GRECO met betrekking tot Kamerleden
Onderstaand de letterlijke tekst uit het tweede nalevingsverslag NL van GRECO (d.d. 23 maart 2018) wat betreft passages die betrekking hebben op integriteit Kamerleden.

Preventie van corruptie met betrekking tot parlementsleden

Aanbeveling i.

7. *GRECO beveelt aan dat er voor de leden van beide Kamers van het parlement - samen met hun leden - gedragscodes worden opgesteld en goedgekeurd, welke laagdrempelig voor het publiek toegankelijk worden gemaakt (vooral met inbegrip van richtsnoeren voor de preventie van belangenverstrengeling, geschenken en andere voordelen, nevenactiviteiten en financiële belangen, openbaarmakingsvereisten, misbruik van informatie en contact met derden zoals lobbyisten).*

8. GRECO herinnert eraan dat deze aanbeveling werd geacht deels te zijn uitgevoerd ten aanzien van zowel de Eerste Kamer als de Tweede Kamer; GRECO verwelkomt het feit dat beide Kamers – in navolging van deze aanbeveling – hun respectievelijke Reglement van Orde hebben herzien, behalve voor zover het de specifieke vraag met betrekking tot "contact met derden, zoals lobbyisten" betrof. In haar toelichting wees de overheid erop dat de gewijzigde integriteitsregels van een tamelijk algemene aard zijn en dat nadere invulling aan de verschillende vertegenwoordigde fracties in het parlement is. Een initiatief van twee Tweede Kamerleden in de vorm van een beleidsdocument: "*Lobby in daglicht: luisteren & laten zien*" (december 2015) kon volgens de overheid resulteren in ontwerpwetgeving inzake lobbyen. GRECO stelde echter vast dat dit initiatief zich nog in een zeer vroeg stadium bevond op het moment van vaststelling van het tussentijdse nalevingsverslag.

9. De Nederlandse overheid meldt nu dat de Tweede Kamer op basis van het beleidsdocument "*Lobby in daglicht: luisteren & laten zien*" het Presidium heeft verzocht beleid op te stellen waarbij lobbyisten een toegangspas krijgen. In de zomer van 2017 heeft het Presidium een besluit genomen over de criteria voor het toekennen van deze passen, met de nadruk op transparantie, veiligheid en toegankelijkheid. Dit toegangsbeleid, waarbij lobbyisten zonder afspraak geen toegang hebben tot het niet-openbare gedeelte van de Tweede Kamer, is van kracht geworden. Verder is het draaideurbeleid met betrekking tot ministers aangescherpt in mei 2017: er is een lobbyverbod van twee jaar ingevoerd voor oud-ministers en oud-staatssecretarissen over zaken op hun voormalige beleidsterrein.

10. De overheid vermeldt ook dat de Eerste Kamer geen nieuwe ontwikkelingen heeft gemeld over deze aanbeveling. De Eerste Kamer is van mening dat regels over contacten met lobbyisten vallen

onder de verantwoordelijkheid van de verschillende parlementaire fracties, en is tevens van mening dat het niet nuttig is om een register van lobbyisten op te zetten, aangezien de Eerste Kamerleden deeltijdpolitici zijn die alleen op dinsdag aanwezig zijn. De meeste contacten met derden vinden daarom plaats buiten de Eerste Kamer. Een jaar geleden heeft het College van Senioren besloten de ontwikkelingen in deze kwestie in de Tweede Kamer af te wachten en zelf geen verdere stappen te ondernemen. Contacten met lobbyisten moeten worden besproken in nog te plannen vergaderingen van het College van Senioren over integriteit.

11. GRECO betreurt het gebrek aan vooruitgang met betrekking tot deze aanbeveling. GRECO wijst er opnieuw op, net zoals in de voorgaande verslagen, dat het doel van deze aanbeveling niet gaat over de situatie van lobbyisten en of er al dan niet een lobbyistenregister moet worden ingevoerd, alhoewel een dergelijk initiatief prijzenswaardig is vanuit het oogpunt van transparantie. Het doel is veeleer om parlementariërs passende richtsnoeren te bieden over de ‘geboden en verboden’ in hun contacten met lobbyisten, binnen en buiten het parlement. GRECO snapt nog steeds niet waarom het niet mogelijk is ten aanzien van het contact met derden principiële richtlijnen voor Kamerleden op te stellen, aangezien alle overige punten die worden benadrukt in deze aanbeveling al op een dergelijke manier zijn aanpakt.

12. GRECO stelt vast dat aanbeveling i nog altijd deels is uitgevoerd.

Aanbeveling iii.

13. *GRECO beveelt aan dat er passende maatregelen worden getroffen om toezicht op en handhaving van bestaande en nog te bepalen declaratievereisten en andere gedragsregels voor parlementsleden te waarborgen.*

14. GRECO herinnert eraan dat deze aanbeveling in de voorgaande verslagen geacht werd niet te zijn uitgevoerd. De overheid betoogde, onder andere, dat beide Kamers zich over de kwestie van toezicht en handhaving van integriteitsregels hebben gebogen, maar dat het grondwettelijk niet mogelijk is Kamerleden te schorsen of tot aftreden te dwingen op basis van niet-naleving van integriteitsregels. Het toezicht op het ethisch gedrag van Kamerleden, en de handhaving daarvan, zou juist een politieke kwestie zijn die door de politieke fracties en/of partijen dient te worden opgepakt. GRECO was het niet eens met deze stelling en snapte niet waarom het niet mogelijk was te voorzien in minder verregaande sancties, zoals een berisping of schorsing van deelname aan bepaalde zittingen of vergaderingen, op een vergelijkbare wijze als nu voor bepaalde andere overtredingen van het Reglement van Orde van beide Kamers het geval is, zoals bij schendingen van de vertrouwelijkheid.

15. De overheid geeft nu aan dat de huidige interne richtlijnen volgens de Tweede Kamer gepast en toereikend zijn en dat er geen aanvullende interne voorschriften inzake toezicht en handhaving nodig zijn. Waarschijnlijk wordt er binnenkort een wetsontwerp voorgelegd aan de Kamer waarin de strafrechtelijke vervolging van Kamerleden vanwege aan hun ambt gerelateerde strafbare feiten, waaronder bepaalde schendingen van integriteit, vereenvoudigd wordt. De bedoeling van

dit ontwerp is vereenvoudiging van de procedure voor het onderzoek van vermoedelijk wangedrag van Kamerleden, en van overige ambtsdragers, zoals schendingen van de ambtseed. Ter voorbereiding van dit wetsontwerp werd in januari 20181 een ander ontwerp ingediend bij de Kamer om de ernstigste obstakels en onduidelijkheden weg te nemen.

16. De overheid vermeldt ook dat de tijdelijke Eerste Kamercommissie die in 2014 is opgericht om het verslag van de vierde evaluatieronde van GRECO te onderzoeken heeft geadviseerd een systeem van intern en extern collegiaal toezicht in te voeren, de zogenoemde 'peer-supervision'. Volgens de commissie zouden lastige casussen met betrekking tot gepast gedrag en integriteit besproken kunnen worden door het College van Senioren, met een adviserende rol voor de voorzitter van de Eerste Kamer. Dit systeem is vervolgens goedgekeurd door de gehele Eerste Kamer en naar verluidt werkt het goed in de dagelijkse praktijk. Het College bespreekt jaarlijks een handvol integriteitszaken. In de meeste gevallen gaat het om de behandeling van vertrouwelijke documenten, en conflicten worden opgelost door overleg en consensus. De voorzitter van de Eerste Kamer geeft ook advies in een beperkt aantal zaken per jaar. Volgens het huidige Reglement van Orde mag hij/zij een Eerste Kamerlid dat aanstootgevende taal gebruikt tijdens een debat het woord ontnemen. In één geval is dit daadwerkelijk gebeurd.

17. GRECO stelt vast dat de Tweede Kamer nog geen plan heeft om een systeem van toezicht en handhaving van de integriteitsregels in te voeren. Dit is betreurenswaardig en uit een recente zaak2 bleek dat het nodig is dat de Kamer toezicht houdt op de uitvoering van de regels en deze op gezaghebbende wijze interpreteert. Wat betreft de Eerste Kamer zou het systeem van collegiaal toezicht geschikt kunnen zijn om te waarborgen dat er afdoende toezicht en handhaving van de declaratievereisten en integriteitsregels is, zoals voorgeschreven in de aanbeveling. In de praktijk lijkt het College van Senioren niet proactief bezig met het aanpakken van mogelijke inbreuken op de integriteit, anders dan op het gebied van vertrouwelijkheid en passend gedrag tijdens zittingen, punten die al aan de orde waren geweest bij het uitkomen van het evaluatieverslag.

18. GRECO stelt vast dat aanbeveling iii nog niet is uitgevoerd.

Aanbeveling iv.

19. *GRECO heeft ten aanzien van beide Kamers van het parlement aanbevolen (i) dat er een specifieke vertrouwenspersoon wordt aangewezen met als taak parlementariërs te begeleiden bij en adviseren over ethische vraagstukken en gevallen van mogelijke belangenverstrengeling in specifieke situaties, en (ii) dat wordt voorzien in specifieke en periodieke training van alle parlementariërs over ethische vraagstukken en belangenverstrengeling.*

20. GRECO herinnert eraan dat deze aanbeveling in het tussentijdse nalevingsverslag geacht werd deels te zijn uitgevoerd. Ze verwelkomde de aanstelling door de Tweede Kamer van een onafhankelijke vertrouwenspersoon die zich bezighoudt met kwesties met betrekking tot integriteit, ethiek en gedrag op grond van het Reglement van Orde. Ze had wel haar twijfels over

het feit dat de Eerste Kamer de taken van vertrouwenspersoon aan haar Kamervoorzitter had toegewezen; GRECO stelde vast dat de Kamervoorzitter deze rol reeds had ten tijde van het evaluatieverslag en dat de Kamervoorzitter niet de aangewezen persoon leek om deze taken te vervullen, gezien hij/zij primair belast was met het geven van leiding aan de Eerste Kamer. Wat betreft het tweede deel van de aanbeveling over specifieke en periodieke training had de Tweede Kamer gemeld dat al haar Kamerleden na de verkiezingen van 2017 integriteitstraining aangeboden zouden krijgen. Er werden echter geen details gegeven over de inhoud of periodiciteit van dergelijke training. De Eerste Kamer had geen nieuwe informatie aangeleverd.

21. De Nederlandse overheid meldt met betrekking tot het eerste deel van de aanbeveling dat de Eerste Kamer benadrukte dat de benoeming van de Kamervoorzitter als vertrouwenspersoon een besluit is dat Kamerbrede steun van de senatoren heeft. De Kamervoorzitter geeft niet daadwerkelijk “leiding” aan de Eerste Kamer, noch vertegenwoordigt hij/zij de meningen van de meerderheid van de Eerste Kamer. Hij/zij is veeleer het gezicht en boegbeeld van de Eerste Kamer, zowel intern als extern. Hij/zij kan niet worden beschouwd als de vertegenwoordiger van de mening van de meerderheid van de Eerste Kamer, maar vervult zijn/haar taken op onafhankelijke en onpartijdige wijze. De overheid benadrukt dat tot nu toe geen enkele fractie of individuele senator de wens heeft geuit om de huidige regeling te wijzigen.

22. Wat betreft het tweede deel van de aanbeveling meldt de overheid dat de Tweede Kamer in 2017 na de Tweede Kamerverkiezingen introductiecursussen heeft aangeboden aan alle onlangs her-/gekozen Kamerleden. Daarin zijn de integriteitsrichtlijnen in het Reglement van Orde en de verplichting om bepaalde openbare verslagen bij te houden besproken. Deze cursussen zijn diverse malen herhaald en gaan deel uitmaken van een doorlopend programma. Ook het personeel van de Tweede Kamerleden kan eraan deelnemen. De Eerste Kamer meldt dat integriteit, zelfs zonder dat er wordt voorzien in formele periodieke training, voortdurend de aandacht heeft bij vergaderingen van het College van Senioren. Alle nieuwe Eerste Kamerleden krijgen een kennismakingsdossier met specifieke informatie over de integriteitsregels. Alle senatoren zijn onlangs wederom op de hoogte gesteld van de huidige regelgeving met betrekking tot nevenactiviteiten, geschenken en reizen. In het najaar van 2017 is er een bijeenkomst over integriteit met externe sprekers gehouden voor het College van Senioren.

23. GRECO verwelkomt de informatie die de Tweede Kamer heeft verstrekt wat betreft de specifieke en periodieke cursussen met aandacht voor integriteit, waarmee lijkt te worden voldaan aan de vereisten uit het tweede deel van de aanbeveling. De Tweede Kamer heeft daarmee nu de vereiste maatregelen genomen ten aanzien van beide onderdelen van de aanbeveling.

24. De Eerste Kamer heeft echter geen nieuwe maatregelen genomen ten aanzien van de aanbeveling. De verstrekte informatie is in wezen dezelfde als voorheen, GRECO ziet daarom geen reden om haar eerdere beoordelingen op dit gebied te wijzigen. Wat betreft het eerste deel van de aanbeveling herhaalt GRECO haar twijfels over het feit dat de Eerste Kamervoorzitter de rol van vertrouwenspersoon heeft. Wat betreft het tweede deel van de aanbeveling zijn er weliswaar enkele maatregelen ter bewustwording genomen, maar er is geen specifieke en periodieke

training over integriteitskwesties geregeld voor alle senatoren. De Eerste Kamer heeft zodoende ten aanzien van geen van beide onderdelen van de aanbeveling de vereiste maatregelen genomen. Over het geheel genomen is de aanbeveling nog altijd gedeeltelijk uitgevoerd.

25. GRECO stelt vast dat aanbeveling iv nog altijd deels is uitgevoerd.

1 Wijziging van de wet van 22 april 1855, houdende regeling der verantwoordelijkheid van de Hoofden der Ministeriële Departementen (Stb. 1855, 33) en aanpassing van daarmee verband houdende bepalingen in het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Strafrecht in verband met het aanbrengen van enkele moderniseringen

2 Een Kamerlid had nagelaten om melding te maken van een appartement van 135.000 euro dat hij had ontvangen als geschenk, met als argument dat het een privégeschenk betrof. In de integriteitsrichtlijnen van de Tweede Kamer wordt echter niet vermeld dat uitsluitend geschenken die zijn ontvangen in het kader van parlementaire taken moeten worden aangegeven. Zie https://www.nrc.nl/nieuws/2017/12/19/wel-de-chocoladereep-niet-de-flat-a1585589?utm_source=NRC&utm_medium=related&utm_campaign=related2

8 Bijlage 3: Overzichten integriteitsbepalingen

Deze bijlage bevat:
A. Overzicht integriteitsregelingen voor Kamerleden zoals opgenomen in het rapport van de werkgroep uit 2014
B. Overzichtstabel integriteitsregelingen voor Kamerleden (zoals opgenomen in de 'Regelingen Integriteit' van de Tweede Kamer uit 2015)
C. Overzicht van de huidige registers en reglementen

A. Overzicht integriteitsregelingen voor Kamerleden (opgesteld door werkgroep, 2014)

De werkgroep heeft in haar eerdere rapport in 2014 reeds in kaart gebracht welke (wettelijk) regeling zien op integriteit van leden van de Tweede Kamer. Onderstaand een overzichtstabel, gevolgd door een overzicht van regelingen (zie ook rapport werkgroep 2014; Kamerstuk II, 2014/15, 33 924, nr. 15)

Onderwerp	Waar
Gunsten of giften aanvaarden om het ambt te verkrijgen	Wet beëdiging ministers en leden Staten-Generaal
Gunsten of giften aanvaarden of beloften doen om iets in het ambt te laten of te doen	idem
Handelen in strijd met trouw aan Koning, Statuut en Grondwet	idem
Handelen in strijd met de plichten die het ambt meebrengt	Idem
Onverenigbare functies	Grondwet Wet Incompatibiliteiten Staten-Generaal
Opgeven van nevenactiviteiten en -inkomsten	Reglement van Orde Wet op de schadeloosstelling
Opgeven van aangeboden reizen	Reglement van Orde
Opgeven van geschenken van waarde	Reglement van Orde
Schenden vertrouwelijkheid van vergaderingen of stukken	Reglement van Orde
Beledigende taal gebruiken in vergadering	Reglement van Orde
Ter vergadering aansporen tot of instemmen met onwettig handelen	Reglement van Orde

1. De grondwettelijk voorgeschreven eden of beloften

Ingevolge artikel 2 van de *Wet beëdiging ministers en leden Staten-Generaal*, leggen leden van de Staten-Generaal bij de aanvaarding van hun ambt eden of beloften af. Deze luiden:

«Ik zweer (verklaar) dat ik, om tot lid van de Staten-Generaal te worden benoemd, rechtstreeks noch middellijk, onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of beloofd.

Ik zweer (verklaar en beloof), dat ik, om iets in dit ambt te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen.

Ik zweer (beloof) trouw aan de Koning, aan het Statuut voor het Koninkrijk en aan de Grondwet.

Ik zweer (beloof) dat ik de plichten die mijn ambt mij oplegt getrouw zal vervullen.

Zo waarlijk helpe mij God almachtig!»

(Dat verklaar en beloof ik!»).

Handelingen die in strijd zijn met deze eden of beloften zijn strafrechtelijk vervolgbaar als ambtsmisdrijven. Opdracht tot die vervolging moet overigens gegeven worden door regering of de Kamer zelf (dit is geregeld in de Wet op de ministeriële verantwoordelijkheid).

2. Het Reglement van Orde van de Tweede Kamer

Leden dienen ingevolge het RvO opgave te doen van nevenactiviteiten inclusief daaruit genoten inkomsten, van buitenlandse reizen op uitnodiging van derden en van geschenken boven 50 euro.

«Artikel 150a. Registers

- 1. Ter griffie wordt een register bijgehouden waarin de leden hun nevenactiviteiten en de (te verwachten) inkomsten uit hun nevenactiviteiten vermelden, uiterlijk één week na aanvaarding daarvan. Onder inkomsten wordt verstaan: loon in de zin van artikel 9 van de Wet op de loonbelasting 1964, verminderd met de eindheffingsbestanddelen, bedoeld in artikel 31 van die wet of winst uit onderneming in de zin van afdeling 3.2 van de Wet inkomstenbelasting 2001. Op uiterlijk 1 april na ieder kalenderjaar waarin de inkomsten zijn genoten vermelden de leden opnieuw hun inkomsten over dat kalenderjaar.
- 2. Ter griffie wordt een register bijgehouden waarin de leden hun buitenlandse reizen op uitnodiging van derden vermelden, uiterlijk één week na terugkeer in Nederland.
- 3. Ter griffie wordt een register bijgehouden waarin de leden de door hen ontvangen geschenken met een hogere waarde dan 50 euro vermelden, uiterlijk één week na ontvangst van het geschenk.
- 4. De drie registers liggen voor een ieder ter inzage.
- 5. De Griffier is belast met de publicatie, twee maal per jaar, van de opgaven in het register voor de nevenfuncties».

Het RvO bevat geen sanctiebepalingen bij het niet doen van een opgave.

Daarnaast bevatten hoofdstuk XII A en B van het RvO bepalingen omtrent het in acht nemen van vertrouwelijkheid van vergaderingen en van documenten, als tot die vertrouwelijkheid is besloten.

«Artikel 143. Geheimhouding besloten commissievergadering

- 1. Ten aanzien van de gedachtewisseling in een besloten commissievergadering wordt geheimhouding in acht genomen, met uitzondering van hetgeen de commissie in haar verslag vermeldt.
- 2. De geheimhouding wordt door hen die bij de behandeling aanwezig waren en allen die van het behandelde of de stukken kennis dragen, in acht genomen totdat de commissie haar opheft.
- 3. De geheimhouding kan door de commissie in een besloten commissievergadering worden opgeheven.

Artikel 144. Geheimhouding plenaire vergadering met gesloten deuren

- 1. Ten aanzien van de gedachtewisseling in een plenaire vergadering met gesloten deuren wordt geheimhouding in acht genomen.
- 2. De geheimhouding wordt door hen die bij de behandeling aanwezig waren en allen die van het behandelde of de stukken kennis dragen, in acht genomen totdat de Kamer haar opheft.
- 3. De geheimhouding kan door de Kamer, met gesloten deuren vergaderend, worden opgeheven.

Artikel 145. Schending van de geheimhouding

- 1. Het presidium kan de Kamer voorstellen om een lid, dat de geheimhouding, bedoeld in de artikelen 143 en 144, niet in acht neemt, voor ten hoogste één maand uit te sluiten van alle vergaderingen van één of meer commissies.
- 2. Het presidium kan de Kamer eveneens voorstellen om een lid, als bedoeld in het eerste lid, voor ten hoogste de verdere duur van de zitting uit te sluiten van de kennisneming van vertrouwelijke stukken.
- 3. Een voorstel als bedoeld in het eerste en tweede lid wordt niet gedaan dan nadat het presidium het betrokken lid in de gelegenheid heeft gesteld te worden gehoord.
- 4. Een voorstel als bedoeld in het eerste en tweede lid wordt in stemming gebracht bij de aanvang van de eerste vergadering na de dag waarop het presidium tot het doen van het voorstel heeft besloten. Over dit voorstel wordt niet beraadslaagd.
- 5. Een besluit van de Kamer ingevolge dit artikel wordt door de Voorzitter onverwijld ter kennis gebracht van het betrokken lid.

Artikel 146. Vertrouwelijke stukken

- 1. De vertrouwelijkheid ten aanzien van de inhoud van een vertrouwelijk stuk wordt door een ieder in acht genomen.
- 2. Ter griffie wordt een register bijgehouden van bij de Kamer dan wel bij de commissies ingekomen vertrouwelijke stukken.
- 3. Bij afzonderlijke regeling, vast te stellen door de Kamer, worden voorschriften gegeven omtrent de aanwijzing en de behandeling van vertrouwelijke stukken. In ieder geval worden in deze regeling voorschriften gegeven over het registreren, het ter inzage leggen, het inzien, het verspreiden en het vermenigvuldigen van vertrouwelijke stukken.

Artikel 147. Schending van de vertrouwelijkheid ten aanzien van de inhoud van een vertrouwelijk stuk.
In het geval een lid de vertrouwelijkheid ten aanzien van de inhoud van een vertrouwelijk stuk niet in acht neemt, is artikel 145 van overeenkomstige toepassing».

Hierbij zijn dus wél sanctiebepalingen van toepassing.

Ook bevat het RvO een bepaling als het gaat om het gebruik van enkele onheuse gedragingen (die nader omschreven worden in het tweede lid van artikel 58) inclusief sanctiebepalingen.

«Artikel 58. Waarschuwing; terugneming van woorden

- 1. Indien een spreker van het onderwerp in beraadslaging afwijkt, roept de Voorzitter hem tot de behandeling van het onderwerp terug.
- 2. Indien een lid of een Minister beledigende uitdrukkingen gebruikt, de orde verstoort, de geheimhouding niet in acht neemt als bedoeld in hoofdstuk XIIA, de vertrouwelijkheid niet in acht neemt als bedoeld in hoofdstuk XIIB of instemming betuigt met dan wel aanspoort tot onwettige handelingen, wordt hij door de Voorzitter vermaand en in de gelegenheid gesteld de woorden die tot de waarschuwing aanleiding hebben gegeven, terug te nemen.

Artikel 59. Ontneming van het woord

- 1. Wanneer een spreker van de gelegenheid, bedoeld in artikel 58, tweede lid, geen gebruik maakt dan wel voortgaat van het onderwerp af te wijken, beledigende uitdrukkingen te gebruiken, de orde te verstoren, de geheimhouding niet in acht te nemen als bedoeld in hoofdstuk XIIA, de vertrouwelijkheid niet in acht te nemen als bedoeld in hoofdstuk XIIB of instemming te betuigen met dan wel aan te sporen tot onwettige handelingen, kan de Voorzitter hem het woord ontnemen.
- 2. In de vergadering waarin een lid het woord is ontnomen, mag dat lid niet meer aan de beraadslaging over het in behandeling zijnde onderwerp deelnemen.

Artikel 60. Uitsluiting van de vergadering
De Voorzitter kan een spreker op wie artikel 59 is toegepast en ieder ander lid dat zich schuldig maakt aan gedragingen als in dat artikel zijn bedoeld, uitsluiten van de verdere bijwoning van de vergadering op de dag waarop de uitsluiting plaats heeft».

3. De Wet op de schadeloosstelling leden Tweede Kamer

De bovengenoemde bepaling in het RvO omtrent de bekendmaking van inkomsten uit nevenactiviteiten is ook opgenomen in artikel 5 van de Wet op de schadeloosstelling leden Tweede Kamer:

«1. De Kamerleden maken hun nevenfuncties en de inkomsten uit hun nevenfuncties openbaar. Zij leggen uiterlijk op 1 april na het kalenderjaar waarin de nevenfuncties zijn

vervuld en de inkomsten zijn genoten een opgave ter inzage bij de griffie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

2. Onder inkomsten wordt verstaan: loon in de zin van artikel 9 van de Wet op de loonbelasting 1964, verminderd met de eindheffingsbestanddelen bedoeld in artikel 31 van die wet.

3. Het eerste en tweede lid zijn van overeenkomstige toepassing op de in Nederland gekozen vertegenwoordigers in de Vergadering bestaande uit de vertegenwoordigers van de volkeren van de in de Europese Gemeenschappen verenigde staten».

4. Onverenigbare functies

De Grondwet (art. 57) en de Wet Incompatibiliteiten Staten-Generaal en Europees parlement (art. 1) bepalen dat men niet lid kan zijn van een van beide Kamers en tevens bepaalde functies kan uitoefenen. Men zou deze bepalingen onder andere vanuit integriteitsstandpunt kunnen beschouwen en wel als een algemene preventieve maatregel.

Artikel 57 Grondwet:

- 1. Niemand kan lid van beide kamers zijn.
- 2. Een lid van de Staten-Generaal kan niet tevens zijn Minister, Staatssecretaris, lid van de Raad van State, lid van de Algemene Rekenkamer, Nationale ombudsman of substituut-ombudsman, of lid van of procureur-generaal of advocaat-generaal bij de Hoge Raad.
- 3. Niettemin kan een Minister of Staatssecretaris, die zijn ambt ter beschikking heeft gesteld, dit ambt verenigen met het lidmaatschap van de Staten-Generaal, totdat omtrent die beschikbaarstelling is beslist.
- 4. De wet kan ten aanzien van andere openbare betrekkingen bepalen dat zij niet gelijktijdig met het lidmaatschap van de Staten-Generaal of van een der kamers kunnen worden uitgeoefend.

Artikel 1 Wet Incompatibiliteiten Staten-Generaal en Europees parlement

- 1. Een lid van de Staten-Generaal kan niet tevens zijn:
  - a. Nationale ombudsman of substituut-ombudsman;
  - b. plaatsvervangend procureur-generaal bij de Hoge Raad.
- 2. De volgende ambten kunnen niet gelijktijdig worden uitgeoefend met het lidmaatschap van de Staten-Generaal:
  - a. commissaris van de Koning;
  - b. militair ambtenaar in werkelijke dienst;
  - c. ambtenaar bij de Raad van State, de Algemene Rekenkamer of het bureau van de Nationale ombudsman;
  - d. ambtenaar bij een ministerie, alsmede de daaronder ressorterende instellingen, diensten en bedrijven;

- e. lid van de Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen of de Sociale verzekeringsbank, genoemd in de Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen;
- f. lid van de commissie van toezicht, bedoeld in artikel 64 van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002;
- g. Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

- 3. Onder ambtenaar, bedoeld in het tweede lid, onder *c* en *d*, wordt mede verstaan degene die op arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht werkzaam is.
- 4. Een lid van de Staten-Generaal kan niet tevens zijn dienstplichtige in werkelijke dienst of tewerkgestelde erkend gewetensbezwaarden.

B. Overzichtstabel integriteitsregelingen voor Kamerleden
(uit: 'Regelingen Integriteit', 2015)

Onderwerp	*Grondslag*
1. Voorgeschreven eden of verklaringen en beloften van zuivering, van trouw aan de Koning, het Statuut en de Grondwet, en van getrouwe vervulling van het ambt	Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden, Grondwet en Wet beëdiging ministers en leden Staten-Generaal
2. Onverenigbare functies (zgn. incompatibiliteiten)	Grondwet en Wet incompatibiliteiten Staten-Generaal en Europees Parlement
3. Opgave van nevenactiviteiten en -inkomsten, relevante belangen, (deels) aangeboden buitenlandse reizen en geschenken van waarde	Wet schadeloosstelling leden Tweede Kamer en Reglement van Orde van de Tweede Kamer
4. Geheimhoudingsplichten	Reglement van Orde van de Tweede Kamer
5. Vertrouwelijkheid van stukken	Reglement van Orde van de Tweede Kamer
6. Onheuse gedragingen	Reglement van Orde van de Tweede Kamer

C. Overzicht huidige registers en reglementen

I. Openbare registers
Via de website van de Tweede Kamer zijn drie openbare registers[27] voor iedereen raadpleegbaar:

- Register nevenfuncties[28]
- Geschenkenregister[29]
- Reizenregister[30]

[27] https://www.tweedekamer.nl/kamerleden_en_commissies/openbare_registers

[28] https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/nevenfuncties_10-08-2018.pdf

[29] https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/geschenken_10-08-2018.pdf

[30] https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/reizen_10-08-2018.pdf

De toelichting op de website op deze openbare registers is als volgt:

De Griffie plenair houdt een register bij waarin Kamerleden de door hen ontvangen geschenken en voordelen met een hogere waarde dan €50 vermelden, uiterlijk 1 week na ontvangst van het geschenk of het voordeel.

Daarnaast houdt de Griffie plenair een register bij van buitenlandse reizen waarvan vervoers- en verblijfskosten geheel of gedeeltelijk door derden worden betaald, uiterlijk een week na terugkeer in Nederland.

Tot slot beheert de Griffie plenair een register waarin de Kamerleden hun nevenactiviteiten en de (te verwachten) inkomsten vermelden, alsmede belangen die redelijkerwijs als relevant kunnen worden beschouwd. Uiterlijk 1 week na aanvaarding daarvan.

Alle registers zijn openbaar.

II. Reglementen

Naar aanleiding van de aanbevelingen van de werkgroep is in 2015 voor de leden van de Tweede Kamer de Regelingen Integriteit[31] opgesteld.

Eveneens zijn op de website van de Tweede Kamer de actuele versies te raadplegen van het:
- Reglement van Orde[32]
- Regeling vertrouwelijke stukken[33]

Ook is op de website van de Tweede Kamer informatie opgenomen voor en over lobbyisten[34]. Waaronder de meest actuele versie van het lobbyregister[35] (ten tijde van verschijning van dit rapport de versie 30 oktober 2018)

[31] https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/integriteitsregels_voor_kamerleden.pdf

[32] https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/alleen_rvo_met_cover_juni_2018.pdf

[33] https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/rvo_regeling_vertrouwelijke_stukken_1.pdf

[34] https://www.tweedekamer.nl/contact_en_bezoek/lobbyisten

[35] https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/lobbyistenregister_d.d._30_oktober_2018.pdf

9 Bijlage 4: Internationale vergelijking

In deze bijlage wordt, op basis van GRECO-rapporten, ingegaan op de situatie ten aanzien van integriteitsregels bij enkele andere parlementen: Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Zweden, Verenigde Staten en het Europees Parlement.

Onderstaand wordt voor Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Zweden, de Verenigde Staten[36] ingegaan op:

- een korte beschrijving van de situatie m.b.t. integriteitsregels voor parlementariërs
- de waardering in de GRECO evaluatierapporten voor die regelingen
- integriteitsschendingen die naar voren zijn gekomen (o.b.v. openbare bronnen)

Vervolgens wordt de situatie van het Europees Parlement kort beschreven. Dit aan de hand van openbare bronnen. Dit parlement valt namelijk (nog) niet onder GRECO, waardoor een eventuele waardering van GRECO over deze regelingen niet is opgenomen. Deze bijlage afgesloten met een samenvattend schema.

In de vergelijking is telkens aangegeven op welke kwesties een lidstaat aanbevelingen heeft gekregen. Dit vooral gericht op die thema's die ook in de aanbevelingen aan Nederland (c.q. de Tweede Kamer) nog open staan: gedragsregels (i.h.b. contacten met lobbyisten) en de controle en handhaving van gedragsregels. Indien van toepassing, wordt vermeld hoe een lidstaat een aanbeveling heeft uitgevoerd en welke waardering GRECO daarvan heeft gegeven.

1. Duitsland

GRECO heeft de evaluatie voor Duitsland op 28 januari 2015 openbaar gemaakt. Er is voor Duitsland vooralsnog alleen een eerste nalevingsrapport uitgebracht door GRECO dat op 6 juli 2017 openbaar is gemaakt. Duitsland heeft aanbevelingen gekregen op het gebied van gedragsregels ten aanzien van lobbyisten en op het gebied van toezicht en handhaving.[37]

1.1 Evaluatie GRECO

Duitsland beschikt sinds 1972 over een (gedetailleerde) gedragscode die ook regelmatig wordt herzien. GRECO merkt hierover op dat de gedragscode nog niet voorziet in alle regels die te maken hebben met belangenverstrengeling en raadt ook aan hiermee verder te gaan.[38] Daarnaast worden opmerkingen gemaakt over lobbyisten. Er bestaat een regeling voor lobbyisten, die te vrijblijvend is volgens GRECO. Ook ontbreken gedragsregels voor de leden in relatie tot lobbyisten.

[36] GRECO kent een systeem waarbij ook landen buiten het Europese gebied lid kunnen worden. De VS zijn op 20 september 2000 lid geworden en doen derhalve ook mee aan de evaluatierondes.

[37] Alle aanbevelingen van de besproken landen zijn opgenomen in bijlage 1.

[38] GRECO geeft aan dat bijvoorbeeld nog onvoldoende duidelijk is welke belangen van directe familie moeten worden gemeld.

In het eerste nalevingsrapport wordt opgemerkt door GRECO dat er een discussie is geweest die er bijvoorbeeld toe heeft geleid dat lobbyisten alleen onbeperkte toegang tot de Bondsdag hebben als zij zijn geregistreerd. Ook hebben burgers dankzij een rechterlijke uitspraak altijd toegang tot de ontstaansgeschiedenis van wetten. Toch merkt GRECO op dat een deel van de zorgen nog niet is weggenomen. Zo ontbreken bijvoorbeeld de gedragsregels voor leden wanneer zij te maken hebben met lobbyisten en is de transparantie inzake de externe rapportages nog steeds onvoldoende gewaarborgd. Deze aanbeveling beschouwt GRECO derhalve als gedeeltelijk geïmplementeerd.

Duitsland beschikt over een toezichts- en sanctiemechanisme. Wanneer de Voorzitter constateert dat er een kleine overtreding heeft plaatsgevonden, kan deze het betrokken lid een reprimande geven. Bij grotere overtredingen wordt het Presidium betrokken. Het Presidium kan een openbare verklaring over de overtreding afgeven. Daarna kan het Presidium, nadat het betrokken lid wederom is gehoord, een boete opleggen met een maximum van rond de € 50 000.[39] De Voorzitter en het Presidium hebben de onderzoekstaak ten aanzien van het toezicht belegd bij twee ambtelijke functionarissen binnen de afdeling die gaat over de schadeloosstelling van de leden. GRECO merkt hierover op dat op papier dit mechanisme er goed uitziet, maar beveelt aan (zie aanbeveling IV) om maatregelen te treffen om de effectiviteit van het toezicht en de handhaving te garanderen, onder andere door de capaciteit uit te breiden.

In het eerste nalevingsrapport merkt GRECO op dat de capaciteit van het betreffende Bureau in de Bondsdag is uitgebreid met een persoon. Hoewel GRECO daar op zich voorstander van is, wordt tevens opgemerkt dat GRECO verwachtte dat de Bondsdag een bredere aanpak zou hebben gehanteerd bij de uitvoering van deze aanbeveling. GRECO kan daarom niet anders dan concluderen dat deze aanbeveling niet is uitgevoerd.

Daarnaast is het mogelijk om de immuniteit van een lid op te heffen waardoor hij strafrechtelijke vervolgd kan worden. De Bondsdag besluit daarover op voorstel van de zogenaamde Eerste commissie, de commissie voor Verkiezingen, Immuniteiten en Reglement van Orde. Op de website van de Bondsdag worden deze besluiten van de Bondsdag gepubliceerd. Dit is de afgelopen jaren enkele malen voorgekomen.

1.2 Overige bronnen

De Duitse media hebben naar aanleiding van het eerste nalevingsrapport meerdere artikelen gepubliceerd.[40] In geen van deze artikelen wordt verwezen naar

[39] Regel 8 van Verhaltensregeln für Mitglieder des Deutschen Bundestages en artikel 44a Abgeordnetengezets

[40] Zie bijvoorbeeld: http://www.spiegel.de/politik/deutschland/korruption-europarat-stellt-bundestag-mieses-zeugnis-aus-a-1205989.html of https://www.n-tv.de/politik/Schlechte-Noten-fuer-Anti-Korruptionskampf-article20417104.html

daadwerkelijke integriteitsschendingen. Los van deze publicaties zijn er enkele artikelen te vinden over mogelijke integriteitsschendingen. Zo loopt momenteel in Duitsland een strafrechtelijke onderzoek naar mogelijke omkoping van leden door een bedrijf in de wapenindustrie.[41] Ook is er een artikel dat uitermate kritisch is over de toepassing van anti-corruptie maatregelen. Dit artikel is echter geschreven naar aanleiding van het aannemen door het Duitse parlement van een wetsvoorstel met anti-corruptie maatregelen voor onder andere de leden. Hierin wordt gewezen op het feit dat de implementatie van een verdrag ruim 10 jaar op zich heeft laten wachten.[42]

Ten slotte is er een bericht over een Duits lid dat mogelijk geld heeft aangenomen van de Azerbeidjaanse delegatie, toen zij nog lid was van de Duits delegatie van de Parlementaire assemblee van de Raad van Europa (PACE). Haar fractie heeft haar niet meer voorgedragen voor het lidmaatschap van de delegatie. [43] Op 24 april 2018 heeft een onderzoekscommissie van de PACE geconcludeerd dat zij de integriteitsregels ernstig heeft geschonden.[44] Op 29 juni 2018 heeft de commissie van de PACE die gaat over het Reglement van Orde, Immuniteiten en institutionele zaken geoordeeld dat dit lid voor het leven geen toegang meer heeft tot de gebouwen van PACE. [45]

2. Verenigd Koninkrijk

GRECO heeft de evaluatie voor het Verenigd Koninkrijk (hierna: VK) op 6 maart 2013 openbaar gemaakt. Het eerste nalevingsrapport is gepubliceerd op 19 januari 2015 en het tweede nalevingsrapport, waarmee voor het VK de vierde evaluatieronde werd afgesloten, is gepubliceerd op 10 november 2017. Het VK heeft aanbevelingen gekregen op het gebied van gedragsregels ten aanzien van lobbyisten en op het gebied van toezicht en handhaving.

2.1 Evaluatie GRECO
Het parlement van het VK heeft al sinds 1695 resoluties aangaande het gedrag van leden. Echter sinds 1996 heeft het House of Commons daadwerkelijk een zogenaamde Code of Conduct.[46] Deze gedragscode wordt ondersteund door een gedetailleerde Guide to the rules. Hierin staat gedetailleerd beschreven wat wel en niet gemeld moet worden

[41] https://de.sputniknews.com/panorama/20180522320828071-heckler-und-koch-korruption/

[42] https://www.zeit.de/2014/27/abgeordnetenbestechung-gesetz Deze wet gaat over omkoping van leden van het parlement s volgt op het VN anticorruptie verdrag. In Nederland is dit neergelegd in het Wetboek van Strafrecht.

[43] De Azerbeidjaanse omkoping van leden van de Parlementaire assemblee is mede ontdekt door het lid Omtzigt. Het onderzoek naar de omkoping is momenteel nog gaande en ligt in handen van een speciale onderzoekscommissie van de parlementaire assemblee. http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/untersuchungsbericht-zur-arbeit-des-europarats-mit-aserbaidschan-hinweise-auf-korruption-15556728.html?printPagedArticle=true#void

[44] http://www.assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=7142&lang=2&cat=401

[45] http://website-pace.net/documents/19895/4896422/20180629-FindingsIBAC-EN.pdf/62fb4ef3-b563-42d2-8a44-cdae0af6245e Dit besluit treft niet alleen het Duits lid, maar ook 11 andere leden van PACE.

en welke gedragingen niet zijn toegestaan.[47] In relatie tot de omgang met lobbyisten was tot voor kort niets tot weinig specifieks opgenomen.

In de twee nalevingsrapporten constateert GRECO dat het House of Commons in de Code of Conduct gedragsregels heeft opgenomen met betrekking tot de omgang met lobbyisten. Er is nu opgenomen dat geschenken en zogenaamde “hospitality contacts” moeten worden geregistreerd door het betreffende lid. Tevens moet een lid in het register opnemen welke familieleden actieve lobbyisten zijn. Ook is expliciet opgenomen dat deze regels ook gelden voor de medewerkers van de leden.[48] Naar aanleiding hiervan heeft GRECO geconcludeerd dat de aanbeveling volledig is geïmplementeerd.

Voor het handhaven van gedragsregels kent het VK feitelijk twee systemen. Ten eerste wordt opgemerkt dat leden van het parlement geen strafrechtelijke immuniteit genieten en dat bovendien een strafrechtelijke procedure wordt geprefereerd boven de interne disciplinering. Ten tweede kent het VK een systeem van onafhankelijke Parliamentary Commissioners for Standards. De onderzoeksbevoegdheid tot het doen van onderzoek naar een mogelijke schending van de Code of Conduct en daarmee samenhangende Guide is belegd bij de Parliamentary Commissioner for Standards[49]. Deze Commissioner doet onderzoek naar het gedrag van leden uit eigener beweging of naar aanleiding van klachten. De Commissioner onderzoekt dan aan de hand van onder andere getuigenverklaringen en ander bewijs of er sprake is van een schending. In sommige gevallen, kleine schendingen, wordt de zaak direct door de Commissioner zelf afgedaan bijvoorbeeld als blijkt dat het betrokken lid iets niet wist en excuses heeft gemaakt. In andere gevallen wordt het onderzoek, inclusief de conclusie dat er een schending heeft plaatsgevonden, doorgeleid naar de Committee on Standards and Privileges. Deze commissie bekijkt het onderzoeksrapport en trekt haar conclusies in een eigen rapport. Beide rapporten worden op hetzelfde moment openbaar gemaakt. In het rapport van de commissie kan dan ook zijn opgenomen welke sancties dienen te worden opgelegd. Het House of Commons heeft de mogelijkheid om de volgende sancties op te leggen: (officiële) reprimande (waaronder tevens kan vallen het verplicht tijdens de plenaire vergadering excuses maken), schorsing van het lid zonder behoud van schadeloosstelling of het wegsturen van leden. Tevens kan teveel betaald geld worden teruggevorderd. Voor het opleggen van sancties[50] dient er instemming van het

[46] In deze Code of Conduct wordt verwezen naar de zogenaamde Nolan- principes, daterend uit 1996, maar er wordt ook nog steeds verwezen naar de resolutie uit 1695.

[47] Voor deze notitie wordt over de Code of Conduct en de Guide to the rules alleen deze basale informatie gegeven. De focus ligt op de punten die voor Nederland openstaan.

[48] In het VK zijn leden verantwoordelijk voor het inhuren van medewerkers, niet de fractie.

[49] Deze Commissioner is een onafhankelijke functionaris, die alleen onderzoek doet. Deze kan geen sancties opleggen. De Commissioner wordt voor een termijn van vijf jaren bij resolutie aangewezen door het House of Commons.

[50] De mogelijkheid om leden weg te sturen is sinds 1922 slechts drie keer gebruikt.

House of Commons te zijn. Over het algemeen wordt voor het nemen van disciplinaire acties jegens een lid een resolutie aangenomen door het House of Commons.

Over de onderzoeken van de Commissioner wordt voorts opgemerkt dat de bevindingen altijd openbaar worden, ook als het slechts een kleine schending betreft die door de Commissioner is afgedaan.[51] Alle documentatie hierover, inclusief bewijsvoering, is te vinden op de website van het Britse parlement.

GRECO merkt in de nalevingrapporten op dat de aanbeveling om het sanctieregime nader te beschouwen op onder andere effectiviteit, is uitgevoerd. Er heeft door een sub-commissie van de Committee on standards een evaluatie plaatsgevonden van het bestaande regime. Uit die evaluatie bleek dat het sanctieregime voldoende en effectief was. Ook werd het voorstel gedaan om de samenstelling van de commissie te veranderen in die zin dat naast zeven leden ook zeven personen die niet lid waren van het parlement (zogenaamde *lay members*) onderdeel werden van de commissie. Dit is vervolgens door het House of Commons ingevoerd. Volgens GRECO draagt dit bij aan de onafhankelijkheid van de betreffende commissie. Tevens wijst GRECO op de nieuwe disciplinaire sanctie van het starten van een zogenaamde *recall petition*.[52]

GRECO heeft in het tweede nalevingsrapport geconcludeerd dat alle aanbevelingen zijn geïmplementeerd en heeft de evaluatieronde voor het VK afgesloten.

5.2.2 Overige bronnen

De Britse politiek wordt geplaagd door veel schandalen, waaronder meerdere integriteitsschendingen als het verkeerd of onrechtmatig declareren van kosten, niet opgeven van financiële belangen of beïnvloeding door lobbyisten door middel van betaling.[53] In veel gevallen heeft de betrokken politicus direct ontslag genomen of is het aangekomen op een onderzoek en sanctie door respectievelijk de Commissioner en het House of Commons.

3. Zweden

GRECO heeft de evaluatie voor Zweden op 12 november 2013 openbaar gemaakt. Het eerste nalevingsrapport is gepubliceerd op 29 januari 2016 en het tweede nalevingsrapport, waarmee voor Zweden de vierde evaluatieronde werd afgesloten, is

[51] https://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/standards-and-financial-interests/parliamentary-commissioner-for-standards/complaints-and-investigations/allegations-the-commissioner-has-rectified/

[52] Indien een lid een ernstige schending heeft begaan, kan het House of Commons een petitie starten, de facto om het lidmaatschap af te nemen. De kiezers zijn degenen die hierbij het mandaat daadwerkelijk kunnen afnemen. Indien de kiezers instemmen met het verlies van lidmaatschap, vindt er voor deze zetel een nieuwe verkiezing plaats in dat district (by-election).

[53] Zie voor een (niet complete) lijst ook https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_scandals_in_the_United_Kingdom

gepubliceerd op 24 oktober 2017. Zweden heeft aanbevelingen gekregen op het gebied van gedragsregels ten aanzien van lobbyisten en op het gebied van toezicht en handhaving.

3.1 Evaluatie GRECO

Voor het evaluatierapport van GRECO beschikte de Riksdag[54] niet over een gedragscode. Wel bestonden er enige verboden nevenfuncties en nevenactiviteiten. Naar aanleiding van het GRECO rapport heeft de Riksdag een speciale werkgroep aan het werk gezet, bestaande uit de eerste ondervoorzitter en een lid van elke fractie. Deze werkgroep heeft een gedragscode opgesteld met bijbehorende gids met gedetailleerde richtlijnen, die inmiddels is aangenomen door de Riksdag.[55] In de gedragscode zijn alle aanbevelingen van GRECO grotendeels meegenomen. In de evaluatie die leidde tot de aanbevelingen omtrent de gedragscode was ook aandacht gevraagd voor de omgang met lobbyisten. Hierop wordt niet meer specifiek ingegaan. De gedragsregels zijn alleen in het Zweeds beschikbaar, waardoor een goed begrip van de regels moeilijk is. Wel is duidelijk dat in de regels is vastgelegd dat leden giften en belangen moeten melden en dat in de bijbehorende richtlijnen ook staat hoe ze moeten omgaan met giften en gunsten en met aangeboden steekpenningen.

Ook is een systeem van toezicht geïmplementeerd met de betreffende gedragsregels. De Voorzitter, de ondervoorzitters en de fractievoorzitters hebben de taak om naleving van de gedragsregels te bewaken. GRECO heeft geoordeeld dat hiermee een licht systeem van toezicht was ingesteld. GRECO geeft aan dat de voorkeur uitgaat naar een aparte commissie die het toezicht houdt, gezien de duidelijke politieke invloed in het systeem. Bovendien bevatten de gedragsregels geen duidelijke sancties. Hoewel GRECO vaststelt dat hiermee deze aanbeveling slechts ten dele is geïmplementeerd, wordt de evaluatieronde voor Zweden daarmee afgesloten.

3.2 Overige bronnen

Aangezien de gedragsregels pas sinds 1 januari 2017 in werking zijn, is het lastig om nu al de werking ervan en het toezichtsysteem te beoordelen. Er is nog weinig informatie over beschikbaar. Uit overige bronnen wordt duidelijk dat leden van de Riksdag kunnen worden vervolgd voor bepaalde integriteitsschendingen. Zo is in 2014 een lid vervolgd voor belangenverstrengeling die hij niet had gemeld.[56]

4. Verenigde Staten

GRECO heeft de evaluatie van de Verenigde Staten op 17 januari 2017 openbaar gemaakt. Er is nog geen nalevingsrapport gepubliceerd. De VS hebben aanbevelingen

[54] Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat Zweden een unicameraal parlement is.

[55] http://www.riksdagen.se/globalassets/01.-aktuellt/201617/en-uppforandekod-for-ledamoterna.pdf

[56] https://www.svd.se/par-asling-i-blasvader

gekregen op het gebied van gedragsregels ten aanzien van lobbyisten en op het gebied van toezicht en handhaving.

4.1 Evaluatie GRECO

De VS worden door GRECO geroemd om hun erkenning van, en omgang met, het gevaar van corruptie. De VS hebben al jarenlang gedragsregels en een bijbehorend toezicht- en handhavingssysteem. Aangezien lobbyorganisaties een grote rol spelen in het Amerikaanse parlement, zijn van oudsher dan ook gedetailleerde regels opgesteld omtrent het gedrag van leden in omgang met lobbyisten. Zo mogen leden nooit een geschenk aannemen van een lobbyist, mag een lobbyist geen reis organiseren voor een lid die wordt betaald door een externe, mag een lobbyist een lid niet vergezellen op een reis die wordt betaald door een externe en mogen de medewerkers van een lid waarvan de partner lobbyist is, geen lobby-contacten hebben met die bewuste partner.

De VS kennen voorts een Lobbying Disclosure Act, waarmee wordt geregeld dat alle lobbyisten zich moeten registreren. Ook moeten lobbyisten elk kwartaal een rapport indienen waarin is opgenomen welke lobbyactiviteiten zij hebben ondernomen. Hoewel dit op papier transparant is, blijkt uit de praktijk dat leden van het parlement veelvuldig worden belobbyd en dat hierbij ook vaak een kant en klare tekst voor een wetsvoorstel wordt aangeleverd.[57]
GRECO merkt hier op dat leden bij de indiening van een wetsvoorstel niet zijn verplicht om informatie te verschaffen over de totstandkoming ervan. Dus ook niet over de invloed van lobbyisten of welke lobbyisten betrokken waren. Het parlement vertrouwt hierbij geheel op de informatie die lobbyisten onder de eerdergenoemde Lobbying Disclosure Act moeten openbaren. GRECO beveelt hier aan om de transparantie over de totstandkoming van nieuwe wetten te vergroten op dit punt, mede omdat hiermee meer van het gedrag van het betrokken lid ten opzichte van lobbyisten naar voren komt.[58] Daarnaast wijst GRECO op het fenomeen van de “revolving doors”, inhoudende dat leden zich na hun lidmaatschap laten registreren als lobbyisten en vervolgens lobbyactiviteiten ontplooien. Gezien het feit dat de lobbysector zo’n grote rol speelt in de politieke omgeving zijn volgens GRECO een zogenaamde afkoelingsperiode (een bepaalde tijd waarin een lid geen lobbyactiviteiten mag ontplooien) en een strikt toegangsbeleid voor deze oud-leden belangrijk.

Over toezicht en handhaving wordt allereerst opgemerkt dat leden van het U.S. Congress geen immuniteit hebben en gewoon in een strafrechtelijke of privaatrechtelijke procedure kunnen worden betrokken. Hierbij moet worden opgemerkt dat in de Amerikaanse Grondwet wordt uitgesloten dat leden in rechte worden

[57] Er worden jaarlijks duizenden wetsvoorstellen. groot en klein, ingediend. De wetgevende macht ligt namelijk bij het parlement.

[58] Conform de uitgangspunten van de vierde evaluatieronde, ligt de focus op het gedrag van de leden zelf en dient het U.S. Congress hierop actie te ondernemen.

aangesproken op hun activiteiten in het parlement, hetgeen een individueel recht is. Dit betekent in de praktijk dat een lid mag bepalen of hij bijvoorbeeld bepaalde documenten vrijgeeft in geval van een strafrechtelijke procedure. Ondanks dit recht uit de Grondwet, kan tegen een lid altijd een disciplinaire procedure worden gestart die kan leiden tot sancties. De uitvoering van een dergelijke procedure, inclusief onderzoek en sanctieoplegging, ligt in handen van een Ethics Committee. Deze commissie bestaat uit een gelijk aantal leden van de meerderheid en minderheid. [59] De commissie wordt ondersteund door een ambtelijke, politiek neutrale staf, waarvan het merendeel bestaat uit advocaten. Een Ethics Committee heeft voorts volledige onderzoeksbevoegdheden- zo mogen zij vorderingen uitdoen en verhoren afnemen. Een onderzoek kan starten doordat een lid een klacht indient, een klacht wordt ingediend door een externe met ondersteuning van een lid, uit eigener beweging, als een lid wordt veroordeeld voor een misdrijf, het House of Representatives een resolutie aanneemt die een onderzoek autoriseert dan wel opdraagt of als het Office of Congressional Ethics een door hen uitgevoerd onderzoek doorstuurt.

Voor het schenden van de gedragsregels, waar ook onder valt het opzettelijk niet opgeven van geschenken, belangen of neveninkomsten, kunnen verregaande sancties worden opgelegd. Een Ethics commissie kan in lichte gevallen een berisping geven, hetgeen niet als een disciplinaire maatregel wordt gezien. Er kunnen echter door het House of Representatives op voorstel van de Ethics Committee de volgende sancties worden opgelegd: een officiële afkeuring van het gedrag van het betreffende lid, een boete, het afnemen of beperken van bepaalde rechten in het Huis en zelfs het afnemen van het lidmaatschap.[60]

Gezien de kritiek op dit systeem - zowel vanuit de politiek als vanuit derden - die zich met name richt op de onafhankelijkheid van de Ethics Committee, heeft GRECO aanbevolen om maatregelen te overwegen die de effectiviteit van het systeem van toezicht en handhaving verbeteren.

4.2 Overige bronnen

Ook het Amerikaanse parlement kent vele schandalen, waaronder integriteitsschendingen.[61] Zo is recent een lid veroordeeld vanwege handelen met voorkennis, waarbij hij de kennis had opgedaan in het kader van zijn parlementaire

[59] Er bestaat ook een Office of Congressional Ethics, een onafhankelijk instituut dat in leven is geroepen na meerdere corruptieschandalen waarin het optreden van de Ethics Committee achterbleef naar oordeel van bepaalde leden. Deze OCE wordt meer gezien als een instantie die vooronderzoek kan doen voor de Ethics Committee.

[60] De bevoegdheid voor beide Kamers van het U.S. Congress om het lidmaatschap af te nemen is geregeld in de Amerikaanse Grondwet. Dit gebeurt echter zelden. Het komt aan de andere kant vaak voor dat leden hun lidmaatschap opzeggen vanwege een lopende onderzoek van de Ethics Committee.

[61] Zie voor een indrukwekkende lijst: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_federal_political_scandals_in_the_United_States

werk.[62] Ondanks dergelijke veroordelingen, is er evenwel veel kritiek op de werking van de Ethics Committee, zowel binnen als buiten het House of Representatives. Er wordt door meerdere bronnen gesteld dat de Ethics Committee te politiek is en daardoor te weinig doet om daadwerkelijk effectief op te treden als bewaker van de gedragsregels. Dit ondanks het feit dat deze commissie bestaat uit een politiek uitgebalanceerde groep. Uit onderzoek blijkt overigens ook dat het vertrouwen van burgers in het U.S. Congress afneemt.[63]

5. Europees Parlement

5.1 Gedragsregels en systeem
Het Europees Parlement beschikt over een gedragscode met bijbehorende uitvoeringsvoorschriften. Onder de gedragscode vallen niet alleen regels omtrent het aannemen en melden van giften of het melden van belangen, maar ook regels omtrent oud-leden en lobbyactiviteiten. Ook bijvoorbeeld het op uitnodiging van een derde aanwezig zijn bij een door die derde georganiseerd evenement is gereguleerd.

Het EP beschikt ook over een systeem van toezicht en handhaving. De Voorzitter, belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode, kan het raadgevende comité voor het gedrag van leden, verzoeken om vermeende schendingen te onderzoeken. Indien deze een overtreding constateert wordt dit gemeld aan de Voorzitter met eventueel advies over de op te leggen sanctie. De Voorzitter besluit uiteindelijk over de op te leggen sanctie bij overtreding.

De sancties zijn neergelegd in artikel 166, leden 3 tot en met 5, van het Reglement van Orde van het EP en bestaan uit:
(a) een berisping;
(b) het verlies van het recht op de verblijfsvergoeding voor een duur van twee tot dertig dagen;
(c) onverminderd de uitoefening van het stemrecht ter plenaire vergadering, en in dit geval onder voorbehoud van strikte naleving van de gedragsregels, tijdelijke uitsluiting van deelname aan alle of een deel van de werkzaamheden van het Parlement gedurende een periode van twee tot dertig vergaderdagen van het Parlement of een van zijn organen, commissies of delegaties;
(d) een voor maximaal een jaar geldend verbod voor het lid om het Parlement te vertegenwoordigen in een interparlementaire delegatie, een interparlementaire conferentie of een interparlementair forum.
(e) in geval van een schending van de vertrouwelijkheid, een voor maximaal een jaar geldende beperking van het recht van toegang tot vertrouwelijke of gerubriceerde informatie.

[62] https://newrepublic.com/article/150557/congress-makes-corruption-easy

[63] https://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/S2053-769720170000029002

De onder b) tot en met e), bedoelde maatregelen kunnen worden verdubbeld bij herhaling van de overtreding of wanneer het lid weigert te voldoen aan een overeenkomstig artikel 165, lid 3, genomen maatregel.
Voorts kan de Voorzitter de Conferentie van voorzitters voorstellen het lid te schorsen of uit het door hem beklede ambt of een of meer door hem beklede ambten te ontheffen overeenkomstig de in artikel 21 neergelegde procedure.[64]

Een sanctie wordt door de Voorzitter gepubliceerd op de website van het EP, waar de melding van de opgelegde sanctie minstens een jaar zichtbaar blijft. Dit volgt uit regel 166 van het Reglement van Orde van het EP.

5.2 Overige bronnen
Hoewel dit niet direct uit de sanctiemogelijkheden blijkt, heeft de onder b) genoemde sanctie (i.c. verlies van verblijfsvergoeding) de facto het karakter van een boete. Zo moest in 2015 een lid dat, in strijd met de regels, voor een ander lid stemmen had uitgebracht, zijn verblijfsvergoeding voor vijf dagen inleveren wegens stemfraude. Dit kwam neer op een bedrag van € 1530.[65] Een van de meer in het oog springende kwesties was het “Cash-for-Laws” schandaal in 2011. Daarin werden verschillende leden van het EP door journalisten, die voorwendden dat zij lobbyisten waren, geld geboden voor bepaald stemgedrag. Daar het onderzoek naar mogelijke corruptie door de betrokken leden werd tegengewerkt door de toenmalige voorzitter van het EP, zijn geen van de leden gesanctioneerd.[66]

[64] http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20180731+RULE-166+DOC+XML+V0//NL&language=NL&navigationBar=YES

[65] https://nos.nl/artikel/2075858-pvv-europarlementarier-gestraft-voor-stemfraude.html

[66] https://www.europa-nu.nl/id/vjykggfc2fro/gedragsregels_voor_europarlementariers#p3

Samenvattend schema

Instrument	NL	D	VK	ZW	VS	EP
Gedragsregels (Code of Conduct)	X	X	X	X	X	X
Gedragsregels t.a.v. lobbyisten			X	X	X	X
Toezicht op gedragsregels [67]						
a) door Voorzitter/Presidium		X		X		X
b) door aparte commissie		X			X	X
c) door onafhankelijke functionaris			X			
d) door fractievoorzitters				X		
Toezichtsonderzoek[68]						
a) openbaar						
b) openbaar na afloop		X	X		X	X
c) vertrouwelijk						
Sancties						
a) vertrouwelijke berisping					X	X
b) openbare reprimande (naming and shaming)		X	X		X	X
c) boete		X			X	X
d) uitsluiting/schorsing bepaalde tijd			X			
e) beperken/afnemen rechten en privileges					X	X
f) afnemen immuniteit		X				
g) afnemen lidmaatschap			X		X	
Sanctieoplegging						
a) door Voorzitter/Presidium		X				
b) door commissie						
c) door Kamer		X	X		X	

Uit het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat, behalve Nederland, alle parlementen beschikken over formeel toezicht op de gedragsregels. Ook kent, op Zweden en Nederland na, elk parlement de mogelijkheid van sanctieoplegging.

[67] Gezien het feit dat de effectiviteit en proportionaliteit van het systeem van de Wmv verwaarloosbaar is, wordt deze niet meegenomen in dit overzicht.

[68] De meeste parlementen onderzoeken in vertrouwelijkheid integriteitsschendingen, waarover in algemene zin wordt gerapporteerd. Alleen in de gevallen waarin een (ernstige) schending wordt geconstateerd, wordt het onderzoek met naam openbaar gemaakt.

From [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **FW: Rapportage werkgroep integriteit eindconcept 9 nov 2018_opm[redacted]**
To [redacted]." <[redacted]@tweedekamer.nl>, [redacted] dekamer.nl>, [redacted]
<[redacted] tweedekamer.nl>
Date November 13, 2018 at 5:09:54 PM CET

Ha [redacted],

Veel dank dat je ondanks je drukke agenda en het (te) late tijdstip van mijn verzoek, toch tijd hebt vrij gemaakt om naar ons concept rapport te kijken!
Deze dank ongetwijfeld ook namens [redacted] en [redacted] die ik in deze mail opneem (en waarbij ik dus even kies voor de optie 'forward' zodat ook zij je opmerkingen in de tekst kunnen bekijken).
Wat ik er zoal van zag, goede punten. Maar overwegend juridisch, dus ik laat het ook graag over aan de andere 66% van de staf die daar veel meer verstand van heeft ;-)
Uiteraard ook verheugd (c.q. opgelucht) vanwege je constatering dat het 'een helder en prima leesbaar verhaal is'. Ik hoop dat straks het Presidium -en wellicht daarna 'de buitenwereld'- dat ook vindt.
We moeten de bespreking morgen nog even afwachten om te zien of er ook nog meer (tekstuele) opmerkingen van de leden komen, en vervolgens ook welke ruimte er nog is/gegeven wordt voor aanpassingen in de huidige tekst.
Nogmaals, bedankt voor je input en we houden vatten nog wel contact over deze boeiende materie.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | +(31)6[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | ! www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: dinsdag 13 november 2018 11:38
Aan: [redacted]
Onderwerp: Rapportage werkgroep integriteit eindconcept 9 nov 2018_opm[redacted]

Ha[redacted]

Ik heb door de beperkte tijd maar kort naar kunnen kijken (en niet naar de bijlagen helaas), maar bijgaand nog een paar kleine suggesties van mijn kant. Wellicht kunnen jullie er wat mee. Ik vind het verder een helder verhaal en prima leesbaar!

Groeten,
[redacted]

From [redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: Conceptvoorstel fractiekostenregeling d.d. 27 januari 2022**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date January 27, 2022 at 11:47:08 AM CET

Hai [redacted],

Thanks! Ik kijk ernaar en stuur het dan door.

Groetjes,
[redacted]

Van: [redacted] tweedekamer.nl>
Verzonden: donderdag 27 januari 2022 11:45
Aan: [redacted]t@tweedekamer.nl>
Onderwerp: Conceptvoorstel fractiekostenregeling d.d. 27 januari 2022

Hoi [redacted],

Zie de bijlage. Bekijk jij het nog even, en stuur jij het door aan [redacted]?

Mvg,

[redacted]

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Oplegnotitie Uitwerking Motie Leijten over werkveiligheid

datum 11 februari 2022

Achtergrond bij het conceptstuk

Tijdens de Raming voor het jaar 2022 heeft het lid Leijten een motie ingediend waarin het Presidium wordt verzocht "met een voorstel te komen dat fracties verplicht worden een beleid op te stellen hoe zij de werkveiligheid in de fractie waarborgen en bevorderen, en te verplichten dat dit beleid openbaar moet zijn". Nu de Arbeidsomstandighedenwet (hierna: Arbowet) al verplicht tot het voeren van arbeidsomstandighedenbeleid, is de focus gelegd op de in de motie neergelegd openbaarheid van dat beleid.[1]

Tijdens de Presidium vergadering van [pm-datum] heeft het Presidium besloten tot het uitwerken van de motie-Leijten over werkveiligheid aan de hand van een advies van de Landsadvocaat. Dit advies was om in een regeling van de Kamer op te nemen dat fracties hun arbeidsomstandighedenbeleid als bedoeld in hoofdstuk 2 van de Arbowet openbaar maken. De voorziene uitwerking is vervolgens bij de concernjurist en het Bureau Wetgeving belegd.

Gekozen vorm van de regeling

Tijdens het uitwerken van de motie is ervoor gekozen ~~allereerst ambtelijk de keuze gemaakt om~~ voor te stellen de gewenste regeling voor het openbaar maken van arbeidsomstandighedenbeleid direct op te nemen in ~~,~~ het Reglement van Orde (hierna: RvO). Zie hiervoor bijlage 1. Het betreft immers een enkele bepaling van beperkte inhoud ~~,~~ waarvoor het uitwerken van een afzonderlijke regeling ver strekt ~~niet passend is~~. Daarnaast zal ook bij het opnemen van de bepaling in een afzonderlijke regeling moeten worden voorzien ~~Daar ook voor deze bepaling van openbaarheid~~ in een grondslag in het RvO, ~~moet worden voorzien,~~ zodat ~~kan~~ de bepaling dan evengoed ~~met een volledige regeling~~ in het RvO zelf kan worden opgenomen ~~volstaan.~~.

Als het uitwerken in een afzonderlijke regeling niettemin de voorkeur heeft, wordt voorgesteld dit in de bestaande ~~Het alternatief is om een grondslag in het Rvo op te nemen en de daadwerkelijke bepaling op te nemen in de~~ Regeling financiële ondersteuning fracties Tweede Kamer te doen. Hiervoor is een ~~Dit~~ alternatief

Ervan uitgaande dat deze wordt ingevoegd.
[redacted]
02/11/2022 14:12

[1] In bijlage ~~3~~2 zijn de relevante bepalingen van de in deze notitie besproken regelingen opgenomen.

uitgewerkt, dat u in ~~treft u aan in de~~ bijlage 1 aantreft. De gemaakte keuze leidt tot beslispunten 1 en 2, die in de volgende paragraaf zijn opgenomen.

Voorgestelde reikwijdte van de regeling
Daarnaast is tijdens het uitwerken van de regeling geconstateerd dat indien het advies van de Landsadvocaat gevolgd ~~zou~~ wordt~~en~~ met betrekking tot de reikwijdte van de openbaarmakingsverplichting (ten aanzien van heel Hoofdstuk 2 van de Arbowet)~~formulering~~, de~~ze~~ reikwijdte ~~van de nieuwe regeling~~ mogelijk niet ~~zou~~ aansluit~~en~~ bij de motie-Leijten. Hoofdstuk 2 van de Arbowet ziet namelijk niet alleen op de verplichting tot~~van~~ het voeren van arbeidsomstandighedenbeleid (artikel 3), maar ook op de nadere verplichtingen omtrent het houden van risico-inventarisatie- en evaluaties (RIE) en andere verplichtingen. De motie-Leijten richtte zich echter alleen op werkveiligheid, en gezien de inbreng van het lid Leijten bij het indienen van de motie, kan deze zelfs worden toegespitst op ongewenste omgangsvormen. Derhalve is in de uitwerking de openbaarmakingsverplichting~~heidsbepaling~~ specifiek gericht~~gepreciseerd~~ op artikel 3, tweede lid, van de Arbowet. Daarin staat de verplichting voor de werkgever om binnen het arbeidsomstandighedenbeleid ook beleid te voeren op het beperken van de psychosociale arbeidsbelasting. Hieronder vallen alle factoren die kunnen leiden tot stress, waaronder ongewenste omgangsvormen (bv. pesten, discriminatie of seksuele intimidatie). Hiermee worden fracties verplicht om het beleid op dat onderwerp openbaar te maken.

Er kan echter ook alleen naar de bewoordingen van de motie gekeken worden. Indien gewenst wordt de openbaarmakingsplicht breed te richten op het arbeidsomstandighedenbeleid ten aanzien van werkveiligheid, kan dit door de verwijzing aan te passen naar (a) volledig artikel 3, of (b) volledig hoofdstuk 2 van de Arbeidsomstandighedenwet (dit laatste was eerder aangegeven naar aanleiding van het advies van de Landsadvocaat). Bij het volledige artikel 3 (a) gaat het om het beleid van de werkgever om zorgen voor de veiligheid en de gezondheid van de werknemers als het gaat om alle met het werk verbonden factoren, wat verder gaat als psychosociale arbeidsbelasting. Bij volledig hoofdstuk 2 (b) ~~, dit was eerder aangegeven naar aanleiding van het advies van de Landsadvocaat)~~ zal nog meer openbaar moeten worden gemaakt, zoals bijv. de risico-inventarisatie en –evaluatie, bedoeld in artikel 5 van de wet. In ~~de~~ bijlage 3 wordt hoofdstuk 2 van de Arbowet weergegeven om hiervan een beeld te geven.

Door specifiek alleen te verwijzen naar artikel 3, tweede lid, van de Arbowet wordt afgeweken van het besluit van het Presidium dat het advies van de Landsadvocaat volgde. Dit leidt tot beslispunten 3 en 4 in de volgende paragraaf.

Beslispunten

1. **Stemt u Kunt u instemmen met het voorstel om enkel opnemen van de verplichting tot openbaarmaking direct in het RvO op te nemen?**

2. **Wilt u dat het alternatief, de de regeling in het RVO en in de Regeling financiële ondersteuning fracties Tweede Kamer met een grondslag in het RvO, ook wordt nog voorgeleggend aan het Presidium?**

3. **Stemt u Kunt u instemmen met het afbakenen van de de preciseringreikwijdte van de openbaarmakingsverplichting naar artikel 3, tweede lid, van de Arbowet?**

4. **Wilt u het Presidium een keuze voorleggen wat betreft de reikwijdte of wilt u het Presidium enkel informeren dat de voorgestelde reikwijdte zo nauw mogelijk aansluit bij de motie?**

Bijlage 1 Alternatieve regeling (grondslag in RvO, uitwerking in Regeling):

ARTIKEL I

Aan artikel 5.3 van het Reglement van Orde van de Tweede Kamer wordt een lid toegevoegd, luidende:

6. In de regeling, bedoeld in het eerste lid, kunnen tevens regels worden gesteld ten behoeve van de openbaarmaking van arbeidsomstandighedenbeleid bij de fracties en groepen.

ARTIKEL II

In de Regeling financiële ondersteuning fracties Tweede Kamer 2014 wordt na artikel 10 een artikel ingevoegd, luidende:

Artikel 10a. Openbaarmaking arbeidsomstandighedenbeleid

1. De fractie of groep maakt het bij haar gevoerde beleid, bedoeld in artikel 3, tweede lid, van de Arbeidsomstandighedenwet, steeds openbaar door dit voor een ieder beschikbaar te stellen op een openbare website.

2. De fractie of groep deelt de vindplaats van de website mee aan de ambtenaar, bedoeld in artikel 11.

Bijlage 2 relevante bepalingen

- **Reglement van Orde**

Hoofdstuk 5. De fracties en groepen

[…]

Artikel 5.3 Financiële bijdrage

1. Bij afzonderlijke regeling, vast te stellen door de Kamer op voorstel van het Presidium, worden regels gesteld voor de toekenning en het beheer van een financiële bijdrage aan fracties en groepen ten behoeve van hun werkzaamheden.
2. Indien een nieuwe fractie ontstaat door samenvoeging, is de bijdrage aan de nieuwgevormde fractie ten hoogste de bijdrage die zou toekomen aan een fractie van gelijke grootte als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid.
3. Indien in een fractie een splitsing plaatsvindt, wordt de hoogte van de bijdragen aan de bij de splitsing betrokken nieuwe fracties vastgesteld door de bijdrage die aan de ongesplitste fractie zou toekomen, onder de nieuwe fracties te verdelen naar evenredigheid van de aantallen bij de splitsing betrokken leden.
4. De regeling, bedoeld in het eerste lid, bepaalt de gevolgen van de afscheiding van leden van een fractie in groepen, voor de bijdrage van die fractie.
5. Het Presidium kan tijdelijke maatregelen treffen die afwijken van het eerste tot en met vierde lid, om de voldoening mogelijk te maken van verplichtingen die tegenover de medewerkers van een oorspronkelijke fractie bestaan bij een samenvoeging of splitsing, of bij een afscheiding van een of meer groepen.

- **Regeling financiële ondersteuning fracties Tweede Kamer 2014**

Artikel 11. Uitvoering Regeling

De Griffier van de Tweede Kamer, of een door de Griffier daartoe gemachtigde ambtenaar van de Tweede Kamer, is namens het Presidium verantwoordelijk voor de uitvoering van de Regeling.

- **Arbeidsomstandighedenwet**

Artikel 1

3. In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:
[…]
e. psychosociale arbeidsbelasting: de factoren direct of indirect onderscheid met inbegrip van seksuele intimidatie, agressie en geweld, pesten en werkdruk, in de arbeidssituatie die stress teweeg brengen;
f. stress: een toestand die als negatief ervaren lichamelijke, psychische of sociale gevolgen heeft;
[…].

Hoofdstuk 2. Arbeidsomstandighedenbeleid

Arbobeleid

Artikel 3

1. De werkgever zorgt voor de veiligheid en de gezondheid van de werknemers inzake alle met de arbeid verbonden aspecten en voert daartoe een beleid dat is gericht op zo goed mogelijke arbeidsomstandigheden, waarbij hij, gelet op de stand van de wetenschap en professionele dienstverlening, het volgende in acht neemt:

a. tenzij dit redelijkerwijs niet kan worden gevergd organiseert de werkgever de arbeid zodanig dat daarvan geen nadelige invloed uitgaat op de veiligheid en de gezondheid van de werknemer;

b. tenzij dit redelijkerwijs niet kan worden gevergd worden de gevaren en risico's voor de veiligheid of de gezondheid van de werknemer zoveel mogelijk in eerste aanleg bij de bron daarvan voorkomen of beperkt; naar de mate waarin dergelijke gevaren en risico's niet bij de bron kunnen worden voorkomen of beperkt, worden daartoe andere doeltreffende maatregelen getroffen waarbij maatregelen gericht op collectieve bescherming voorrang hebben boven maatregelen gericht op individuele bescherming; slechts indien redelijkerwijs niet kan worden gevergd dat maatregelen worden getroffen die zijn gericht op individuele bescherming, worden doeltreffende en passende persoonlijke beschermingsmiddelen aan de werknemer ter beschikking gesteld;

c. de inrichting van de arbeidsplaatsen, de werkmethoden en de bij de arbeid gebruikte arbeidsmiddelen alsmede de arbeidsinhoud worden zoveel als redelijkerwijs kan worden gevergd aan de persoonlijke eigenschappen van werknemers aangepast;

d. monotone en tempogebonden arbeid wordt, zoveel als redelijkerwijs kan worden gevergd, vermeden dan wel, indien dat niet mogelijk is, beperkt;

e. doeltreffende maatregelen worden getroffen op het gebied van de eerste hulp bij ongevallen, de brandbestrijding en de evacuatie van werknemers en andere aanwezige personen, en doeltreffende verbindingen worden onderhouden met de desbetreffende externe hulpverleningsorganisaties;

f. elke werknemer moet bij ernstig en onmiddellijk gevaar voor zijn eigen veiligheid of die van anderen, rekening houdend met zijn technische kennis en middelen, de nodige passende maatregelen kunnen nemen om de gevolgen van een dergelijk gevaar te voorkomen, waarbij artikel 29, eerste lid, derde zin, van overeenkomstige toepassing is.

2. De werkgever voert, binnen het algemeen arbeidsomstandighedenbeleid, een beleid gericht op voorkoming en indien dat niet mogelijk is beperking van psychosociale arbeidsbelasting.

3. Ter uitvoering van het eerste lid draagt de werkgever zorg voor een goede verdeling van bevoegdheden en verantwoordelijkheden tussen de bij de werkgever werkzame personen, waarbij hij rekening houdt met de bekwaamheden van de werknemers.

4. De werkgever toetst het arbeidsomstandighedenbeleid regelmatig aan de ervaringen die daarmee zijn opgedaan en past de maatregelen aan zo dikwijls als de daarmee opgedane ervaring daartoe aanleiding geeft.

Aspecten van arbobeleid

Artikel 4. Aanpassing arbeidsplaats werknemer met structurele functionele beperking

1. In aanvulling op artikel 3, eerste lid, aanhef en onder c, past de werkgever, bedoeld in artikel 1, eerste lid, onderdeel a, onder 1° uit hoofde van de uitoefening van zijn taak, bedoeld in artikel 7:658a van het Burgerlijk Wetboek en artikel 76e van de Ziektewet,

a. de inrichting van de arbeidsplaats, de werkmethoden en de bij de arbeid gebruikte arbeidsmiddelen, alsmede de arbeidsinhoud aan zijn werknemer, die in verband met ongeschiktheid ten gevolge van ziekte verhinderd is de bedongen arbeid te verrichten aan, en

b. de inrichting van het bedrijf aan die werknemer aan, voorzover de behoefte daaraan wordt opgeroepen door de deelneming van die werknemer aan de werkzaamheden of het daarmee samenhangende verblijf in het bedrijf.

2. Het eerste lid is van overeenkomstige toepassing op de eigenrisicodrager, bedoeld in artikel 1, eerste lid, onderdeel h, van de Ziektewet en de persoon, bedoeld in artikel 29, tweede lid, onderdelen a, b en c, van die wet, die laatstelijk tot de eigenrisicodrager in dienstbetrekking stond, gedurende de periode dat de eigenrisicodrager aan die persoon ziekengeld moet betalen.

Inventarisatie en evaluatie van risico's

Artikel 5

1. Bij het voeren van het arbeidsomstandighedenbeleid legt de werkgever in een inventarisatie en evaluatie schriftelijk vast welke risico's de arbeid voor de werknemers met zich brengt. Deze risico-inventarisatie en -evaluatie bevat tevens een beschrijving van de gevaren en de risico-beperkende maatregelen en de risico's voor bijzondere categorieën van werknemers.

2. In de risico-inventarisatie en -evaluatie wordt aandacht besteed aan de toegang van werknemers tot een deskundige werknemer of persoon, bedoeld in de artikelen 13 en 14, of de arbodienst.

3. Een plan van aanpak, waarin is aangegeven welke maatregelen zullen worden genomen in verband met de bedoelde risico's en de samenhang daartussen, een en ander overeenkomstig artikel 3, maakt deel uit van de risico-inventarisatie en -evaluatie. In het plan van aanpak wordt tevens aangegeven binnen welke termijn deze maatregelen zullen worden genomen.
4. De risico-inventarisatie en -evaluatie wordt aangepast zo dikwijls als de daarmee opgedane ervaring, gewijzigde werkmethoden of werkomstandigheden of de stand van de wetenschap en professionele dienstverlening daartoe aanleiding geven.
5. Indien de werkgever arbeid doet verrichten door een werknemer die hem ter beschikking wordt gesteld, verstrekt hij tijdig voor de aanvang van de werkzaamheden aan degene, die de werknemer ter beschikking stelt, de beschrijving uit de risico-inventarisatie en -evaluatie van de gevaren en risicobeperkende maatregelen en van de risico's voor de werknemer op de in te nemen arbeidsplaats, opdat diegene deze beschrijving verstrekt aan de betrokken werknemer.
6. De werkgever zorgt ervoor dat iedere werknemer kennis kan nemen van de risico-inventarisatie en -evaluatie.

Voorkoming en beperking van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken

Artikel 6

1. De werkgever neemt bij het voeren van het arbeidsomstandighedenbeleid de maatregelen die nodig zijn ter voorkoming en beperking van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken en de gevolgen daarvan voor de veiligheid en de gezondheid van de in het bedrijf, de inrichting, of een deel daarvan werkzame werknemers. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld met betrekking tot:
a. de categorieën van bedrijven, inrichtingen of delen daarvan ten aanzien waarvan de werkgever die maatregelen neemt;
b. de gegevens die de werkgever met betrekking tot de bedrijven, inrichtingen of delen daarvan, bedoeld onder a, op schrift stelt of verstrekt aan de toezichthouder of aan de werknemers en de andere deskundige personen, bedoeld in artikel 13, eerste tot en met derde lid, de personen, bedoeld in artikel 14, eerste lid en de arbodienst;
c. de maatregelen die de werkgever neemt ten aanzien van de bedrijven, inrichtingen of delen daarvan, bedoeld onder a;
d. het tijdstip waarop en de frequentie waarmee wordt voldaan aan de verplichtingen, bedoeld onder b en c;
e. een verbod op de exploitatie van het bedrijf, de inrichting of een deel daarvan, indien niet of niet voldoende is voldaan aan een of meer verplichtingen krachtens dit artikel;
f. het toezicht op de naleving van het bij of krachtens dit artikel bepaalde.
2. Onze Minister kan een bedrijf of een inrichting of een deel daarvan afzonderlijk aanwijzen ten aanzien waarvan op de werkgever een of meer van de verplichtingen bedoeld in of krachtens het eerste lid rusten indien zich in verband met de aanwezigheid van gevaarlijke stoffen bijzondere gevaren kunnen voordoen voor de veiligheid en de gezondheid van de daarin werkzame werknemers. Bij de aanwijzing wordt bepaald op welk tijdstip aan de betreffende verplichtingen moet zijn voldaan. De werking van de aanwijzing wordt opgeschort totdat de termijn voor het indienen van een bezwaar- of beroepschrift is verstreken of, indien bezwaar is gemaakt of beroep is ingesteld, op het bezwaar of beroep is beslist.
3. Het niet naleven van de bij of krachtens het eerste lid, tweede volzin, gestelde regels wordt aangemerkt als strafbaar feit voor zover dat bij of krachtens algemene maatregel van bestuur is bepaald.

Informatie aan het publiek

Artikel 7

1. De toezichthouder stelt krachtens artikel 6, eerste lid, onder b, verschafte en bij algemene maatregel van bestuur aangewezen gegevens uit eigen beweging ter beschikking van het publiek. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen terzake regels worden gesteld.
2. Onverminderd artikel 10, eerste lid, van de Wet openbaarheid van bestuur en in afwijking van artikel 10, tweede lid, van die wet blijft het verstrekken van gegevens als bedoeld in het eerste lid achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:
a. het belang, bedoeld in artikel 10, tweede lid, onder e, van de Wet openbaarheid van bestuur;
b. het belang, bedoeld in artikel 10, zevende lid, onder b, van de Wet openbaarheid van bestuur, voorzover het betreft het voorkomen van sabotage.

3. Artikel 10, tweede lid, aanhef en onder f, van de Wet openbaarheid van bestuur is niet van toepassing op het op verzoek verstrekken van gegevens die door de daartoe aangewezen ambtenaar bedoeld in artikel 24 zijn verkregen in verband met de toepassing van het bepaalde bij of krachtens artikel 6 ter uitvoering van Richtlijn 2012/18/EU van het Europees Parlement en de Raad van 4 juli 2012 betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken, houdende wijziging en vervolgens intrekking van Richtlijn 96/82/EG van de Raad (PbEU 2012, L 197).

4. Artikel 10, tweede lid, aanhef en onder b, van de Wet openbaarheid van bestuur is op het op verzoek verstrekken van informatie over gegevens als bedoeld in het derde lid uitsluitend van toepassing, voorzover die gegevens een vertrouwelijk karakter hebben.

5. Artikel 10, tweede lid, aanhef en onder g, van de Wet openbaarheid van bestuur is op het op verzoek verstrekken van gegevens als bedoeld in het derde lid uitsluitend van toepassing voor zover het gegevens betreft die afbreuk kunnen doen aan de mogelijkheid van het voorkomen van sabotage.

6. In afwijking van het vijfde lid is, voorzover het gaat om milieu-informatie als bedoeld in artikel 19.1a van de Wet milieubeheer, artikel 10, zevende lid, aanhef en onder b, van de Wet openbaarheid van bestuur uitsluitend van toepassing voorzover het gegevens betreft die afbreuk kunnen doen aan de mogelijkheid van het voorkomen van sabotage.

Voorlichting en onderricht

Artikel 8

1. De werkgever zorgt ervoor dat de werknemers doeltreffend worden ingelicht over de te verrichten werkzaamheden en de daaraan verbonden risico's, alsmede over de maatregelen die erop gericht zijn deze risico's te voorkomen of te beperken. Tevens zorgt de werkgever ervoor dat de werknemers doeltreffend worden ingelicht over de wijze waarop de deskundige bijstand, bedoeld in de artikelen 13, 14, 14a en 15, in zijn bedrijf of inrichting is georganiseerd.

2. De werkgever zorgt ervoor dat aan de werknemers doeltreffend en aan hun onderscheiden taken aangepast onderricht wordt verstrekt met betrekking tot de arbeidsomstandigheden.

3. Indien persoonlijke beschermingsmiddelen ter beschikking van de werknemers worden gesteld en indien op arbeidsmiddelen of anderszins beveiligingen zijn aangebracht, zorgt de werkgever ervoor dat de werknemers op de hoogte zijn van hun doel en werking en de wijze waarop zij deze dienen te gebruiken.

4. De werkgever ziet toe op de naleving van de instructies en voorschriften gericht op het voorkomen of beperken van de in het eerste lid genoemde risico's alsmede op het juiste gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen.

5. Indien binnen de onderneming werknemers jonger dan 18 jaar werkzaam zijn, houdt de werkgever bij de uitvoering van de in de voorgaande leden genoemde verplichtingen in het bijzonder rekening met de aan de jeugdige leeftijd inherente beperkte werkervaring en onvoltooide lichamelijke en geestelijke ontwikkeling van deze werknemers.

Melding en registratie van arbeidsongevallen en beroepsziekten

Artikel 9

1. De werkgever meldt arbeidsongevallen die leiden tot de dood, een blijvend letsel of een ziekenhuisopname direct aan de daartoe aangewezen toezichthouder en rapporteert hierover desgevraagd zo spoedig mogelijk aan deze toezichthouder.

2. De werkgever houdt een lijst bij van de gemelde arbeidsongevallen en van arbeidsongevallen welke hebben geleid tot een verzuim van meer dan drie werkdagen en registreert daarop de aard en datum van het ongeval.

3. De persoon, bedoeld in artikel 14, eerste lid, die belast is met de taak, bedoeld in onderdeel b van dat lid, of de arbodienst meldt beroepsziekten aan een door Onze Minister hiertoe aangewezen instelling.

4. Onze Minister vergoedt ten laste van ’s Rijks kas de door de aangewezen instelling, bedoeld in het derde lid, gemaakte uitvoeringskosten overeenkomstig bij ministeriële regeling vast te stellen regels.

Voorkomen van gevaar voor derden

Artikel 10

Indien bij of in rechtstreeks verband met de arbeid die de werkgever door zijn werknemers doet verrichten in een bedrijf of een inrichting of in de onmiddellijke omgeving daarvan gevaar kan

ontstaan voor de veiligheid of de gezondheid van andere personen dan die werknemers, neemt de werkgever doeltreffende maatregelen ter voorkoming van dat gevaar.

Algemene verplichtingen van de werknemers

Artikel 11

De werknemer is verplicht om in zijn doen en laten op de arbeidsplaats, overeenkomstig zijn opleiding en de door de werkgever gegeven instructies, naar vermogen zorg te dragen voor zijn eigen veiligheid en gezondheid en die van de andere betrokken personen. Met name is hij verplicht om:

a. arbeidsmiddelen en gevaarlijke stoffen op de juiste wijze te gebruiken;
b. de hem ter beschikking gestelde persoonlijke beschermingsmiddelen op de juiste wijze te gebruiken en na gebruik op de daartoe bestemde plaats op te bergen, een en ander voor zover niet krachtens deze wet is bepaald dat werknemers niet verplicht zijn beschermingsmiddelen als vorenbedoeld te gebruiken;
c. de op arbeidsmiddelen of anderszins aangebrachte beveiligingen niet te veranderen of buiten noodzaak weg te halen en deze op de juiste wijze te gebruiken;
d. mede te werken aan het voor hem georganiseerde onderricht bedoeld in artikel 8;
e. de door hem opgemerkte gevaren voor de veiligheid of de gezondheid terstond ter kennis te brengen aan de werkgever of degene die namens deze ter plaatse met de leiding is belast;
f. de werkgever en de de werknemers en de andere deskundige personen, bedoeld in artikel 13, eerste tot en met derde lid, de personen, bedoeld in artikel 14, eerste lid, en de arbodienst, indien nodig bij te staan bij de uitvoering van hun verplichtingen en taken op grond van deze wet.

- **Arbeidsomstandighedenbesluit**

Artikel 2.15. Maatregelen ter voorkoming of beperking van psychosociale arbeidsbelasting

1. Indien werknemers worden of kunnen worden blootgesteld aan psychosociale arbeidsbelasting worden in het kader van de risico-inventarisatie en -evaluatie, bedoeld in artikel 5 van de wet, de risico’s ten aanzien van psychosociale arbeidsbelasting beoordeeld en worden in het plan van aanpak, bedoeld in artikel 5 van de wet, met inachtneming van de stand van de wetenschap maatregelen vastgesteld en uitgevoerd om psychosociale arbeidsbelasting te voorkomen of indien dat niet mogelijk is te beperken.
2. Aan werknemers die arbeid verrichten waarbij gevaar bestaat voor blootstelling aan psychosociale belasting wordt voorlichting en onderricht gegeven over de risico’s voor psychosociale arbeidsbelasting alsmede over de maatregelen die er op zijn gericht die belasting te voorkomen of te beperken.

From Redactie Wetgeving SDU <Redactie.Wetgeving@sdu.nl>
Subject **RE: regelingen tweede kamer**
To [redacted]t@tweedekamer.nl>
Date October 9, 2020 at 12:22:29 PM CEST

Beste [redacted],

Dank voor de toezending. We zullen de regelingen verwerken.
Voor alle zekerheid, de Gedragscode zelf treedt direct in werking (22 september), is het niet?

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Redactie Wetgeving

Van: [redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: vrijdag 9 oktober 2020 11:36
Aan: Redactie Wetgeving SDU <Redactie.Wetgeving@sdu.nl>;[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: regelingen tweede kamer

L.S.,

Bijgaand ter publicatie de op 22 september jl aangenomen Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en Regeling toezicht en handhaving Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Let op! De inwerkingtredingsdatum van de tweede genoemde regeling is 1 april 2021.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Versie 21 november 2019

CONCEPT-NOTITIE

TOEZICHT INTEGRITEIT KAMERLEDEN / MOTIE-VAN DER MOLEN C.S. (35166, nr. 20)

Inleiding

De Werkgroep Integriteit (Werkgroep-Van Oosten) heeft in november 2018 rapport uitgebracht aan het Presidium.[1] Aanleiding voor het instellen van een werkgroep waren met name de aanbevelingen van GRECO ('Groep van Staten tegen Corruptie', onderdeel van de Raad van Europa) over het ontbreken van toezicht en handhaving van de integriteitsregels van de Kamer en het ontbreken van beleid ten aanzien van contacten met lobbyisten.[2] De werkgroep deed in haar rapport vier aanbevelingen:

Aanbevelingen Werkgroep Integriteit
1. Stel een leidraad vast met bijbehorende toelichting, waarin ook expliciet wordt ingegaan op de omgang met lobbyisten.
2. Verander en versterk het model van de huidige vertrouwenspersoon in de richting van een onafhankelijk adviseur die Kamerleden ondersteunt bij de uitleg van de leidraad en de Kamerleden schriftelijk adviseert.
3. Laat de onafhankelijke adviseur jaarlijks een geanonimiseerd jaarverslag uitbrengen, waarmee een bijdrage kan worden geleverd aan een eenduidige en openbare uitleg van de leidraad en aan voorstellen tot verbetering van de leidraad en de toelichting.
4. Beschouw de mogelijkheden om in het bestaande stelsel aanvullingen te doen ten aanzien van toezicht en eventueel ook ten aanzien van handhaving, die rusten op voldoende draagvlak in de Tweede Kamer. Overweeg daarbij welke rol de Kamervoorzitter en het Presidium hierbij zouden kunnen spelen.

De aanbevelingen 1 t/m 3 van de werkgroep zijn door het Presidium overgenomen. De vierde aanbeveling werd niet overgenomen.[3] Tijdens het wetgevingsoverleg over de Raming voor 2020 werd de brief van het Presidium hierover behandeld. Daar bleek dat de aanbevelingen van de Werkgroep Integriteit werden gesteund door de Kamer. Met de motie-Van der Molen c.s., die met algemene stemmen is aangenomen, werd het Presidium vervolgens verzocht om ook de laatste aanbeveling uit te voeren door uiterlijk 1 december 2019 een voorstel aan de Kamer voor te leggen en daarin maatregelen voor toezicht en handhaving nader uit te werken.[4] Verder heeft ook de Staatscommissie parlementair stelsel in haar rapport een paragraaf gewijd aan het belang van de registratie van geschenken, nevenfuncties en andere belangen, en het toezicht daarop. De Staatscommissie "acht het noodzakelijk dat de Tweede Kamer een adequate voorziening treft voor het toezicht op de naleving van de registratieplicht van de individuele Kamerleden".[5]

Deze notitie bevat voorstellen voor de uitvoering van de eerder overgenomen aanbevelingen van de werkgroep Integriteit en van de motie-Van der Molen c.s.

Benoeming Onafhankelijk adviseur integriteit (bijlage 1)

[1] Kamerstuk 35 166, nr. 5.

[2] De werkgroep werd ook eerder al door het Presidium ingesteld in 2013 om te adviseren over integriteitsregels voor de Tweede Kamer, mede naar aanleiding de aanbevelingen van GRECO. Naar verwachting komt GRECO in december 2019 met een nader nalevingsverslag over de nog niet opgevolgde aanbevelingen over het ontbreken van een systeem van toezicht en handhaving en het ontbreken van een beleid ten aanzien van (contacten met) lobbyisten.

[3] Kamerstuk 35 166, nr. 5. Zie ook het verslag van het schriftelijk overleg over deze brief van 29 mei 2019, Kamerstuk 35 166, nr. 8.

[4] Kamerstuk 35 166, nr. 20.

[5] Eindrapport Staatcommissie parlementair stelsel, Lage drempels, hoge dijken, 2018, par. 7.17.

Aanbeveling 2 de Werkgroep Integriteit is om het huidige model van de vertrouwenspersoon te veranderen en versterken in de richting van een onafhankelijk adviseur die Kamerleden ondersteunt bij de uitleg van de leidraad en de Kamerleden schriftelijk adviseert. Aanbeveling 3 is om de onafhankelijk adviseur jaarlijks een geanonimiseerd jaarverslag te laten uitbrengen. Beide aanbevelingen zijn eerder door het Presidium overgenomen.

Met de benoeming van een onafhankelijk adviseur integriteit kan een impuls worden gegeven aan een meer eenduidige, gezaghebbende uitleg van de integriteitsregels in de Kamer. Voor Kamerleden kan de adviseur een herkenbare, betrouwbare en toegankelijke raadgever zijn voor alle vragen die zij hebben op het gebied van integriteit en de toepassing van de bestaande regels in de praktijk.

Voorgesteld wordt dat het Presidium de onafhankelijk adviseur per 1 januari 2020 benoemt voor een periode van 6 jaar. De adviseur is geen lid van de Kamer, werkt onbezoldigd en ontvangt enkel een vergoeding voor de kosten die samenhangen met het uitvoeren van de taken. Bij de benoeming wordt vastgelegd dat de Adviseur wordt gevrijwaard van aansprakelijkheid.

Conform de aanbevelingen van de werkgroep Integriteit kunnen Kamerleden de onafhankelijk adviseur benaderen voor vertrouwelijk, schriftelijk advies over de uitleg en toepassing van de regels op het gebied van integriteit. Het betreffende Kamerlid kan het advies desgewenst openbaar maken. Het vooraf vragen en opvolgen van een advies kan daarmee tevens een zekere bescherming bieden tegen mogelijk onterechte aantijgingen. De adviseur stelt jaarlijks een geanonimiseerd jaarverslag op, dat aan het Presidium wordt gezonden en vervolgens openbaar wordt gemaakt. In het jaarverslag kan de adviseur tevens aanbevelingen doen voor verbetering of verheldering van de integriteitsregels.[6]

Vaststelling Leidraad (Gedragscode) leden van de Tweede Kamer (zie bijlage 2-3)
Elk Kamerlid wordt geacht bekend te zijn met de regels omtrent integriteit. Om de kenbaarheid van deze regels te verhogen en een duidelijk kader te geven wordt voorgesteld de “Leidraad leden van de Staten-Generaal” vast te stellen. Deze leidraad vormt aanbeveling 1 van de werkgroep Integriteit (werkgroep-Van Oosten) en brengt de bestaande integriteitsregels in de Kamer samen in de vorm van een aantal gedragsregels, voorzien van een toelichting. De leidraad gaat tevens in op de omgang met lobbyisten, waarmee tegemoet kan worden gekomen aan een van de nog openstaande aanbevelingen van GRECO.[7] Het Presidium heeft de Kamer bij brief van 17 april 2019 voorgesteld deze Leidraad vast te stellen. Op 29 mei 2019 vond een schriftelijk overleg plaats over deze brief. De brief, het bijgevoegde rapport van de werkgroep Integriteit en de daarin opgenomen leidraad zijn vervolgens tevens behandeld in het wetgevingsoverleg over de Raming voor 2020.

Omdat de Leidraad in feite kan worden gezien als een gedragscode, vergelijkbaar met gedragscodes in andere parlementen, wordt voorgesteld de “Leidraad leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal” te hernoemen tot “Gedragscode leden van de Tweede Kamer”. De leidraad bestaat immers uit een aantal gedragsregels. Zo wordt ook het belang dat de Kamer hecht aan integer optreden, onderstreept. Bij deze gelegenheid worden tevens enkele verduidelijkingen aangebracht met betrekking tot de reikwijdte van de gedragscode en in de toelichting.

De gedragscode met toelichting is, zoals door de Werkgroep Integriteit aangegeven, bedoeld als een levend document. Van tijd tot tijd kan het document worden aangevuld naarmate de gedragsregels van de Kamer in de praktijk verdere uitwerking krijgen.

Voorstel voor een regeling ter versterking van toezicht en handhaving (Regeling advies en toezicht integriteit, zie bijlage 4-5)
Met de motie-Van der Molen c.s. werd het Presidium gevraagd een voorstel te doen voor versterking van toezicht en handhaving van de integriteitsregels. Deze motie is met algemene stemmen aangenomen. Bijgaande Regeling vormt daar een uitwerking van.[8] Bij een deel van de

[6] Zie verder het rapport van de werkgroep Integriteit, p. 28-29.

[7] Zie Kamerstuk 34 775 VI, nr. 105.

integriteitsregels van de Tweede Kamer bestaat in het huidige stelsel nog (vrijwel) geen toezicht en handhaving, met name bij de registratieverplichtingen.

Duidelijk is dat de Kamer als instituut op dit punt stappen moet maken. In de samenleving wordt kritischer gekeken naar het optreden van Kamerleden. Zij komen daardoor vaker, al dan niet terecht, in opspraak. Daarbij komt dat Kamerleden een publiek ambt vervullen, waaraan rechten en plichten verbonden zijn. Integriteitsschendingen kunnen het vertrouwen in en het gezag van het parlement schaden. Het versterken van het systeem van toezicht en handhaving door de Kamer is daarom van belang. Ook in andere gevestigde parlementen is dit inmiddels gebruikelijk.

Onafhankelijk onderzoek door College
In de voorgestelde Regeling kan bij klachten over de naleving van de gedragscode een onafhankelijk onderzoek worden gedaan door een *college van onderzoek*. Het college bestaat uit drie externe personen met gezag en deskundigheid, te benoemen door de Kamer op voordracht van het Presidium. De leden van het college werken, evenals de adviseur, onbezoldigd en ontvangen enkel een vergoeding voor de kosten die samenhangen met het uitvoeren van de taken. Bij de benoeming wordt vastgelegd dat zij worden gevrijwaard van aansprakelijkheid. Iedereen kan een klacht indienen. Het college kan naar aanleiding van een klacht aanbevelingen doen aan het Kamerlid. Op deze manier kan worden geborgd dat integriteitskwesties op adequate, zorgvuldige en gezaghebbende wijze worden behandeld.
Klachten die kennelijk ongegrond zijn, die zien op gedragingen waarvoor het Reglement van Orde een specifieke regeling kent, of die betrekking hebben op een strafbaar feit worden niet in behandeling genomen. Ook kan worden geconcludeerd dat een klacht, na informatie van het Kamerlid, geen nader onderzoek rechtvaardigt en kan worden afgedaan.

Verbreding mogelijkheden voor sanctionering
Bij toezicht en handhaving gaat het er ook om dat er sancties horen te zijn bij het niet naleven van de integriteitsregels. Daar ontbreekt het op dit moment veelal aan. De voorgestelde Regeling beoogt de mogelijkheden voor sanctionering door de Kamer daarom te verbreden. Een al bestaande mogelijkheid is de schorsing, die nu in een beperkt aantal gevallen kan worden opgelegd door de Kamer. Dit is echter een zwaar en rigide instrument, dat beperkt inzetbaar is en in de praktijk niet wordt toegepast. In het voorstel wordt de schorsing enerzijds flexibeler en gerichter toepasbaar, maar worden anderzijds ook lichtere vormen van sanctionering geïntroduceerd: de aanwijzing en de berisping.[9] Het college van onderzoek kan naar aanleiding van een onderzoek een aanbeveling voor het opleggen van een sanctie doen aan het Presidium. Het Presidium kan vervolgens een voorstel voor sanctionering voorleggen aan de Kamer. De Kamer beslist hierover zonder beraadslaging, zoals dat ook nu al is geregeld bij voorstellen voor schorsing. Bij een deel van de bestaande integriteitsregels, met name de regels waarop nu nog geen toezicht wordt gehouden, kan overigens in de praktijk nog nadere duiding nodig zijn omdat zij bijvoorbeeld open normen bevatten. Door de rapportages en aanbevelingen kan meer duidelijkheid ontstaan over de praktische betekenis van de integriteitsregels.

In de regeling wordt ook de advisering door de onafhankelijk adviseur opgenomen. Hiervoor is gekozen, omdat daarmee kan worden gewaarborgd dat de werkzaamheden van de adviseur (advisering ‘vooraf’) en het nieuw in te stellen college van onderzoek (klachtbehandeling ‘achteraf’) duidelijk gescheiden worden. Ook wordt uitgewerkt hoe met een eerder verstrekt advies of een nog lopende adviesaanvraag van de adviseur moet worden omgegaan indien het college van onderzoek een klacht in behandeling neemt.

[8] Kamerstuk 35 166, nr. 20.

[9] Er is niet voor gekozen om de geldboete als aanvullende sanctie te introduceren. Een geldboete zou bijvoorbeeld voorstelbaar zijn wanneer het gaat om (onterecht ontvangen) vergoedingen voor Kamerleden. Deze vergoedingen zijn echter grotendeels vastgelegd in de wet. Het introduceren van een specifieke sanctie bij overtreding zou daarom in de wet geregeld moeten worden, omdat wordt ingegrepen in de financiële positie van Kamerleden. Een zorgvuldig onderzoek naar vergoedingen stelt bovendien hoge eisen aan de procedure en vergt waarschijnlijk nadere voorzieningen voor bezwaar en beroep.

Versie 21 november 2019

Naarmate de Gedragscode door de praktijk verdere invulling krijgt, kan het nodig zijn de Gedragscode aan te passen of de toelichting aan te vullen. Dat geldt ook voor het systeem van advisering, toezicht en handhaving. Het Presidium kan daarom van tijd tot tijd voorstellen doen voor verbetering. Om de eenduidigheid te bevorderen worden de jaarverslagen van de Adviseur en de rapportages van het Colleges daarbij betrokken. Aanbevolen wordt om na zes jaar een algehele evaluatie uit te voeren, of zoveel eerder als wenselijk.

Communicatie

Voorafgaand aan de benoeming op 1 januari 2020 wordt de Kamer geïnformeerd over de onafhankelijk adviseur integriteit. Dat gebeurt middels een brief van de Voorzitter aan alle leden, waarin de onafhankelijk adviseur integriteit wordt geïntroduceerd en de werkzaamheden van de adviseur worden toegelicht. Aansluitend kan de adviseur desgewenst zelf kennismakingsgesprekken voeren met fracties en/of Kamerleden. Ook de interne communicatiemiddelen (Kamerbode, Plein2) kunnen worden ingezet om de taak van de adviseur onder de aandacht te brengen.

Op het moment dat de Kamer instemt met de Gedragscode en de Regeling advies en toezicht integriteit wordt de Kamer daarover geïnformeerd. Dat gebeurt middels een brief van de Voorzitter aan alle leden, met de Gedragscode en Regeling als (fysieke) bijlagen. De Gedragscode en Regeling worden tevens op Plein2 gepubliceerd.

Gezien de aandacht die er – ook van buiten – voor het integriteitsbeleid van de Tweede Kamer is, kan ervoor worden gekozen om een persbericht te verzenden en/of een nieuwsbericht op de website te plaatsen, als de Kamer met de Gedragscode en Regeling heeft ingestemd.

Financiële consequenties

De adviseur en de leden van het college werken onbezoldigd. Zij ontvangen enkel een vergoeding voor de kosten die samenhangen met het uitvoeren van de taken. Verder wordt verwacht dat een beroep zal worden gedaan op ambtelijke ondersteuning. Dit zal mede samenhangen met de mate waarin de nieuwe voorzieningen voor advies en toezicht worden aangesproken.

Formulering te nemen besluiten

1. Het Presidium besluit een Onafhankelijk adviseur integriteit te benoemen per 1 januari 2020, die Kamerleden op verzoek vertrouwelijk kan adviseren over de toepassing van de geldende integriteitsregels. De leden van de Kamer worden per brief geïnformeerd over de benoeming van de adviseur.
2. Het Presidium besluit de Leidraad Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, te hernoemen tot Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, ter vaststelling voor te leggen aan de Kamer.
3. Het Presidium besluit een voorstel voor een Regeling advies en toezicht integriteit ter besluitvorming voor te leggen aan de Kamer. *Ten aanzien van artikel 16 van de voorgestelde Regeling advies en toezicht integriteit bepaalt het Presidium dat een aanbeveling van het College voor het opleggen van een sanctie wordt doorgeleid aan de Kamer **MET / ZONDER** de mogelijkheid om daaraan desgewenst een nader advies aan de Kamer over de aanbevolen sanctie toe te voegen.*

Versie 21 november 2019

BIJLAGE 1

Brief van het Presidium inzake benoeming onafhankelijk adviseur integriteit

[Parlisnummer]

Den Haag, 28 november 2019

Geachte leden,

Graag informeer ik u, mede namens het Presidium, dat wij mevrouw mr. J.E. (Jacqueline) Biesheuvel-Vermeijden bereid hebben gevonden de functie van onafhankelijk adviseur integriteit te gaan vervullen. Mevrouw Biesheuvel-Vermeijden was Griffier van de Tweede Kamer tussen 2004 en 2015.

De functie van onafhankelijk adviseur integriteit vloeit voort uit de aanbevelingen van de werkgroep 'Integriteit Leden van de Tweede Kamer', onder voorzitterschap van het toenmalige Kamerlid Van Oosten. Aanleiding voor het instellen van deze werkgroep waren met name de aanbevelingen van GRECO ('Groep van Staten tegen Corruptie', onderdeel van de Raad van Europa) over het ontbreken van toezicht op en handhaving van de integriteitsregels van de Kamer en het ontbreken van beleid ten aanzien van contacten met lobbyisten.

De werkgroep heeft in haar rapportage, die in november 2018 is aangeboden aan het Presidium, een viertal aanbevelingen gedaan. Twee daarvan betreffen de versterking van de advisering aan Kamerleden bij de uitleg van de integriteitsregels van de Kamer. Het Presidium heeft deze aanbevelingen overgenomen en in een brief aan de Kamer voorgelegd.[10] Deze brief is behandeld bij het wetgevingsoverleg over de Raming voor 2020. Daar bleek er breed draagvlak voor te bestaan.

Tegen deze achtergrond heeft het Presidium mevrouw Biesheuvel-Vermeijden verzocht de functie van onafhankelijk adviseur integriteit te vervullen. Het Presidium is verheugd dat zij op dat verzoek is ingegaan. Mevrouw Biesheuvel-Vermeijden wordt benoemd per 1 januari 2020 voor een periode van zes jaar en werkt onbezoldigd.

Conform de aanbevelingen van de werkgroep kunnen Kamerleden de onafhankelijk adviseur benaderen voor vertrouwelijk, schriftelijk advies over de uitleg en toepassing van de regels op het gebied van integriteit. Het betreffende Kamerlid kan het advies desgewenst openbaar maken. De adviseur stelt jaarlijks een geanonimiseerd jaarverslag op, dat aan het Presidium wordt gezonden en vervolgens openbaar wordt gemaakt. In het jaarverslag kan de adviseur tevens aanbevelingen doen voor verbetering of verheldering van de integriteitsregels.

U ontvangt binnenkort nader bericht over de mogelijkheid van kennismaking, de contactgegevens en de werkwijze van de onafhankelijk adviseur.

Tevens deel ik u mede dat het Presidium heeft besloten, ter verdere uitvoering van de aanbevelingen van de werkgroep alsmede de motie-Van der Molen c.s.[11], een voorstel voor een Gedragscode voor Leden van de Tweede Kamer[12] en een Regeling advies en toezicht integriteit[13] aan de Kamer voor te leggen.

Met vriendelijke groet,
Namens het Presidium,

Khadija Arib
Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

[10] Kamerstuk 35 166, nr. 5.

[11] Kamerstuk 35 166, nr. 20.

[12] Kamerstuk [PM].

[13] Kamerstuk [PM].

Versie 21 november 2019

BIJLAGE 2

Brief van het Presidium ter aanbieding van de Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

[Kamerstukdossier X, nr. 1]

Aan de leden.

Den Haag, [datum].

Hierbij bieden wij u de Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal aan. Deze komt voort uit het voorstel voor een “Leidraad leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal”, zoals opgenomen in het rapport van de werkgroep Integriteit Leden van de Tweede Kamer van november 2018. Het Presidium heeft de aanbeveling om een leidraad vast te stellen overgenomen. Het rapport van de werkgroep is bij brief van 17 april 2019 aan de Kamer voorgelegd (Kamerstuk 35 166, nr. 5). De brief is bij het debat over de Raming voor 2020 behandeld.

De leidraad zoals door de werkgroep opgesteld is bedoeld om de kenbaarheid van de regels omtrent integriteit in de Kamer te vergroten. Daartoe worden de geldende integriteitsregels samengebracht in de vorm van een aantal gedragsregels, voorzien van een toelichting. De leidraad gaat tevens in op de omgang met lobbyisten, waarmee tegemoet wordt gekomen aan een van de aanbevelingen van GRECO (Groep van Staten tegen Corruptie, onderdeel van de Raad van Europa, Kamerstuk 34 775 VI, nr. 105).

Omdat de leidraad in wezen kan worden gezien als een gedragscode, zoals deze ook in andere parlementen gangbaar zijn, wordt voorgesteld deze te hernoemen tot gedragscode. Hiermee wordt ook het belang dat de Kamer hecht aan integer optreden, onderstreept. Bij deze gelegenheid worden tevens enkele verduidelijkingen aangebracht met betrekking tot de reikwijdte van de gedragscode en in de toelichting.

De gedragscode met toelichting is, zoals ook door de werkgroep Integriteit aangegeven, bedoeld als een levend document. Van tijd tot tijd kan het document worden aangevuld naarmate de gedragsregels van de Kamer in de praktijk verdere uitwerking krijgen.

Het Presidium stelt de Kamer voor de gedragscode vast te stellen.

De Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,
K. Arib

Versie 21 november 2019

BIJLAGE 3

Gedragscode Leden Tweede Kamer der Staten-Generaal[14]

[Kamerstukdossier X, nr. 2]

Doel van de gedragscode
Het doel van de gedragscode is om de kenbaarheid van de integriteitsregels en de bekendheid met de inhoud daarvan te vergroten en om de toepassing van de integriteitsregels verder te internaliseren.

Reikwijdte
Deze gedragscode ziet op al het handelen in het ambt van Kamerlid, waaronder tevens wordt begrepen ~~handelen als privépersoon dat het ambt raakt~~ gedragingen die het gezag of de waardigheid van de Kamer in ernstige mate schaden.

Gedragsregels
Het Kamerlid is zich ervan bewust dat hij een publiek ambt uitoefent dat rechten en plichten met zich meebrengt. Dit leidt tot de volgende gedragsregels.

1. Het Kamerlid oefent zijn ambt uit in onafhankelijkheid en in het algemeen belang.

2. Het Kamerlid accepteert geen gift of gunst die bedoeld is om zijn handelen in het ambt te beïnvloeden.

3. Het Kamerlid voldoet aan de registratieverplichtingen die het ambt hem oplegt.

4. Het Kamerlid gebruikt in het ambt verkregen informatie niet voor persoonlijke belangen en waarborgt, indien van toepassing, het vertrouwelijke karakter ervan.

5. Het Kamerlid handelt conform de regels van de Kamer.

Toelichting

Reikwijdte

De gedragscode heeft in beginsel betrekking op gedragingen van Kamerleden in de uitoefening van hun functie. Onder omstandigheden kunnen ook andere gedragingen van Kamerleden, buiten de uitoefening van hun functie, onder de werking van de gedragscode vallen, namelijk voor zover deze gedragingen in ernstige mate het gezag of de waardigheid van de Kamer aantasten.

Gedragsregels 1 en 2
De leden dienen bij de aanvaarding van hun ambt eden of verklaringen en beloften af te leggen. Uitvloeisel hiervan, en van het bepaalde in de Grondwet, is dat een Kamerlid te allen tijde onafhankelijk is en dient te handelen in het algemeen belang. Dit betekent dat indien een Kamerlid te maken krijgt met persoonlijke belangen naast het algemeen belang, altijd gekozen moet worden voor het algemeen belang. Het lid zal hier dan proportionele gevolgen aan moeten verbinden. In ieder geval is het een Kamerlid niet toegestaan giften of gunsten aan te nemen die zijn bedoeld om het handelen van het betreffende lid te beïnvloeden. Daarnaast onthoudt het Kamerlid zich van gedragingen die het gezag of de waardigheid van de Kamer in ernstige mate schaden.

Hier een apart kopje van gemaakt, omdat het eigenlijk niet onder regels 1 en 2 past.

[14] Het betreft de tekst van de Leidraad leden Tweede Kamer, zoals door de werkgroep Integriteit opgesteld en door het Presidium bij brief van 17 april 2019 aan de Kamer voorgelegd. De brief van het Presidium is bij het debat over de Raming 2020 behandeld. Voorgesteld wordt de titel 'Leidraad' te vervangen door 'Gedragscode' en de term 'vertrouwenspersoon' te vervangen door 'onafhankelijk adviseur'. In de tekst is dit verwerkt. Daarnaast zijn enige verduidelijkingen aangebracht (zie roodgemarkeerde tekst).

Versie 21 november 2019

In relatie tot lobbyisten[15] dienen leden zich altijd bewust te zijn van hun onafhankelijke positie en de taken die de Grondwet hen opdraagt. Lobbyisten zijn voor vele leden belangrijk voor een zekere mate van informatievoorziening, tegelijkertijd moet wel altijd een mate van afstand worden bewaard tot lobbyisten. Een lid moet zich dan ook bij een aanbod van een lobbyist (niet zijnde informatie) onthouden van het doen van beloftes over bepaald handelen. Onder aanbiedingen vallen tevens buitenlandse reizen die geheel of gedeeltelijk door lobbyisten worden bekostigd.

Gedragsregel 3
De leden dienen opgave te doen van hun nevenactiviteiten en –inkomsten, belangen die redelijkerwijs als relevant kunnen worden beschouwd, buitenlandse reizen waarvan de vervoers- en verblijfskosten geheel of gedeeltelijk door derden, waaronder lobbyisten, zijn betaald, en geschenken en voordelen die een bedrag van 50 euro te boven gaan. Deze informatie wordt op aangeven van het Kamerlid door de Griffie Plenair opgenomen in de daartoe bijgehouden registers, die voor een ieder ter inzage liggen. De Griffie Plenair attendeert de leden halfjaarlijks op de noodzaak van het actueel houden van hun informatie in de openbare registers en de mogelijkheid om omissies te corrigeren.

Met deze belangen zijn niet alleen financiële belangen bedoeld. Hierbij wordt verwezen naar een aanbeveling van de OVSE die luidt: "*the rules should [..] include a clause requiring legislators to declare any other interest that might reasonably be thought to influence their actions, speeches or votes*". Bij die "andere belangen" kan bijvoorbeeld worden gedacht aan:
(a) eerdere functies. Van weinig betekenis is of men daaruit inkomsten genoot, omdat het van belang kan zijn dat voor de buitenwereld bekend is welke beroepsmatige achtergrond een lid heeft, zodat kritisch gevolgd kan worden of het lid zich niet gedraagt als belangenbehartiger van een beroepsgroep,
(b) aan een terugkeergarantie of andere bijzondere regelingen die werkzaamheden na de beëindiging van het Kamerlidmaatschap betreffen, of
(c) aan een meerderheidsbelang in een vennootschap.

Er wordt bewust geen uitputtende lijst gepresenteerd. Het is aan het lid zelf om te bepalen of een specifieke omstandigheid redelijkerwijs als relevant voor het functioneren kan worden beschouwd. In geval van twijfel kan een lid de onafhankelijk adviseur integriteit hierover consulteren.
De volgende vuistregel kan in dit verband worden gegeven: als een willekeurige toeschouwer zonder veel omwegen zou kunnen denken dat een bepaalde private omstandigheid van een lid van invloed is op diens stellingname in een publiek vraagstuk, kan het raadzaam zijn omstandigheid in het register te doen opnemen. Dan kan immers nooit gesteld worden dat die omstandigheid verborgen is gehouden. Het gaat er niet om of die omstandigheid daadwerkelijk van invloed is geweest. Dat, noch het tegendeel, is immers te bewijzen. Het is verstandig de bandbreedte van wat een buitenstaander "redelijkerwijs" als van invloed op parlementaire gedragingen kan beschouwen, ruimer te nemen als het gaat om beleidsterreinen waarop men woordvoerder is van de fractie of lid is van de betrokken Kamercommissie.

Daarnaast doen de leden er goed aan zich rekenschap te geven van het feit dat ook specifieke omstandigheden die hun partner of andere directe familieleden betreffen door derden redelijkerwijs kunnen worden beschouwd als relevant in de beoordeling van hun opereren als lid. Daarbij wordt wel de kanttekening geplaatst dat het om verschillende redenen niet altijd mogelijk is om alle belangen in de privéomgeving van de leden in beeld te brengen. In de eerste plaats is de privéomgeving niet goed af te bakenen. In de tweede plaats hebben privébetrekkingen van de leden uiteraard recht op bescherming van hun privacy; niet alleen is een inbreuk daarop niet mogelijk zonder een solide wettelijke basis, een dergelijke inbreuk zou ook disproportioneel kunnen zijn in relatie met het doel, te weten het waken over de integriteit van de leden. De maatschappij is echter niet blind voor het sociale krachtenveld waarin de leden zich bevinden en van de invloed die dat kan hebben op hun handelen en functioneren. Vanuit die optiek zal het individuele lid een afweging moeten maken. Dit geldt volledigheidshalve niet alleen voor registratie van belangen, maar voor alle registratieverplichtingen.

[15] Het begrip 'lobbyist' moet ruim worden opgevat. Het betreft niet alleen personen die werkzaam zijn voor lobbykantoren, maar ook anderen die een Kamerlid benaderen om op te komen voor bepaalde belangen en het handelen van het Kamerlid te beïnvloeden.

Ook hierbij is het wellicht verstandig het perspectief van een willekeurige toeschouwer te kiezen en zich af te vragen of het beroep op bescherming van een belang van de desbetreffende derde, afgewogen tegen het belang van een transparante melding, gehonoreerd zou moeten worden. Hiervoor is de volgende vuistregel geformuleerd: denk bij “familie- of relatiesfeer” primair aan degenen waarmee een duurzame huishouding wordt gevoerd, denk bij de “belangen” die dan eventueel vermeld zouden kunnen worden bijvoorbeeld aan een verantwoordelijke positie die die persoon inneemt op het beleidsterrein waarop men woordvoerder is en houdt de vermelding anoniem.

Met “voordelen met een hogere waarde dan 50 euro” wordt gedoeld op bijvoorbeeld een aanbod van een concert of een diner. Ook deze voordelen dienen te worden geregistreerd.

Volledigheidshalve wordt erop gewezen dat zeker bij het aannemen van giften of gunsten van lobbyisten, inclusief buitenlandse reizen, de registratie hiervan juist en spoedig moet worden gedaan, om ~~enige~~ elke schijn van belangenverstrengeling te voorkomen.

Gedragsregel 4
De geheimhouding ten aanzien van de gedachtewisseling in een besloten commissievergadering of plenaire vergadering met gesloten deuren, dient in acht te worden genomen door allen die bij de behandeling aanwezig waren en allen die van het behandelde of de stukken hieromtrent kennis dragen, totdat de geheimhoudingsplicht door de commissie of de Kamer wordt opgeheven. De geheimhoudingsplicht geldt echter niet ten aanzien van hetgeen een commissie in haar verslag over een besloten commissievergadering vermeldt.

Schending van de geheimhouding van de gedachtewisseling in een besloten commissievergadering of in een plenaire vergadering met gesloten deuren, kan leiden tot een besluit van de Kamer, op voorstel van het Presidium, tot uitsluiting voor ten hoogste een maand van alle vergaderingen van een of meer commissies of uitsluiting van de kennisneming van vertrouwelijke stukken voor ten hoogste de verdere duur van de zitting.

De vertrouwelijkheid van stukken dient door een ieder in acht genomen te worden. De voorschriften omtrent vertrouwelijke stukken zijn in juni 2010 vastgelegd in de Regeling vertrouwelijke stukken. Schending van de vertrouwelijkheid ten aanzien van de inhoud van een vertrouwelijk stuk, kan leiden tot een besluit van de Kamer, op voorstel van het Presidium, tot uitsluiting voor ten hoogste een maand van alle vergaderingen van een of meer commissies of tot uitsluiting van de kennisneming van vertrouwelijke stukken voor ten hoogste de verdere duur van de zitting. Het Reglement van Orde van de Tweede Kamer bevat verder nog een aantal handhavingsbepalingen voor het geval dat de vertrouwelijkheid niet in acht wordt genomen bij de beraadslaging over een onderwerp.

Gedragsregel 5
Ingeval een spreker zich onheus gedraagt, wordt hij/zij door de Voorzitter in eerste instantie teruggeroepen tot de behandeling van het onderwerp dan wel vermaand en in de gelegenheid gesteld de woorden die tot de waarschuwing aanleiding hebben gegeven, terug te nemen. Indien het lid van deze gelegenheid geen gebruik maakt, kan de Voorzitter hem/haar het woord ontnemen en vervolgens besluiten tot uitsluiting van de verdere bijwoning van de vergadering op de dag waarop de uitsluiting plaats heeft. Ieder ander lid – dat geen spreker is – kan direct worden uitgesloten van verdere bijwoning van de vergadering indien hij/zij zich onheus gedraagt. De voorzitter van een commissievergadering heeft dezelfde bevoegdheden als de Voorzitter, met dien verstande dat een uitsluiting ingevolge artikel 60 slechts geldt voor de openbare vergaderingen van die commissie gedurende de dag waarop de uitsluiting plaats heeft.

Versie 21 november 2019

BIJLAGE 4

Brief van het Presidium ter aanbieding van een voorstel voor een regeling advies en toezicht integriteit

[Kamerstukdossier Y, nr. 1]

Hierbij bieden wij u een voorstel voor een regeling inzake advies en toezicht integriteit aan. Het voorstel bouwt voort op de vierde aanbeveling van de werkgroep Integriteit Leden van de Tweede Kamer, die in november 2018 rapport uitbracht aan het Presidium.[16] Met de motie-Van der Molen c.s.,[17] die met algemene stemmen is aangenomen, werd het Presidium verzocht uiterlijk 1 december 2019 een voorstel aan de Kamer voor te leggen en daarin maatregelen voor toezicht en handhaving nader uit te werken. Daarnaast heeft de Staatscommissie parlementair stelsel in haar rapport een paragraaf gewijd aan de registratie van geschenken, nevenfuncties en andere belangen, en het belang van adequaat toezicht daarop.[18]

Duidelijk is dat de Kamer als instituut op dit punt stappen moet maken. In de samenleving wordt kritischer gekeken naar het optreden van Kamerleden. Zij komen daardoor vaker, al dan niet terecht, in opspraak. Daarbij komt dat Kamerleden een publiek ambt vervullen, waaraan rechten en plichten verbonden zijn. Integriteitsschendingen kunnen het vertrouwen in en het gezag van het parlement schaden. Het versterken van het systeem van toezicht en handhaving door de Kamer is daarom van belang. Ook in andere gevestigde parlementen is dit het geval.

Bij de uitwerking zijn deskundigen geraadpleegd en is gekeken naar voorbeelden uit andere parlementen. Daarnaast is het staatsrechtelijke kader in kaart gebracht waarbinnen het toezicht op de integriteit van Kamerleden moet worden geplaatst, teneinde de grondwettelijke positie van Kamerleden te waarborgen.

In de voorgestelde regeling kan bij klachten over de naleving van de gedragscode, die afzonderlijk aan de Kamer ter vaststelling is voorgelegd,[19] een onafhankelijk onderzoek worden gedaan door een college van onderzoek integriteit. Daarnaast verbetert de regeling de mogelijkheden voor sanctionering door de Kamer, indien een onderzoek daartoe aanleiding geeft. Ten slotte biedt de regeling een kader voor de werkzaamheden van de onafhankelijk adviseur integriteit, teneinde de mogelijke samenloop van advisering door de adviseur en toezicht door het beoogde college zorgvuldig te regelen.

Het Presidium legt bijgaand voorstel ter besluitvorming voor aan de Kamer.

De Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,
K. Arib

[16] Kamerstuk 35 166, nr. 5.

[17] Kamerstuk 35 166, nr. 20.

[18] Eindrapport Staatcommissie parlementair stelsel, Lage drempels, hoge dijken, 2018, par. 7.17.

[19] Kamerstuk [PM].

Versie 21 november 2019

BIJLAGE 5

Voorstel Regeling advies en toezicht integriteit

[Kamerstukdossier Y, nr. 2]

Hoofdstuk 1. Algemeen

Artikel 1 Begripsbepaling

In deze regeling wordt verstaan onder:
a. *Adviseur*: de onafhankelijke adviseur integriteit;
b. *College*: het college van onderzoek integriteit.
c. *Gedragscode*: de Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Hoofdstuk 2. De Adviseur

Artikel 2 Benoeming

1. De Adviseur wordt door het Presidium benoemd voor de duur van zes jaar. Herbenoeming kan twee maal en telkens voor ten hoogste zes jaar plaatsvinden.
2. De Adviseur is onafhankelijk.
3. De Adviseur ontvangt enkel een vergoeding voor de kosten die samenhangen met het uitvoeren van zijn taken.

Artikel 3 Taken

De Adviseur heeft tot taak:
a. Kamerleden op verzoek te adviseren over kwesties aangaande de toepassing van de Gedragscode;
b. het Presidium op verzoek te adviseren over kwesties aangaande de Gedragscode.

Artikel 4 Jaarverslag

1. De Adviseur zendt jaarlijks in februari aan het Presidium zijn jaarverslag over het voorgaande jaar. In het jaarverslag wordt in ieder geval op niet tot personen herleidbare wijze opgenomen welke adviezen zijn verstrekt.
2. De Adviseur kan in zijn jaarverslag aanbevelingen doen die strekken tot een wijziging van de gedragscode of een verduidelijking geven van de gedragscode.
3. Het Presidium maakt het jaarverslag openbaar.

Artikel 5 Archief

De Adviseur draagt voor het einde van zijn benoemingstermijn de documenten die op verzoek aan hem zijn verstrekt en andere documenten die hij van belang acht aan de Kamer over. Hij kan hierbij gemotiveerd aangeven dat documenten niet openbaar gemaakt mogen worden en voor de duur van tien jaren alleen ter inzage liggen voor een Adviseur.

Hoofdstuk 3. Adviesprocedure

Artikel 6 Verzoek om advies door Kamerleden

1. Een Kamerlid kan de Adviseur verzoeken om advies over kwesties aangaande de toepassing van de Gedragscode die hemzelf betreffen. Hij verstrekt hierbij alle noodzakelijke informatie aan de Adviseur.
2. De Adviseur brengt het advies schriftelijk uit aan het verzoekende Kamerlid.

3. De adviesaanvraag en het advies van de Adviseur zijn vertrouwelijk. Het Kamerlid dat het advies heeft gekregen, kan besluiten het advies openbaar te maken.

Artikel 7 Verzoek om advies door het Presidium

1. Het Presidium kan de Adviseur verzoeken om advies over kwesties aangaande de Gedragscode.
2. De Adviseur brengt het advies schriftelijk uit.
3. Het advies van de Adviseur is vertrouwelijk. Het Presidium kan besluiten het advies openbaar te maken.

Hoofdstuk 4. Het College

Artikel 8 Samenstelling en benoeming

1. Het College bestaat uit een voorzitter en twee leden. Zij worden benoemd door de Kamer op voordracht van het Presidium voor de duur van ten hoogste ~~vier~~ zes jaar. De Kamer besluit zonder beraadslaging. Herbenoeming kan twee maal en telkens voor ten hoogste zes jaar plaatsvinden.
2. Het College is onafhankelijk.
3. De leden van het College ontvangen enkel een vergoeding voor de kosten die samenhangen met het uitvoeren van hun taken.

Artikel 9 Taak

Het College heeft tot taak klachten aangaande overtreding van de Gedragscode door Kamerleden te behandelen.

Artikel 10 Archief

Het College draagt elke zes jaar de documenten die op zijn verzoek zijn verstrekt en andere documenten die hij van belang acht aan de Kamer over. Het kan hierbij gemotiveerd aangeven dat documenten niet openbaar gemaakt mogen worden en voor de duur van tien jaren alleen ter inzage liggen voor leden van het College.

Hoofdstuk 5. Klachtprocedure

Artikel 11 Klachten

1. Een ieder kan een klacht aangaande overtreding van de Gedragscode aanbrengen.
2. Een klacht wordt schriftelijk aangebracht en bevat ten minste de naam en het postadres van de klager, de naam van het Kamerlid op wie de klacht ziet en de feiten die tot het doen van de klacht hebben geleid.
3. Het College kan besluiten een klacht niet in behandeling te nemen wanneer het deze kennelijk ongegrond acht, wanneer niet is voldaan aan de vereisten, bedoeld in het tweede lid, of wanneer eenzelfde klacht door verschillende klagers is gedaan. De klager wordt hierover geïnformeerd.
4. Een klacht die ziet op een mogelijke overtreding waarbij in het Reglement van Orde op andere wijze in het toezicht is voorzien, wordt niet in behandeling genomen door het College.
5. Een klacht die ziet op een mogelijk strafbaar feit, niet zijnde een ambtsmisdrijf, wordt niet in behandeling genomen door het College. Na overleg met de klager kan de klacht worden doorgezonden aan het openbaar ministerie.

Artikel 12 Klachtafhandeling

1. Het College informeert een Kamerlid wanneer een klacht over hem in behandeling wordt genomen.

2. Het College verzoekt het Kamerlid om informatie. Het Kamerlid verleent medewerking aan dat verzoek.
3. Het College kan na het beoordelen van de ontvangen informatie en andere feiten en omstandigheden die het van belang acht, besluiten dat de klacht niet nader onderzocht wordt. Het Kamerlid en de klager worden hierover geïnformeerd. Het College kan hierbij een aanbeveling doen aan het Kamerlid.

Artikel 13 Onderzoek naar klacht

1. Het College kan na ontvangst van de informatie, bedoeld in artikel 12, tweede lid, en na het beoordelen van andere feiten en omstandigheden die het van belang acht, besluiten een onderzoek in te stellen naar de klacht.
2. Indien de klacht een kwestie betreft waarover de Adviseur eerder advies aan het betrokken Kamerlid heeft uitgebracht en dit advies is opgevolgd, kan het College slechts gemotiveerd besluiten tot een onderzoek.
3. Indien het College besluit een onderzoek in te stellen, brengt de Adviseur aan het betreffende Kamerlid over dezelfde kwestie geen advies meer uit.
4. Het Kamerlid verleent de medewerking die door het College in het kader van zijn onderzoek wordt verlangd.
5. Het College stelt een conceptrapportage op van zijn bevindingen en stelt het Kamerlid in de gelegenheid om binnen vier weken te worden gehoord. De zienswijze van het Kamerlid wordt verwerkt in de rapportage. In de rapportage kan het College een aanbeveling doen aan het Kamerlid.
6. Indien het College een overtreding van de gedragscode vaststelt, kan in de rapportage een aanbeveling voor een sanctie worden gedaan.

Artikel 14 Rapportage

1. Het College zendt de rapportage aan het Presidium en aan het Kamerlid die het betreft. Het College kan bij de toezending bepalen dat delen ervan vertrouwelijk blijven in verband met zwaarwegende redenen.
2. Het Presidium maakt de rapportage uiterlijk vier weken na de toezending ervan openbaar, voor zover het College heeft bepaald dat deze openbaar kan worden.

Hoofdstuk 6. Sanctionering

Artikel 15 Mogelijke sancties

De volgende sancties kunnen worden opgelegd bij overtreding van de gedragscode:
a. een aanwijzing, waaronder wordt begrepen een maatregel die een Kamerlid verplicht tot herstel van een overtreding van de Gedragscode;
b. een berisping, waaronder wordt begrepen een openbare brief van het Presidium gericht aan een Kamerlid waarin de handeling die tot een overtreding heeft geleid, wordt afgekeurd;
c. een schorsing, waaronder wordt begrepen het uitsluiten van een Kamerlid voor de duur van ten hoogste een maand van het deelnemen aan plenaire vergaderingen, behoudens stemmingen, aan commissievergaderingen of aan andere activiteiten die door of namens de Kamer worden gehouden.

Artikel 16 Voorstel voor sanctionering door de Kamer

Indien een rapportage als bedoeld in artikel 14 een overtreding van de gedragscode vaststelt waarbij een sanctie als bedoeld in artikel 15 wordt aanbevolen, zendt het Presidium tegelijkertijd met de openbaarmaking van de rapportage een brief aan de Kamer met een voorstel tot het opleggen van de sanctie.

Artikel 17 Besluit Kamer

De Kamer besluit zonder beraadslaging over het voorstel van het Presidium, bedoeld in artikel 16. Indien de Kamer besluit tot het opleggen van een sanctie, wordt deze de dag na het Kamerbesluit ten uitvoer gelegd.

Artikel 18 Geen beroep

Van de beslissingen ingevolge deze regeling is beroep op de Kamer niet toegelaten.

Artikel 19 Herziening

Het Presidium kan voorstellen aan de Kamer doen voor herziening van de Gedragscode en de toelichting daarop. De Presidium kan tevens voorstellen doen voor herziening van deze regeling. Het Presidium betrekt daarbij de jaarverslagen van de Adviseur en de rapportages van het College.

Toelichting

Algemeen deel

In voorgestelde toezichts- en handhavingsstelsel wordt het behandelen van klachten inzake overtreding van de Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal opgedragen aan een onafhankelijk college van onderzoek integriteit.

Het College verricht onderzoek op basis van klachten over zittende Kamerleden. Iedereen kan een klacht indienen. Indien het College oordeelt dat de gedragscode in een concrete situatie is overtreden, kunnen drie soorten sancties worden voorgesteld aan de Kamer: een aanwijzing, een berisping of een schorsing. De Kamer beslist, op voorstel van het Presidium, over het opleggen van de sanctie. Indien naar aanleiding van een klachtonderzoek geen overtreding wordt vastgesteld, of wanneer een sanctie niet opportuun wordt geacht, kan het College een aanbeveling doen aan het Kamerlid. Klachten kennelijk ongegrond worden geacht, die zien op overtredingen waarbij het Reglement van Orde een specifieke toezichtsregeling kent, of die betrekking hebben op een strafbaar feit worden niet in behandeling genomen.

De voorgestelde regeling bevat tevens een kader voor de werkzaamheden van de Onafhankelijk adviseur integriteit. De Adviseur kan Kamerleden van advies voorzien als zij vragen hebben over integriteitskwesties. Een schriftelijk advies blijft vertrouwelijk; alleen het Kamerlid kan het openbaar maken. Indien het Kamerlid het advies opvolgt, vergt een besluit tot een onderzoek naar dezelfde kwestie door het College een bijzondere motivering. De Adviseur stelt een openbaar jaarverslag op, waarin geanonimiseerd wordt gerapporteerd over de adviezen die zijn uitgebracht. Ook kunnen aanbevelingen worden gedaan voor verdere uitwerking van de Gedragscode. Op die manier ontstaat na verloop van tijd meer houvast voor Kamerleden over de toepassing van de integriteitsregels.

Na vaststelling van de Regeling door de Kamer kan worden overwogen om in het Reglement van Orde een uitdrukkelijke verwijzing naar de Regeling op te nemen, zodat de samenhang kan worden geborgd.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 1
De onafhankelijk adviseur integriteit, het college van onderzoek integriteit en de Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal staan centraal in de regeling. Om de leesbaarheid van de regeling te verhogen worden deze termen verkort gedefinieerd.

Artikel 2
De Adviseur wordt benoemd door het Presidium. Uit de tekst blijkt dat de Adviseur onafhankelijk is, hetgeen ook tot uitdrukking komt in het feit dat de functie van de Adviseur onbezoldigd is. Het is echter evident dat bij de benoeming van de Adviseur rechtspositionele afspraken gemaakt kunnen worden inzake bijvoorbeeld de onkostenvergoeding die hij conform het derde lid ontvangt. Verder dient bij de benoeming worden vastgesteld dat de Adviseur valt onder

bestuursaansprakelijkheidsverzekering van de Kamer. Ook in de benoemingstermijn komt de onafhankelijkheid van de Adviseur tot uitdrukking. De termijn overschrijdt immers de zittingstermijn van de Kamer, waarmee de benoeming wordt losgekoppeld van de politieke samenstelling van de Kamer.

Artikel 3
Dit artikel regelt de taken van de Adviseur: het op verzoek geven van advies aan Kamerleden en Presidium over kwesties aangaande integriteit. Er is gekozen voor een verzoekprocedure. De Adviseur kan niet uit eigener beweging Kamerleden of Presidium van een formeel advies voorzien.

Artikel 4
Het Presidium ontvangt jaarlijks van de Adviseur een jaarverslag. In dit verslag wordt in ieder geval aangegeven waarover is geadviseerd. Met het oog op de vertrouwelijkheid van het advies dient dit op zodanige wijze te gebeuren dat adviezen niet tot personen herleidbaar zijn. Mocht de Adviseur mogelijke verbeteringen voor de gedragscode hebben geconstateerd, dan kan hij in het jaarverslag dit aangeven middels aanbevelingen. Het doel van het opnemen van de adviezen en mogelijke aanbevelingen is dat deze mede gaan dienen als leidraad voor het handelen van Kamerleden. Bovendien kan hiervan ook een zekere normerende werking uit gaan. De advies en aanbevelingen dragen immers bij aan een eenduidige en bestendige uitleg en aan de verdere ontwikkeling van de gedragscode. Bij een deel van de bestaande integriteitsregels, met name de regels waarop nu nog geen toezicht wordt gehouden, kan in de praktijk nog nadere duiding nodig zijn omdat zij bijvoorbeeld open normen bevatten. Deze ontwikkeling zal derhalve over meerdere jaren plaatsvinden zodat na verloop van tijd een steeds duidelijker en eenduidiger kader ontstaat. Tot slot is geregeld dat het Presidium het jaarverslag openbaar maakt. Het ligt in de rede de openbaarmaking tegelijkertijd te doen met het aan de Kamer zenden van de stukken met betrekking tot de Raming. De Raming is immers gewoonlijk een moment dat de Kamer naar haar eigen functioneren kijkt.

Artikel 5
In verband met het mogelijke historisch belang van het werk van de Adviseur is opgenomen dat de Adviseur voor het einde van zijn benoemingstermijn zijn archief overdraagt aan de Kamer. Hij kan hierbij gemotiveerd aangeven dat bepaalde documenten niet openbaar mogen worden. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer in documenten financiële gegevens van Kamerleden zijn opgenomen. Het kan tevens voorkomen dat het archief wordt overgedragen terwijl kort daarvoor een integriteitskwestie heeft gespeeld. In dat soort gevallen kan de Adviseur bepalen dat de betrokken documenten alleen voor de (opvolgende) Adviseur te inzage liggen.

Artikel 6
Kamerleden kunnen bij integriteitsvragen contact zoeken met de Adviseur. Er is bewust geen regeling opgenomen over de wijze waarop dit dient te gebeuren om de drempel om zich tot de Adviseur te wenden zo laag mogelijk te houden. Het advies wordt echter wel schriftelijk uitgebracht aan het Kamerlid. Het Kamerlid is niet gehouden het advies op te volgen. Het opvolgen van het advies biedt later wel een zekere bescherming. Zo kan een Kamerlid dat in de media wordt geconfronteerd met een bepaalde integriteitskwestie en het advies heeft opgevolgd, op dat moment ervoor kiezen om het advies openbaar te maken. Bovendien vergt een besluit tot een onderzoek door het College naar aanleiding van een klacht over dezelfde kwestie in het geval het advies is opgevolgd, een bijzondere motivering.
De adviesaanvraag en het uitgebrachte advies zijn vertrouwelijk. Dit houdt in dat het advies alleen wordt uitgebracht aan het Kamerlid, maar dat het advies verder niet wordt verstrekt aan anderen, zoals andere leden of het Presidium. Het Kamerlid is de enige die bevoegd is het advies openbaar te maken. Hij is hier echter niet toe verplicht.

Artikel 7
Het Presidium heeft ook het recht om een advies te verzoeken, bijvoorbeeld wanneer er zorgen bestaan over de uitleg en toepassing van de gedragscode en de gevolgen die dat heeft voor het aanzien van de Kamer. De bevoegdheid van het Presidium is niet nader ingekaderd. Het ligt echter niet in de rede dat het Presidium advies vraagt over een concrete individuele kwestie. Wel is

denkbaar dat het Presidium een advies in algemene zin verzoekt naar aanleiding van een bepaalde kwestie.

Artikel 8
Voor de klachtbehandeling is er een College van onderzoek, waarvan de leden worden benoemd door de Kamer op voordracht van het Presidium. De leden van het College zijn personen met gezag en deskundigheid. Het verdient aanbeveling om de benoemingen en herbenoemingscyclus zo in te richten dat voorkomen wordt dat de benoemingstermijn voor alle drie de leden in hetzelfde jaar afloopt. Op deze wijze wordt de aanwezige kennis en expertise van het College gewaarborgd. Ook voor het College geldt dat de onafhankelijkheid in de regeling nadrukkelijk is opgenomen. Hieruit vloeit overigens ook voort dat zittende Kamerleden geen deel kunnen uitmaken van het College. Voor de onkostenvergoeding en overige rechtspositionele aangelegenheden wordt gewezen naar de eerdere opmerking hierover bij de Adviseur.

Artikel 9 en 10
In deze artikelen staan de taak en de archivering beschreven. Een jaarverslag is in het geval van het College niet noodzakelijk. Het College brengt immers rapportages uit naar aanleiding van haar onderzoeken.

Artikel 11
Klachten kunnen door iedereen worden aangebracht bij het College. Het tweede lid bevat echter wel vereisten waaraan een klacht moet voldoen, waarbij het tot de bevoegdheid van het College behoort om te besluiten wanneer een klacht aan de vereisten voldoet. In het derde lid van dit artikel is opgenomen dat het College kan besluiten een klacht niet in behandeling te nemen wanneer niet aan de vereisten uit het tweede lid is voldaan. Wanneer bijvoorbeeld een klacht vrijwel geen feiten bevat omtrent de klacht of de klacht ziet op een minister, kan het College besluiten dat de klacht niet in behandeling wordt genomen. Voorts heeft het College de bevoegdheid om een klacht niet in behandeling te nemen wanneer deze kennelijk ongegrond is. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn klachten met een onbegrijpelijke of niet-consistente inhoud. Ten slotte kan het College besluiten klachten niet te behandelen wanneer dezelfde klacht over hetzelfde Kamerlid meerdere malen of in grote aantallen binnenkomt.
In het vierde lid is opgenomen dat klachten over mogelijke overtredingen waarbij het Reglement van Orde reeds op andere wijze in het toezicht voorziet, niet in behandeling worden genomen. Daarbij kan worden gedacht worden aan klachten over de orde tijdens plenaire en commissievergaderingen. Hierop zijn de artikelen 58 tot en met 62 Reglement van Orde van toepassing.
In het vijfde lid is opgenomen dat klachten die zien op strafbare feiten, niet zijnde ambtsmisdrijven[20], niet in behandeling kunnen worden genomen door het College. Hierbij kan worden gedacht aan strafbare feiten gepleegd ten aanzien van personen, zoals geweldpleging. Hiervoor staat immers de strafrechtelijke weg open. Het College kan evenwel met de klager in overleg treden over het doorzenden van de klacht naar het openbaar ministerie. Zo mogelijk kan het College de klager helpen de stap te zetten zelf aangifte te doen van het strafbare feit.

Artikel 12
Als het College besluit een klacht in behandeling te nemen, wordt het betreffende Kamerlid zo spoedig mogelijk hierover geïnformeerd. Het College is vervolgens verplicht om het Kamerlid informatie te verzoeken met betrekking tot de klacht. Het ligt hierbij in de rede om ook een eventueel advies van de Adviseur over de betreffende kwestie op te vragen. Het Kamerlid is verplicht tot medewerking aan het verzoek. Via deze weg dient hij dan ook het advies aan het College te verstrekken. Het advies wordt hiermee niet openbaar en het College dient het dan ook vertrouwelijk te behandelen, tenzij het betreffende Kamerlid besluit het advies openbaar te maken. Gezien het feit dat in dit stadium nog geen sprake is van onderzoek naar de klacht, zal dit verzoek om informatie in de praktijk beknopt zijn.
Indien naar aanleiding van de informatie van het Kamerlid duidelijk is dat de klacht geen verder onderzoek rechtvaardigt, wordt de klacht als afgehandeld beschouwd. De klager en het Kamerlid worden hierover geïnformeerd. Het College kan evenwel het Kamerlid nog wel een aanbeveling

[20] Ambtsmisdrijven kennen een eigen procedure waar het Kamerleden betreft. Bij de toelichting op artikel 14 wordt hier nader op ingegaan.

doen, bijvoorbeeld over de wijze waarop aan een registratieverplichting het beste invulling kan worden gegeven.

Artikel 13
Het College kan besluiten een onderzoek in te stellen naar de klacht. De duur van een onderzoek wordt mede bepaald door de aard en complexiteit van de vermeende overtreding, maar verwacht mag worden dat een onderzoek binnen een redelijke termijn wordt afgerond.
Indien de klacht betrekking heeft op een kwestie waarover eerder advies is uitgebracht door de Adviseur en het Kamerlid heeft dat advies opgevolgd, kan het College slechts gemotiveerd besluiten tot een onderzoek. Hiertoe kan bijvoorbeeld aanleiding zijn wanneer er aanvullende feiten of omstandigheden bekend zijn geworden die tot een ander advies hadden geleid, of wanneer nader onderzoek om andere zwaarwegende redenen van belang wordt geacht. Deze bepaling dient ter bescherming van het Kamerlid. Het is onwenselijk als een Kamerlid dat zich tot de adviseur heeft gewend en het verkregen advies heeft opgevolgd aan een nader onderzoek wordt onderworpen door het College indien daar op voorhand geen gewichtige redenen voor zijn. Aan de adviezen van de Adviseur wordt immers een zeker gezag toegekend. Het is aan het College om in voorkomende gevallen af te wegen of een onderzoek nodig is. Het College kan ten behoeve van het maken van die afweging indien nodig in contact treden met de Adviseur.
Zodra het College besluit een onderzoek in te stellen, brengt de Adviseur over dezelfde kwestie geen advies meer uit. Op deze manier wordt voorkomen dat de werkzaamheden van de Adviseur en het College samenlopen. Aangezien de taak van de Adviseur is om Kamerleden vooraf te adviseren over de toepassing van de integriteitsregels, ligt het voor de hand dat de Adviseur de advisering richting het betreffende Kamerlid staakt zodra een klacht over dezelfde kwestie leidt tot een onderzoek door het College.
Het Kamerlid is ook in deze fase verplicht medewerking te verlenen aan het onderzoek door het College en krijgt ook de gelegenheid te worden gehoord over de conceptrapportage. De zienswijze van het Kamerlid wordt in de rapportage verwerkt. Dit biedt het Kamerlid de waarborg dat alles wat relevant is naar voren kan worden gebracht in de betreffende kwestie.
In de conceptrapportage is opgenomen wat de uitkomst van het onderzoek is. De wijze van het formuleren van de uitkomsten wordt geheel aan het College overgelaten.

Artikel 14
De rapportage wordt toegezonden aan het Presidium en aan het betreffende Kamerlid. Omdat er mogelijk gevolgen voor het betreffende Kamerlid zijn, wordt de rapportage niet tevens direct toegezonden aan de klager. Het Presidium is immers verplicht de rapportage uiterlijk vier weken na de toezending ervan openbaar te maken, waardoor op dat moment de klager kennis kan nemen van het rapport. Wel kan het College bepalen dat delen van de rapportage vertrouwelijk blijven in verband met zwaarwegende redenen. Zo kan het College bijvoorbeeld bepalen dat in verband met privacy bepaalde informatie in een vertrouwelijke bijlage wordt opgenomen. Het Presidium kan vervolgens alleen die delen van het rapport openbaar maken die niet vertrouwelijk zijn.
Indien het College een sanctie gepast acht, kan zij daartoe een aanbeveling doen in haar rapportage. Ook kan het College concluderen dat een sanctie niet opportuun is, of dat uitsluitend een aanbeveling aan het Kamerlid wordt gedaan. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer het College oordeelt dat de overtreding van lichte aard is of wanneer de betreffende integriteitsregel onvoldoende houvast bood en het Kamerlid de geconstateerde overtreding in redelijkheid niet kon worden verweten. Daarbij kan in overweging worden genomen dat openbaarmaking van de rapportage op zichzelf al zekere gevolgen kan hebben.

In het geval dat het College het vermoeden heeft dat er sprake is van een ambtsmisdrijf, kan in beginsel in de rapportage geen overtreding van de gedragscode worden vastgesteld. Voor een ambtsmisdrijf kan immers de weg van de Wet ministeriële verantwoordelijkheid en ambtsdelicten leden Staten-Generaal, ministers en staatssecretarissen worden gevolgd. Het ligt in de lijn van verwachting dat het College dan in de rapportage geen vaststelling van een overtreding zal doen, maar aangeeft er een vermoeden van een ambtsmisdrijf is. In dat geval ligt het voor de hand dat wordt bevorderd dat de hiervoor bestemde procedure in werking wordt gesteld. Hiervoor hoeft geen nadere regeling te worden getroffen.

Artikel 15

Versie 21 november 2019

In dit artikel is de uitwerking gegeven van de mogelijke op te leggen sancties bij een overtreding van de gedragscode. Een aanwijzing kan bijvoorbeeld betrekking hebben op de registratieverplichtingen van het Reglement van Orde. Over de berisping kan worden opgemerkt dat deze kan worden gezien als een waarschuwing aan het Kamerlid. De volgende mogelijke sanctie, de schorsing, is immers de zwaarste vorm. Deze sanctie is nu alleen mogelijk in geval van schending van de geheimhouding of vertrouwelijkheid, zoals neergelegd in de artikelen 145 en 147 Reglement van Orde. In dit voorstel wordt de schorsing ook bij andere overtredingen van de gedragscode mogelijk. De schorsing is overigens flexibel vormgegeven, zodat de maatregel op maat kan worden vormgegeven en in verhouding kan staan tot de aard en ernst van de overtreding. Hierbij kan worden gedacht aan een Kamerlid dat te registreren buitenlandse reizen herhaaldelijk niet heeft gemeld, wordt geschorst van deelneming aan een komend buitenlands werkbezoek van een commissie of van het lidmaatschap van een delegatie van de Kamer bij interparlementaire conferenties of andere internationale gremia. Ook in deze meer flexibele vorm blijft de schorsing uiteraard een zwaar middel, waartoe niet lichtvaardig moet worden besloten. Denkbaar is bijvoorbeeld dat een schorsing in beeld komt wanneer de overtreding van zeer ernstige aard is of wanneer een lid herhaaldelijk bepaalde overtredingen begaat, waarvoor eerder lichtere sancties zoals een berisping zijn opgelegd.
Er wordt verder op gewezen dat van het schorsen van deelneming aan de plenaire vergadering de stemmingen zijn uitgezonderd. Dit betekent dat een lid dat is geschorst wel kan deelnemen aan stemmingen. Het uitsluiten van deelname aan stemmingen zou onverenigbaar zijn met de staatsrechtelijke positie van Kamerleden.

Artikel 16
Bij het openbaar maken van de rapportage, wat tevens kan worden gezien als het toezenden van de rapportage aan de Kamer voegt het Presidium ook een brief met daarin het voorstel voor een sanctie, indien het College een overtreding van de gedragscode heeft geconstateerd en deze sanctie heeft aanbevolen. Desgewenst kan het Presidium in deze brief een nader advies aan de Kamer geven.[21]

Op deze wijze wordt bevestigd dat dat een sanctie als bedoeld in artikel 15 alleen wordt opgelegd na een voorafgaand onderzoek door het College. Van de Kamer mag immers worden verwacht dat sanctionering van een individueel Kamerlid zorgvuldig wordt voorbereid en onderbouwd. Bovendien wordt met een onderzoek door het College gewaarborgd dat het betrokken Kamerlid heeft kunnen reageren op de geconstateerde feiten en omstandigheden.

Artikel 17
De Kamer besluit zonder beraadslaging over de daadwerkelijk sanctieoplegging. Het besluiten zonder beraadslaging is ook nu al het geval bij een voorstel tot schorsing op grond van artikel 145 Reglement van Orde. Als er tot sanctieoplegging wordt besloten, wordt de dag erna de sanctie tot uitvoer gelegd.

Artikel 18

Overeenkomstig artikel 62 Reglement van Orde, is geen beroep op de Kamer mogelijk ten aanzien van beslissingen die ingevolge deze regeling worden genomen. Het gaat daarbij zowel om adviezen van de Adviseur en de rapportages van het College als om de besluitvorming het Presidium en de Kamer over op te leggen sancties.

Artikel 19

De Gedragscode is bedoeld als een levend document en is gebaseerd op de geldende integriteitsregels in de Kamer. Naarmate de betekenis van de Gedragscode en de onderliggende regels door de praktijk verdere invulling krijgen, kan het daarom nodig zijn de Gedragscode aan te passen of de toelichting aan te vullen. Dat geldt ook voor het systeem van advisering, toezicht en handhaving zoals dat is neergelegd in deze regeling. Het Presidium kan daartoe van tijd tot tijd voorstellen voor herziening doen aan de Kamer. Teneinde de eenduidigheid van de uitleg en

[21] Het Presidium wordt verzocht een uitdrukkelijk besluit of het doorgeleiden aan de Kamer van de aanbeveling van het College voor een sanctie, desgewenst kan worden voorzien van advies van het Presidium aan de Kamer.

toepassing van de Gedragscode en de onderliggende regels te bevorderen, betrekt het Presidium in haar voorstellen nadrukkelijk de jaarverslagen van de Adviseur en de rapportages van het College.

Gelet op de vernieuwingen die met deze regeling worden voorgesteld, wordt aanbevolen om na zes jaar – of zoveel eerder als wenselijk - een algehele evaluatie van de werking en effectiviteit van de gedragscode en het stelsel van advisering, toezicht en handhaving uit te voeren.

From [redacted]." <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: nnavv sociale veiligheid**
To [redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
Date April 13, 2022 at 3:49:00 PM CEST

Thanks, [redacted] Ik ga kijken en doorsturen als ik niets bijzonders meer zie.

Hartelijke groet,
[redacted]
[redacted]
Griffie Plenair/Bureau Wetgeving
06-[redacted]

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: woensdag 13 april 2022 15:06
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: nnavv sociale veiligheid

Hoi [redacted],

Zie inmiddels de map voor het bijgewerkte concept nnavvv Sociale veiligheid. Bij geen bijzonderheden kan het stuk wat mij betreft naar de rest toe.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted] Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **RE: Conceptvoorstel fractiekostenregeling d.d. 31 januari**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date January 31, 2022 at 5:07:58 PM CET

Hai [redacted],

Dank je wel hiervoor! Ik heb net bijna een uur aan de telefoon gehangen met een van onze DAO collega's, dus ik kom er vandaag niet meer aan toe. Maar ik ben er morgenochtend toch weer vroeg, dus dan bekijk ik dit dan direct wel even.

Tot morgen!

Groetjes,
[redacted]

Van: [redacted] tweedekamer.nl>
Verzonden: maandag 31 januari 2022 16:24
Aan: [redacted] tweedekamer.nl>
Onderwerp: Conceptvoorstel fractiekostenregeling d.d. 31 januari

Hoi [redacted],

Zie de bijlage ivm vrijdag.

Ik stel voor dit morgen even kort door te spreken en dan door te sturen naar[redacted]

Mvg,

[redacted]

From "[redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: NnavV sociale veiligheid**
To [redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>, "[redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
Date April 21, 2022 at 10:41:58 AM CEST

Dankjewel!

Het is vooralsnog de planning de NnavV sociale veiligheid te agenderen op de Presidiumvergadering van 25 mei.

Groet
[redacted]

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: donderdag 21 april 2022 10:34
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>; [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
CC: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: NnavV sociale veiligheid

Hoi [redacted] en [redacted],

[redacted] heeft er inmiddels ook naar kunnen kijken, bijgaand onze reactie met enkele suggesties en opmerkingen. Laat het horen als jullie er nog vragen over hebben!

Met vriendelijke groet,

[redacted] (Bureau Wetgeving)
070-[redacted]

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: dinsdag 19 april 2022 18:19
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>; [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
CC: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: NnavV sociale veiligheid

Ha [redacted] en [redacted],

De paar openstaande vragen zijn beantwoord door [redacted] en mij.
Willen jullie daar ook nog een keer naar kijken?
Dan kunnen we de nnavV Sociale Veiligheid naar [redacted] sturen en vervolgens naar de Voorzitter.

Groet,
[redacted]

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: woensdag 13 april 2022 20:02
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>; [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
CC: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: NnavV sociale veiligheid

Beste [redacted] en [redacted],

Hierbij de conceptbeantwoording van het verslag bij het presidium voorstel over de openbaarmaking van het beleid omtrent sociale veiligheid. De beantwoording is, zoals eerder aangegeven, direct in het juist format gezet.

Mede namens [redacted],

Hartelijke groet,

[redacted]
[redacted]
[redacted]
Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
M 06-[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **RE: 20191121 Integriteit**
To [redacted]weedekamer.nl>
Date November 22, 2019 at 9:22:42 AM CET

Oh, nog Ã©Ã©n ander ideetje trouwens: is het wellicht nuttig om bij die extra eerste zin in de toelichting bij gedragsregel 5 een voetnoot te plaatsen met een verwijzing naar het document “Regelingen integriteit”? Dan krijg je een duidelijke link met het achterliggende document waarop de gedragscode is gebaseerd en kun je dus al die wetten/regelingen die hier worden genoemd terugvinden. Al hebben we bij deze gelegenheid natuurlijk wel wat in bepaalde teksten die uit dat document waren overgenomen in de toelichting zitten sleutelen. Maar dat had de werkgroep eigenlijk ook al gedaan door expliciet iets over lobbyisten op te nemen.

Of willen we juist van dat document wegblijven? Ik weet even niet wat het idee van de werkgroep Van Oosten daarbij was..

Groeten,
[redacted]

Van: [redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: donderdag 21 november 2019 17:49
Aan: [redacted]tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: 20191121 Integriteit

Ha [redacted] zat nog even na te denken over de opmerking van Paul Bovend’Eert dat de toelichting bij gedragsregel 5 alleen iets zegt over onheuse gedragingen. Terwijl die in de klachtregeling juist worden uitgezonderd van behandeling door het college. Nu strekt de gedragscode natuurlijk breder dan de klachtregeling, maar zou het helpen om bijvoorbeeld een paar algemene zinnetjes toe te voegen bij die toelichting (gehaald uit de Regelingen integriteit, p. 2.)?

Gedragsregel 5
Het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden, de Grondwet, diverse wetten en het Reglement van Orde van de Tweede Kamer bevatten regels die direct of indirect zien op de integriteit van de leden. Naast de hierboven reeds genoemde regels betreft het bijvoorbeeld de regels omtrent onheuse gedragingen.
Ingeval een spreker zich onheus gedraagt, wordt hij/zij door de Voorzitter in eerste instantie teruggeroepen tot de behandeling van het onderwerp dan wel vermaand en in de gelegenheid gesteld de woorden die tot de waarschuwing aanleiding hebben gegeven, terug te nemen. Indien het lid van deze gelegenheid geen gebruik maakt, kan de Voorzitter hem/haar het woord ontnemen en vervolgens besluiten tot uitsluiting van de verdere bijwoning van de vergadering op de dag waarop de uitsluiting plaats heeft. Ieder ander lid – dat geen spreker is – kan direct worden uitgesloten van verdere bijwoning van de vergadering indien hij/zij zich onheus gedraagt. De voorzitter van een commissievergadering heeft dezelfde bevoegdheden als de Voorzitter, met
dien verstande dat een uitsluiting ingevolge artikel 60 slechts geldt voor de openbare vergaderingen van die commissie gedurende de dag waarop de uitsluiting plaats heeft.

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 21 november 2019 17:11
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: 20191121 Integriteit

Verlang jij ook zo naar weekend?

Van: [redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: donderdag 21 november 2019 17:10
Aan: [redacted]tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: 20191121 Integriteit

Dank dank! Heb ze verwerkt. Bijna ready! J

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 21 november 2019 16:18
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: 20191121 Integriteit

Hai [redacted],

Er kwam daarstraks iets tussendoor, waardoor ik het nog niet naar je heb teruggestuurd. Maar ik heb het dus al bekeken. Zie bijgaand! Slechts een paar kleine opmerkingen. Ik ga straks nog even kijken naar de extra’s die je nu hebt toegevoegd. Het is zo heerlijk rommelig hier... ;-)

Groetjes,
[redacted]

Van: [redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: donderdag 21 november 2019 16:16
Aan: [redacted]tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: 20191121 Integriteit

Ha [redacted],

Hierbij nogmaals hetzelfde stuk, nu met de begeleidende brieven toegevoegd. Voel je niet verplicht om er naar te kijken, maar als het lukt dan graag natuurlijk! Denk je dat je vanmiddag in elk geval nog even naar de gedragscode/regeling kunt kijken? Dan kan het mee in de tas van de Vz...

Dank!!
Groeten,
[redacted]

Van: [redacted].
Verzonden: donderdag 21 november 2019 13:59
Aan: [redacted]
Onderwerp: 20191121 Integriteit

Ha [redacted] hierbij een voorzet! Zie ook mijn opmerking in de kantlijn bij het stukje over de reikwijdte van de gedragscode. Hoor graag wat jij vindt.
Groet,
[redacted]

From "[redacted]" [redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: GP-BiZa,GP-Alle leden - Voorstel van het Presidium voor een regeling toezicht en handhaving gedragscode leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal**
To [redacted]@tweedekamer.nl>
Date June 15, 2020 at 1:44:26 PM CEST

Veel dank! Heb je net een concept persbericht gestuurd!

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Stafdienst Communicatie
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: maandag 15 juni 2020 12:52
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: FW: GP-BiZa,GP-Alle leden - Voorstel van het Presidium voor een regeling toezicht en handhaving gedragscode leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Ha [redacted],

Hier is de link naar het gepubliceerde stuk!

Hartelijke groet,

[redacted]

Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
M +(31)6[redacted] | T +(31)70 318 [redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl

Van: Parlis [redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: maandag 15 juni 2020 12:39
Onderwerp: GP-BiZa,GP-Alle leden - Voorstel van het Presidium voor een regeling toezicht en handhaving gedragscode leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Bijgevoegd een of meer documenten die u ter kennisneming worden toegezonden:

- Voorstel van het Presidium voor een regeling toezicht en handhaving gedragscode leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
  - o Document openen
  - o [illegible] bijlagen)
  - o Document ontvangen op uw mobile device (81 KB)
  - o [illegible]
  - o Documentgegevens openen in Outlook Web Access (incl eventuele bijlagen)

De behandeling van dit document (of documenten) kunt u via de zaak 35351-5 volgen.

Een overzicht van meer documenten die vandaag of eerder bij de Griffie plenair zijn ontvangen, vindt u in Parlis: nieuwe documenten

Dit bericht is verzonden door Parlis. Het bericht is geautomatiseerd vervaardigd, u kunt het daarom niet beantwoorden.

Indien u vragen of opmerkingen heeft naar aanleiding van dit bericht, verzoeken wij u contact op te nemen met de afdeling Griffie plenair of de betreffende commissie.

De distributielijsten van Parlis worden met de grootst mogelijke zorg samengesteld. Indien u desondanks van mening bent dat u ten onrechte op deze lijsten terecht bent gekomen, of indien u deze mail in het vervolg niet meer wenst te ontvangen, verzoeken wij u dit door te geven aan de afdeling Griffie plenair of de betreffende commissie.

From [redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: 20191129 notitie beroepsmogelijkheid**
To [redacted]weedekamer.nl>
Date December 3, 2019 at 10:14:25 AM CET

Thanks! Super, zal ik zo even langskomen? Rond half 11?

Van: [redacted]
Verzonden: dinsdag 3 december 2019 10:06
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: 20191129 notitie beroepsmogelijkheid

Hai [redacted],

Goeie notitie! Zullen we straks even sparren? Ik zit vandaag alleen, dus kunt gewoon bij me langswaaien als je zin en tijd hebt. J

Groetjes,
[redacted]

Van: [redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: vrijdag 29 november 2019 16:05
Aan: [redacted]tweedekamer.nl>
Onderwerp: 20191129 notitie beroepsmogelijkheid

Ha[redacted]

De Voorzitter vroeg mij om een korte notitie voor te bereiden over een beroepsmogelijkheid in de regeling advies en toezicht. Daarbij zouden twee opties moeten worden uitgewerkt. Verder zou nader moeten worden ingegaan op de rol die de rechter zou spelen, indien bijvoorbeeld zou worden geprocedeerd n.a.v. een rapportage van het college van onderzoek.

Ik heb vandaag een concept-notitie geschreven. Ik weet dat je het ongelofelijk druk hebt, maar ik wilde toch vragen of je misschien weer even zou kunnen meelezen? Ben benieuwd of je de argumentatie voldoende steekhoudend vindt – vooral het stuk over de rechter – en hoe je tegen de voorgestelde opties aankijkt.

Ik hoor het wel. Misschien kunnen we ergens begin volgende week even sparren? Veel dank alvast in elk geval!! En heel fijn weekend voor zometeen.

Groetjes,
[redacted]

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Notitie Naleving GRECO aanbevelingen

T [redacted]
M +316 [redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl

1 Inleiding

De 'Groep Staten tegen Corruptie' (GRECO) is een orgaan van de Raad van Europa gericht op het bevorderen van corruptiebestrijding door de lidstaten. De GRECO ziet onder meer toe op de naleving van de Richtsnoeren voor de bestrijding van Corruptie en de uitvoering van het Actieprogramma tegen Corruptie. Dit door middel van wederzijdse evaluaties onder lidstaten.
Deze evaluatierondes leiden tot rapporten aan lidstaten met aanbevelingen (Evaluation Reports). De implementatie en naleving van de aanbevelingen worden vervolgens weer gemonitord in (tussentijdse) nalevingsverslagen (Compliance Reports).
Er zijn inmiddels vier evaluatierondes geweest en een vijfde ronde is recent gestart. De aanbevelingen rond integriteit van Kamerleden zijn onderdeel van de vierde evaluatieronde.

In de vierde evaluatieronde, die is gestart op 1 januari 2012, richt zich op corruptiepreventie met betrekking tot de leden van het Parlement, de rechterlijke macht en het openbaar ministerie. Gekeken wordt naar onder meer: de borging van ethische beginselen en gedragsregels; de regeling van belangenconflicten; incompatibiliteiten; openbare registers van bezittingen, neveninkomsten en belangen; de handhaving van de regels inzake belangenconflicten, alsmede (vergroting van) bewustzijn rondom deze onderwerpen.
Met betrekking tot Nederland zijn in het kader van deze vierde evaluatieronde de volgende rapporten verschenen:

Rapport GRECO i.h.k.v. de vierde evaluatieronde	Vastgesteld	Gepubliceerd	Tweede Kamer door regering geïnformeerd
Evaluatie Rapport NL	21 juni 2013	28 juli 2013	5 juli 2013 33 400 VII, nr. 78
Eerste Nalevingverslag	19 juni 2015	augustus 2015	19 augustus 2015 34 000 VI nr. 104
Tussentijds Nalevingsverslag	21 oktober 2016	december 2016	5 december 2016 34 550 VI nr. 86
Tweede Nalevingsverslag	23 maart 2018	juni 2018	13 juni 2018 34 725, nr. 15
Addendum bij het Tweede Nalevingsverslag	6 december 2109	30 januari 2020	30 januari 2020 35 300 VI nr. 105

In deze notitie wordt beschreven hoever de Tweede Kamer is met de uitwerking van de nog openstaande aanbevelingen (i en iii) die aan deze Kamer waren gericht.

2 Aanbeveling i

GRECO beveelt aan dat er voor de leden van beide Kamers van het parlement - samen met hun leden - gedragscodes worden opgesteld en goedgekeurd die laagdrempelig voor het publiek toegankelijk worden gemaakt (vooral met inbegrip van richtsnoeren voor de preventie van belangenverstrengeling, geschenken en andere voordelen, nevenactiviteiten en financiële belangen, openbaarmakingsvereisten, misbruik van informatie en contacten met derden zoals lobbyisten).

In het laatste voortgangsrapport van GRECO werd gesteld dat GRECO verheugd was dat een gedragscode voor de Tweede Kamer in de maak was. Inmiddels is deze gedragscode vastgesteld. Daarmee is voldaan aan deze aanbeveling.

3 Aanbeveling iii

GRECO beveelt aan dat er passende maatregelen worden getroffen om toezicht op en handhaving van bestaande en nog te bepalen declaratievereisten[1] en andere gedragsregels voor parlementsleden te waarborgen.

Op 1 april jl. is de Regeling Toezicht en handhaving Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal is werking getreden. Daarmee wordt voldaan aan de aanbeveling om te komen tot toezicht en handhaving van de gedragsregels.

4 Conclusie

Van de andere aanbevelingen was reeds door GRECO geconcludeerd dat deze naar tevredenheid waren uitgevoerd door de Tweede Kamer. Nu ook de nog openstaande aanbevelingen zijn uitgevoerd, is de verwachting dat GRECO zal concluderen dat de Tweede Kamer alle aanbevelingen naar tevredenheid heeft uitgevoerd.

[1] NB. Voor de Tweede Kamerleden is dit niet van toepassing, daar er geen declaratiemogelijkheden bestaan.

From [redacted] </O=STATENGENERAAL[redacted]
Subject **RE: greco**
To [redacted]@tweedekamer.nl>
Date September 21, 2021 at 10:05:03 AM CEST

Voetnootje toegevoegd!

Hartelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Griffie Plenair/Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
M +(31)[redacted]@tweedekamer.nl

Van [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: maandag 20 september 2021 16:18
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: Fwd: greco

Zou je hierover een mooie beschouwing kunnen maken? Volgens mij is er aan onze kant niet veel meer te doenâ¦â¦.

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Begin doorgestuurd bericht:

> **Van:** [redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
> **Datum:** 16 september 2021 om 15:27:11 CEST
> **Aan:** [redacted]@tweedekamer.nl>
> **Onderwerp: greco**
>
> Ì»¿
> Ha [redacted],
>
> De Voorzitter heeft gevraagd om een overzicht van de aanbevelingen Greco, waar voldoen doen we aan en waar niet?
>
> Deze vraag (die via [redacted] bij mij is gekomen) zou ik aan [redacted] hebben voorgelegd, ware het niet dat ze vanmiddag een afscheidsborrel heeftâ¦.
> Ik weet niet wie tijdelijk deze portefeuille waarneemt.
> Is het mogelijk deze vraag â via jou - bij het âwaarnemend-secretariaat Integriteitâ neer te leggen?
>
> Groet
> [redacted]

From [redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: 20191212 notitie beroepsmogelijkheid regeling integriteit**
To [redacted]weedekamer.nl>
Date December 16, 2019 at 12:52:40 PM CET

Super[redacted] dank! Ik ga er nog even doorheen en hou je wel op de hoogte.
Groeten, [redacted]

Van:[redacted].
Verzonden: maandag 16 december 2019 11:52
Aan:[redacted]
Onderwerp: RE: 20191212 notitie beroepsmogelijkheid regeling integriteit

Hai [redacted],

Als het goed is, heb ik alle verwijzingen naar de regeling van de adviseur weggehaald en waar nodig zinnen omgeschreven en alinea's aangepast.

Ik denk dat het zo correct is, maar kijk vooral nog even of ik niets over het hoofd heb gezien.

Even een kleine transponeringstabel

Was artikel	is artikel
8	2
9	3
10	4
11	5
12	6
13	7
14	8
15	9
16	10
17	11
18	12
19	13
20	14

Groetjes,
[redacted]

Van:[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: maandag 16 december 2019 10:13
Aan:[redacted]tweedekamer.nl>
Onderwerp: 20191212 notitie beroepsmogelijkheid regeling integriteit

Ha [redacted]
Hierbij het meest recente (concept)stuk, t.b.v. extra presidium komende woensdag. De regeling zit in de bijlage. Dank alvast!
Groeten,
[redacted]

From [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **RE: Oplegnotitie en uitgwerkte regeling sociale veiligheid**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date February 15, 2022 at 6:11:36 PM CET

Veel dank!
Ik ga dit overleggen met [redacted] en vervolgens met de Voorzitter.
Ik houd jullie op de hoogte van het vervolg.

Groet
[redacted]

Van: [redacted] tweedekamer.nl>
Verzonden: dinsdag 15 februari 2022 16:51
Aan: [redacted] tweedekamer.nl>
CC: [redacted]@tweedekamer.nl> [redacted] tweedekamer.nl>
Onderwerp: Oplegnotitie en uitgwerkte regeling sociale veiligheid

Hai [redacted]

Zoals je wellicht weet hebben [redacted] en ik de afgelopen gewerkt aan de uitwerking van de motie Leijten. Deze kan nu worden voorgelegd aan [redacted] en de Vz. Omdat we bepaalde keuzes hebben gemaakt leek het ons goed om dit nader toe te lichten in de oplegnotitie. Het is daarmee een stuk geworden waarin in de bijlagen ook de conceptregeling, alternatieve regeling en relevante bepalingen zijn opgenomen.

Als er vragen zijn van [redacted] en/of Vz dan horen we die natuurlijk graag.

Mede namens [redacted],

Hartelijke groet,

[redacted]
[redacted]
[redacted]
Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
M 06-[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: 20200122 voorstel toezicht en handhaving integriteit**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date January 22, 2020 at 4:48:17 PM CET

Hai [redacted], dank je wel! En als het nog mocht lukken morgen, dan graag uiteraard, maar ik begrijp de drukte volledig! Succes daarmee!!
Gr. [redacted]

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: woensdag 22 januari 2020 16:46
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: 20200122 voorstel toezicht en handhaving integriteit

Hai [redacted]

Hierbij het stuk retour met de beloofde aanvulling en een enkel dingetje. Ik heb niet meer in volledigheid kunnen kijken- dat zou ik graag morgen nog willen doen, [redacted]

Groetjes,
[redacted]

Van: [redacted] . <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: woensdag 22 januari 2020 16:21
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: 20200122 voorstel toezicht en handhaving integriteit

Ha [redacted],
Zie bijgaand. Zou het lukken om in de loop van morgenochtend iets te laten weten?
Heel veel dank weer alvast!!
Groeten,
[redacted]

From [redacted]</O=STATENGENERAAL[redacted]
Subject **RE: integriteit parlement**
To [redacted] ([redacted]) <[redacted]@tweedekamer.nl>, [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Date February 14, 2022 at 3:06:00 PM CET

Ha,

Helemaal eens met jou [redacted]. Het lijkt alsof BovendâEert vooral dit adviseert omdat de Britten dit hebben. Hun systeem wordt overigens wel goed bevonden door GRECO- maar de britten en de amerikanen gelden wel als schoolvoorbeeld van het goed op papier regelen, maar in de praktijk nog wel grote schandalen. Dus het is ook niet zaligmakend.

Ik lees het trouwens zo dat de commissie dan de taak van het Presidium over zou moeten nemen en niet van het college. Over die leidraad die nog niet groot genoeg en uitputtend genoeg zou zijn. Dat klopt- de Kamer heeft wenselijk geacht dat dit in de praktijk zich zou ontwikkelen aan de hand van openbare adviezen van de adviseur (wat ze kan opnemen in het jaarverslag) en de uitspraken van het college. Soort van jurisprudentie bouwen. En ja- zover zijn we dus nog gewoonweg niet.

Groetjes,
[redacted]

Van: [redacted] ([redacted]) <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: maandag 14 februari 2022 14:36
Aan: [redacted], [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>; [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: integriteit parlement

Dag beiden,

Ik vind een uit Kamerleden bestaande integriteitscommissie geen beter orgaan dan een onafhankelijk college (zelfs met deze leden), en bovendien legt BovendâEert niet uit waarom die commissie (behalve dan omdat die bestaat in het VK, wat geen reden is) de oplossing zou zijn. Als de Vz ook van dat voorstel gecharmeerd zou zijn, zouden sowieso de door [redacted] genoemde bezwaren weggenomen/vragen beantwoord moeten worden, maar vooral moet helder zijn waarom Kamerleden hierover zouden moeten beslissen en niet een onafhankelijk orgaan. Weet iemand toevallig hoe bijvoorbeeld Greco kijkt naar het feit dat collegaâs in het VK over elkaars integriteit moeten oordelen? (Kan zomaar zijn dat dat nÃet wordt gewaardeerd aan het Britse systeem, toch?)

Groet, [redacted]

Van: [redacted], [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: maandag 14 februari 2022 09:08
Aan: [redacted] ([redacted]) <[redacted]@tweedekamer.nl>; [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: integriteit parlement

Hai [redacted] en [redacted],

Mijns inziens geeft het artikel niet heel veel nieuwe dingen aan. BovendâEert zit wat dat betreft weer helemaal op het oude bekende spoor. Ik zou zeggen dat hij twee aanvullingen suggereert:

1. Toevoegen van respect en fatsoen aan gedragscode
2. Instellen vaste Kamercommissie integriteit naar Brits model.

Dat eerste is al het plan van de Vz. Dat tweede is een vooral politieke keuze. Ik weet niet of ik ons parlement dit zou aanraden op dit moment. Wellicht in de toekomst is dit een mogelijkheid, maar op dit moment zou ik het niet doen. De leden zullen zich erg ongemakkelijk kunnen voelen over dat collegaâs hun handelen beoordelen. Ook als dat niet zo is. Hoe bemens je die commissie dan? En elk kamerlid is ook mens, dus alleen diegene die zeker weet dat hij âzuiverâ is zal zoân functie willen aanvaarden. Je loopt immers als commissielid altijd het risico dat je onder een vergrootglas ligt, meer dan nog dan andere leden. Zeker in het begin.

Wat vinden jullie ervan?

Groetjes,
[redacted]

Van: [redacted],
Verzonden: maandag 14 februari 2022 08:40
Aan: [redacted] ([redacted]) <[redacted]@tweedekamer.nl>; [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: FW: integriteit parlement

Ha beiden, zie hieronder en bijlage. Leek me voor jullie ook wel interessant J

Hartelijke groet,
[redacted]
[redacted]
Griffie Plenair/Bureau Wetgeving
06-[redacted]

Van: [redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: zondag 13 februari 2022 12:56
Aan: [redacted]<[redacted]@tweedekamer.nl>
CC: [redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: Fwd: integriteit parlement

Ha [redacted],

Wellicht is dit artikel interessant voor jou.
Ik heb de Vz aangegeven dat ik doorstuur naar jou.

[redacted]

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Begin doorgestuurd bericht:

> **Van:** Voorzitter Tweede Kamer <[redacted]@tweedekamer.nl>
> **Datum:** 13 februari 2022 om 11:43:53 CET
> **Aan:** [redacted]." <[redacted]@tweedekamer.nl>
> **Kopie:** [redacted]." <[redacted]@tweedekamer.nl>
> **Onderwerp: Doorst: integriteit parlement**
>
> ï»¿ Beste[redacted]
>
> Kun je hier naar kijken? Nog leerzame punten voor ons?
>
> Hrtgr,
>
> Vera Bergkamp
> Voorzitter Tweede Kamer
> Postbus 20018
> 2500 EA Den Haag
>
> Begin doorgestuurd bericht:
>
> > **Van:** "Bovend'Eert, P.P.T. (Paul)" <[redacted]@ru.nl>
> > **Datum:** 10 februari 2022 om 12:25:19 CET
> > **Aan:** Voorzitter Tweede Kamer <[redacted]@tweedekamer.nl>
> > **Onderwerp: integriteit parlement**
> >
> > ï»¿
> > Beste Vera,
> > Binnenkort verschijnt in het Nederlands Juristenblad een artikel van mij over âIntegriteit in het parlementâ, waarin wordt ingegaan op de gedragscodes in beide kamers en de handhaving ervan. Ook worden enkele aanbevelingen gedaan om het integriteitsbeleid verder vorm te geven
> > Ik ben zo vrij je bijgaand een pdf van het artikel toe te sturen.
> > Hartelijke groet,
> > Paul
> >
> > Prof. mr. P.P.T. Bovend' Eert (Paul)
> > Hoogleraar Staatsrecht/professor of Constitutional Law
> >
> > Adres/Address
> > Faculteit der Rechtsgeleerdheid/Faculty of Law
> > Radboud Universiteit/Radboud University
> > Montessorilaan 10, 6525 HR /P.O.Box 9049, 6500 KK Nijmegen
> > Kamer/Room [redacted]
> > The Netherlands
> > Tel. +31 (0)24 [redacted]

From [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: achtergrondnotitie**
To [redacted] tweedekamer.nl>, [redacted]weedekamer.nl>
Date August 22, 2018 at 1:19:15 PM CEST

Eveneens dank!

Ik kom er waarschijnlijk tweede helft middag aan toe, anders wordt het morgenmiddag. Ik zal het dossiertje van [redacted]er nog even naast leggen, maar ik verwacht geen nieuwe inzichten.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: woensdag 22 augustus 2018 11:44
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: achtergrondnotitie

Thx!

Even praktisch om te voorkomen dat we gelijktijdig in hetzelfde stuk werken en veranderingen aanbrengen.
[redacted], kun je er als eerste naar kijken en wat mij betreft ook revisies gelijk accepteren als je het OK vindt. Dan werp ik weer een blik op die versie.
Dat kan zo nodig nog einde middag, maar ik heb morgen ook ruimte daar voor. Maar wat ik zo zie hoeft er waarschijnlijk ook niet heel veel meer te gebeuren.

Nog een vraagje aan [redacted](maar dat is meer voor mijn eigen beeld). Ik was wel nieuwsgierig naar de voorbeelden uit buitenlandse parlementen waar je al even naar gekeken had. Heb je daar wellicht nog iets van op papier of linkjes?

En een tweede vraag. [redacted]had kennelijk nog een ordner met stukken van de werkgroep uit 2013. [redacted], heb jij daar al naar gekeken of daar nog interessante zaken tussen zaten e/o iets dat we wellicht nog in de chronologie/bijlage van ons eigen stuk moeten vermelden?

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | +(31) [redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: woensdag 22 augustus 2018 11:32
Aan: [redacted].
Onderwerp: achtergrondnotitie

Goedemorgen heren!!

Hierbij de achtergrondnotitie retour. Ik heb de notitie allereerst in huisstijl gezet en die paar kleine spelfoutjes verbeterd. Ook heb ik twee voetnoten ingevoegd over de historie van de integriteitsdiscussies en de WMV(met wijzigingen bijhouden voor de inzichtelijkheid). Ten slotte heb ik de bijlage inzake de juridische status van de aanbevelingen opgesteld. Dit heeft wel even wat tijd gekost. Je kunt hier namelijk een verhandeling houden over verdragenrecht of, simpelweg, kort vermelden wat praktisch hier aan de hand is. Ik heb voor dit laatste gekozen om het zo politiek neutraal te houden en geen waardering van het stelsel te geven. Mochten er vragen rijzen naar aanleiding van het toegevoegde: laat het dan weten!

En sorry dat het wat langer duurde. Er kwam onverwacht gisteren nog wat tussendoor.

Hartelijke groet,

[redacted]

T (+31)70-318[redacted] | M (+31)6-[redacted] (let op! Nieuw nummer!)
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted]. </O=STATENGENERAAL[redacted]
Subject **RE: integriteit**
To [redacted]r@tweedekamer.nl>
Date June 12, 2020 at 4:43:53 PM CEST

Beste [redacted],

Hierbij het conceptvoorstel waarin nu ook het beroep is geregeld. Het is precies uitgewerkt zoals in de brief stond aan de kamer. Als het goed is, heeft [redacted] deze variant van de uitwerking ook besproken met de Voorzitter.

Het procesvoorstel is om de regeling te publiceren in het oorspronkelijke kamerstukdossier. Daarmee is het een echt voorstel voor een regeling, maar wel in de voortzetting van het huidige dossier. Als de Voorzitter akkoord is met het stuk, wordt het zo snel mogelijk verspreid en gaan we er 23 juni over stemmen. En natuurlijk eventuele amendementen mochten die er komen.

Mochten er vragen zijn, dan hoor ik die natuurlijk graag.

Hartelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
M +(31)6[redacted] | T +(31)70 318 [redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl

---

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: vrijdag 12 juni 2020 12:19
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: Re: integriteit

OkÃ©. Dank.
Ik ben erg benieuwd.

Groet

[redacted]

Verstuurd vanaf mijn iPhone

> Op 12 jun. 2020 om 12:05 heeft [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl> het volgende geschreven:
>
> Ï»¿
> Hai [redacted],
>
> Sorry voor de late rectie! De stemmingen zijn voorzien voor dinsdag 23 juni. Dus over een kleine twee weken.
>
> Hartelijke groet,
>
> [redacted]
>
> [redacted]
> Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
> Tweede Kamer der Staten-Generaal
> M +(31)6[redacted] | T +(31)70 318 [redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl
>
> ---
>
> **Van:** [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
> **Verzonden:** donderdag 11 juni 2020 12:25
> **Aan:** [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
> **Onderwerp:** integriteit
>
> Ha [redacted],
>
> Ik ben benieuwd of je al weet hoe de procedure is met betrekking tot de gedragscode en de regeling integriteit leden Tweede Kamer? Komen deze dinsdag op de stemmingslijst?
>
> Vriendelijke groet,
>
> [redacted]

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Notitie Toezicht en handhaving integriteit

Staf werkgroep integriteit

1. Inleiding

Tijdens de eerste vergadering van de Werkgroep Integriteit (hierna: WI) hebben de leden de staf verzocht om een notitie waarin wordt ingegaan op toezicht en handhaving van integriteitsregels. In deze notitie wordt allereerst ingegaan op de mogelijkheden die in de Tweede Kamer aanwezig zijn. Daarna wordt een kort rechtsvergelijkend overzicht gemaakt om zo de situatie in enkele andere landen in kaart te brengen.

2. Toezicht en handhaving Tweede Kamer

In de achtergrondnotitie die de leden hebben ontvangen ten behoeve van de eerste vergadering van de WI is een overzicht opgenomen van de integriteitsregels die gelden voor de leden van de Tweede Kamer. Dit overzicht omvat kort gezegd niet alleen het Reglement van Orde van de Kamer(RvOTK), maar tevens de verschillende wetten die het optreden van de Kamerleden reguleren.

Het begrip integriteit dient breed te worden opgevat. Zo valt ook het onheus bejegenen van personen tijdens de plenaire vergadering of het schenden van de geheimhouding onder dit begrip. In dat kader bestaat ook een systeem van toezicht en handhaving voor een deel van de integriteitsbepalingen. Zo blijkt uit artikel 58 en 59 van het RvOTK dat een lid of een minister door de Voorzitter gewaarschuwd kan worden wanneer hij beledigende uitdrukking gebruikt, de orde verstoort, de geheimhouding of vertrouwelijkheid niet in acht neemt ofwel de instemming betuigt aan dan wel aanspoort tot onwettige handelingen. De Voorzitter stelt hem dan in de gelegenheid de woorden terug te nemen(toezicht). Wanneer het lid of de minister dit niet doet, heeft de Voorzitter de mogelijkheid om hem het woord te ontnemen. In zo’n geval mag dat lid en die minister niet meer deelnemen aan het vervolg van de beraadslaging.

Voor het schenden van de geheimhouding of vertrouwelijkheid van stukken is tevens een sanctiebepaling opgenomen. Daarin is bepaald dat het Presidium de mogelijkheid heeft om de Kamer voor te stellen om een lid dat de geheimhouding dan vertrouwelijkheid heeft geschonden, uit te sluiten van alle commissievergaderingen voor ten hoogste een maand. Ook kan de het Presidium voorstellen dit lid voor de verdere duur van de zitting uit te sluiten van kennisneming van vertrouwelijke stukken.

Naast deze regelingen in het RvOTK kan ook op de Wet ministeriële verantwoordelijkheid (hierna: Wmv) worden gewezen.[1] Deze wet geeft de mogelijkheid dat vijf leden een aanklacht indienen tegen een lid die verdacht wordt van een ambtsmisdrijf. Dit systeem biedt de leden van de Kamer de mogelijkheid om een vorm van toezicht te houden op elkaar. Zo kan een Kamerlid dat in strijd met de eed uit artikel 2 van de Wet beëdiging ministers en leden Staten-Generaal een gift of gunst heeft verleend om lid te worden, worden vervolgd voor het plegen van meineed.[2] Strikt genomen kan een Kamerlid dat zich tijdens zijn Kamerlidmaatschap laat omkopen worden vervolgd voor passieve omkoping in gevolge van artikel 363 van het Wetboek van Strafrecht (Sr), maar ook voor het plegen van meineed als bedoeld in artikel 207 Sr aangezien de eed ook geldt voor toekomstige handelingen.[3] Voor vervolging is het noodzakelijk dat de opdracht daartoe wordt gegeven bij koninklijk besluit of besluit door de Kamer.

De effectiviteit van de Wmv is echter niet groot. De afgelopen tien jaren zijn er slechts enkele aanklachten geweest, waarvan slechts één heeft geleid tot een commissie van onderzoek.[4] De procedure van de Wmv is daarenboven niet eenvoudig te volgend. Daarnaast kan de vraag worden gesteld of het proportioneel is om voor integriteitskwestie telkens een zware strafrechtelijke procedure te starten.

Op basis van het voorgaande kan worden geconcludeerd dat de Tweede Kamer beschikt over een systeem van toezicht en handhaving. Tegelijkertijd blijkt uit de praktijk dat dit systeem niet vaak wordt ingezet, waardoor vraagtekens kunnen worden gezet bij de effectiviteit ervan.

3. Toezicht en handhaving in rechtsvergelijkend perspectief

In deze paragraaf wordt ingegaan op de situatie in Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Zweden. De regelingen die bestaan in deze landen zullen worden beschreven aan de

[1] P. Bovend'Eert, NJB 2016/2172, *"Hoe is het gesteld met de ambtelijke integriteit van de leden van het parlement?"*,

[2] "De Grondwet". A.K. Koekoek, 2000, p. 350

[3] Kamerstukken II, 1978/79, 14 222, nr. 7, p. 21

[4] Kamerstukken II, 32158, aanklacht tegen Minister voor Wonen, Wijken en Integratie, Kamerstukken II, 34452, aanklacht tegen Minister-President, Kamerstukken II, 34340, onderzoek naar lek uit Commissie voor Inlichten- en veiligheidsdiensten. Dit laatste onderzoek zag echter wel op een integriteitskwestie. Het betrof hier een onderzoek naar wie verantwoordelijk zou kunnen zijn voor het lekken van geheime informatie.

hand van de GRECO rapporten, waarbij ook de waardering van GRECO voor die regelingen wordt meegenomen. Tevens worden op basis van openbare bronnen bekeken welke integriteitsschendingen de afgelopen jaren naar voren zijn gekomen. Ook zal de situatie van de Europees Parlement kort worden beschreven aan de hand van openbare bronnen. Dit parlement valt echter (nog) niet onder GRECO, waardoor een eventuele waardering van GRECO over deze regelingen niet is opgenomen.

3.1 Evaluatiecriteria GRECO

GRECO evalueert het nationale corruptiebeleid in de lidstaten op het bestaan van:
1. ethische beginselen, gedragsregels en belangenverstrengeling;
2. verbod of restrictie op bepaalde activiteiten;
3. een verplichting tot het verklaren over bezittingen, inkomen en belangen;
4. een systeem van handhaving van de regelingen;
5. een programma voor bewustwording.

In de onderstaande rechtsvergelijking zal telkens worden aangegeven op welke kwesties een lidstaat aanbevelingen heeft gekregen. Ook zal worden aangegeven hoe een lidstaat een aanbeveling heeft uitgevoerd en welke waardering GRECO daarvan heeft gegeven, indien het een aanbeveling betreft die nog open staat voor de Tweede Kamer.

3.2 Duitsland

GRECO heeft de evaluatie voor Duitsland op 28 januari 2015 openbaar gemaakt. Er is voor Duitsland vooralsnog alleen een eerste nalevingsrapport uitgebracht door GRECO dat op 6 juli 2017 openbaar is gemaakt.

3.2.1 Evaluatie GRECO

Criteria	Aanbeveling gekregen	Aanbeveling opgevolgd volgens GRECO
1. gedragscode etc.	X	Aanbeveling i: Gedeeltelijk
2. verbod op bepaalde activiteiten	-	-
3. verklaring	X	Aanbeveling ii: niet

bezittingen, etc.		Aanbeveling iii: gedeeltelijk
4. systeem handhaving	X	Aanbeveling iv: niet
5. programma voor bewustwording	-	-

Aanbevelingen ten aanzien van parlementsleden:
i. that the transparency of the parliamentary process be further improved, e.g. by introducing rules for members of parliament on how to interact with lobbyists and other third parties seeking to influence the parliamentary process (paragraph 33);
ii. (i) that a requirement of ad hoc disclosure be introduced when a conflict between specific private interests of individual members of parliament may emerge in relation to a matter under consideration in parliamentary proceedings in the Bundestag plenary or its committees independently of whether such a conflict might also be revealed by members' declarations of activities and income; and
(ii) that members of parliament be provided written guidance on this requirement including definitions and/or types of conflicts of interest as well as advice on possible conflicts of interests and related ethical questions by a dedicated source of confidential counselling (paragraph 55);
iii. (i) that the existing regime of declarations of interests be reviewed in order to extend the categories of information to be disclosed to include, for example, information on significant assets including shareholdings in enterprises below the current thresholds and significant liabilities; and
(ii) that consideration be given to widening the scope of the declarations to also include information on spouses and dependent family members (it being understood that such information would not necessarily need to be made public) (paragraph 81);
iv. that appropriate measures be taken to ensure effective supervision and enforcement of the current and future declaration requirements, rules on conflicts of interest and other rules of conduct for members of parliament, inter alia, by strengthening the personnel resources allocated by the Bundestag Administration (paragraph 96).

Duitsland beschikt sinds 1972 over een (gedetailleerde) gedragscode die ook regelmatig wordt herzien. GRECO merkt hierover op dat de gedragscode nog niet

voorziet in alle regels die te maken hebben met belangenverstrengeling en raad ook aan hiermee verder te gaan.[5] Daarnaast wordt opmerkingen gemaakt over lobbyisten. Er bestaat een regeling voor lobbyisten, die te vrijblijvend is volgens GRECO. Ook ontbreken gedragsregels voor de leden in relatie tot lobbyisten.

In het eerste nalevingsrapport wordt opgemerkt door GRECO dat er een discussie is geweest die er bijvoorbeeld toe heeft geleid dat lobbyisten alleen onbeperkte toegang tot de Bondsdag hebben als zij zijn geregistreerd. Ook hebben burgers dankzij een rechterlijke uitspraak altijd toegang tot de ontstaansgeschiedenis van wetten. Toch merkt GRECO op dat een deel van de zorgen nog niet is weggenomen. Zo ontbreken bijvoorbeeld de gedragsregels voor leden wanneer zij te maken hebben met lobbyisten en is de transparantie inzake de externe rapportages nog steeds onvoldoende gewaarborgd. Deze aanbeveling beschouwt GRECO derhalve als gedeeltelijk geïmplementeerd.

Duitsland beschikt over een toezichts- en sanctiemechanisme. De sancties zijn onder andere een interne reprimande van de Voorzitter, een openbare verklaring van het Presidium over de overtreding en een boete met een maximum van rond de € 50 000. De Voorzitter en het Presidium hebben de onderzoekstaak ten aanzien van het toezicht belegd bij twee ambtelijke functionarissen binnen de afdeling die gaat over de schadeloosstelling van de leden. GRECO merkt hierover op dat op papier dit mechanisme er goed uitziet, maar beveelt aan (zie aanbeveling IV) om maatregelen te treffen om de effectiviteit van het toezicht en de handhaving te garanderen, onder andere door de capaciteit uit te breiden.

In het eerste nalevingsrapport merkt GRECO op dat de capaciteit van het betreffende Bureau in de Bondsdag is uitgebreid met een persoon. Hoewel GRECO daar op zich voorstander van is, wordt tevens opgemerkt dat GRECO verwachtte dat de Bondsdag een bredere aanpak zou hebben gehanteerd bij de uitvoering van deze aanbeveling. GRECO kan daarom niet anders dan concluderen dat deze aanbeveling niet is uitgevoerd.

[5] GRECO geeft aan dat bijvoorbeeld nog onvoldoende duidelijk is welke belangen van directe familie moeten worden gemeld.

3.2.2 Overige bronnen

De Duitse media hebben naar aanleiding van het eerste nalevingsrapport meerdere artikelen gepubliceerd.[6] In geen van deze artikelen wordt verwezen naar daadwerkelijke integriteitsschendingen. Los van deze publicaties zijn er enkele artikelen te vinden over mogelijke integriteitsschendingen. Zo loopt momenteel in Duitsland een strafrechtelijke onderzoek naar mogelijke omkoping van leden door een bedrijf in de wapenindustrie.[7] Ook is er een artikel dat uitermate kritisch is over de toepassing van anti-corruptie maatregelen. Dit artikel is echter geschreven naar aanleiding van het aannemen door het Duitse parlement van een wetsvoorstel met anti-corruptie maatregelen voor onder andere de leden. Hierin wordt gewezen op het feit dat de implementatie van een verdrag ruim 10 jaar op zich heeft laten wachten.[8]

Ten slotte is er een bericht over een Duits lid dat mogelijk geld heeft aangenomen van de Azerbeidjaanse delegatie, toen zij nog lid was van de Duits delegatie van de Parlementaire assemblee van de Raad van Europa (PACE). Haar fractie heeft haar niet meer voorgedragen voor het lidmaatschap van de delegatie. [9] Op 24 april 2018 heeft een onderzoekscommissie van de PACE geconcludeerd dat zij de integriteitsregels ernstig heeft geschonden.[10] Op 29 juni 2018 heeft de commissie van de PACE die gaat over het Reglement van Orde, Immuniteiten en institutionele zaken geoordeeld dat dit lid voor het leven geen toegang meer heeft tot de gebouwen van PACE. [11]

Op de website van de Bondsdag worden ten slotte de beslissingen van de Bondsdag gepubliceerd die ten gevolge hebben dat een lid zijn parlementaire immuniteit verliest. Dit is de afgelopen jaren enkele malen voorgekomen.

[6] Zie bijvoorbeeld: http://www.spiegel.de/politik/deutschland/korruption-europarat-stellt-bundestag-mieses-zeugnis-aus-a-1205989.html of https://www.n-tv.de/politik/Schlechte-Noten-fuer-Anti-Korruptionskampf-article20417104.html

[7] https://de.sputniknews.com/panorama/20180522320828071-heckler-und-koch-korruption/

[8] https://www.zeit.de/2014/27/abgeordnetenbestechung-gesetz

[9] De Azerbeidjaanse omkoping van leden van de Parlementaire assemblee is mede ontdekt door het lid Omtzigt. Het onderzoek naar de omkoping is momenteel nog gaande en ligt in handen van een speciale onderzoekscommissie van de parlementaire assemblee. http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/untersuchungsbericht-zur-arbeit-des-europarats-mit-aserbaidschan-hinweise-auf-korruption-15556728.html?printPagedArticle=true#void

[10] http://www.assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=7142&lang=2&cat=401

[11] http://website-pace.net/documents/19895/4896422/20180629-FindingsIBAC-EN.pdf/62fb4ef3-b563-42d2-8a44-cdae0af6245e Dit besluit treft niet alleen het Duits lid, maar ook 11 andere leden van PACE.

3.3 Verenigd Koninkrijk

GRECO heeft de evaluatie voor het Verenigd Koninkrijk (hierna: VK) op 6 maart 2013 openbaar gemaakt. Het eerste nalevingsrapport is gepubliceerd op 19 januari 2015 en het tweede nalevingsrapport, waarmee voor het VK de vierde evaluatieronde werd afgesloten, is gepubliceerd op 10 november 2017.

3.3.1 Evaluatie GRECO

Criteria	Aanbeveling gekregen	Aanbeveling opgevolgd volgens GRECO
1. gedragscode etc.	X	X
2. verbod op bepaalde activiteiten	-	
3. verklaring bezittingen, etc.	X	X
4. systeem handhaving	X	X
5. programma voor bewustwording	X	X

Aanbevelingen ten aanzien van parlementsleden:
i. that, pending any introduction of an accountability system for staff conduct, it should be made clear that Members of the House of Commons and Members of the House of Lords can be responsible for the conduct of their staff when carrying out official duties on behalf of the Member and that, unless otherwise specified, the conduct of the staff should be judged against the standards expected of the Members. The devolved institutions of Wales and Northern Ireland should be invited similarly to take action in accordance with the recommendation (paragraph 33);
ii. that consideration be given to lowering the thresholds for reporting financial holdings (such as stocks and shares). The devolved institutions of Scotland, Wales and Northern Ireland should be invited similarly to take action in accordance with the recommendation (paragraph 41);

iii.(i) providing clearer guidance for Members of the House of Commons and the House of Lords concerning the acceptance of gifts, and
(ii) that consideration be paid to lowering the current thresholds for registering accepted gifts. The devolved institutions of Scotland, W ales and Northern Ireland should be invited similarly to take action in accordance with the recommendation (paragraph 46);
iv. that the Codes of Conduct and the guidance for both the Commons and the Lords be reviewed in order to ensure that the Members of both Houses (and their staff) have appropriate standards/guidance for dealing with lobbyists and others whose intent is to sway public policy on behalf of specific interests. The devolved institutions of Wales and Northern Ireland should be invited similarly to take action in accordance with the recommendation (paragraph 53);
v. (i) reviewing the available disciplinary sanctions for misconduct of Members of the House of Commons and Members of the House of Lords in order to ensure that they are effective, proportionate and dissuasive; and
(ii) better describing in the relevant guidance to the Codes of Conduct the applicable sanctions for breaches of the rules (paragraph 73).

Het parlement van het VK heeft al sinds 1695 resoluties aangaande het gedrag van leden. Echter sinds 1996 heeft het House of Commons daadwerkelijk een zogenaamde Code of Conduct. Deze gedragscode wordt ondersteund door een gedetailleerde Guide to the rules. Hierin staan gedetailleerd beschreven wat wel en niet gemeld moet worden en welke gedragingen niet zijn toegestaan.[12] In relatie tot de omgang met lobbyisten was tot voor kort niets tot weinig specifieks opgenomen.

In de twee nalevingsrapporten constateert GRECO dat het House of Commons in de Code of Conduct gedragsregels heeft opgenomen met betrekking tot de omgang met lobbyisten. Er is nu opgenomen dat geschenken en zogenaamde “hospitality contacts” moeten worden geregistreerd door het betreffende lid. Tevens moet een lid in het register opnemen welke familieleden actieve lobbyisten zijn. Ook is expliciet opgenomen dat deze regels ook gelden voor de medewerkers van de leden.[13] Naar

[12] Voor deze notitie wordt over de Code of Conduct en de Guide to the rules alleen deze basale informatie gegeven. De focus ligt op de punten die voor Nederland openstaan.

[13] In het VK zijn leden verantwoordelijk voor het inhuren van medewerkers, niet de fractie.

aanleiding hiervan heeft GRECO geconcludeerd dat de aanbeveling volledig is geïmplementeerd.

Voor het handhaven van gedragsregels kent het VK feitelijk twee systemen. Ten eerste wordt opgemerkt dat leden van het parlement geen strafrechtelijke immuniteit genieten en dat bovendien een strafrechtelijke procedure wordt geprefereerd boven de interne disciplinering. Ten tweede kent het VK een systeem van onafhankelijke instanties, genaamd the Parliamentary Commissioners for Standards. De onderzoeksbevoegdheid tot het doen van onderzoek naar een mogelijke schending van de Code of Conduct en daarmee samenhangende Guide is belegd bij de Parliamentary Commissioner for Standards. Deze Commissioner ontvangt doet onderzoek naar het gedrag van leden uit eigener beweging of naar aanleiding van klachten. De Commissioner onderzoekt dan aan de hand van onder andere getuigenverklaringen en ander bewijs of er sprake is van een schending. In sommige gevallen, kleine schendingen, wordt de zaak direct door de Commissioner zelf afgedaan bijvoorbeeld als blijkt dat het betrokken lid iets niet wist en excuses heeft gemaakt. In andere gevallen wordt het onderzoek, inclusief de conclusie dat er een schending heeft plaatsgevonden, doorgeleid naar de Committee on Standards and Privileges. Deze commissie bekijkt het onderzoeksrapport en trekt haar conclusies in een eigen rapport. Beide rapporten worden op hetzelfde moment openbaar gemaakt. In het rapport van de commissie kan dan ook zijn opgenomen welke sancties dienen te worden opgelegd. Voor het opleggen van sancties[14] dient er instemming van het House of Commons te zijn. Over het algemeen wordt voor het nemen van disciplinaire acties jegens een lid een resolutie aangenomen door het House of Commons.

Over de onderzoeken van de Commissioner wordt voorts opgemerkt dat de bevindingen altijd openbaar worden, ook als het slechts een kleine schending betreft die door de Commissioner is afgedaan. [15] Alle documentatie hierover, inclusief bewijsvoering, is te vinden op de website van het Britse parlement.

---

[14] De House of Commons heeft de mogelijkheid om de volgende sancties op te leggen: (officiële) reprimande (waaronder tevens kan vallen het verplicht tijdens de plenaire vergadering excuses maken), schorsing van het lid zonder behoud van schadeloosstelling of het wegsturen van leden. Tevens kan teveel betaald geld worden teruggevorderd. De mogelijkheid om leden weg te sturen is sinds 1922 slechts drie keer gebruikt.

[15] https://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/standards-and-financial-interests/parliamentary-commissioner-for-standards/complaints-and-investigations/allegations-the-commissioner-has-rectified/

GRECO merkt in de nalevingrapporten op dat de aanbeveling om het sanctieregime nader te beschouwen op onder andere effectiviteit is nageleefd. Er heeft door een sub-commissie van de Committee on standards een evaluatie plaatsgevonden van het bestaande regime. Uit die evaluatie bleek dat het sanctieregime voldoende en effectief was. Ook werd het voorstel gedaan om de samenstelling van de commissie te veranderen in die zin dat naast zeven leden ook zeven personen die niet lid waren van het parlement (zogenaamde lay members) onderdeel werden van de commissie. Dit is ook door het House of Commons ingevoerd. Volgens GRECO draagt dit bij aan de onafhankelijkheid van de betreffende commissie. Tevens wijst GRECO op de nieuwe disciplinaire sanctie van het starten van een zogenaamde *recall petition*.[16]

GRECO heeft in het tweede nalevingsrapport geconcludeerd dat alle aanbevelingen zijn geïmplementeerd en heeft de evaluatieronde voor het VK afgesloten.

3.3.2 Overige bronnen

De Britse politiek wordt geplaagd door veel schandalen, waaronder meerdere integriteitsschendingen als het verkeerd of onrechtmatig declareren van kosten, niet opgeven van financiële belangen of beïnvloeding door lobbyisten door middel van betaling.[17] In veel gevallen heeft de betrokken politicus direct ontslag genomen of is het aangekomen op een onderzoek en sanctie door respectievelijk de Commissioner en het House of Commons.

3.4 Zweden

GRECO heeft de evaluatie voor Zweden op 12 november 2013 openbaar gemaakt. Het eerste nalevingsrapport is gepubliceerd op 29 januari 2016 en het tweede nalevingsrapport, waarmee voor Zweden de vierde evaluatieronde werd afgesloten, is gepubliceerd op 24 oktober 2017.

3.4.1 Evaluatie GRECO

[16] Indien een lid een ernstige schending heeft begaan, kan het House of Commons een petitie starten, de facto om het lidmaatschap af te nemen. De kiezers zijn degenen die hierbij het mandaat daadwerkelijk kunnen afnemen. Indien de kiezers instemmen met het verlies van lidmaatschap, vindt er voor deze zetel een nieuwe verkiezing plaats in dat district (by-election).

[17] Zie voor een (niet complete) lijst ook https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_scandals_in_the_United_Kingdom

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Criteria	Aanbeveling gekregen	Aanbeveling opgevolgd volgens GRECO
1. gedragscode etc.	X	X
2. verbod op bepaalde activiteiten	-	
3. verklaring bezittingen, etc.	X	X
4. systeem handhaving	X	X
5. programma voor bewustwording	X	X

Aanbevelingen ten aanzien van parlementsleden:
i.(i) that a code of conduct for members of parliament be adopted and made easily accessible to the public; and
(ii) that it be complemented by practical measures for its implementation, such as dedicated training and counselling (paragraph 46);
ii.(i) that written (public) clarification of the meaning of the disqualification rules of the Riksdag Act and guidance on the interpretation of those rules be provided to members of parliament; and
(ii) that a requirement of ad hoc disclosure be introduced when, in the course of parliamentary proceedings, a conflict between the private interests of individual members of parliament may emerge in relation to the matter under consideration (paragraph 52);
iii. that rules on gifts and other advantages – including advantages in kind – be developed for members of parliament and made easily accessible to the public; they should, in particular, determine what kinds of gifts and other advantages may be acceptable and define what conduct is expected of members of parliament who are given or offered such advantages (paragraph 55);
iv. that the existing regime of asset declarations be further developed, in particular (i) by including quantitative data of the financial and economic involvements of members of parliament as well as data on significant liabilities; and
(ii) by considering widening the scope of the declarations to also include information on spouses and dependent family members (it being understood that such information would not necessarily need to be made public) (paragraph 65);

v. that appropriate measures be taken to ensure supervision and enforcement of the existing and yet-to-be established rules on conflicts of interest, gifts and asset declarations by members of parliament (paragraph 72).

Voor het evaluatierapport van GRECO beschikte de Riksdag[18] niet over een gedragscode. Wel bestonden er enige verboden nevenfuncties en nevenactiviteiten. Naar aanleiding van het GRECO rapport heeft de Riksdag een speciale werkgroep aan het werk gezet, bestaande uit de eerste ondervoorzitter en een lid van elke fractie. Deze werkgroep heeft een gedragscode opgesteld met bijbehorende gids met gedetailleerde richtlijnen, die inmiddels is aangenomen door de Riksdag.[19] In de gedragscode zijn alle aanbevelingen van GRECO grotendeels meegenomen. In de evaluatie die leidde tot de aanbevelingen omtrent de gedragscode was ook aandacht gevraagd voor de omgang met lobbyisten. Hierop wordt niet meer specifiek ingegaan. De gedragsregels zijn alleen in het Zweeds beschikbaar, waardoor een goed begrip van de regels moeilijk is. Wel is duidelijk dat in de regels is vastgelegd dat leden giften en belangen moeten melden en dat in de bijbehorende richtlijnen ook staat hoe ze moeten omgaan met giften en gunsten en met aangeboden steekpenningen.

Ook is een systeem van toezicht en handhaving geïmplementeerd met de betreffende gedragsregels. De Voorzitter en de ondervoorzitters kunnen naar aanleiding van een klacht of uit eigener beweging een onderzoek starten naar een mogelijke schending van de gedragsregels. Indien de conclusie is dat een lid de gedragsregels heeft geschonden, bestaat de sanctie uit het feit dat tijdens een plenaire vergadering het betrokken lid met naam wordt genoemd en de feiten en bevindingen worden opgesomd, een systeem van “naming and shaming”. Gezien de transparantie die dit biedt, heeft GRECO geoordeeld dat hiermee een voldoende systeem van toezicht en handhaving was ingesteld. De evaluatieronde is voor Zweden daarmee afgesloten.

3.4.2 Overige bronnen

Aangezien de gedragsregels pas sinds 1 januari 2017 in werking zijn is het lastig om de werking van de toezichtsysteem te zien. Wel is duidelijk dat leden van de Riksdag kunnen worden vervolgd voor bepaalde integriteitsschendingen. Zo is in 2014 een lid

[18] Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat Zweden een unicameraal parlement is.

[19] http://www.riksdagen.se/globalassets/01.-aktuellt/201617/en-uppforandekod-for-ledamoterna.pdf

vervolgd voor belangenverstrengeling die te maken had met bepaalde investeringen die hij had gedaan en niet had gemeld.[20]

3.5 Europees Parlement

Het Europees Parlement beschikt over een gedragscode met bijbehorende uitvoeringsvoorschriften. Onder de gedragscode vallen niet alleen regels omtrent het aannemen en melden van giften of het melden van belangen, maar ook regels omtrent oud-leden en lobbyactiviteiten. Ook bijvoorbeeld de op uitnodiging van een derde aanwezig zijn bij een door die derde georganiseerd evenement is gereguleerd.

Het EP beschikt ook over een systeem van toezicht en handhaving. De Voorzitter, belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode, kan het raadgevende comité voor het gedrag van leden, verzoeken om vermeende schendingen te onderzoeken. Indien deze een overtreding constateert wordt dit gemeld aan de Voorzitter met eventueel advies over de op te leggen sanctie. De Voorzitter besluit uiteindelijk over de op te leggen sanctie bij overtreding.

De sanctie zijn neergelegd in artikel 166, leden 3 tot en met 5, van het Reglement van Orde van het EP en bestaan uit:

(a) een berisping;

(b) het verlies van het recht op de verblijfsvergoeding voor een duur van twee tot dertig dagen;

(c) onverminderd de uitoefening van het stemrecht ter plenaire vergadering, en in dit geval onder voorbehoud van strikte naleving van de gedragsregels, tijdelijke uitsluiting van deelname aan alle of een deel van de werkzaamheden van het Parlement gedurende een periode van twee tot dertig vergaderdagen van het Parlement of een van zijn organen, commissies of delegaties;

(d) een voor maximaal een jaar geldend verbod voor het lid om het Parlement te vertegenwoordigen in een interparlementaire delegatie, een interparlementaire conferentie of een interparlementair forum.

(e) in geval van een schending van de vertrouwelijkheid, een voor maximaal een jaar geldende beperking van het recht van toegang tot vertrouwelijke of gerubriceerde informatie.

[20] https://www.svd.se/par-asling-i-blasvader

4. De in lid 3, onder b) tot en met e), bedoelde maatregelen kunnen worden verdubbeld bij herhaling van de overtreding of wanneer het lid weigert te voldoen aan een overeenkomstig artikel 165, lid 3, genomen maatregel.
5. Voorts kan de Voorzitter de Conferentie van voorzitters voorstellen het lid te schorsen of uit het door hem beklede ambt of een of meer door hem beklede ambten te ontheffen overeenkomstig de in artikel 21 neergelegde procedure.[21]

Een sanctie wordt ten slotte door de Voorzitter gepubliceerd op de website van het EP, waar de melding van de opgelegde sanctie minstens een jaar zichtbaar blijft.

[21] http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20180731+RULE-166+DOC+XML+V0//NL&language=NL&navigationBar=YES

From "[redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: Integriteitsbeleid vragen**
To "[redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
Date April 6, 2022 at 2:28:26 PM CEST

Dank. Ik ga het verwerken. Zie verder hieronder in rood

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Stafdienst HR
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: woensdag 6 april 2022 14:21
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
CC: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: Integriteitsbeleid vragen

Hai [redacted],

Ik heb een paar kleine suggesties gedaan in je verder uitstekende antwoorden.

Daarnaast ga ik als een advocaat van de duivel toch even wijzen op het volgende.

A. **Bij vraag 3:** Op het onderdeel woonplaats is er geen controle voorzien. Kamerleden krijgen immers :
1. Schadeloosstelling
2. Tegemoetkoming kosten als je ver weg woont
3. Reiskosten via OV kaart
4. Overige kosten.

De onderdelen 1 t/m 3 worden toch niet gecontroleerd? Denk aan situaties rondom Hiddema (woonplaats Maastricht, terwijl hij feitelijk in Amsterdam woonde) Graus (op paier ergsn in Limburg, maar feitelijk in Den Haag)-hebben we echt zorgen over gehad? Dit is ook uitgebreid in de media geweest, dus als we dit niet noemen, zijn we niet volledig in ons antwoord.

Klopt. Destijds erg druk mee geweest. Ik zal het antwoord versmallen naar expenses/overige kosten (zoals in de vraagstelling).

B. **Bij vraag 4:** we hebben ten aanzien van Leden geen toezichthouder, eigenlijk feitelijk niets. Alleen vertrouwenspersonen, die vervolgens niets kunnen doen. [redacted]

Hartelijke groet,

[redacted]
Griffie Plenair/Bureau Wetgeving
06-[redacted]

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: dinsdag 5 april 2022 15:36
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
CC: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: Integriteitsbeleid vragen

Beste [redacted],

Hieronder beantwoord ik een aantal vragen van [redacted] [redacted] (vertegenwoordiger TK in Brussel, zie verder hieronder). Dit soort vragen beantwoord ik graag kort en krachtig. Met [redacted] heb ik afgestemd om jou te vragen kort mee te lezen op de vragen met betrekking tot de gedragscode. Heb jij aanvullingen of alarmbellen?

Veel dank,

[redacted]

[redacted] [redacted] [redacted] (zie hieronder), heeft mij via-via benaderd voor informatie op het gebied van integriteit

Beste meneer [redacted],

Ik ben werkzaam voor de Tweede Kamer op bureau Brussel, en via een van onze mede parlementen zijn een aantal vragen over integriteit binnenkomen. Ik moet zeggen dat ik zelf niet helemaal weet hoe ik deze moet beantwoorden, en ik ben op zoek naar iemand binnen de kamerorganisatie die mij hierbij zou kunnen helpen. Ik kreeg aangeraden om met uw contact op te nemen omdat u mij mogelijk de juiste richting op kunt sturen.

Het gaat om de volgende vragen:

1. Does your House have a "code of conduct" or rules governing the potential for conflict of interest for parliamentarians?
If so, who is responsible for monitoring its application (ethics officer, ombudsman, devoted committee) and is this body independent of the political authorities?

Op de Tweede Kamer zijn Gedragscode Leden en de Regeling toezicht en handhaving Gedragscode van toepassing.

- *https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/rvo_gedragscode_leden_van_de_tweede_kamer_der_staten-generaal_maart_2021.docx.pdf*

- https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/rvo_regeling_toezicht_en_handhaving_gedragscode_leden_van_de_tweede_kamer_der_staten-generaal_31_maart_2021.pdf

- Zie ook: https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/integriteitsregels_voor_kamerleden.pdf

2. Are the opinions given by this body, if any, public, or transferred to other authorities (Bureau, Speaker, etc.) ?

Het onafhankelijke College van onderzoek –als bedoeld in de Regeling toezicht en handhaving gedragscode—zendt de rapportage van onderzoek naar het Presidium en aan het betrokken Kamerlid. Het Presidium maakt de rapportage uiterlijk vier weken na de toezending ervan openbaar, voor zover het College heeft bepaald dat deze openbaar gemaakt kan worden.

3. Is there a body in charge of controlling the use of mandate expenses by parliamentarians, and if it is the case what sanctions does it apply?

De grondslag voor Financiële voorzieningen aan Kamerleden, waaronder de vergoeding van onkosten, volgt uit de Wet Schadeloosstelling Tweede Kamer der Staten-Generaal. Voor zover het geen forfaitaire vergoedingen zijn en voorzover de kosten niet rechtstreeks door de Tweede Kamer worden betaald, worden de onkosten op declaratiebasis --en na interne rechtmatigheidscontrole-- uitbetaald.

- https://wetten.overheid.nl/BWBR0004939/2022-01-01

Voor zover het geen forfaitaire vergoedingen zijn en voorzover de kosten niet rechtsteeks door de Tweede Kamer worden bewaard, worden de onkosten op declaratiebasis en na interne rechtmatigheidscontrole vergoed.

4. Is there a body inside your Chamber responsible for dealing situations of harassment within your Chamber and, if so, what are its competences?

Op de ambtenaren van de Tweede Kamer is een beleid ongewenste omgangsvormen van toepassing. Onderdeel daarvan is een klachtenregeling. Een klachtencommissie met een onafhankelijke voorzitter adviseert het bevoegd gezag met betrekking tot een ontvankelijk geachte klacht nadat de belanghebbenden door de commissie zijn gehoord. Het bevoegd gezag neemt een besluit. Op de Kamerleden is dit beleid en de klachtenregeling niet van toepassing. Een ieder kan wel een beroep doen op de Vertrouwenspersonen.

- https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/uitgelicht/ongewenst-gedrag-en-integriteit

5. Is there a compulsory register for the declaration of interest groups?

Er is geen verplichte registratie van belangengroepen (wel van door hen ontvangen giften en betalingen).

6. Do you have any other element to share about initiatives taken in order to reinforce ethics in your Chamber.

Not for now.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Stafdienst HR
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | | www.tweedekamer.nl

Van: [redacted] <[redacted]@natparl.ep.europa.eu>
Verzonden: woensdag 30 maart 2022 15:41
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: Integriteitsbeleid vragen

Beste meneer [redacted],

Ik denk dat het mooi zou zijn om dit voor woensdag af te ronden? Is dat mogelijk?

Met vriendelijke groeten,
[redacted]

[redacted]

European Parliament, rue Montoyer 70, MTY04R004, B-1047 Brussels, Belgium
T +316[redacted] | E [redacted]@natparl.ep.europa.eu

From: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Sent: 30 March 2022 12:40
To: [redacted] <[redacted]@natparl.ep.europa.eu>
Subject: RE: Integriteitsbeleid vragen

Beste [redacted],

De beantwoording kunnen wij samen afstemmen. Wellicht nodig ik hier ook nog een andere collega vooruit. Omdat het nogal druk is, vraag ik me af of er een deadline is voor de beantwoording. Dan kan ik daar rekening meehouden.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Stafdienst HR
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | | www.tweedekamer.nl

Van: [redacted] <[redacted]@natparl.ep.europa.eu>
Verzonden: woensdag 30 maart 2022 09:23
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: Integriteitsbeleid vragen

Beste meneer [redacted],

Ik ben werkzaam voor de Tweede Kamer op bureau Brussel, en via een van onze mede parlementen zijn een aantal vragen over integriteit binnenkomen. Ik moet zeggen dat ik zelf niet helemaal weet hoe ik deze moet beantwoorden, en ik ben op zoek naar iemand binnen de kamerorganisatie die mij hierbij zou kunnen helpen. Ik kreeg aangeraden om met uw contact op te nemen omdat u mij mogelijk de juiste richting op kunt sturen.

Het gaat om de volgende vragen:

1. Does your House have a "code of conduct" or rules governing the potential for conflict of interest for parliamentarians?
If so, who is responsible for monitoring its application (ethics officer, ombudsman, devoted committee) and is this body independent of the political authorities?
2. Are the opinions given by this body, if any, public, or transferred to other authorities (Bureau, Speaker, etc.) ?
3. Is there a body in charge of controlling the use of mandate expenses by parliamentarians, and if it is the case what sanctions does it apply?
4. Is there a body inside your Chamber responsible for dealing situations of harassment within your Chamber and, if so, what are its competences?
5. Is there a compulsory register for the declaration of interest groups?
6. Do you have any other element to share about initiatives taken in order to reinforce ethics in your Chamber.

Weet u met wie ik de beantwoording hiervan het beste kan afstemmen? Bij voorbaat enorm bedankt!

Met vriendelijke groeten,
[redacted]

[redacted]

European Parliament, rue Montoyer 70, MTY04R004, B-1047 Brussels, Belgium
T +316[redacted] | E [redacted]@natparl.ep.europa.eu

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Notitie Toezicht en handhaving integriteit

Staf werkgroep integriteit

1. Inleiding

Tijdens de eerste vergadering van de Werkgroep Integriteit (hierna: WI) hebben de leden de staf verzocht om een notitie waarin wordt ingegaan op toezicht en handhaving van integriteitsregels. In deze notitie wordt allereerst ingegaan op de mogelijkheden die in de Tweede Kamer aanwezig zijn. Daarna wordt een kort rechtsvergelijkend overzicht gemaakt om zo de situatie in enkele andere landen in kaart te brengen.

2. Toezicht en handhaving Tweede Kamer

In de achtergrondnotitie die de leden hebben ontvangen ten behoeve van de eerste vergadering van de WI is een overzicht opgenomen van de integriteitsregels die gelden voor de leden van de Tweede Kamer. Dit overzicht omvat kort gezegd niet alleen het Reglement van Orde van de Kamer(RvOTK), maar tevens de verschillende wetten die het optreden van de Kamerleden reguleren.

Het begrip integriteit dient breed te worden opgevat. Zo valt ook het onheus bejegenen van personen tijdens de plenaire vergadering of het schenden van de geheimhouding onder dit begrip. In dat kader bestaat ook een systeem van toezicht en handhaving voor een deel van de integriteitsbepalingen. Zo blijkt uit artikel 58 en 59 van het RvOTK dat een lid of een minister door de Voorzitter gewaarschuwd kan worden wanneer hij beledigende uitdrukking gebruikt, de orde verstoort, de geheimhouding of vertrouwelijkheid niet in acht neemt ofwel de instemming betuigt aan dan wel aanspoort tot onwettige handelingen. De Voorzitter stelt hem dan in de gelegenheid de woorden terug te nemen (toezicht). Wanneer het lid of de minister dit niet doet, heeft de Voorzitter de mogelijkheid om hem het woord te ontnemen. In zo'n geval mag dat lid, resp. ~~en~~ die minister, niet meer deelnemen aan het vervolg van de beraadslaging.

Voor het schenden van de geheimhouding of vertrouwelijkheid van stukken is ook ~~tevens~~ een sanctiebepaling opgenomen. Daarin is bepaald dat het Presidium de mogelijkheid heeft om de Kamer voor te stellen om een lid dat de geheimhouding dan vertrouwelijkheid heeft geschonden, uit te sluiten van alle commissievergaderingen voor ten hoogste een maand. Ook kan de het Presidium voorstellen dit lid voor de verdere duur van de zitting uit te sluiten van kennisneming van vertrouwelijke stukken.

Naast deze regelingen in het RvOTK kan ook op de Wet ministeriële verantwoordelijkheid (hierna: Wmv) worden gewezen.[1] Deze wet geeft de mogelijkheid dat vijf leden een aanklacht indienen tegen een lid die verdacht wordt van een ambtsmisdrijf. Dit systeem biedt de leden van de Kamer de mogelijkheid om een vorm van toezicht te houden op elkaar. Zo kan een Kamerlid dat in strijd met de eed uit artikel 2 van de Wet beëdiging ministers en leden Staten-Generaal een gift of gunst heeft verleend om lid te worden, worden vervolgd voor het plegen van meineed.[2] Strikt genomen kan een Kamerlid dat zich tijdens zijn Kamerlidmaatschap laat omkopen worden vervolgd voor passieve omkoping in gevolge van artikel 363 van het Wetboek van Strafrecht (Sr), maar ook voor het plegen van meineed als bedoeld in artikel 207 Sr aangezien de eed ook geldt voor toekomstige handelingen.[3] Voor vervolging is het noodzakelijk dat de opdracht daartoe wordt gegeven bij koninklijk besluit of besluit door de Kamer.

De effectiviteit van de Wmv is echter niet groot. De afgelopen tien jaren zijn er slechts enkele aanklachten geweest, waarvan slechts één heeft geleid tot een commissie van onderzoek.[4] De procedure van de Wmv is daarenboven niet eenvoudig te volgend. Daarnaast kan de vraag worden gesteld of het proportioneel is om voor iedere integriteitskwestie telkens een zware strafrechtelijke procedure te starten.

Op basis van het voorgaande kan worden geconcludeerd dat de Tweede Kamer beschikt over een systeem van toezicht en handhaving op bepaalde deelterreinen van integriteit. Tegelijkertijd blijkt uit de praktijk dat dit systeem niet vaak wordt ingezet, waardoor vraagtekens kunnen worden gezet bij de effectiviteit ervan.

3. Toezicht en handhaving in rechtsvergelijkend perspectief

In deze paragraaf wordt ingegaan op de situatie in Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Zweden. De regelingen die bestaan in deze landen zullen worden beschreven aan de

[1] P. Bovend'Eert, NJB 2016/2172, *"Hoe is het gesteld met de ambtelijke integriteit van de leden van het parlement?"*,

[2] "De Grondwet". A.K. Koekoek, 2000, p. 350

[3] Kamerstukken II, 1978/79, 14 222, nr. 7, p. 21

[4] Kamerstukken II, 32158, aanklacht tegen Minister voor Wonen, Wijken en Integratie, Kamerstukken II, 34452, aanklacht tegen Minister-President, Kamerstukken II, 34340, onderzoek naar lek uit Commissie voor Inlichten- en veiligheidsdiensten. Dit laatste onderzoek zag echter wel op een integriteitskwestie. Het betrof hier een onderzoek naar wie verantwoordelijk zou kunnen zijn voor het lekken van geheime informatie.

hand van de GRECO rapporten, waarbij ook de waardering van GRECO voor die regelingen wordt meegenomen. Tevens worden op basis van openbare bronnen bekeken welke integriteitsschendingen de afgelopen jaren naar voren zijn gekomen. Ook zal de situatie van de Europees Parlement kort worden beschreven aan de hand van openbare bronnen. Dit parlement valt echter (nog) niet onder GRECO, waardoor een eventuele waardering van GRECO over deze regelingen niet is opgenomen.

3.1 Evaluatiecriteria GRECO

GRECO evalueert het nationale corruptiebeleid in de lidstaten op het bestaan van:
1. ethische beginselen, gedragsregels en belangenverstrengeling;
2. verbod of restrictie op bepaalde activiteiten;
3. een verplichting tot het verklaren over bezittingen, inkomen en belangen;
4. een systeem van handhaving van de regelingen;
5. een programma voor bewustwording.

In de onderstaande rechtsvergelijking zal telkens worden aangegeven op welke kwesties een lidstaat aanbevelingen heeft gekregen. Ook zal worden aangegeven hoe een lidstaat een aanbeveling heeft uitgevoerd en welke waardering GRECO daarvan heeft gegeven, indien het een aanbeveling betreft die nog open staat voor de Tweede Kamer.

3.2 Duitsland

GRECO heeft de evaluatie voor Duitsland op 28 januari 2015 openbaar gemaakt. Er is voor Duitsland vooralsnog alleen een eerste nalevingsrapport uitgebracht door GRECO dat op 6 juli 2017 openbaar is gemaakt.

3.2.1 Evaluatie GRECO

Criteria	Aanbeveling gekregen	Aanbeveling opgevolgd volgens GRECO
1. gedragscode etc.	X	Aanbeveling i: Gedeeltelijk
2. verbod op bepaalde activiteiten	-	-
3. verklaring	X	Aanbeveling ii: niet

bezittingen, etc.		Aanbeveling iii: gedeeltelijk
4. systeem handhaving	X	Aanbeveling iv: niet
5. programma voor bewustwording	-	-

Aanbevelingen ten aanzien van parlementsleden:
i. that the transparency of the parliamentary process be further improved, e.g. by introducing rules for members of parliament on how to interact with lobbyists and other third parties seeking to influence the parliamentary process (paragraph 33);
ii. (i) that a requirement of ad hoc disclosure be introduced when a conflict between specific private interests of individual members of parliament may emerge in relation to a matter under consideration in parliamentary proceedings in the Bundestag plenary or its committees independently of whether such a conflict might also be revealed by members' declarations of activities and income; and
(ii) that members of parliament be provided written guidance on this requirement including definitions and/or types of conflicts of interest as well as advice on possible conflicts of interests and related ethical questions by a dedicated source of confidential counselling (paragraph 55);
iii. (i) that the existing regime of declarations of interests be reviewed in order to extend the categories of information to be disclosed to include, for example, information on significant assets including shareholdings in enterprises below the current thresholds and significant liabilities; and
(ii) that consideration be given to widening the scope of the declarations to also include information on spouses and dependent family members (it being understood that such information would not necessarily need to be made public) (paragraph 81);
iv. that appropriate measures be taken to ensure effective supervision and enforcement of the current and future declaration requirements, rules on conflicts of interest and other rules of conduct for members of parliament, inter alia, by strengthening the personnel resources allocated by the Bundestag Administration (paragraph 96).

Duitsland beschikt sinds 1972 over een (gedetailleerde) gedragscode die ook regelmatig wordt herzien. GRECO merkt hierover op dat de gedragscode nog niet

voorziet in alle regels die te maken hebben met belangenverstrengeling en raad ook aan hiermee verder te gaan.[5] Daarnaast wordt opmerkingen gemaakt over lobbyisten. Er bestaat een regeling voor lobbyisten, die te vrijblijvend is volgens GRECO. Ook ontbreken gedragsregels voor de leden in relatie tot lobbyisten.

In het eerste nalevingsrapport wordt opgemerkt door GRECO dat er een discussie is geweest die er bijvoorbeeld toe heeft geleid dat lobbyisten alleen onbeperkte toegang tot de Bondsdag hebben als zij zijn geregistreerd. Ook hebben burgers dankzij een rechterlijke uitspraak altijd toegang tot de ontstaansgeschiedenis van wetten. Toch merkt GRECO op dat een deel van de zorgen nog niet is weggenomen. Zo ontbreken bijvoorbeeld de gedragsregels voor leden wanneer zij te maken hebben met lobbyisten en is de transparantie inzake de externe rapportages nog steeds onvoldoende gewaarborgd. Deze aanbeveling beschouwt GRECO derhalve als gedeeltelijk geïmplementeerd.

Duitsland beschikt over een toezichts- en sanctiemechanisme. De sancties zijn onder andere een interne reprimande van de Voorzitter, een openbare verklaring van het Presidium over de overtreding en een boete met een maximum van rond de € 50 000. De Voorzitter en het Presidium hebben de onderzoekstaak ten aanzien van het toezicht belegd bij twee ambtelijke functionarissen binnen de afdeling die gaat over de schadeloosstelling van de leden. GRECO merkt hierover op dat op papier dit mechanisme er goed uitziet, maar beveelt aan (zie aanbeveling IV) om maatregelen te treffen om de effectiviteit van het toezicht en de handhaving te garanderen, onder andere door de capaciteit uit te breiden.

In het eerste nalevingsrapport merkt GRECO op dat de capaciteit van het betreffende Bureau in de Bondsdag is uitgebreid met een persoon. Hoewel GRECO daar op zich voorstander van is, wordt tevens opgemerkt dat GRECO verwachtte dat de Bondsdag een bredere aanpak zou hebben gehanteerd bij de uitvoering van deze aanbeveling. GRECO kan daarom niet anders dan concluderen dat deze aanbeveling niet is uitgevoerd.

[5] GRECO geeft aan dat bijvoorbeeld nog onvoldoende duidelijk is welke belangen van directe familie moeten worden gemeld.

3.2.2 Overige bronnen

De Duitse media hebben naar aanleiding van het eerste nalevingsrapport meerdere artikelen gepubliceerd.[6] In geen van deze artikelen wordt verwezen naar daadwerkelijke integriteitsschendingen. Los van deze publicaties zijn er enkele artikelen te vinden over mogelijke integriteitsschendingen. Zo loopt momenteel in Duitsland een strafrechtelijke onderzoek naar mogelijke omkoping van leden door een bedrijf in de wapenindustrie.[7] Ook is er een artikel dat uitermate kritisch is over de toepassing van anti-corruptie maatregelen. Dit artikel is echter geschreven naar aanleiding van het aannemen door het Duitse parlement van een wetsvoorstel met anti-corruptie maatregelen voor onder andere de leden. Hierin wordt gewezen op het feit dat de implementatie van een verdrag ruim 10 jaar op zich heeft laten wachten.[8]

Ten slotte is er een bericht over een Duits lid dat mogelijk geld heeft aangenomen van de Azerbeidjaanse delegatie, toen zij nog lid was van de Duits delegatie van de Parlementaire assemblee van de Raad van Europa (PACE). Haar fractie heeft haar niet meer voorgedragen voor het lidmaatschap van de delegatie. [9] Op 24 april 2018 heeft een onderzoekscommissie van de PACE geconcludeerd dat zij de integriteitsregels ernstig heeft geschonden.[10] Op 29 juni 2018 heeft de commissie van de PACE die gaat over het Reglement van Orde, Immuniteiten en institutionele zaken geoordeeld dat dit lid voor het leven geen toegang meer heeft tot de gebouwen van PACE. [11]

Op de website van de Bondsdag worden ten slotte de beslissingen van de Bondsdag gepubliceerd die ten gevolge hebben dat een lid zijn parlementaire immuniteit verliest. Dit is de afgelopen jaren enkele malen voorgekomen.

[6] Zie bijvoorbeeld: http://www.spiegel.de/politik/deutschland/korruption-europarat-stellt-bundestag-mieses-zeugnis-aus-a-1205989.html of https://www.n-tv.de/politik/Schlechte-Noten-fuer-Anti-Korruptionskampf-article20417104.html

[7] https://de.sputniknews.com/panorama/20180522320828071-heckler-und-koch-korruption/

[8] https://www.zeit.de/2014/27/abgeordnetenbestechung-gesetz

[9] De Azerbeidjaanse omkoping van leden van de Parlementaire assemblee is mede ontdekt door het lid Omtzigt. Het onderzoek naar de omkoping is momenteel nog gaande en ligt in handen van een speciale onderzoekscommissie van de parlementaire assemblee. http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/untersuchungsbericht-zur-arbeit-des-europarats-mit-aserbaidschan-hinweise-auf-korruption-15556728.html?printPagedArticle=true#void

[10] http://www.assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=7142&lang=2&cat=401

[11] http://website-pace.net/documents/19895/4896422/20180629-FindingsIBAC-EN.pdf/62fb4ef3-b563-42d2-8a44-cdae0af6245e Dit besluit treft niet alleen het Duits lid, maar ook 11 andere leden van PACE.

3.3 Verenigd Koninkrijk

GRECO heeft de evaluatie voor het Verenigd Koninkrijk (hierna: VK) op 6 maart 2013 openbaar gemaakt. Het eerste nalevingsrapport is gepubliceerd op 19 januari 2015 en het tweede nalevingsrapport, waarmee voor het VK de vierde evaluatieronde werd afgesloten, is gepubliceerd op 10 november 2017.

3.3.1 Evaluatie GRECO

Criteria	Aanbeveling gekregen	Aanbeveling opgevolgd volgens GRECO
1. gedragscode etc.	X	X
2. verbod op bepaalde activiteiten	-	
3. verklaring bezittingen, etc.	X	X
4. systeem handhaving	X	X
5. programma voor bewustwording	X	X

Aanbevelingen ten aanzien van parlementsleden:
i. that, pending any introduction of an accountability system for staff conduct, it should be made clear that Members of the House of Commons and Members of the House of Lords can be responsible for the conduct of their staff when carrying out official duties on behalf of the Member and that, unless otherwise specified, the conduct of the staff should be judged against the standards expected of the Members. The devolved institutions of Wales and Northern Ireland should be invited similarly to take action in accordance with the recommendation (paragraph 33);
ii. that consideration be given to lowering the thresholds for reporting financial holdings (such as stocks and shares). The devolved institutions of Scotland, Wales and Northern Ireland should be invited similarly to take action in accordance with the recommendation (paragraph 41);

iii.(i) providing clearer guidance for Members of the House of Commons and the House of Lords concerning the acceptance of gifts, and
(ii) that consideration be paid to lowering the current thresholds for registering accepted gifts. The devolved institutions of Scotland, W ales and Northern Ireland should be invited similarly to take action in accordance with the recommendation (paragraph 46);
iv. that the Codes of Conduct and the guidance for both the Commons and the Lords be reviewed in order to ensure that the Members of both Houses (and their staff) have appropriate standards/guidance for dealing with lobbyists and others whose intent is to sway public policy on behalf of specific interests. The devolved institutions of Wales and Northern Ireland should be invited similarly to take action in accordance with the recommendation (paragraph 53);
v. (i) reviewing the available disciplinary sanctions for misconduct of Members of the House of Commons and Members of the House of Lords in order to ensure that they are effective, proportionate and dissuasive; and
(ii) better describing in the relevant guidance to the Codes of Conduct the applicable sanctions for breaches of the rules (paragraph 73).

Het parlement van het VK heeft al sinds 1695 resoluties aangaande het gedrag van leden. Echter sinds 1996 heeft het House of Commons daadwerkelijk een zogenaamde Code of Conduct. Deze gedragscode wordt ondersteund door een gedetailleerde Guide to the rules. Hierin staan gedetailleerd beschreven wat wel en niet gemeld moet worden en welke gedragingen niet zijn toegestaan.[12] In relatie tot de omgang met lobbyisten was tot voor kort niets tot weinig specifieks opgenomen.

In de twee nalevingsrapporten constateert GRECO dat het House of Commons in de Code of Conduct gedragsregels heeft opgenomen met betrekking tot de omgang met lobbyisten. Er is nu opgenomen dat geschenken en zogenaamde “hospitality contacts” moeten worden geregistreerd door het betreffende lid. Tevens moet een lid in het register opnemen welke familieleden actieve lobbyisten zijn. Ook is expliciet opgenomen dat deze regels ook gelden voor de medewerkers van de leden.[13] Naar

[12] Voor deze notitie wordt over de Code of Conduct en de Guide to the rules alleen deze basale informatie gegeven. De focus ligt op de punten die voor Nederland openstaan.

[13] In het VK zijn leden verantwoordelijk voor het inhuren van medewerkers, niet de fractie.

aanleiding hiervan heeft GRECO geconcludeerd dat de aanbeveling volledig is geïmplementeerd.

Voor het handhaven van gedragsregels kent het VK feitelijk twee systemen. Ten eerste wordt opgemerkt dat leden van het parlement geen strafrechtelijke immuniteit genieten en dat bovendien een strafrechtelijke procedure wordt geprefereerd boven de interne disciplinering. Ten tweede kent het VK een systeem van onafhankelijke instanties, genaamd the Parliamentary Commissioners for Standards. De onderzoeksbevoegdheid tot het doen van onderzoek naar een mogelijke schending van de Code of Conduct en daarmee samenhangende Guide is belegd bij de Parliamentary Commissioner for Standards. Deze Commissioner ontvangt doet onderzoek naar het gedrag van leden uit eigener beweging of naar aanleiding van klachten. De Commissioner onderzoekt dan aan de hand van onder andere getuigenverklaringen en ander bewijs of er sprake is van een schending. In sommige gevallen, kleine schendingen, wordt de zaak direct door de Commissioner zelf afgedaan bijvoorbeeld als blijkt dat het betrokken lid iets niet wist en excuses heeft gemaakt. In andere gevallen wordt het onderzoek, inclusief de conclusie dat er een schending heeft plaatsgevonden, doorgeleid naar de Committee on Standards and Privileges. Deze commissie bekijkt het onderzoeksrapport en trekt haar conclusies in een eigen rapport. Beide rapporten worden op hetzelfde moment openbaar gemaakt. In het rapport van de commissie kan dan ook zijn opgenomen welke sancties dienen te worden opgelegd. Voor het opleggen van sancties[14] dient er instemming van het House of Commons te zijn. Over het algemeen wordt voor het nemen van disciplinaire acties jegens een lid een resolutie aangenomen door het House of Commons.

Over de onderzoeken van de Commissioner wordt voorts opgemerkt dat de bevindingen altijd openbaar worden, ook als het slechts een kleine schending betreft die door de Commissioner is afgedaan. [15] Alle documentatie hierover, inclusief bewijsvoering, is te vinden op de website van het Britse parlement.

---

[14] De House of Commons heeft de mogelijkheid om de volgende sancties op te leggen: (officiële) reprimande (waaronder tevens kan vallen het verplicht tijdens de plenaire vergadering excuses maken), schorsing van het lid zonder behoud van schadeloosstelling of het wegsturen van leden. Tevens kan teveel betaald geld worden teruggevorderd. De mogelijkheid om leden weg te sturen is sinds 1922 slechts drie keer gebruikt.

[15] https://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/standards-and-financial-interests/parliamentary-commissioner-for-standards/complaints-and-investigations/allegations-the-commissioner-has-rectified/

GRECO merkt in de nalevingrapporten op dat de aanbeveling om het sanctieregime nader te beschouwen op onder andere effectiviteit is nageleefd. Er heeft door een sub-commissie van de Committee on standards een evaluatie plaatsgevonden van het bestaande regime. Uit die evaluatie bleek dat het sanctieregime voldoende en effectief was. Ook werd het voorstel gedaan om de samenstelling van de commissie te veranderen in die zin dat naast zeven leden ook zeven personen die niet lid waren van het parlement (zogenaamde lay members) onderdeel werden van de commissie. Dit is ook door het House of Commons ingevoerd. Volgens GRECO draagt dit bij aan de onafhankelijkheid van de betreffende commissie. Tevens wijst GRECO op de nieuwe disciplinaire sanctie van het starten van een zogenaamde *recall petition*.[16]

GRECO heeft in het tweede nalevingsrapport geconcludeerd dat alle aanbevelingen zijn geïmplementeerd en heeft de evaluatieronde voor het VK afgesloten.

3.3.2 Overige bronnen

De Britse politiek wordt geplaagd door veel schandalen, waaronder meerdere integriteitsschendingen als het verkeerd of onrechtmatig declareren van kosten, niet opgeven van financiële belangen of beïnvloeding door lobbyisten door middel van betaling.[17] In veel gevallen heeft de betrokken politicus direct ontslag genomen of is het aangekomen op een onderzoek en sanctie door respectievelijk de Commissioner en het House of Commons.

3.4 Zweden

GRECO heeft de evaluatie voor Zweden op 12 november 2013 openbaar gemaakt. Het eerste nalevingsrapport is gepubliceerd op 29 januari 2016 en het tweede nalevingsrapport, waarmee voor Zweden de vierde evaluatieronde werd afgesloten, is gepubliceerd op 24 oktober 2017.

3.4.1 Evaluatie GRECO

[16] Indien een lid een ernstige schending heeft begaan, kan het House of Commons een petitie starten, de facto om het lidmaatschap af te nemen. De kiezers zijn degenen die hierbij het mandaat daadwerkelijk kunnen afnemen. Indien de kiezers instemmen met het verlies van lidmaatschap, vindt er voor deze zetel een nieuwe verkiezing plaats in dat district (by-election).

[17] Zie voor een (niet complete) lijst ook https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_scandals_in_the_United_Kingdom

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Criteria	Aanbeveling gekregen	Aanbeveling opgevolgd volgens GRECO
1. gedragscode etc.	X	X
2. verbod op bepaalde activiteiten	-	
3. verklaring bezittingen, etc.	X	X
4. systeem handhaving	X	X
5. programma voor bewustwording	X	X

Aanbevelingen ten aanzien van parlementsleden:
i.(i) that a code of conduct for members of parliament be adopted and made easily accessible to the public; and
(ii) that it be complemented by practical measures for its implementation, such as dedicated training and counselling (paragraph 46);
ii.(i) that written (public) clarification of the meaning of the disqualification rules of the Riksdag Act and guidance on the interpretation of those rules be provided to members of parliament; and
(ii) that a requirement of ad hoc disclosure be introduced when, in the course of parliamentary proceedings, a conflict between the private interests of individual members of parliament may emerge in relation to the matter under consideration (paragraph 52);
iii. that rules on gifts and other advantages – including advantages in kind – be developed for members of parliament and made easily accessible to the public; they should, in particular, determine what kinds of gifts and other advantages may be acceptable and define what conduct is expected of members of parliament who are given or offered such advantages (paragraph 55);
iv. that the existing regime of asset declarations be further developed, in particular (i) by including quantitative data of the financial and economic involvements of members of parliament as well as data on significant liabilities; and
(ii) by considering widening the scope of the declarations to also include information on spouses and dependent family members (it being understood that such information would not necessarily need to be made public) (paragraph 65);

v. that appropriate measures be taken to ensure supervision and enforcement of the existing and yet-to-be established rules on conflicts of interest, gifts and asset declarations by members of parliament (paragraph 72).

Voor het evaluatierapport van GRECO beschikte de Riksdag[18] niet over een gedragscode. Wel bestonden er enige verboden nevenfuncties en nevenactiviteiten. Naar aanleiding van het GRECO rapport heeft de Riksdag een speciale werkgroep aan het werk gezet, bestaande uit de eerste ondervoorzitter en een lid van elke fractie. Deze werkgroep heeft een gedragscode opgesteld met bijbehorende gids met gedetailleerde richtlijnen, die inmiddels is aangenomen door de Riksdag.[19] In de gedragscode zijn alle aanbevelingen van GRECO grotendeels meegenomen. In de evaluatie die leidde tot de aanbevelingen omtrent de gedragscode was ook aandacht gevraagd voor de omgang met lobbyisten. Hierop wordt niet meer specifiek ingegaan. De gedragsregels zijn alleen in het Zweeds beschikbaar, waardoor een goed begrip van de regels moeilijk is. Wel is duidelijk dat in de regels is vastgelegd dat leden giften en belangen moeten melden en dat in de bijbehorende richtlijnen ook staat hoe ze moeten omgaan met giften en gunsten en met aangeboden steekpenningen.

Ook is een systeem van toezicht en handhaving geïmplementeerd met de betreffende gedragsregels. De Voorzitter en de ondervoorzitters kunnen naar aanleiding van een klacht of uit eigener beweging een onderzoek starten naar een mogelijke schending van de gedragsregels. Indien de conclusie is dat een lid de gedragsregels heeft geschonden, bestaat de sanctie uit het feit dat tijdens een plenaire vergadering het betrokken lid met naam wordt genoemd en de feiten en bevindingen worden opgesomd, een systeem van “naming and shaming”. Gezien de transparantie die dit biedt, heeft GRECO geoordeeld dat hiermee een voldoende systeem van toezicht en handhaving was ingesteld. De evaluatieronde is voor Zweden daarmee afgesloten.

3.4.2 Overige bronnen

Aangezien de gedragsregels pas sinds 1 januari 2017 in werking zijn is het lastig om de werking van de toezichtsysteem te zien. Wel is duidelijk dat leden van de Riksdag kunnen worden vervolgd voor bepaalde integriteitsschendingen. Zo is in 2014 een lid

[18] Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat Zweden een unicameraal parlement is.

[19] http://www.riksdagen.se/globalassets/01.-aktuellt/201617/en-uppforandekod-for-ledamoterna.pdf

vervolgd voor belangenverstrengeling die te maken had met bepaalde investeringen die hij had gedaan en niet had gemeld.[20]

3.5 Europees Parlement

Het Europees Parlement beschikt over een gedragscode met bijbehorende uitvoeringsvoorschriften. Onder de gedragscode vallen niet alleen regels omtrent het aannemen en melden van giften of het melden van belangen, maar ook regels omtrent oud-leden en lobbyactiviteiten. Ook bijvoorbeeld de op uitnodiging van een derde aanwezig zijn bij een door die derde georganiseerd evenement is gereguleerd.

Het EP beschikt ook over een systeem van toezicht en handhaving. De Voorzitter, belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode, kan het raadgevende comité voor het gedrag van leden, verzoeken om vermeende schendingen te onderzoeken. Indien deze een overtreding constateert wordt dit gemeld aan de Voorzitter met eventueel advies over de op te leggen sanctie. De Voorzitter besluit uiteindelijk over de op te leggen sanctie bij overtreding.

De sanctie zijn neergelegd in artikel 166, leden 3 tot en met 5, van het Reglement van Orde van het EP en bestaan uit:
(a) een berisping;
(b) het verlies van het recht op de verblijfsvergoeding voor een duur van twee tot dertig dagen;
(c) onverminderd de uitoefening van het stemrecht ter plenaire vergadering, en in dit geval onder voorbehoud van strikte naleving van de gedragsregels, tijdelijke uitsluiting van deelname aan alle of een deel van de werkzaamheden van het Parlement gedurende een periode van twee tot dertig vergaderdagen van het Parlement of een van zijn organen, commissies of delegaties;

(d) een voor maximaal een jaar geldend verbod voor het lid om het Parlement te vertegenwoordigen in een interparlementaire delegatie, een interparlementaire conferentie of een interparlementair forum.
(e) in geval van een schending van de vertrouwelijkheid, een voor maximaal een jaar geldende beperking van het recht van toegang tot vertrouwelijke of gerubriceerde informatie.

[20] https://www.svd.se/par-asling-i-blasvader

4. De in lid 3, onder b) tot en met e), bedoelde maatregelen kunnen worden verdubbeld bij herhaling van de overtreding of wanneer het lid weigert te voldoen aan een overeenkomstig artikel 165, lid 3, genomen maatregel.
5. Voorts kan de Voorzitter de Conferentie van voorzitters voorstellen het lid te schorsen of uit het door hem beklede ambt of een of meer door hem beklede ambten te ontheffen overeenkomstig de in artikel 21 neergelegde procedure.[21]

Een sanctie wordt ten slotte door de Voorzitter gepubliceerd op de website van het EP, waar de melding van de opgelegde sanctie minstens een jaar zichtbaar blijft.

[21] http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20180731+RULE-166+DOC+XML+V0//NL&language=NL&navigationBar=YES

From [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: afspraak Foort**
To [redacted] <[redacted] tweedekamer.nl>, [redacted]weedekamer.nl>
Date October 1, 2018 at 5:54:15 PM CEST

[redacted]... Ik bespreek het morgen ook met Foort, als ik m te spreken krijg.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 1 oktober 2018 17:53
Aan: [redacted]; [redacted]
Onderwerp: RE: afspraak Foort

Voor mij hetzelfde. Ben overigens morgenmiddag niet in de TK.
Goede agenda punten zo.
[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | +(31) [redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 1 oktober 2018 16:09
Aan: [redacted]; [redacted]
Onderwerp: RE: afspraak Foort

Ik hou mijn mail in de gaten.... Succes!!

Hartelijke groet,

[redacted]

T (+31)70-318[redacted] | M (+31)6-[redacted] (let op! Nieuw nummer!)
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 1 oktober 2018 13:34
Aan: [redacted]; [redacted]
Onderwerp: afspraak Foort

Ik spreek, onder voorbehoud, Foort morgenmiddag ergens tijdens het vragenuur. Keep you posted!

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **RE: afspraak iets vervroegen?**
To [redacted]@tweedekamer.nl>, [redacted] tweedekamer.nl>
Date October 1, 2018 at 10:44:53 AM CEST

OK. Bedankt voor het aanpassen van het tijdstip.

[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | A +(31)6[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 1 oktober 2018 10:26
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: afspraak iets vervroegen?

[redacted]

12.45 uur geworden.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 1 oktober 2018 9:42
Aan: [redacted].
Onderwerp: afspraak iets vervroegen?

[redacted], [redacted]

[redacted]

Een andere optie is om nog eerder af te spreken (einde ochtend) , want een afspraak die ik van 10.00-12.00 had staan ga ik nog verzetten.

Hebben jullie gisterenavond Lubach ook nog gezien. Ging 10 minuten lang over integriteit Kamerleden. [redacted] Ook GRECO kwam langs.
https://www.youtube.com/watch?v=Z-8MSZLh_sc

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | +(31) [redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Artikel 16.1 Wijziging van het Reglement

1. Ieder lid kan, alleen of met andere leden, een voorstel tot wijziging van dit Reglement indienen.

2. Het Presidium of een commissie kan ook een voorstel tot wijziging van het Reglement indienen als dit het gevoelen van een meerderheid van het aantal leden waaruit zij bestaat weergeeft. Het voorstel wordt ondertekend door de leden van het Presidium of de commissie die het zullen verdedigen.

3. Op een voorstel tot wijziging zijn de voor initiatiefwetsvoorstellen geldende artikelen van overeenkomstige toepassing.

4. Het voorbereidend onderzoek van een voorstel tot wijziging wordt verricht door de commissie voor de Werkwijze, tenzij de Kamer besluit een andere commissie hiermee te belasten. Indien het voorstel is ingediend door de commissie voor de Werkwijze, wordt in ieder geval een andere commissie met het voorbereidend onderzoek belast.

5. Een door de Kamer aangenomen voorstel tot wijziging treedt onmiddellijk in werking, tenzij de Kamer anders besluit.

6. Indien een aangenomen voorstel tot wijziging in de loop van de beraadslaging of als gevolg van de stemmingen is gewijzigd, wordt de aangenomen tekst van het voorstel openbaar gemaakt.

Kamerstukken 35322 nr. 5 *(Memorie van Toelichting)*

“Dit artikel correspondeert met het huidige artikel 153, en gaat in op de procedure voor wijziging van het Reglement. Daarbij wordt de regeling aangepast naar aanleiding van de praktijk bij Reglementswijzigingen.

Het *eerste lid* bepaalt dat Kamerleden, alleen of met andere leden, een wijziging van het Reglement kunnen voorstellen, en blijft inhoudelijk ongewijzigd. Daarbij wordt vanuit de praktijk gesproken van een voorstel tot “wijziging” in plaats van “herziening”. Hiermee is geen inhoudelijke verandering van de procedure beoogd: een voorstel tot wijziging kan dus ook betrekking hebben op een algehele herziening van het Reglement.

Het *tweede lid* gaat in op de mogelijkheid van het Presidium en of een commissie om een wijziging van het Reglement voor te stellen, indien een meerderheid binnen het Presidium of de commissie zich daarin kan vinden. Daarbij wordt in de tekst verduidelijkt dat het Presidium ook over deze mogelijkheid beschikt, wat aansluit bij de gangbare praktijk.[1] Verder wordt niet langer bepaald dat een voorstel tot wijziging van het Presidium of een commissie dient te worden ondertekend door de leden van de commissie die “zich daar vóór hebben verklaard”, maar door de leden van het Presidium of de commissie die “het zullen verdedigen”. Dit is ingegeven door de praktijk waarin de wijzigingsvoorstellen vaak slechts worden ondertekend door de Voorzitter (als voorzitter van het Presidium) of commissievoorzitter. Het is echter ook denkbaar dat de verdediging door andere leden van het Presidium of commissie zal plaatsvinden (bijvoorbeeld indien het voorstel door een meerderheid van een commissie wordt gesteund, maar niet door de commissievoorzitter). Het

[1] Zie voor enige voorbeelden Kamerstukken 34631, 34070, 34005, 25440.

voorstel hoeft daarbij dan ook niet door alle leden die het steunen te worden ondertekend, maar door de leden die de verdediging zullen gaan verzorgen.

Op grond van de eerste zin van het *derde lid* worden de wijzigingsvoorstellen behandeld volgens de procedure voor initiatiefwetsvoorstellen, conform de huidige regeling en praktijk. De voor initiatiefwetsvoorstellen geldende artikelen die zich naar hun aard niet lenen voor toepassing op een voorstel tot wijziging van het Reglement (bijvoorbeeld die ten aanzien van de advisering door de Afdeling advisering, of die rondom de verdediging in de Eerste Kamer) zullen daarbij uiteraard geen toepassing vinden. De mogelijkheid om bij voorstellen van eenvoudige aard af te zien van een voorbereidend onderzoek (zie het huidige artikel 153, derde lid, tweede zin) is niet langer opgenomen. Dergelijke voorstellen kunnen volgens de reguliere procedure worden behandeld, waarbij een commissie uiteraard de mogelijkheid heeft om blanco verslag uit te brengen.

Het *vierde lid* wordt aangepast naar aanleiding van de huidige praktijk. Daarbij beoogt het artikellid te verduidelijken welke commissie het voorbereidend onderzoek van een voorstel tot wijziging verricht (waarbij het voorbereidend onderzoek verder zal plaatsvinden als bij een initiatiefwetsvoorstel). Hierbij is als uitgangspunt genomen dat de commissie voor de Werkwijze het voorbereidend onderzoek verricht, tenzij de Kamer besluit een andere commissie daarmee te belasten. Dat laatste kan bijvoorbeeld in beeld komen als een voorstel wordt ingediend door verschillende leden van de commissie voor de Werkwijze. Verder heeft de commissie voor de Werkwijze uiteraard ook zelf de mogelijkheid om een wijzigingsvoorstel te doen, wat vanuit haar takenpakket ook in de rede ligt. Er wordt voorgesteld in dat geval sowieso een andere commissie met het onderzoek te belasten (bijvoorbeeld de commissie voor Binnenlandse Zaken).[2] De in onbruik geraakte huidige procedure van artikel 153, vierde lid, waarbij de Commissie voor de werkwijze een verslag over haar eigen voorstel uitbrengt waarin zij antwoordt op door leden aan haar gezonden opmerkingen en vragen, komt hierbij dus niet langer terug.

Op grond van het *vijfde lid* treedt een aangenomen voorstel tot wijziging onmiddellijk in werking, tenzij de Kamer anders besluit. Dit stemt overeen met het huidige artikel 153, vijfde lid.

Het *zesde lid* is nieuw, en biedt een voorziening om te waarborgen dat de door de Kamer aangenomen eindtekst van een voorstel tot wijziging na het aannemen wordt gepubliceerd, als het voorstel tijdens de behandeling is gewijzigd. Dit wordt voorgesteld omdat een voorstel tot wijziging door amendementen en nota's van wijziging ingrijpend kan wijzigen, de wijzigingen zonder de voorziening lastig inzichtelijk zijn, en anders niet is gewaarborgd dat de aangenomen tekst van het voorstel wordt openbaar gemaakt.[3]"

Artikel 16.2 Overige regelingen

Artikel 16.1 is van overeenkomstige toepassing op voorstellen tot vaststelling of wijziging van de overige op grond van dit Reglement door de Kamer vast te stellen regelingen.

---

[2] Recent is deze werkwijze bijvoorbeeld gevolgd bij Kamerstukken 34793.

[3] Anders dan bij initiatiefwetsvoorstellen wordt er na de Tweede Kamerbehandeling bij wijzigingen immers niet standaard een stuk uitgebracht als een 'gewijzigd voorstel van wet' (het 'A-stuk' van de Eerste Kamer bij initiatiefwetsvoorstellen).

Kamerstukken 35322 nr. 5 *(Memorie van Toelichting)*

“Dit nieuwe artikel beoogt een regeling te bieden voor de behandeling van voorstellen tot wijziging van de overige op grond van het Reglement door de Kamer vast te stellen regelingen. Het huidige Reglement zwijgt hierover, wat de vraag onbeantwoord laat wie bevoegd is een dergelijk voorstel in te dienen, en hoe dat wordt behandeld. Het is gebruikelijk dat bij een dergelijk voorstel de wijzigingsprocedure voor het Reglement analoog wordt toegepast, waarbij niet altijd een voorbereidend onderzoek van een commissie plaatsvindt. Voorgesteld wordt op dit punt aan te knopen bij de reguliere procedure voor Reglementswijzigingen, waarbij een commissie uiteraard de mogelijkheid heeft om blanco verslag uit te brengen.

Op grond van het artikel kan niet worden uitgesloten dat de Kamer zonder een specifieke grondslag in het Reglement afzonderlijke regelingen zal vaststellen die aspecten van de eigen werkwijze (nader) regelen. Het verdient echter aanbeveling om bij het vaststellen van een nieuwe regeling tevens een verwijzing daarnaar in het Reglement op te nemen, zodat de onderlinge samenhang wordt bevorderd en mogelijke tegenstrijdigheden kunnen worden voorkomen.”

Concept-agenda
Vijfde vergadering werkgroep integriteit Leden Tweede Kamer, **1 november 2018 9.30 uur**

Schoutenkamer

30 oktober 2018

1) Opening

2) Bespreking opvattingen werkgroep t.a.v. resterende punten toezicht/handhaving (zie bijgevoegde notitie), met het oog op insteek eindrapport

3) Nader verzoek Presidium om advies omtrent al dan niet registreren van commissiereizen Tweede Kamer in het reisregister (zie bijgevoegd verzoek)

4) Schema volgende vergaderingen
Op 7 november van 9.15 uur tot 10.00 uur bespreking hoofdlijnen eerste concept eindrapport werkgroep. Gesprek GRECO vindt nu plaats op diezelfde 7 november, om 16.00 uur. Voor 15 november 14.00 uur-15.30 uur heeft u gisteren een vergaderverzoek ontvangen (volgens uw outlook-agenda's kon u gisteren allemaal, andere mogelijkheden die week lijken er niet te zijn), voor de bespreking van het eindconcept van de werkgroep. Daarmee kan de werkgroep zo ongeveer voldoen aan het verzoek van het Presidium om vóór 15 november advies uit te brengen.

5) Rondvraag

6) Sluiting

From [redacted] <[redacted]tweedekamer.nl>
Subject **RE: agenda werkgroep 1 november a.s.**
To Oosten van F. <f.voosten@tweedekamer.nl>, "Rog, M." <m.rog@tweedekamer.nl>, Bosma M. <M.Bosma@tweedekamer.nl>, Lee van der T. <t.vdlee@tweedekamer.nl>, Meenen van P. <p.vmeenen@tweedekamer.nl>, "Raak van A.A.G.M." <r.vraak@tweedekamer.nl>
Date October 30, 2018 at 4:43:34 PM CET

Excuus! De bijgevoegde agenda was niet de laatste versie. Hierbij alsnog de goede versie.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van:[redacted]
Verzonden: dinsdag 30 oktober 2018 16:42
Aan: Oosten van F.; Rog, M.; Bosma M.; Lee van der T.; Meenen van P.; Raak van A.A.G.M.
CC:[redacted]
Onderwerp: agenda werkgroep 1 november a.s.
Urgentie: Hoog

Beste leden,

Hierbij aangeboden de agenda met bijbehorende stukken voor de werkgroepvergadering van a.s. donderdag 1 november om 9.30 uur in de Schoutenkamer.

Tot donderdag!

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted]<[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: commissie 'Integriteit leden Tweede Kamer'**
To [redacted]' <[redacted]@tweedekamer.nl>
Date November 6, 2018 at 10:58:58 AM CET

Beste [redacted],

De werkgroep heeft de onderstaande vraag van het Presidium besproken. De werkgroep heeft uitgesproken zich in de uitoefening van haar opdracht strikt te willen beperken tot de door het Presidium in de opdracht genoemde punten. Naar het oordeel van de werkgroep valt de door het Presidium gestelde vraag buiten de reikwijdte van deze punten. Om deze reden voelt de werkgroep zich niet vrij te adviseren over het mogelijke antwoord op de door het Presidium gestelde vraag.

Als het voor jou handiger is om dit antwoord meer formeel (in briefvorm) te ontvangen, laat me dat dan even weten, dan zet ik het bovenstaande om in een briefje van de voorzitter van de werkgroep aan het Presidium.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: maandag 29 oktober 2018 16:20
Aan [redacted]
Onderwerp: RE: commissie 'Integriteit leden Tweede Kamer'

[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA, Den Haag
T +(31)6[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

---

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 29 oktober 2018 16:20
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: commissie 'Integriteit leden Tweede Kamer'

Zou kunnen! Heb je een vaste lijn? Zo ja welk nummer?

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: maandag 29 oktober 2018 16:19
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: commissie 'Integriteit leden Tweede Kamer'

Dag[redacted],

Ik kan jou ook niet bereiken.
Misschien ligt het aan de landelijke storing bij Vodafone.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA, Den Haag
T +(31)6[redacted] E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

---

Van: [redacted]

Verzonden: maandag 29 oktober 2018 16:09
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: commissie 'Integriteit leden Tweede Kamer'

Ha [redacted] kan je me hierover even bellen? Ik kan je zelf telefonisch niet bereiken.

Dank alvast.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 29 oktober 2018 9:43
Aan: [redacted]
Onderwerp: commissie 'Integriteit leden Tweede Kamer'

Dag [redacted],

Op de Presidiumvergadering voor het herfstreces stelde Madeleine van Torenburg bij de rondvraag de volgende vraag:

> Naar aanleiding van de mail over de registers: er is afgesproken de commissiereizen niet op te geven (want dat zijn gewoon bekende kameractiviteiten). Nu ontstaan hier verschillen; sommige fracties doen dat toch en Koninkrijksrelaties doet dat uit zichzelf. (Dat laatste is lastig want het lijkt alsof dat een gezellig 'reisje' is maar het is natuurlijk gewoon intensief overleg op de twee (daar en hier) lokaties.)
>
> Zullen we in het Pres een centrale lijn afspreken?

Naar aanleiding van deze vraag is afgesproken om deze vraag neer te leggen bij de 'werkgroep Van Oosten'.

In het concept verslag van de vergadering staat het als volgt:

"Mevrouw van Toorenburg vraagt of het mogelijk is om één lijn te trekken bij het opgeven van reizen door de Kamerleden in de registers. Commissiereizen worden door sommige fracties wel opgegeven en door andere fracties niet. De vraag zal worden doorgeleid naar de werkgroep 'Integriteit leden Tweede Kamer' onder leiding van de heer Van Oosten."

Kun jij, als [redacted] van de werkgroep, dit punt inbrengen bij de werkgroep?

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA, Den Haag
T +(31)6[redacted] E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted] < [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **RE: artikel bovend'eert**
To [redacted] tweedekamer.nl>, [redacted] tweedekamer.nl>
Date September 10, 2018 at 5:17:10 PM CEST

Ok, dan maak ik voor de helderheid gewoon een losse notitie van. [redacted]. Dat is het raakvlak met de GRECO-discussie.

In antwoord op je vraag: ik zou inderdaad niet te breed gaan in de vergelijking en deze vooral toespitsen op de vraag hoe de 'gaten' in NL in andere landen zijn opgelost. Hoe is het daar dan geregeld met handhaving en toezicht? Hebben ze ook registers en wie controleert die dan? Legt het parlement zelf daar wel sancties op en welke?

Eenzelfde vergelijking maken we dan in een derde notitie t.a.v. lobbyisten. Daar hoop ik morgen ook een beginnetje mee te maken.

P.S. Zonder tegenbericht, meld ik jullie ook aan voor de nieuws-attenderingen van de DAO op gebied van integriteit.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | A +(31[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 10 september 2018 16:52
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: artikel bovend'eert

Een aparte notitie voor PEP lijkt me prima hoor!! Zeker als er nogal een discussie is ontstaan tijdens de wetsbehandeling, is dat wel handig.

Ik worstel trouwens met hoe uitgebreid de rechtsvergelijking moet zijn. Op dit moment ga ik uit van niet te uitgebreid en focust de notitie vooral in op de punten waar Nederland ook aanbevelingen op heeft gekregen. Zijn jullie het daarmee eens?

Hartelijke groet,

[redacted]

T (+31)70-318[redacted] | M (+31)6-[redacted] (let op! Nieuw nummer!)
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 10 september 2018 14:47
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: artikel bovend'eert

Dag [redacted]

Bedankt. Zeer nuttig artikel. Is ook in lijn met het recente artikel van hem. Artikel bevat een mooie beschrijving van bestaande integriteitsregels, maar ook een 'mooie' opsomming van de schendingen daarvan (best wel een lijstje en dan is het al 2 jaar oud; kunnen nog paar nieuwe gevalletjes bij...)
En natuurlijk is par. 5 interesssant met de vergelijking met UK en VS.

Ik kreeg pas ook nog een tip over een artikel uit het Nederlands Dagblad in reactie op het recente stuk van Boven d'Eeert. Heb ik toen maar fotootje van gemaakt (bijgevoegd).

Dat bracht mij op de het idee om de [redacted] van cie BZK [redacted]) te vragen om mij voortaan (dagelijks) de mediaberichten te sturen over intergriteit. Zal ik vragen of hij jullie ook in de verzending opneemt?

4.1.1

[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek

Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | +(31) [redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van:[redacted]
Verzonden: maandag 10 september 2018 14:18
Aan:[redacted]
Onderwerp: artikel bovend'eert

Hai heren!

Tijdens het schrijven van de notitie stuitte ik op bijgaand lezenswaardig artikel. Gewoon voor op de achtergrond wel handig om er kennis van te nemen.

Hartelijke groet,
[redacted]

From [redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: oplegnotitie [redacted]en Vz bij concept**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date February 15, 2022 at 3:24:14 PM CET

Hai [redacted],

Ik zag het! Het ligt nog bij [redacted] die had nog een tweetal opmerkingen geloof ik. Dus die wilde nog heel ven het bespreken, maar daar zijn we vandaag nog niet aan toegekomen. Als ik ze heb, verwerk ik ze in de tekst en mail ik het jou voor de laatste check. Daarna kan het naar [redacted].

Hartelijke groet,
[redacted]
[redacted]
Griffie Plenair/Bureau Wetgeving
06-[redacted]

Van: [redacted] tweedekamer.nl>
Verzonden: dinsdag 15 februari 2022 14:25
Aan: [redacted]t@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: oplegnotitie [redacted]en Vz bij concept

Hoi [redacted]

Ligt dit inmiddels weer bij [redacted]? [redacted]belde daarover gisteren (heb hem toen naar jou doorverwezen).

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted] tweedekamer.nl>
Verzonden: vrijdag 11 februari 2022 16:06
Aan: [redacted]@tweedekamer.nl>
CC: [redacted] tweedekamer.nl>
Onderwerp: oplegnotitie [redacted]en Vz bij concept

Hai [redacted],

Hierbij de oplegnotitie voor Vz en [redacted] over de motie-Leijten inzake werkveiligheid. In de bijlagen van de notitie zijn de conceptwijziging van het RvO, het alternatief hiervoor en de relevante bepalingen opgenomen.

Het is de bedoeling dat we dit begin volgende week naar [redacted] sturen. Mocht je opmerkingen hebben, dan horen we het graag.

Groetjes,
[redacted]

35351 **Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal**

nr. **Lijst van vragen en antwoorden**

Vastgesteld *(wordt door griffie ingevuld als antwoorden er zijn)*

De vaste commissie voor Binnenlandse Zaken heeft een aantal vragen voorgelegd aan het Presidium over de brief van het Presidium van 28 november 2019 ter aanbieding van **de Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (TK 35351,** nr. **1).**

De daarop door het Presidium gegeven antwoorden zijn hierbij afgedrukt.

Voorzitter van de commissie,
Ziengs

[redacted]

Nr	Vraag	Bijlage	Blz. (van)	t/m
1	Hoe verhoudt de gedragscode zich tot het Reglement van Orde Tweede Kamer? *De Gedragscode moet worden gezien als een regeling behorende bij het Reglement van Orde van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.*		0	
2	Wat is de meerwaarde van de gedragscode Leden Tweede Kamer, los van de kenbaarheid, gelet op de reeds bestaande bepalingen over integriteit politieke ambtsdragers in verschillende wetten? *De gedragscode brengt alle regels uit verschillende wetten bij elkaar in de vorm van een aantal gedragsnormen, zodat voor leden overzichtelijk en hanteerbaar ~~is~~ wordt welk kader voor hun handelen van toepassing is.*		3	
3	Zal er in het Reglement van Orde Tweede Kamer worden verwezen naar de gedragscode, in die zin dat er in het reglement wordt opgenomen dat er een gedragscode voor leden van de Tweede Kamer is? Zo neen, waarom niet? *Net als bij de regeling inzake toezicht en handhaving ~~Het~~ is ~~is~~ het inderdaad ~~de bedoeling~~ aan te bevelen dat het Reglement van Orde een verwijzing krijgt naar de gedragscode, zodra deze is vastgesteld door de Kamer.*		3	
4	Waarom zijn de gedragscode en de regeling over het toezicht en handhaving op het gebied van integriteit niet in één document opgenomen? Zal dit alsnog worden gedaan? *Nee, de twee ~~regelingen~~ documenten zullen niet worden samengevoegd. De een betreft in wezen een samenvatting van de bestaande regels, de ander een regeling met nieuwe voorzieningen. ~~Het~~ Hun karakter ~~van de twee regelingen~~ is daarmee ~~immers~~ te verschillend om samen te voegen.*		3	
5	Waarom is er in de voorgestelde gedragsregels van de gedragscode geen verwijzing naar de door de Leden afgelegde eed of belofte opgenomen? *De gedragscode ~~omvat~~ is gebaseerd op het geheel aan ~~alle~~ regels ~~die~~ dat voor de leden geld~~en~~. Dit betekent dat ook de regels die zijn afgeleid van de eed of belofte in de gedragscode ~~terugkomen~~zijn meegenomen. Een aparte verwijzing naar de eed of belofte is niet noodzakelijk en kan bovendien tot verwarring leiden.*		3	

Ik had het er eerder met [redacted] over, die ging er vanuit dat de Gedragscode geen echte regeling is, omdat die alleen maar bestaande regels samenvat (zoals ook bij vraag 2 uit antwoord blijkt). Daarom is het ook een bijlage bij de presidiumbrief. Die heeft als zodanig ook al op de stemmingslijst gestaan (al is die daar toen afgehaald op verzoek PVV). [redacted]
03/20/2020 14:29

6	In hoeverre is overwogen om samen met de Eerste Kamer een regeling in het kader van integriteit op te stellen? In hoeverre heeft er in dezen afstemming met de Eerste Kamer plaatsgevonden? *Er is niet overwogen om een gezamenlijk kader op te stellen. De Eerste Kamer is wat betreft staatsrechtelijke samenstelling, taakopvatting en werkwijze dusdanig anders, dat een gezamenlijke regeling niet opportuun is.*	3
7	Wanneer vallen gedragingen van Kamerleden, buiten de uitoefening van hun functie, onder de werking van de gedragscode? Wanneer zijn deze gedragingen zo ernstig dat ze het gezag of de waardigheid van de Kamer aantasten? *Het is van de omstandigheden van het geval afhankelijk of de gedragingen onder de ~~regeling~~ werking van de gedragscode vallen. ~~Het doel van deze~~ Met deze reikwijdte ~~bepaling~~ ~~is echter~~ wordt bevestigd dat leden zich bewust moeten zijn van het feit dat hun gedragingen, ook die buiten de uitoefening van hun functie, ~~het ambt kunnen raken en daarmee~~ het gezag en waardigheid van de Kamer ernstig kunnen aantasten.*	3
8	Wat is de meerwaarde van de gedragsregel dat een Kamerlid geen gift of gunst accepteert die bedoeld is om zijn handelen in het ambt te beïnvloeden ten opzichte van de afgelegde eed of belofte bij de beëdiging? *De gedragscode ~~omvat~~ geeft uitdrukking aan alle regels die voor de leden gelden. Dit betekent dat ook de regels die zijn afgeleid van de eed of belofte in de gedragscode terugkomen. De gedragscode is daarmee geen aanvulling maar een ~~uitwerking~~ praktische vertaling van, onder meer, de eed of belofte.*	3
9	In hoeverre is de voorgestelde gedragsregel 3 (registratieverplichtingen) nog nodig als het voorgestelde artikel 15.20, zoals gedaan door de Werkgroep-Van der Staaij, gelding krijgt (TK 35 322, nr. 4, blz. 40), waarin staat dat de Leden de geschenken en voordelen steeds binnen een week na ontvangst daarvan in het register vermelden? Deze bepaling is voor de Leden toch verplichtend? *De gedragscode ~~omvat~~ geeft uitdrukking aan alle regels die voor de leden gelden. Dit betekent dat ook de registratieverplichting erin is opgenomen..*	4
10	Wat is “handelen conform de regels van de Kamer”? *In vele regelingen, van Statuut tot aan het eigen Reglement van Orde, worden regels gesteld met betrekking tot integriteit. De Kamer hecht ~~ook~~ belang aan integer optreden. In dat kader betekent deze algemene gedragsregel dat een ~~Lid~~ lid de regels van de Kamer volgt, bijvoorbeeld waar het gaat om onheuse gedragingen in de Kamer. ~~In de Kamer dienen leden zich te onthouden van onheuse gedragingen.~~*	5
11	Waar is het document "Regelingen integriteit" (2015) te vinden? *Dit document is verspreid onder de ~~Leden~~ leden na de laatste verkiezingen. Daarnaast is het document te vinden op het voor ~~Leden~~ leden toegankelijke intranet van de Kamer, Plein 2, of op de website van de Kamer via: https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/integriteitsregels_voor_kamerleden.pdf*	6
12	Wordt met de voorgestelde Gedragscode en de bijbehorende regeling toezicht en handhaving voldaan aan alle aanbevelingen van GRECO? Zo nee, aan welke niet en waarom niet? *De nog openstaande aanbevelingen van GRECO ~~die ten aanzien van zien op het parlement~~ de Tweede Kamer betreffen de invoering van een gedragscode~~,~~ en het instellen van een systeem van toezicht en handhaving ~~en het instellen van een specifieke vertrouwenspersoon voor integriteitskwesties~~. Het*	6

Vertrouwenspersoon voldeden wij al aan, EK nog niet.

[redacted]
03/20/2020 14:57

Presidium vertrouwt erop dat, wanneer de Kamer beide ~~regelingen~~ voorstellen ~~goedkeurt~~aanneemt, aan de aanbevelingen is voldaan.

35351 **Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal**

nr. **Lijst van vragen en antwoorden**

Vastgesteld *(wordt door griffie ingevuld als antwoorden er zijn)*

De vaste commissie voor Binnenlandse Zaken heeft een aantal vragen voorgelegd aan het Presidium over de brief van het Presidium van 10 februari 2020 over **toezicht en handhaving op het gebied van integriteit (35351, nr. 2).**
De daarop door het Presidium gegeven antwoorden zijn hierbij afgedrukt.

Voorzitter van de commissie,
Ziengs

[redacted]

Nr	Vraag	Bijlage	Blz. (van)	t/m
1	Kan nader worden gemotiveerd waarom gekozen is voor een college van onderzoek integriteit? In hoeverre is overwogen om in plaats van het college van onderzoek het Presidium van de Kamer die rol te geven?		1	2
	Het doen van onderzoek naar integriteitsschendingen dient naar oordeel van het presidium op afstand van de politiek plaats te vinden. ~~Een~~ Het ~~extern~~ voorgestelde college voorziet daarin. Zie verder antwoord op vraag 35.			
2	Kunnen oud-Leden van de Tweede Kamer lid van het college van onderzoek worden?		1	2
	Het college wordt samengesteld uit personen met gezag en deskundigheid die door het presidium worden voorgedragen en door de Kamer worden benoemd. Dit kunnen ook oud-leden van de Kamer zijn. ~~Ja, dit kan zelfs wenselijk worden geacht. Oud-Leden kunnen immers inschatten in welke omgeving door Leden wordt gehandeld en daardoor bepaalde kwesties op waarde schatten.~~			
3	Op welke manier kan de discretie van het college worden gewaarborgd?		1	11
	In de regeling is opgenomen dat het college vertrouwelijkheid in acht neemt over de klachten die zij krijgt. Uit het geheel van de regeling blijkt voorts dat de materie die het college van onderzoek behandeld ~~ook~~ gevoelig is. Het Presidium neemt aan dat het in te stellen college dit bij de uitoefening van haar taken ter harte neemt.			
4	Heeft het College toegang tot alle vertrouwelijke, schriftelijke adviezen over de uitleg en toepassing van de regels op het gebied van integriteit, die de Adviseur uitbrengt?		2	
	Nee, de adviseur werkt op basis van vertrouwelijkheid. ~~het~~ Het college van onderzoek kan alleen in het geval van een voorliggende klacht aan het betreffende Kamerlid verzoeken om een eventueel ontvangen advies van de adviseur ~~te vragen dan dient~~ hierover de betreffende kwestie te overleggen. Indien de klacht betrekking heeft op een kwestie waarover eerder advies is uitgebracht door de Adviseur en het Kamerlid heeft dat advies opgevolgd, kan het College immers, ter bescherming van het Kamerlid, slechts gemotiveerd besluiten tot een onderzoek.			

Ik zou niet spreken over een extern college; het is immers een orgaan dat door de Kamer wordt ingesteld.
[redacted]
03/20/2020 12:05

Lijkt me beter om het wat neutraler te zeggen om niet vooruit te lopen op selectieproces...
[redacted]
03/20/2020 12:07

[redacted] Volgens mij staat het zo in de toelichting bij art 7. Niet de adviseur, maar het kamerlid versterkt het advies. Wel kan college met adviseur contact opnemen om af te wegen of er reden is voor een eigen onderzoek (toelichting art 8). Maar daar wordt hier niet naar gevraagd volgens mij.
[redacted].
03/20/2020 13:49

5	In hoeverre heeft er in het kader van de integriteitsregeling en de Regeling toezicht en handhaving gedragscode Leden Tweede Kamer afstemming met de Eerste Kamer plaatsgevonden? *Er heeft geen afstemming plaatsgevonden.~~.~~ Het Presidium heeft uiteraard kennisgenomen van de integriteitsregeling van de Eerste Kamer. De Eerste Kamer ~~is~~ verschilt wat betreft ~~staatsrechtelijke~~ samenstelling, taakopvatting en werkwijze echter ~~dusdanig anders~~zodanig, dat ~~een gezamenlijke regeling niet opportuun is~~op dit punt een eigen afweging moet worden gemaakt.*	2
6	Zal er in het Reglement van Orde worden verwezen naar de Regeling toezicht en handhaving gedragscode Leden Tweede Kamer? Zo neen, waarom niet? Na vaststelling van de regeling door de Kamer kan inderdaad worden overwogen om in het Reglement van Orde een uitdrukkelijke verwijzing naar de regeling op te nemen, zodat de samenhang kan worden geborgd.~~Het is inderdaad de bedoeling dat het Reglement van Orde een verwijzing krijgt naar de onderhavige regeling.~~	2
7	Waarover kunnen klachten worden ingediend? Hoe kan worden voorkomen dat het klachtrecht gebruikt wordt als middel om Kamerleden "vogelvrij" te verklaren en (publiek) te beschadigen of om het systeem te overbelasten? Hoe kan worden voorkomen dat klachten worden ingediend op basis van persoonlijke voor- of afkeuren ten aanzien van Kamerleden? *Het college ontvangt alle klachten betreffende gedragingen van Kamerleden die in strijd zouden zijn met de gedragscode volgens de klager. Deze klachten worden niet openbaar maken. Elke klacht wordt beoordeeld op ontvankelijkheid. Daarbij kan het college besluiten om klachten die kennelijk ongegrond zijn niet in behandeling te nemen. Ook kunnen klachten die bijvoorbeeld onvoldoende substantieel worden geacht worden afgehandeld zonder nader onderzoek. Op deze manier kan onredelijk of oneigenlijk gebruik van de regeling worden voorkomen. ~~Dit werkt tevens als een rem. Het leidt er immers toe dat niet elke klacht onderzocht wordt.~~*	2
8	Op basis van welke criteria worden klachten afgehandeld? Staan er rechtsmiddelen open tegen de afhandeling van de klacht? Zo ja welke? Staat dat dan open voor zowel de indiener van de klacht als voor degene die onderwerp is van de klacht? *De Gedragscode met bijbehorende toelichting is het kader ~~waar~~ dat het college ~~naar kijkt~~ hanteert bij de beoordeling van een klacht. ~~Dit is immers het kader dat geldt voor de leden.~~ Er staan geen rechtsmiddelen open tegen het oordeel van de commissie op basis van de voorziene regeling..*	2
9	Wat wordt verstaan onder "de benodigde medewerking" die het Kamerlid het college moet verlenen bij de behandeling van een klacht? Waar dient deze medewerking uit te bestaan en hoever reikt deze medewerking? Wat zijn de gevolgen als een Kamerlid medewerking weigert? *Onder de betreffende term wordt verstaan dat leden moeten meewerken aan het onderzoek- dus als het college vragen stelt, deze ook te beantwoorden of als het college verzoekt om bepaalde documenten, deze ook te overleggen. Uiteraard mag ook van een Kamerlid niet worden geëist dat deze medewerking verleent aan de eigen (strafrechtelijke) veroordeling. Mede daarom behandelt het college geen klachten die betrekking hebben op mogelijk strafbare feiten. ~~Er~~ Verder wordt erop gewezen dat ~~dit~~ het verlenen van medewerking ~~immers~~ ook in het belang van het ~~Lid~~ lid is. Het lid krijgt hiermee de mogelijkheid om bepaalde zaken te verhelderen en uit te leggen.*	2
10	In hoeverre is er ruimte binnen het voorliggende voorstel, gezien de algemene formuleringen van de gedragscode, dat er een verschillende invulling aan wordt gegeven door Kamerleden? *Het college beoordeelt klachten op individuele basis. Hierin kan derhalve worden meegenomen dat ~~verschillende~~ Kamerleden ~~anders~~ verschillend invulling geven aan regels, nu de omstandigheden kunnen verschillen en regels soms open normen bevatten.. Het Presidium wijst er echter ~~dringend~~ op dat als*	2

Letterlijke zin uit algemene toelichting laat het nog iets meer open; misschien beter om die aan te houden.
[redacted].
03/20/2020 12:13

I[redacted].

[redacted] Zie tekstsuggestie. Dekt dit de lading?
[redacted]
03/18/2020 14:51

Tekstsuggesties bedoeld om meer aan te sluiten bij de toelichting van de regeling; die legt nadruk op bestaan open normen.
[redacted].
03/20/2020 13:14

	er vragen zijn omtrent de uitleg van bepaalde regels in individuele gevallen, dat leden ~~dan worden geacht~~ advies ~~te~~ kunnen vragen aan de adviseur om te voorkomen dat er verschil als hierboven aangegeven gaat ontstaan. Voorts wijst het Presidium erop dat de Gedragscode en daarbij gegeven toelichting een levend document ~~zijn~~is. Naarmate de betekenis van de Gedragscode en de onderliggende regels door de praktijk verder invulling krijgen, ~~,~~kan het presidium van tijd tot tijd voorstellen voor herziening doen aan de Kamer. Teneinde de eenduidigheid van de uitleg en toepassing van de Gedragscode en de onderliggende regels te bevorderen, betrekt het presidium in haar voorstellen nadrukkelijk de jaarverslagen van de Adviseur en van het College. ~~dat voortdurend wordt aangevuld door adviezen van de onafhankelijk adviseur en uitkomsten van onderzoeken.~~		
11	Op basis van welke criteria kan het college, na het beoordelen van de informatie van het Kamerlid en andere relevante feiten en omstandigheden, besluiten dat een klacht niet nader onderzocht wordt? Wat wordt in dit verband verstaan onder “andere relevante feiten en omstandigheden”? Hoe ver reikt dit? *Andere relevante feiten en omstandigheden kunnen bijvoorbeeld de feiten zijn die zijn aangereikt door de klager of die het college op basis van onderzoek in openbare bronnen heeft gevonden. Het ~~wordt~~ is ~~echter in beginsel~~ aan het college ~~gelaten~~ om dit in de praktijk ~~toe te passen~~te beoordelen.*	2	3
12	Hoe wordt een lang proces voorkomen en hoe wordt gezorgd voor een zo kort mogelijke doorlooptijd zonder de kwaliteit van het onderzoek aan te tasten? *Het presidium gaat ervan uit dat het college erop is gericht om zo snel mogelijk duidelijkheid te geven over klachten, gezien de mogelijke impact daarvan.. Een Kamerlid kan ook een en ander bespoedigen door bij verzoeken om medewerking de verlangde medewerking zo snel mogelijk te verlenen. Ten slotte is het verder aan het college om haar onderzoekswijze in te richten. ~~en wil hH~~et presidium wil hier niet op vooruit lopen.*	2	3
13	Komt er een bagatelregeling voor zaken die niet ontvankelijk blijken? Zo ja, per wanneer? *Uit de regeling zelf blijkt op dit moment welke ~~zaken~~ klachten ontvankelijk zijn. Zie ook de beantwoording van vraag 7. De verwachting is dat het college daarmee op gepaste wijze met zogenaamde bagatelzaken kan omgaan. Aangezien elke klacht individueel beoordeeld dient te worden, wordt vooralsnog een dergelijke regeling niet voorzien.*	2	3
14	*Wie mogen er klagen en wat wordt er gedaan met deze klachten?* *Een ieder mag een klacht indienen. Het college van onderzoek ontvangt de klachten en beoordeelt deze.*	2	4
15	Waarom is er voor gekozen “iedereen” de mogelijkheid te geven een klacht over een Kamerlid in te dienen bij het in te stellen onafhankelijke college van onderzoek? Wordt met “iedereen”, iedereen binnen én buiten de Tweede Kamer bedoeld? *Hiervoor is gekozen omdat integriteit niet iets is wat alleen de mensen binnen de Kamer betreft. De regeling geeft mede invulling aan het uitgangspunt dat integriteitsschendingen het gezag en de waardigheid van het parlement kunnen schaden. Wanneer personen buiten de Kamer kennis hebben van vermeende schendingen, is het in het belang van de Kamer dat zij daarvan melding kunnen maken zodat dit op zorgvuldige wijze kan worden behandeld. ~~De Kamerleden vertegenwoordigen immers het volk- in dat kader zou het mogelijk vreemd zijn als een burger dan geen klacht zou kunnen indienen over het handelen van een Kamerlid.~~*	2	5
16	Indien de gedragscode een code is die geldt binnen de organisatie van de Tweede Kamer, waarom is het dan in dit voorstel mogelijk voor mensen van buiten de organisatie een klacht in te dienen over een intern geldende code? *~~De gedragscode omvat alle regels die voor de leden gelden. Dit betekent dat ook~~*	2	5

~~de regels die zijn afgeleid van bijvoorbeeld de eed of belofte in de gedragscode terugkomen .Deze geldt ook buiten de Kamer.~~Zie het antwoord op vraag 15.

17 Moet iemand ook belanghebbende zijn om een klacht in te kunnen dienen? Zo ja, wanneer is iemand belanghebbende? Zo nee, hoe kunnen misbruik en overbodig gebruik van het klachtrecht worden voorkomen? 2 5

Aan het college wordt de bevoegdheid gegeven om elke klacht te beoordelen. Daarbij hebben ze de mogelijkheid om klachten als kennelijk ongegrond te achten. Zie verder het antwoord op vraag 7.~~Het college kan tevens een werkwijze ontwikkelen omtrent veelschrijvers.~~

18 Kunnen personen een ongelimiteerd aantal klachten indienen? Wordt geregistreerd hoeveel klachten er tegen individuele Kamerleden worden ingediend? Zo ja, zijn deze gegevens openbaar of opvraagbaar? 2 5

Het college maakt geen gegevens openbaar. Zie verder antwoord op vraag 17. Dit wordt volledigheidshalve in de regeling, zoals die aan de Kamer wordt voorgelegd, verduidelijkt.

19 Betekent het feit dat iedereen een klacht kan indienen niet dat er gemakkelijk een stortvloed aan klachten kan komen van mensen die ontevreden zijn over bijvoorbeeld een antwoord op een e-mail of juist het niet krijgen van een antwoord? Schept een dergelijke regeling niet teveel verwachtingen? 2 5

Zie antwoord op vraag 7 en 17.

20 Komen er nog duidelijke regels voor Kamerleden die de integriteitsregels hebben geschonden, zoals sancties in de vorm van terugbetaling of schorsing? 2 12

In het voorstel is in artikel 10 een regeling voor mogelijke sancties opgenomen.

21 Waarom wordt niet eerst ervaring opgedaan met de gedragscode en eventueel later, na evaluatie, overgegaan tot een regeling voor handhaving zoals ook wordt voorgesteld door de Commissie Van Oosten? 3

De Kamer heeft de Motie- Van der Molen c.s. (Kamerstuk 35 166, nr. 20) aangenomen waarin het presidium werd verzocht ter uitvoering van deze aanbeveling een voorstel aan de Kamer voor te leggen en daarin maatregelen voor toezicht en handhaving nader uit te werken. Het voorliggende voorstel voldoet daaraan.

22 Waarom wordt de nadere zienswijze van een Kamerlid afzonderlijk van de rapportage gepubliceerd? Is het niet beter om te kiezen voor één document waarin voor een volledig beeld alle relevante stukken zitten? 3

De nadere zienswijze van een Kamerlid wordt na toezending door het college van onderzoek ingezonden. ~~Het~~ Deze maakt aldus geen onderdeel uit van het document van het college. Alsdan is er geen andere mogelijkheid dan het als een apart stuk te voegen bij de rapportage.

23 Hoe verhoudt 'alternatief 2', met de mogelijkheid van een beroep op een afzonderlijk college, zich tot artikel 13 van de regeling? 3

Artikel 13 van de regeling bepaalt dat geen beroep op de Kamer kan worden gedaan ten aanzien van beslissingen ingevolge de regeling. De bepaling beoogt te voorkomen dat beslissingen langs die weg op elk moment ter discussie kunnen worden gesteld. Het Reglement van Orde kent een vergelijkbare bepaling ten aanzien van beslissingen die de Voorzitter neemt over de orde in de plenaire zaal. Indien de Kamer zou besluiten alternatief 2 over te nemen, dan ~~voorziet~~ zal de regeling voorzien in een eigen beroepsprocedure. Artikel 13 is dan nog steeds van belang, aangezien daarmee wordt voorkomen dat deze beroepsprocedure wordt omzeild.

24 Hoe wordt - terwijl er al een concrete gevoelige zaak aan de orde is - op een objectieve wijze gekomen tot de samenstelling van een tijdelijk college? Is het niet beter een vastere beroepsinstantie te hebben? 3

[redacted]
03/20/2020 13:29

Kun jij iets opstellen?
[redacted]
03/18/2020 17:47

Het Presidium zal bij het doen van een voordracht voor de leden van een tijdelijk college, mede gelet op het belang van geloofwaardigheid, het aspect van onpartijdigheid en objectiviteit zwaar laten wegen. Juist omdat er een concrete zaak aan de orde is, kan worden voorkomen dat personen worden aangezocht die een te grote betrokkenheid hebben bij het Kamerlid of de zaak die aanhangig is. De voordracht van de beoogde leden en de besluitvorming daarover de Kamer zijn openbaar, waardoor voor iedereen duidelijk is hoe hieraan in de praktijk vorm wordt gegeven. Het Presidium acht het niet nodig om tot een vastere voorziening te komen, aangezien het aantal gevallen waarin behoefte zal zijn aan deze aanvullende voorziening naar verwachting niet groot zal zijn gelet op de zorgvuldige onderzoeksprocedure die daaraan vooraf gaat. Een vaster beroepsorgaan zou daarmee op voorhand onnodig zwaar zijn. Indien uit de beoogde evaluatie blijkt dat dit in de praktijk anders uitpakt, kan daartoe te zijner tijd alsnog worden overgegaan.

25 Is er voorzien in een klacht-mechanisme? 3

De regeling voorziet in een klachtprocedure omtrent overtredingen van de gedragscode. Verder kan het presidium periodiek voorstellen doen voor de herziening van de regeling. Daarbij kan het presidium uiteraard ervaringen uit de praktijk meewegen.

26 Waar zijn bepalingen te vinden over de wijze van benoeming en de taakomschrijving van de onafhankelijk adviseur integriteit? 4

De benoeming en de taakomschrijving van de onafhankelijk adviseur zijn neergelegd in de brief van het Presidium van 28 november 2019. De functie van onafhankelijk adviseur komt in de plaats van de functie van de vertrouwenspersoon voor Kamerleden die in het verleden door het presidium is ingesteld. Conform de aanbevelingen van de werkgroep Integriteit kunnen Kamerleden de onafhankelijk adviseur benaderen voor vertrouwelijk, schriftelijk advies over de uitleg en toepassing van de regels op het gebied van integriteit.

27 Hoe gaat de onafhankelijk adviseur integriteit samenwerken met de vertrouwenspersoon in de Tweede Kamer? 4

Zie de beantwoording bij vraag 26.

28 Gaat de onafhankelijk adviseur integriteit werken op basis van een protocol? 4

De onafhankelijk adviseur bepaalt de werkwijze in overleg met het Kamerlid dat om advies vraagt. Op die manier kan de advisering zo goed mogelijk worden afgestemd op de situatie van het Kamerlid. Daarbij geldt dat de advisering door de adviseur een vertrouwelijk karakter draagt. Het Kamerlid dat het advies ontvangt, beslist zelf of het advies al dan niet openbaar gemaakt wordt. Verder stelt de adviseur jaarlijks een geanonimiseerd jaarverslag op, dat aan het Presidium word gezonden en vervolgens openbaar wordt gemaakt. In het jaarverslag kan de adviseur tevens aanbevelingen doen voor verbetering of verheldering van de integriteitsregels.

29 Hoe verhoudt de Adviseur zich tot het College? 4 6

Zie de beantwoording bij vraag 30.

30 Hoe is de verhouding tussen de onafhankelijke adviseur integriteit en het college van onderzoek integriteit? Kan het college, als het zich beraadt of nader onderzoek nodig is, ten behoeve van het maken van die afweging, in contact treden met de adviseur, zoals vermeld bij de toelichting van artikel 8. 4 6

De adviseur en het college vervullen verschillende functies: de adviseur is er om in vertrouwelijkheid met Kamerleden mee te denken en hen desgevraagd te adviseren, terwijl het college klachten behandelt en kan oordelen over de naleving van de gedragscode. De regeling bevat een aantal bepalingen om deze verhouding waar nodig af te bakenen. Zo is bepaald dat het college slechts gemotiveerd tot een onderzoek kan besluiten, indien de adviseur eerder over dezelfde kwestie advies heeft uitgebracht en dat advies is opgevolgd. Het college kan indien nodig contact opnemen met de adviseur bij het maken van de

afweging of er voldoende reden is om toch een onderzoek in te stellen. Ook is bepaald dat de adviseur geen advies meer uitbrengt indien het college besluit tot een onderzoek over dezelfde kwestie.

31 Speelt de Adviseur een rol bij de nadere duiding van bestaande integriteitsregels? Zo ja, waarom wordt die hier niet vermeld? 4 7

In de brief van het presidium van 28 november 2019 inzake de benoeming van de onafhankelijk adviseur is vermeld dat de adviseur jaarlijks een geanonimiseerd jaarverslag opstelt, dat aan het presidium wordt gezonden en vervolgens openbaar wordt gemaakt. Daarbij is aangegeven dat de adviseur in het jaarverslag tevens aanbevelingen kan doen voor verbetering of verheldering van de integriteitsregels. Het presidium betrekt de jaarverslagen van de adviseur en van het college bij voorstellen voor herziening van de gedragscode of de regeling inzake toezicht en handhaving.

32 Wat gebeurt er met documenten die niet openbaar gemaakt mogen worden, na afloop van de termijn van tien jaren waarin zij alleen ter inzage liggen voor de leden van het College (artikel 5, laatste volzin)? 5

PM: [redacted] *De documenten vormen onderdeel van het archief van de Kamer. Bij de archivering kan, zoals bij alle documenten van de Kamer, zo nodig worden bepaald dat bepaalde documenten vertrouwelijk blijven zolang zij onder de Kamer berusten. Daarbij kunnen tevens beperkingen worden gesteld aan de inzagegerechtigden binnen de Kamer. Na verstrijken van de wettelijke bewaartermijn worden de documenten conform de Archiefwet overgedragen aan het Nationaal Archief. De wet bevat bepalingen omtrent de openbaarheid en vertrouwelijkheid van documenten die worden overgedragen.*

Ik heb hier eigenlijk niets op aan te vullen. Dit is het algemene verhaal dat ik aan zou willen blijven houden.
[redacted]
03/19/2020 11:11

33 Moet in artikel 3 niet worden vastgesteld dat het gaat om zittende Kamerleden en dus niet om oud-Kamerleden? 5

Het betreft inderdaad zittende Kamerleden. Zie verder ook het algemene deel van de toelichting op de regeling.

34 Betekent de termijn van tien jaar in artikel 5 dat er na die tien jaar wel sprake is van openbaarmaking? Kunnen er dan niet nog steeds redenen zijn voor geheimhouding? 5

Zie de beantwoording bij vraag 32.

35 Hoe kan worden gegarandeerd dat het instellen van een onderzoek naar een kamerlid volstrekt neutraal, cq zonder vooroordeel, geschiedt en niet als politiek middel wordt ingezet? 5 6

Het college wordt samengesteld uit personen met gezag en deskundigheid die door het presidium worden voorgedragen en door de Kamer worden benoemd. Daarnaast is vastgelegd dat het college onafhankelijk is. Hieruit vloeit voort dat van het college mag worden verwacht dat op een zorgvuldige, onpartijdige en objectieve wijze invulling wordt gegeven aan de onderzoekstaak. Daarbij hoort ook dat het college zich terdege bewust is van de politieke context waarin een onderzoek plaatsvindt en de gevolgen die een onderzoek heeft voor het betrokken Kamerlid en de Kamer als geheel. Aangezien de rapportage van het college in beginsel openbaar wordt, wordt na afloop inzicht geboden in de afwegingen die het college heeft gemaakt. Het ligt voor de hand dat het college daarin tevens verantwoording aflegt over de beslissing om een onderzoek in te stellen.

36 Kan het Presidium nader toelichten, in welke gevallen het College kan besluiten dat een klacht niet nader onderzocht wordt (artikel 7, derde lid)? Wat is het verschil met "kennelijk ongegrond" (artikel 6, derde lid)? 6

Het is aan het college om te bepalen of een klacht aan de gestelde eisen van artikel 6 voldoet. Onder meer klachten die kennelijk ongegrond zijn worden niet in behandeling genomen. Bij klachten die wel in behandeling worden genomen ~~wordt~~, wordt het Kamerlid overeenkomstig artikel 7 om informatie verzocht. Na ontvangst van die informatie bepaalt het college of de klacht nader onderzocht zal worden of dat deze als afgehandeld wordt beschouwd. Daarbij kan het

college mede in overweging nemen in hoeverre de klacht voldoende substantieel van aard is om een nader onderzoek te rechtvaardigen. Het college kan daarmee dus rekening houden met de ernst van de vermeende overtreding waarop de klacht betrekking heeft. Zijn die niet zodanig dan nader onderzoek – dat uitmondt in een openbare rapportage - gerechtvaardigd is, dan kan dat een reden zijn om de klacht als afgehandeld te beschouwen. De regeling beoogt er daarmee voor te zorgen dat alleen klachten die voldoende substantieel zijn tot een onderzoek leiden. De procedure is er immers op gericht om het gezag en de waardigheid van het parlement te beschermen. Hoe die beoordeling in concrete situaties uitvalt hangt van de omstandigheden van het geval af. Indien het college besluit een klacht als afgehandeld te beschouwd, kan het overigens wel een aanbeveling doen aan het Kamerlid, bijvoorbeeld over de wijze waarop in toekomstige situaties het beste gehandeld kan worden.

37 In welke gevallen dat het College een overtreding van de gedragscode vaststelt, wordt geen aanbeveling voor een sanctie gedaan (artikel 8, zesde lid)? 6

Dat is aan het college ter beoordeling. Zo kan het college op basis van haar onderzoek concluderen dat een sanctie niet opportuun is, bijvoorbeeld omdat de overtreding van lichte aard is of wanneer de betreffende integriteitsregel onvoldoende houvast bood en het Kamerlid de geconstateerde overtreding in redelijkheid niet kon worden verweten. Ook kan de openbaarmaking van een rapportage op zichzelf al voldoende worden geacht. In dat geval kan wel een aanbeveling worden gedaan, bijvoorbeeld over de wijze waarop in de betreffende situatie het beste gehandeld kan worden.

38 Zijn de Adviseur en het College wel altijd bekend met feit dat er een advies is of een onderzoek loopt? Is artikel 8, vijfde lid, dan wel uitvoerbaar? 6

De advisering door de adviseur heeft een vertrouwelijk karakter. Alleen het Kamerlid dat om het advies heeft verzocht, kan besluiten tot openbaarmaking daarvan. De adviseur zal dus geen contact opnemen met het college indien een Kamerlid verzoekt om een advies. Het college zal echter, wanneer een onderzoek wordt overwogen naar aanleiding van een klacht, er wel rekening mee houden ~~bij de adviseur nagaan of~~ wanneer in een eerder stadium over dezelfde kwestie advies is uitgebracht. Het besluit tot een onderzoek vergt in dat geval immers een nadere motivering. Het Kamerlid dient het ontvangen advies op verzoek van het college te verstrekken. Dit dient mede ter bescherming van het betreffende Kamerlid. Het zou immers onwenselijk zijn als een Kamerlid dat zich tot de adviseur heeft gewend en het advies heeft opgevolgd zonder gewichtige redenen aan een nader onderzoek door het college wordt onderworpen. Het advies wordt daarmee overigens niet openbaar; het college dient het advies vertrouwelijk te behandelen zolang dit niet door het Kamerlid zelf openbaar is gemaakt. Verder is bepaald dat de adviseur vanaf het moment dat het college tot een onderzoek besluit geen (verder) advies meer uitbrengt over de betreffende aangelegenheid. Daarmee wordt voorkomen dat de werkzaamheden van de adviseur en van het college samenlopen.

39 Hoe normeren we de ‘zwaarwegende redenen’ om delen van de rapportage vertrouwelijk te behandelen en wie beoordeelt dit? 6

Dit is aan het college ter beoordeling. Denkbaar is dat het college bepaalt dat vanuit privacyoverwegingen bepaalde informatie in een vertrouwelijke bijlage wordt opgenomen.

40 Hoort de bepaling over herziening van de Gedragscode en de toelichting daarop niet in de Gedragscode zelf te staan (artikel 14, eerste volzin)? 7

De Gedragscode is hier volledigheidshalve vermeld, aangezien de voorgestelde regeling voor toezicht en handhaving betrekking heeft op de gedragscode. Zie verder de brief van het presidium ter aanbieding van de gedragscode (Kamerstuk 35351, nr. 1) waarin wordt vermeld dat ~~de~~ naarmate de gedragsregels in de praktijk verdere uitwerking krijgen desgewenst kan worden aangevuld. Het ligt voor de hand dat het presidium ~~bij~~ toekomstige wijzigingsvoorstellen ten aanzien van de Gedragscode en de regeling zoveel

mogelijk gecombineerd aanbiedt, zodat de samenhang wordt bevorderd.

41 Kan het Presidium nader toelichten in welke gevallen het College een aanbeveling kan doen aan het Kamerlid, terwijl het geen overtreding heeft vastgesteld? 7

Dit is aan het college ter beoordeling. Denkbaar is dat een onderzoek uitwijst dat weliswaar niet kan worden gesteld dat de gedragscode is overtreden, maar dat de geconstateerde feiten en omstandigheden wel aanleiding zijn om een aanbeveling te doen over de wijze waarop het beste invulling kan worden gegeven aan bijvoorbeeld een registratieverplichting. Daarmee kan een onderzoek eraan bijdragen dat voor de toekomst meer helderheid en houvast wordt geboden omtrent de toepassing van de geldende normen.

42 Wat is de precieze betekenis ervan dat een beroep op de Kamer niet is toegelaten? 7

Deze bepaling sluit uit dat buiten de gestelde procedure een uitspraak wordt gevraagd van de Kamer omtrent genomen beslissingen ingevolge de regeling. Hiermee wordt voorkomen dat de procedure langs die weg wordt gehinderd of beïnvloed.

43 Kan het College besluiten een klacht wel in behandeling te nemen, hoewel niet aan de vereisten in artikel 6, tweede lid is voldaan? v9

PM [redacted] – waarom hebben we ook al weer de mogelijkheid opengelaten om een klacht die niet aan de formele eisen voldoet toch in behandeling te nemen? Bijv. als het niet om een zittend Kamerlid gaat, of als de klacht anoniem is gedaan, bestaat nu cfm lid 3 volgens mij formeel wel de mogelijkheid dat de klacht toch in behandeling wordt genomen…dat is volgens mij niet de bedoeling toch? Mss iets verduidelijken in regeling?

Bijvoorbeeld als er een klacht wordt ingediend door een fractie medewerker die bijvoorbeeld geen naam wil geven omdat hij vreest te worden ontslagen. Of zoiets. Het is sowieso aan het college om dat te beoordelen.

[redacted]

03/19/2020 12:12

Artikel 6, derde lid, bepaalt dat het college kan besluiten een klacht niet in behandeling te nemen, onder meer wanneer niet is voldaan aan de eisen van artikel 6, tweede lid. Het is aan het college om te bepalen wanneer aan de vereisten is voldaan. Het college kan oordelen dat wegens bijzondere omstandigheden enkele vereisten in een bepaald geval minder ~~streng~~ stringent ~~toe te passen~~moeten worden toegepast. ~~Dit is~~ Het is aan het college om deze afweging te maken. ~~echter een discretionaire bevoegdheid van het college~~.

44 Wat is precies de gang van zaken, wanneer dezelfde klacht over hetzelfde Kamerlid meerdere malen of in grote aantallen binnenkomt? 9

In dat geval kan het college besluiten dat de klachten die geen aanvullende feiten bevatten ten opzichte van eerder ontvangen klachten, niet verder in behandeling worden genomen. Klachten die wel in behandeling worden genomen, kunnen gezamenlijk worden behandeld. Dit is aan het college ter beoordeling. Zie tevens het antwoord op vraag 17.

45 Kan ook de rapportage als geheel vertrouwelijk zijn? 9

Uitgangspunt is dat een rapportage openbaar wordt gemaakt. Om zwaarwegende redenen kan het college besluiten dat delen ervan vertrouwelijk dienen te worden behandeld, bijvoorbeeld in verband met privacyoverwegingen. Het ligt niet voor de hand dat een rapportage geheel bestaat uit informatie die om dergelijke redenen vertrouwelijk dient te blijven. Het college kan daarmee ook rekening houden in de wijze waarop feiten en omstandigheden worden weergegeven. De regeling gaat er daarom vanuit dat een rapportage niet geheel als vertrouwelijk kan worden bestempeld. Dat zou ook niet wenselijk zijn, nu de regeling beoogt bij te dragen aan transparantie en verantwoording in integriteitskwesties.

46 Wanneer is er in artikel 6 sprake van 'dezelfde klacht' over 'hetzelfde Kamerlid'? Is dat wel een duidelijk criterium? Hoe lang kan er tussen die verschillende klachten zitten om een beroep op die regeling te doen? 9

Dit is aan het college ter beoordeling. De bepaling beoogt de doelmatigheid te bevorderen en te voorkomen dat klachten, die duidelijk op hetzelfde feit betrekking hebben, afzonderlijk moeten worden behandeld. Dat zou tot onnodige vertraging kunnen leiden, zonder dat dit meerwaarde heeft voor de beoordeling die het college verricht. De ervaringen hiermee kunnen uiteraard worden meegewogen bij de evaluatie van de regeling.

47 Waarom wordt voorgesteld dat het college een aanbeveling kan doen als de ingediende klacht niet nader wordt onderzocht? Waarom zou een aanbeveling aan de orde kunnen zijn als er geen aanleiding is om de klacht nader te onderzoeken? 10

Denkbaar is dat de kwestie waarover een klacht wordt ingediend niet substantieel genoeg is voor een nader onderzoek. Het college kan dan besluiten de klacht niet nader te onderzoeken en als afgehandeld te beschouwen. Niettemin kan de klacht toch aanleiding geven om het betreffende Kamerlid een aanbeveling te doen, bijvoorbeeld over de wijze waarop het beste invulling kan worden gegeven aan een registratieverplichting. Op die manier kan het Kamerlid handvaten worden geboden, waarmee toekomstige kwesties van vergelijkbare aard kunnen worden voorkomen.

48 Is er een maximale reactie-termijn vastgelegd waarbinnen de adviseur de bevindingen en aanbevelingen moet terugkoppelen? 10

Er is geen termijn gesteld. De functie van de adviseur is om met Kamerleden op hun verzoek mee te denken over de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de geldende integriteitsnormen. Dat gebeurt op basis van vertrouwelijkheid. Het stellen van termijnen past daar niet bij. Het is verder aan de adviseur om te beoordelen in hoeverre tegemoet kan worden gekomen aan een verzoek. Het ligt in de rede dat de adviseur en het Kamerlid overleg voeren over de verwachtingen en de meest geschikte werkwijze.

49 Wordt de klager geïnformeerd over de afhandeling van zijn klacht door de openbaarmaking van de rapportage van het College door het Presidium? 11

Indien het college op grond van artikel 7 besluit een klacht niet nader te onderzoeken, worden het Kamerlid en de klager daarover geïnformeerd. Indien het college op grond van artikel 8 besluit wel een nader onderzoek in te stellen, dan leidt dit tot een rapportage die door het Presidium openbaar wordt gemaakt. Op dat moment kan de klager daarvan ook kennisnemen.

50 Waarom is er voor gekozen om “sancties” op te kunnen leggen? Waarom is het niet gebleven bij het doen van “aanbevelingen”, zoals ook geldt in de Gedragscode integriteit Eerste Kamer? 11

In de motie-Van der Molen c.s.~~, die met algemene stemmen is aangenomen,~~ werd het presidium uitdrukkelijk verzocht om ook voorstellen te doen voor handhaving van de integriteitsregels. Daaraan is invulling gegeven door middel van een aantal sancties die de Kamer kan opleggen. Dit is ook in andere parlementen gebruikelijk. Bovendien kent de Kamer nu reeds de mogelijkheid van sancties op overtreding van bepaalde integriteitsregels, zoals bij het schenden van geheimhouding (artikel 145 Reglement van Orde). ~~Het presidium heeft de Kamer in haar brief echter ook in overweging gegeven om eerst enige tijd ervaring op te doen met de gedragscode en de nieuwe voorziening voor toezicht, zodat de werking hiervan in de praktijk kan uitkristalliseren. De bepalingen over sanctionering zouden dan achterwege kunnen blijven, of evaluatie op een nader te bepalen moment in werking kunnen treden. Het is aan de Kamer om hierin richting te bepalen.~~

51 Hoe verhoudt de sanctie “schorsing” zich tot de Grondwet en de daarin verankerde positie van een Kamerlid (vrije mandaat)? 11

Het vrije mandaat van Kamerleden staat niet in de weg aan het opleggen van sancties bij overtreding van de regels van de Kamer. De mogelijkheid om Kamerleden te schorsen van deelname aan commissievergaderingen (artikel 145, tweede lid, Reglement van Orde) bestaat al geruime tijd. Deze regeling

breidt die mogelijk nu uit tot andere overtredingen en tot deelname aan plenaire vergaderingen (met uitzondering van de stemmingen) of andere activiteiten die door of namens de Kamer wordt gehouden. Het lidmaatschap als zodanig wordt dus niet opgeschort, wel de deelname aan plenaire en/of commissie-activiteiten. De grondwettelijke positie van Kamerleden biedt daarvoor ruimte. De Kamers regelen conform artikel 72 van de Grondwet immers hun eigen werkwijze. Daaruit volgt de zelfstandigheid van de Kamer. Het ligt daarbij in de rede dat de Kamer de mogelijkheid moet hebben om de eigen regels op doelmatige wijze te handhaven, nu andere vormen van (externe) handhaving niet altijd mogelijk of wenselijk zouden zijn vanuit de gedachte van machtenscheiding. De schorsing kan daarmee een passende vorm van sanctionering zijn en komt ook in andere parlementen voor. Wel erkent het presidium dat een schorsing, zeker wanneer deze een ruime strekking heeft, een ingrijpende maatregel is. Deze dient dan ook niet lichtvaardig worden toegepast. Bovendien dient de schorsingsmaatregel in verhouding te staan tot de geconstateerde overtreding en daarop zoveel mogelijk zijn toegespitst. Een schorsing hoeft dus ook niet allesomvattend te zijn. Denkbaar is bijvoorbeeld dat een Kamerlid dat niet voldoet aan de registratieverplichting omtrent buitenlandse reizen, voor enige tijd wordt uitgesloten van deelname aan commissiewerkbezoeken. Verder is denkbaar dat een schorsing pas in beeld komt bij zeer ernstige overtredingen of wanneer een Kamerlid herhaaldelijk een overtreding begaat, waarbij eerder lichtere sancties zijn opgelegd.

52	Hoe verhoudt de stelling, dat de stemmingen zijn uitgezonderd vanwege het onverenigbaar zijn met de staatsrechtelijke positie van Kamerleden, zich tot het bestaande artikel 145 RvO? *Artikel 145 Reglement van Orde heeft alleen betrekking op het uitsluiten van deelname aan commissievergaderingen. Deelname aan stemmingen wordt daardoor niet beïnvloed.*	11	12
53	In hoeverre staat het aan het Presidium het vrij om, als het college een sanctie aanbeveelt, de Kamer voor te stellen geen sanctie op te leggen? In hoeverre is het Presidium vrij om aan de Kamer een andere sanctie voor te stellen? *Het Presidium kan geen andere sancties voorstellen. Hiermee zou afbreuk kunnen worden gedaan aan de zorgvuldige beoordeling die het college op basis van het onderzoek heeft gemaakt. Bovendien zou dit in de praktijk ertoe kunnen leiden dat het Presidium een informele beroepsinstantie zou worden. Het is aan de Kamer, gezien de rapportage, om te beoordelen of een sanctie die door het college wordt aanbevolen moet worden opgelegd.*	12	
54	Wordt met het aannemen van de voorgestelde regeling toezicht en handhaving, ook een besluit genomen over de aanbeveling voor een evaluatie na zes jaar? *Het presidium beveelt aan om zes jaar na inwerkingtreding van de regeling, of zoveel eerder als wenselijk, een algehele evaluatie uit te voeren. Ook zijn tussentijdse deelevaluaties denkbaar indien deze wenselijk worden geacht. Het presidium kan hiertoe besluiten op eigen initiatief of op nader verzoek van de Kamer.*	12	

From [redacted] </O=STATENGENERAAL [redacted]
Subject **RE: Concept Factsheet Integriteit**
To [redacted] @tweedekamer.nl>
Date May 26, 2020 at 4:54:04 PM CEST

Thanks!! Stuur ik gelijk door naar FEZ.

[redacted]

Hartelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
M +(31)6 [redacted] | T +(31)70 318 [redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: dinsdag 26 mei 2020 16:49
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: Concept Factsheet Integriteit

Prima zo hoor!

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: dinsdag 26 mei 2020 09:36
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: Concept Factsheet Integriteit

Hai [redacted],

Zou je mee willen kijken? Ik heb he zo kort en bondig mogelijk gehouden. Alvast bedankt!!

Groetjes, [redacted]

From [redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: Vraag m.b.t. integriteit**
To [redacted]@tweedekamer.nl>
Date June 23, 2020 at 2:23:55 PM CEST

[redacted]
Komt dus gewoon onderaan de lijst? En zolang een meerderheid een debat afhoudt, komt het er niet?
Nou ja, zo de regeling even kijkenâ¦

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Stafdienst Communicatie
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted] @tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: dinsdag 23 juni 2020 14:10
Aan: [redacted] @tweedekamer.nl>
Onderwerp: Re: Vraag m.b.t. integriteit

Heb je gezien dat er nu ook een debat wordt gevraagd? Wordt dus zeker ergens na de zomer denk ik zomaar.

Verstuurd vanaf mijn iPad

Op 23 jun. 2020 om 10:46 heeft [redacted]@tweedekamer.nl> het volgende geschreven:

ï»¿ Dank voor je uitgebreide antwoord!!

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 23 jun. 2020 om 10:45 heeft [redacted]@tweedekamer.nl> het volgende geschreven:

Ha[redacted],

Sorry voor mijn late reactie- ik was net bezig met een antwoord. In beantwoording van de vraag- Ja, de hele kamer stemt over het opleggen van de sanctie. Er is niet geregeld dat het Kamerlid dat het betreft niet mag meestemmen. Het stemmen is immers grondwettelijk geregeld als een recht van het individuele kamerlid en dat kan niet ingeperkt worden in een regeling als deze.

En even tussen ons: ik zou er overigens niet vanuit gaan dat een Kamerlid al is vertrokken als dit voorligt. 5.2.1 [redacted]. Stel nou een geval waarin een Kamerlid gebruik heeft gemaakt van het aanbod van een vriend om met zijn privÃ©vliegtuig mee te gaan naar Ibiza. Het Kamerlid vindt dit geen probleem, want het is een goede vriend. Voor de buitenwereld bestaat echter, gezien het feit dat deze vriend een grote ondernemer is en dus bepaalde belangen heeft, het beeld dat hier sprake is van een gift die niet geregistreerd is in het register van de Tweede Kamer. Stel nou het College wil dat het betreffende kamerlid dit toch registreert, maar het Kamerlid weigert dit, waardoor het College niet anders kan dan in de rapportage opnemen dat een aanwijzing (een verplichting voor het Kamerlid om iets te doen of na te laten, in dit geval opleggen registratieverplichting) aan het betreffende Kamerlid op zijn plaats is. Het Kamerlid kan dan gewoon besluiten om toch te blijven zitten omdat hij vindt dat dit niet geregistreerd hoeft te worden. Dit is gewoon een verschil van opvatting en leidt niet perse tot het vertrekken van een Kamerlid.

[redacted]

En ja, als partijen iets van de stemmingslijst willen halen dan komen ze bij de regeling daarom vragen. En meestal wordt dit dus ook al op de stemmingslijst gezet. Ik probeer het een beetje in de gaten te houden voor je, ok? Voor zover ik weet willen de VVD en de SGP het eraf hebben omdat ze amendering overwegen. Maar dat staat nog niet vast. Ik durf niet te zeggen wanneer de Kamer erover gaat stemmen. [redacted]

Hartelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
M +(31)6 [redacted] | T +(31)70 318 [redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl

Van: [redacted] @tweedekamer.nl>
Verzonden: dinsdag 23 juni 2020 10:42
Aan: [redacted]@tweedekamer.nl>
CC: [redacted]@tweedekamer.nl>

Onderwerp: RE: Vraag m.b.t. integriteit

Ha [redacted]

Zie jij kans om vandaag naar onderstaande vraag te kijken? En heb je nog iets gehoord over de stemmingen over dit stuk?

Groet, [redacted]

Van: [redacted].
Verzonden: maandag 22 juni 2020 11:20
Aan: [redacted]t@tweedekamer.nl>
CC: [redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: Vraag m.b.t. integriteit

Ha [redacted]

Van Follow the Money krijg ik een vraag of het voorstel m.b.t. integriteit, dat op de stemmingslijst staat van morgen (maar wellicht ook weer wordt afgevoerdâ¦). De vraag is of, wanneer de Kamer besluit/stemt over een sanctie voor een Kamerlid, het betreffende Kamerlid zelf ook meestemt. [redacted]

En mochten partijen het weer van de stemmingslijst willen halen, dan geven ze dat aan bij de Regeling toch?

Groet, [redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Stafdienst Communicatie
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted] @tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted]</O=STATENGENERAAL[redacted]

Subject **RE: GP-BiZa,GP-Alle leden - Brief van het Presidium over toezicht en handhaving op het gebied van integriteit**

To [redacted]@tweedekamer.nl>

Date February 11, 2020 at 10:38:31 AM CET

Had m gezien!!! Ben heel trots op wat er nu ligt J

Hartelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
M [redacted] | T +(31)70 318 [redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl

Van: [redacted]. [redacted]@tweedekamer.nl>
Verzonden: dinsdag 11 februari 2020 09:19
Aan: [redacted]. [redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: FW: GP-BiZa,GP-Alle leden - Brief van het Presidium over toezicht en handhaving op het gebied van integriteit

Ter info! J[redacted]!
Groeten, [redacted]

Van: Parlis <Parlis@tweedekamer.nl>
Verzonden: maandag 10 februari 2020 17:05
Onderwerp: GP-BiZa,GP-Alle leden - Brief van het Presidium over toezicht en handhaving op het gebied van integriteit

Bijgevoegd een of meer documenten die u ter kennisneming worden toegezonden:
- Brief van het Presidium over toezicht en handhaving op het gebied van integriteit
  - o Document openen
  - o Documentgegevens openen (incl. eventuele bijlagen)
  - o [illegible]
  - o Document openen in Outlook Web Access
  - o Documentgegevens openen in Outlook Web Access (incl. eventuele bijlagen)

De behandeling van dit document (of documenten) kunt u via de zaak 2020Z02578 volgen.

Een overzicht van meer documenten die vandaag of eerder bij de Griffie plenair zijn ontvangen, vindt u in Parlis: nieuwe documenten

Dit bericht is verzonden door Parlis. Het bericht is geautomatiseerd vervaardigd, u kunt het daarom niet beantwoorden.

Indien u vragen of opmerkingen heeft naar aanleiding van dit bericht, verzoeken wij u contact op te nemen met de afdeling Griffie plenair of de betreffende commissie.

De distributielijsten van Parlis worden met de grootst mogelijke zorg samengesteld. Indien u desondanks van mening bent dat u ten onrechte op deze lijsten terecht bent gekomen, of indien u deze mail in het vervolg niet meer wenst te ontvangen, verzoeken wij u dit door te geven aan de afdeling Griffie plenair of de betreffende commissie.

From [redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: GRECO**
To [redacted]@coe.int>
Date September 26, 2018 at 2:29:25 PM CEST

Beste [redacted], dank. Ik zal het aan de werkgroep voorleggen, m.n. dan de skype-optie (of video-conference) want eind november is te laat voor de werkgroep. Je hoort van me na medio volgende week, wanneer we weer bijeenkomen.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van [redacted] @coe.int]
Verzonden: woensdag 26 september 2018 11:57
Aan [redacted]
Onderwerp: Re: GRECO

Beste [redacted], dank voor je bericht, was gisteren pas erg laat terug.

J[redacted]

Rond die dagen iets mogelijk? Anders via Skype?

H gr, [redacted]

Sent from my iPhone

On 25 Sep 2018, at 18:19, [redacted]@tweedekamer.nl> wrote:

> Beste [redacted]
>
> Eerder vanmiddag heb ik geprobeerd je telefonisch te bereiken. Jouw medewerker zou jou daarover informeren, met het verzoek eind van de middag terug te bellen. Misschien heeft dat bericht je niet bereikt, vandaar voor alle zekerheid dit mailtje.
>
> Heel in het kort: ik heb eind vorige week de werkgroep ingelicht over ons gesprek. De werkgroep zou het erg op prijs stellen om toch met jou persoonlijk het gesprek aan te kunnen gaan. Uiteraard realiseert de werkgroep zich dat je een heel drukke reisperiode in het vooruitzicht hebt, maar wellicht kunnen we in onderling overleg toch een geschikte mogelijkheid vinden. Kunnen we daarover binnenkort even van gedachten wisselen?
>
> Ik hoor graag van je, hartelijke groet,
>
> [redacted]
>
> Met vriendelijke groet,
> [redacted]
>
> [redacted]
> Tweede Kamer der Staten-Generaal
>
> Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
> T (+31)70-318[redacted]
> E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **Re: Eerdere aanbevelingen werkgroep**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date November 2, 2018 at 12:25:38 PM CET

Eens, c.q. klopt helemaal!

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 2 nov. 2018 om 11:47 heeft [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl> het volgende geschreven:

[redacted]
Ik zal jullie niet voortdurend blijven stalken met mails vandaag, maar het is best praktisch merk ik bij het schrijven, om nog even alle eerdere aanbevelingen van de werkgroep paraat te hebben. Zie hieronder.

De aanbevelingen 8 en 9 zijn dus niet overgenomen destijds. Maar het idee van nummer 9 brengen we nu alsnog in, maar dan via de band van het jaarlijkse verslag van de adviseur. In feite kunnen we op dit punt dus aansluiten bij een eerdere aanbeveling van de werkgroep die het Presidium in die vorm althans- niet wilde overnemen.

Aanbeveling 1
De werkgroep beveelt aan om de bestaande (en deels nog aan te vullen) regels te bundelen, waar mogelijk en nodig inclusief passages uit de desbetreffende memories van toelichting, en deze Regelingen integriteit leden van de Tweede Kamer uit te reiken aan de leden en tevens toegankelijk te maken voor het publiek.

Aanbeveling 2
De werkgroep beveelt aan om het eerste lid van artikel 150a van het Reglement van Orde te laten luiden: «Ter griffie wordt een register bijgehouden waarin de leden hun nevenactiviteiten en de (te verwachten) inkomsten uit hun nevenactiviteiten vermelden, uiterlijk één week na aanvaarding daarvan, alsmede belangen die redelijkerwijs als relevant kunnen worden beschouwd.

Aanbeveling 3
De werkgroep beveelt aan om in de toelichting op dit onderdeel van het Reglement van Orde op te nemen dat het begrip «belangen» extensief wordt uitgelegd en zich niet strikt hoeft te beperken tot nevenactiviteiten en functies als zodanig.

Aanbeveling 4
De werkgroep beveelt aan om het tweede lid van artikel 150a van het Reglement van Orde te laten luiden: «ter griffie wordt een register bijgehouden waarin de leden hun buitenlandse reizen waarvan vervoers- en verblijfskosten geheel of gedeeltelijk door derden worden betaald vermelden, uiterlijk één week na terugkeer in Nederland».

Aanbeveling 5
De werkgroep beveelt aan om in het derde lid van artikel 150a van het Reglement van orde achter het woord «geschenken» toe te voegen de woorden «en voordelen».

Aanbeveling 6
De werkgroep beveelt aan om in de instructie van de griffie van de Kamer op te nemen om elk lid halfjaarlijks te attenderen op de registers en op de mogelijkheid om omissies (zoals niet binnen de termijn opgegeven nevenactiviteiten of reizen) te corrigeren.

Aanbeveling 7
De werkgroep beveelt aan om in de introductiecursussen na het aantreden van nieuwe leden ook een cursus integriteit op te nemen, waarin het belang van integriteit en de bestaande regels worden toegelicht.

Aanbeveling 8
De werkgroep beveelt tevens aan om periodiek, bijvoorbeeld eens per jaar, sessies te beleggen met groepen Kamerleden, waarin zij onder deskundige leiding met elkaar van gedachten wisselen over hun concrete ervaringen met integriteitsvragen.

Aanbeveling 9
De werkgroep beveelt tevens aan om deze sessies telkenmale te evalueren en te bezien of daaruit suggesties voortvloeien om de bestaande integriteitsregels te herzien of aan te vullen.

Aanbeveling 10
De werkgroep beveelt aan dat het presidium een voordracht doet aan de Kamer van een persoon die als vertrouwenspersoon Integriteit door de leden kan worden benaderd indien zij advies wensen inzake een integriteitskwestie.

Het Presidium vat het rapport van de werkgroep in de brief aan de Tweede Kamer als volgt samen:

De werkgroep stelt niet voor tot een gedragscode te komen omdat dit «slechts» een notificatie zou zijn van bestaande en op basis van de 10 aanbevelingen enigszins te verscherpen regelgeving.

Het presidium heeft alle aanbevelingen tot de zijne gemaakt met uitzondering van aanbeveling 8 en 9. Het presidium ziet daar de meerwaarde niet van. Dit geldt ook voor de aanbeveling uit het GRECO rapport om een gedragscode in te stellen. Het presidium onderschrijft de opvatting van de werkgroep dat dit geen meerwaarde heeft.

Het presidium stelt de Kamer voor de overige aanbevelingen van de werkgroep over te nemen. Voor wat betreft de aanbevelingen 2, 3, 4 en 5 worden er voorstellen aan de Kamer voorgelegd voor een aanpassing van het Reglement van Orde. Aanbeveling 6 leidt tot een aanpassing van de instructie van de Griffie Plenair. Na instemming van de Kamer zullen de overige aanbevelingen in uitvoering worden genomen. Het presidium stelt tenslotte voor de benoeming van een vertrouwenspersoon Integriteit aan het presidium te delegeren.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | +(31)6 [redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

35166 **Raming voor de Tweede Kamer in 2020 benodigde uitgaven, alsmede aanwijzing en raming van de ontvangsten**

Nr. … **NOTA NAAR AANLEIDING VAN ……**
Vastgesteld … ..mei 2019

Namens het Presidium wil ik de leden van de fracties van VVD en D66 bedanken voor hun nadere vragen en opmerkingen over de brief van het Presidium inzake aanbevelingen van de werkgroep "Integriteit leden van de Tweede Kamer d.d. 17 april 2019 (Kamerstuk 35_166, nr.5). In deze reactie~~Nota naar aanleiding van het verslag~~ proberen wij uw vragen zo helder en duidelijk mogelijk te beantwoorden.

Vraag
De leden van de VVD-fractie vragen waarom de vierde aanbeveling van de werkgroep "Integriteit leden Tweede Kamer, te weten het beschouwen van de mogelijkheid om in het bestaande stelsel aanvullingen te doen ten aanzien van toezicht en eventueel ook ten aanzien van handhaving, die berusten op voldoende draagvlak in de Tweede Kamer. Hierbij zou ook overwogen kunnen worden welke rol de Kamervoorzitter en het Presidium kunnen spelen. Is het Presidium bereid hier nog naar te kijken?~~.~~ Ook de leden van de D66-fractie vragen om ~~nader~~ aan te geven waarom het Presidium geen opvolging heeft gegeven aan deze aanbeveling en of het Presidium overweegt hier nog aan tegemoet te komen.

Antwoord
In de vergadering van het Presidium van 28 november 2018 heeft de voorzitter van de werkgroep Integriteit leden van de Tweede Kamer, de heer F. van Oosten, een toelichting gegeven op het rapport dat de werkgroep heeft uitgebracht over de bestaande integriteitsbepalingen in het licht van de aanbevelingen van de GRECO. De werkgroep doet vier aanbevelingen aan het Presidium; het vaststellen van een leidraad, het versterken van het model van de vertrouwenspersoon, het jaarlijks uitbrengen van een geanonimiseerd jaarverslag en het bespreken van de rol van de Kamervoorzitter en het Presidium in het kader van integriteitsvraagstukken. Het Presidium heeft de aanbevelingen besproken en kan zich in grote lijnen vinden in de eerste drie aanbevelingen. De aanbevelingen van de werkgroep zijn op 27 maart 2019 opnieuw besproken in het Presidium. De Voorzitter van het Presidium heeft in deze vergadering een voorstel ingebracht waarin gewezen wordt op het belang van het parlement om verantwoordelijkheid te nemen bij integriteitsvraagstukken als het gaat om de door GRECO genoemde tekortkomingen, namelijk~~.~~ het ontbreken van toezicht en handhaving en het ontbreken van een beleid ten aanzien van (contacten met) lobbyisten. ~~-~~In dit voorstel zijn de vier aanbevelingen van de werkgroep Van Oosten als uitgangspunt genomen en op twee punten verder aangescherpt, namelijk op het punt van toezicht en naleving van de integriteitsregels en op het punt van de positie van de vertrouwenspersoon.

Deze zinsnede kunnen we niet helemaal duiden. Heeft Presidium de aanbevelingen van cie Van Oosten op het punt van toezicht en naleving aangescherpt? Toch juist niet?
[redacted]
05/24/2019 15:19

Zoals eerder is geschetst spitst de kritiek van GRECO (en ook van de Staatscommissie Parlementair Stelsel) ~~-~~zich toe op het ontbreken van toezicht op de naleving en handhaving van de integriteitsregels die door de Kamer zijn opgesteld. ~~-~~De werkgroep Van Oosten erkent dit probleem. Bij toezicht en handhaving gaat het er vooral om dat er sancties horen te zijn bij het niet naleven van de integriteitsregels en daar ontbreekt het op dit moment aan.
Uit de artikelen 58 tot en met 60 van het Reglement van Orde van de Tweede Kamer blijkt dat een lid of een minister door de Voorzitter gewaarschuwd kan worden wanneer dit lid een beledigende uitdrukking gebruikt, de orde verstoort, de geheimhouding of de vertrouwelijkheid niet in acht neemt ofwel instemming betuigt aan, dan wel aanspoort tot, onwettige handelingen. Voor het schenden van de geheimhouding of vertrouwelijkheid van stukken is ook een sanctiebepaling opgenomen. Het Reglement van Orde kent dus sancties waar het gaat om misdragingen of het schenden van de geheimhoudingsplicht, maar niet wanneer het gaat om het schenden van integriteitsregels.
Binnen het Presidium is uitgebreid gediscussieerd over de mogelijkheid om in het geval van het schenden van integriteitsregels aansluiting te zoeken bij de hierboven genoemde artikelen uit het

RvO. Het Presidium is van mening dat de voorgestelde aanscherping in de praktijk niet werkbaar zal zijn als het gaat om integriteitskwesties van Kamerleden. Ook de eigen verantwoordelijkheid van het Kamerlid, de fractie en de partij speelt bij deze afweging een belangrijke rol. Verder weegt voor het Presidium zwaar ~~wijst het Presidium op~~ dat in ons ~~het~~ parlementaire systeem ~~dat wij in ons land kennen, waarbij~~ verantwoording wordt afgelegd aan de kiezer en niet aan andere Kamerleden. Binnen het Presidium is ook gesproken over een mogelijke rol van de Voorzitter of het Presidium bij het uitoefenen van toezicht en eventueel van handhaving van de regels. Het Presidium vindt het niet wenselijk om zichzelf daarin een rol te geven.

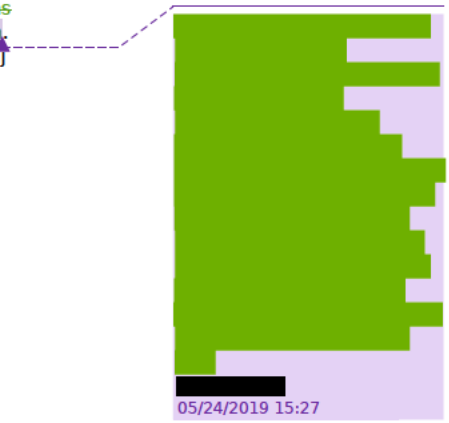

Dat neemt niet weg dat het Presidium het in opspraak raken van Kamerleden wegens integriteitsschendingen (soms terecht en soms ten onrechte) op een structurele manier wil aanpakken. Integriteitsschendingen kunnen het vertrouwen in en het gezag van het parlement aanzienlijk schaden. Daarom heeft het Presidium aan de Kamer voorgesteld een leidraad met toelichting vast te stellen. Deze leidraad heeft als voordeel dat het inzichtelijk maakt welke gedragsregels voor parlementariërs gelden. Voor Kamerleden is het een belangrijke waarborg om te weten aan welke gedragsregels zij zich moeten houden, het beschermt hen tegen lichtvaardige beschuldigingen. Het kan ook bijdragen aan een versterking van het vertrouwen in en het gezag van het parlement.
Het Presidium vindt het van groot belang dat alle leden van het Parlement beseffen dat zij een publiek ambt vervullen waaraan rechten en plichten verbonden zijn. In dat kader heeft het Presidium besloten om de functie van vertrouwenspersoon voor Kamerleden te veranderen en te versterken. Het Presidium is voornemens, zoals ook aan u is voorgesteld in de brief van 17 april 2019 (Kamerstuk 35166, nr.5), het model van de huidige vertrouwenspersoon te wijzigen in de richting van een onafhankelijk adviseur die Kamerleden ondersteunt bij de uitleg van de Leidraad en de Kamerleden kan adviseren als zij vragen hebben over de naleving van bestaande integriteitsregels of andere integriteitskwesties. De nieuwe 'parlementair integriteitsadviseur' kan als vraagbaak fungeren voor Kamerleden en toezien op de naleving van de integriteitsregels, maar kan ook op eigen initiatief contact zoeken met Kamerleden als hij of zij dat wenselijk acht. Daarmee krijgt de nieuwe vertrouwenspersoon een soort ombudsfunctie. Van belang is ook dat de functie bekend is bij de Kamerleden. Het Presidium kan na verloop van tijd, als de parlementair integriteitsadviseur invulling heeft kunnen geven aan de functie, opnieuw bezien of het bestaande stelsel aanvullingen behoeft. De adviseur zal eerst tijd en ruimte nodig hebben om de ombudsfunctie stevig neer te kunnen zetten. Ook via een geanonimiseerd jaarverslag kan de onafhankelijke integriteitsadviseur een bijdrage leveren aan het naleven van de integriteitsregels.

Ondanks alle door het Presidium aan u voorgestelde maatregelen is het Presidium van mening dat integriteit primair een eigen verantwoordelijkheid van Kamerleden is. Het is aan Kamerleden zelf om vorm en inhoud te geven aan de opgestelde integriteitsregels en daar publiekelijk verantwoording over af te leggen. Transparantie is hierbij een krachtig middel.

Vraag
De leden van de D66 fractie vragen zich af op welke wijze andere landen vorm geven aan handhaving van de integriteitsregels, welke mogelijkheden er zijn en wat daarvan de voor- en nadelen zijn.

Antwoord
In het rapport van de werkgroep 'Integriteit leden Tweede Kamer' (bijlage bij Kkamerstuk 35 166, nr. 5~~.....~~) wordt ~~is~~ in ~~een~~ bijlage 4 (p. 60-69)~~toegevoegd waarin,~~ op basis van GRECO-rapporten, ~~wordt~~ ingegaan op de situatie ten aanzien van integriteitsregels bij enkele andere parlementen: Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Zweden, Verenigde Staten en het Europees Parlement.

Vraag
De leden van de D66-fractie merken op dat de Eerste Kamer een integriteitscode heeft opgesteld en vragen naar de contacten hierover met de Tweede Kamer. Ook is de vraag of deze Leidraad enigszins strookt met die van de Tweede Kamer.

Antwoord

Het Presidium heeft vernomen dat de Eerste Kamer een integriteitscode heeft opgesteld naar aanleiding van een discussie binnen de Eerste Kamer eerder dit jaar. De code is in april aangeboden aan de Senaatsvoorzitter en later die maand vastgesteld. Deze discussie in de Eerste Kamer heeft plaatsgevonden ver nadat de werkgroep Van Oosten haar rapport had gepresenteerd en aangeboden aan het Presidium. Ook de discussie in het Presidium was al afgerond voordat besluitvorming in de Eerste Kamer plaatsvond. Het onderwerp integriteit in z'n algemeenheid is wel een thema dat in het onderling overleg, zowel op ambtelijk niveau als tussen de beide Voorzitters, aan de orde komt.
Het Presidium wil er op wijzen dat de Tweede Kamer, in tegenstelling tot de Eerste Kamer, al jarenlang een scala aan integriteitsregels heeft. Een overzicht van deze regels en de grondslagen daarvan, is ter informatie bij dit verslag gevoegd.
De Leidraad die het Presidium ter instemming aan u heeft voorgelegd, op instigatie van de werkgroep Van Oosten, is nuttig in verband met het verhogen van de bekendheid van de reeds bestaande set integriteitsregels. In dit verband is deze Leidraad ook niet vergelijkbaar met de code die de Eerste Kamer heeft vastgesteld. Doel van de Leidraad is om de kenbaarheid van de integriteitsregels te vergroten en om de toepassing van de integriteitsregels te internaliseren. De leidraad ziet op al het handelen in het ambt van Kamerlid, waaronder ook het handelen als privépersoon wanneer dat het ambt raakt. De leidraad heeft ook betrekking op de omgang met lobbyisten en de registratieverplichtingen, die conform artikel 150a van het RvO van de Tweede Kamer, bij het ambt van Kamerlid horen. ~~De~~ GRECO heeft in haar rapportage ook geconstateerd dat er tekortkomingen zijn op het terrein van de omgang met lobbyisten. Vandaar dat dit onderdeel in de Leidraad is opgenomen. In de integriteitsregels van de Kamer die reeds bestaan wordt niet nadrukkelijk aandacht besteedt aan de omgang met lobbyisten.
Het is ook de bedoeling dat de nieuwe parlementair integriteitsadviseur een bijdrage gaat leveren aan een eenduidige en openbare uitleg van de Leidraad en ook met voorstellen komt tot verbetering van de Lleidraad en de toelichting.

Vraag
De leden van de D66-fractie vragen zich af wat de tijdsplanning is met betrekking tot de uitvoering van de eerste aanbeveling en hoe dat werkwijze zal zijn van de verdere opstelling en voltooiing van de Leidraad. Kan de Kamer in kennis worden gesteld van het proces met betrekking tot deze Leidraad.

Antwoord
Het Presidium heeft de tekst van de Leidraad aan u toegezonden, gelijktijdig met de brief van het Presidium inzake aanbevelingen van de werkgroep "Integriteit leden van de Tweede Kamer d.d. 17 april 2019 (Kamerstuk 35166, nr.5). In deze brief vraagt het Presidium de Kamer deze tekst vast te stellen. De Kamer kent, zoals op uw vorige vraag aangegeven, een Regeling Integriteit. Deze Leidraad strekt tot vervanging van de Regeling Integriteit.~~heeft een andere functie~~....
Zodra de Kamer heeft ingestemd met het versterken van de positie van een vertrouwenspersoon zal de nieuwe parlementaire integriteitsadviseur zich gaan bezighouden met de uitleg en eventueel het aanpassen van de Leidraad.

From [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **RE: greco**
To [redacted]weedekamer.nl>, [redacted]eedekamer.nl>
Date April 8, 2019 at 9:41:01 AM CEST

Ha [redacted] volgens mij niet! We wachten rustig af..

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 5 april 2019 15:04
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: greco

Ha beiden,

Sorry dat ik weinig sjoege gaf over de mail- ik was even een paar dagen buiten de Kamer. Kan ik nog iets doen?

Groetjes,
[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: dinsdag 2 april 2019 15:49
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: greco

Dag[redacted],

Veel dank voor het doorsturen en CC-en van de mails van zojuist.
Op zich positief dat presidium stappen wil zetten en inderdaad blij verrast met de lijn die de Voorzitter zelf voorstelde.

Het lijkt me ook logisch dat het rapport openbaar wordt zodra ook de besluiten dat worden. Het roept namelijk vast vragen op (aan het adres van de Voorzitter) als je wel de wat cryptisch klinkende presidiumbesluiten naar buiten brengt zonder de context van het rapport van de werkgroep erbij waarin ze worden toegelicht en geduid.

Wat misschien handig is om zowel het besluit als de brief van het Presidium (naar analogie van oplegbrief aan de Kamer d.d. 16 oktober 2014) op 10/4 in het presidium, samen met het definitieve verslag formeel vast te stellen en pas alsdan e.e.a. naar buiten toe te communiceren.

Ik verwacht weliswaar niet direct dat media er massaal op duiken, maar vragen over dit onderwerp kun je obv voorgeschiedenis zeker verwachten. Zeker dus wanneer alleen een besluit naar buiten wordt gebracht zonder onderliggend adviesrapport en zonder even na te denken over een soort van persbericht/woordvoeringslijn. Maar wellicht is dat ook zo voorzien en anders is het iets om [redacted]wellicht nog in overweging te geven.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | +(31) [redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: dinsdag 2 april 2019 15:09
Aan: [redacted]
Onderwerp: FW: greco

Beste beiden, mai[redacted]nu met bijlagen, ter vertrouwelijke kennisname. Inzet Voorzitter ging dus verder dan besluit Presidium..

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag

T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: dinsdag 2 april 2019 14:24
Aan: [redacted]
Onderwerp: greco

Dag [redacted],

Hierbij de oplegnotitie over de aanbevelingen van de werkgroep Identiteit Leden Tweede Kamer.
Vorige week is dit besproken in het Presidium.

In het concept verslag hierover staat:

4.1 Voorstel i.v.m. aanbevelingen werkgroep "Integriteit Leden Tweede Kamer"

De Voorzitter licht toe dat zij het belangrijk vindt dat het parlement zijn verantwoordelijkheid neemt bij integriteitsvraagstukken. Zij stelt voor om de vier aanbevelingen van de werkgroep Van Oosten als uitgangspunt te nemen en die op twee punten verder aan te scherpen, nl. op het punt van toezicht en naleving van de integriteitsregels en door het instellen van een soort 'parlementaire ombudsfunctie'. Het Presidium waardeert de voorstellen maar vraagt zich af of de voorgestelde aanscherpingen rond sanctionering werken als het om integriteitskwesties van Kamerleden gaat. Gewezen wordt op het parlementaire systeem waarbij verantwoording wordt afgelegd aan de kiezer. Het Presidium vindt het van belang dat er meer bekendheid wordt gegeven aan de vertrouwenspersoon. De Voorzitter wijst erop dat het wellicht helpt als er een persoon komt zonder politiek achtergrond en de term 'vertrouwenspersoon' gewijzigd wordt. Er kan ook voor twee personen gekozen worden om deze functie te vervullen. De Voorzitter bespreekt met de huidige vertrouwenspersoon een mogelijke verdere uitbouw van deze adviesfunctie. In het wijzigen van het Reglement van Orde door het opleggen van sancties bij het niet naleven van integriteitsregels zien de Presidiumleden weinig toegevoegde waarde. Het Presidium stemt in met een 'Leidraad leden van de Tweede Kamer der Staten Generaal' met als doel de kenbaarheid van de integriteitsregels te vergroten. Het Presidium is akkoord om de functie van de huidige vertrouwenspersoon te versterken en waar mogelijk te veranderen in de richting van een onafhankelijk adviseur. Het Presidium besluit dat er jaarlijks een geanonimiseerd jaarverslag moet worden uitgebracht door de vertrouwenspersoon.

Op de besluitenlijst heb ik het als volgt verwoord:

- Het Presidium stelt de Tweede Kamer voor in te stemmen met de uitwerking van een 'Leidraad leden van de Tweede Kamer der Staten Generaal' met als doel de kenbaarheid van de integriteitsregels te vergroten en deze uitwerking in handen te stellen van de Commissie van de Werkwijze van de Tweede Kamer.
- Het Presidium stelt de Tweede Kamer voor de functie van de huidige vertrouwenspersoon te versterken en waar mogelijk te veranderen in de richting van een onafhankelijk adviseur en stelt verder voor om jaarlijks een geanonimiseerd jaarverslag uit te laten brengen door de vertrouwenspersoon.

Het zou kunnen dat tijdens de bespreking van het concept-verslag (10 april) er nog op- en aanmerkingen komen bij dit onderdeel. Vervolgens moet er verder 'iets gebeuren' met deze stukken. Zou jij mee willen kijken/denken welke volgende stappen er nu gezet moeten worden?

Groet,

[redacted]

From [redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **Re: eerste concept antwoorden Raming**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date May 24, 2019 at 5:17:33 PM CEST

Leidraad gaat over hetzelfde als regeling, maar veiligheidshalve zou je iets kunnen zeggen als: leidraad zou regeling op termijn kunnen vervangen.

Hg [redacted]

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 24 mei 2019 om 16:36 heeft [redacted]@tweedekamer.nl> het volgende geschreven:

> Dag [redacted],
>
> Nog 1 vraag naar aanleiding van de laatste alinea van het schriftelijk verslag.
> Daarin staat nu: deze leidraad strekt tot vervanging van de regeling integriteit.
> De regelingen integriteit is een heel complex aan regelingen. De Leidraad vervangt die toch niet? Of lees ik verkeerd??
>
> Groet
>
> [redacted]
>
> Verstuurd vanaf mijn iPad
>
> Op 24 mei 2019 om 15:46 heeft [redacted]@tweedekamer.nl> het volgende geschreven:
>
> > Dank voor meelezen.
> >
> > Het is idd schriftelijk overleg dus dat pas ik aan.
> >
> > Groet,
> >
> > [redacted]
> >
> > Verstuurd vanaf mijn iPhone
> >
> > Op 24 mei 2019 om 15:31 heeft[redacted]@tweedekamer.nl> het volgende geschreven:
> >
> > > Ha [redacted] goed stuk! Hier wat (kleine) tekstsuggesties en een enkele opmerking. Succes!
> > >
> > > Eén vraag nog: wij hadden begrepen dat het een schriftelijk overleg was, in die zin een beetje los van de Raming. Dan zou het dus geen Nota n.a.v. het Verslag zijn maar een verslag van een schriftelijk overleg.
> > >
> > > Met vriendelijke groet, mede namens [redacted],
> > > [redacted]
> > >
> > > [redacted]
> > > [redacted]
> > > Tweede Kamer der Staten-Generaal
> > >
> > > Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
> > > T (+31)70-318[redacted]
> > > E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl
> > >
> > > ---
> > >
> > > **Van:** [redacted]
> > > **Verzonden:** vrijdag 24 mei 2019 14:05
> > > **Aan:** [redacted]
> > > **Onderwerp:** eerste concept antwoorden Raming
> > >
> > > Dag [redacted],
> > >
> > > Hierbij het eerste concept.
> > >
> > > Het is verder nog aan niemand ter lezing voorgelegd.
> > > Ik heb het ook nog niet rustig kunnen overlezen. Dus er kunnen her en der dubbelingen instaan/zinnen die niet helemaal lopen.
> > >
> > > Het belangrijkste is inhoudelijke aanvullingen/correcties op dit eerste concept.
> > >
> > > Groet en veel dank.

[redacted]

<beantwoording schriftelijke ronde raming_[redacted].docx>

From [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: greco**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date November 15, 2018 at 5:18:46 PM CET

Tnx! Mooi overzicht.

Inderdaad: telefoontje ging hierover, dus terugbellen niet nodig.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: donderdag 15 november 2018 17:14
Aan: [redacted]
CC: [redacted].
Onderwerp: RE: greco

Ha[redacted], [redacted]

Bedankt voor de CC die je ons gaf. Geeft wel een boeiend inzicht.
Maar het is inderdaad best lastig wat Presidium nu precies zou moeten besluiten, zelfs als ze ons rapport inderdaad willen overnemen.

Even hardop meedenkend (en voor het niet ondenkbare geval [redacted] hierover ook nog haar licht opsteekt bij jou), zie ik de volgende trits dan voor me (onze aanbevelingen volgend):

Het presidium besluit om:
- Rapport werkgroep aan TK aanbieden (dus openbaar maken).
- TK voor te stellen dat er Leidraad met toelichting komt (of zelfs: proeve van werkgroep als zodanig vast te stellen)
- TK voor te stellen dat de vertrouwenspersoon integriteit een andere invulling krijgt (of zelfs: huidige vertrouwenspersoon deze rol nu te geven en te vragen om voortaan een jaarverslag uit te brengen cf. voorstellen werkgroep)
- TK voor te stellen om aanpassingen te laten uitwerken mbt toezicht en handhaving gebaseerd op denkrichtingen werkgroep door.... [keuzemenu: CWW, cie herziening RVOTK, cie BZK , Presidium, nieuwe werkgroep, werkgroep Van Oosten-III)
  of alternatief is: hierover nog overleg te voeren, om duidelijkheid te krijgen over het door de werkgroep genoemde draagvlak dat hiervoor nodig is. [keuzemenu: betrekken bij Ramingsdebat, AO cie BZK, plenair debat over rapport Van Oosten).

Nog een andere vraag. Ik zag nog een gemiste oproep van je [redacted] Is dat nog actueel, of ging je vraag hier over?

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | +(31)6[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 15 november 2018 14:31
Aan: [redacted].
CC: [redacted]
Onderwerp: RE: greco

Ha[redacted],

Dat is nog niet zo simpel! Om te beginnen: het zou mij niet verbazen als er in het Presidium nog wel enige discussie is over de aanbevelingen, die discussie was er in de werkgroep ook. Het is verder aan het Presidium om te bepalen welke commissie het meest voor uitwerking van de aanbevelingen in aanmerking komt, de werkgroep heeft zelf wel gesproken over de commissie voor de werkwijze, maar dit punt in het rapport uiteindelijk bewust opengelaten. Verder is het de vraag welke vervolgstap wat het Presidium betreft nu het meest voor de hand ligt: de aanbevelingen met een appreciatie van het Presidium eerst aan de Kamer ter instemming voorleggen, of eerst zelf de nadere uitwerking ter hand (laten) nemen. Advies: kijk ook nog even naar hoe het Presidium met het eerste rapport van de werkgroep in 2014 is omgegaan (TK 33 924, nr. 15).

Detail: Het Presidium neemt de aanbevelingen van de **werkgroep** over...

Succes!
Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van:[redacted]
Verzonden: donderdag 15 november 2018 13:40
Aan:[redacted]
Onderwerp: greco

Dag[redacted],

Ik zoek even een formulering voor de oplegnotitie voor het Presidium ivm de rapportage van de werkgroep.
Kun jij dit besluit voor mij aanvullen?

1. Formulering te nemen besluit

Het Presidium neemt de aanbevelingen van de Tweede Kamer over....(en....commissei BZK.??)

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA, Den Haag
T +(31)6[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: eindversie rapport**
To [redacted] tweedekamer.nl>
Date November 14, 2018 at 11:00:53 PM CET

J

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 14 november 2018 23:00
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: Re: eindversie rapport

En dus nog (ruim ☺) voor 15 november bij het Presidium. Wat een timing, zegt het Foort!

Verzonden vanaf mijn Samsung Galaxy-smartphone.

-------- Oorspronkelijk bericht --------
Van: "Oosten van F." <f.voosten@tweedekamer.nl>
Datum: 14-11-18 22:46 (GMT+01:00)
Aan: [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Cc: "[redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>, "[redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: Re: eindversie rapport

Prima stuur maar door!

Dank allen voor het vele werk!
Hg
Foort

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 14 nov. 2018 om 19:43 heeft [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl> het volgende geschreven:

> Ha Foort, hier de eindversie van het rapport, zoals afgesproken. Graag je beoordeling en instemming met doorsturen aan het Presidium vanavond. Wil je me even appen of bellen als je zover bent?
>
> Hartelijke groet,
>
> [redacted]
>
> [redacted]
> Tweede Kamer der Staten-Generaal
>
> Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
> T (+31)70-318[redacted]
> E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl
>
> <Rapportage werkgroep integriteit_eindrapport 14 nov 2018.docx>

From [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **RE: GRECO / videoconferentie**
To [redacted]@coe.int>
Date October 25, 2018 at 12:56:33 PM CEST

Beste [redacted]

Fijn! Dan nu *fingers crossed* dat uiteindelijk alle leden het nieuwe vergaderverzoek (kunnen) accepteren.....

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]@coe.int]
Verzonden: donderdag 25 oktober 2018 12:30
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: RE: GRECO / videoconferentie

Beste [redacted],

Met de informatie die de heer [redacted] gegeven heeft, lijken er gelukkig ook aan onze kant verder geen technische obstakels te zijn voor het plaatshebben van de videoconferentie op 7 november, om 16h00.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

From: [redacted]
Sent: mercredi 24 octobre 2018 09:44
To: [redacted]
Cc: [redacted].
Subject: RE: GRECO / videoconferentie

Beste [redacted],

Hartelijk dank voor alle inspanningen om de vergadering te verplaatsen! Woensdag 7 November om 16h00 staat nu in Jan's agenda. Ik hoop inderdaad dat alle Kamerleden van de commissie dan ook kunnen.

Voor wat betreft de videoconferentie technieken, ik weet dat we dit inderdaad hebben (maar het kan zijn dat de ruimtes hiervoor niet beschikbaar waren op de datum waar we het eerst over hadden). We gaan het even na - ik zal zorgen dat hierover contact opgenomen wordt met de heer [redacted].

Nogmaals bedankt!

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Error! Filename not specified. [redacted]
GRECO Secretariat
Council of Europe - Conseil de l'Europe
+ 33 (0) 3[redacted]
[redacted]@coe.int
http://www.coe.int/greco

From: [redacted]@tweedekamer.nl]
Sent: 24 October 2018 11:01
To: [redacted]
Cc: [redacted].
Subject: RE: GRECO / videoconferentie

Beste [redacted]

Dan richten we ons nu op woensdag 7 november a.s. van 16.00 uur tot 17.00 uur. Ik heb nog niet van alle Kamerleden bevestiging, maar dat lijkt de enige mogelijkheid.

Nog een vraagje: begrijp ik goed dat jullie geen videoconference-techniek hebben, maar dat het via skype moet? Dat is voor de techniek van belang. Hoor ik graag nog even.

@[redacted], zou jij de Tilanuskamer voor woensdag 7 november van 15.00 tot 18.00 uur willen reserveren? Dank!

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Error! Filename not specified.

[redacted]
[redacted]
Council of Europe Office in Bosnia and Herzegovina
Council of Europe - Conseil de l'Europe
Tel + 387[redacted] / Fax + 387[redacted]
http://www.coe.int
http://www.coe.int/en/web/sarajevo
[redacted]@coe.int

From [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: h4 en gedragscode**
To [redacted] tweedekamer.nl>, [redacted] weedekamer.nl>
Date November 5, 2018 at 4:14:43 PM CET

Graag met bijlage.....

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 5 november 2018 16:14
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: h4 en gedragscode

Haidieho!!!

Hierbij hoofdstuk 5- ik heb het nog niet eens in zijn geheel nagelezen, dus er is voldoende materiaal om op te schieten. ;-P

De gedragscode met leidraad volgt straks

Hartelijke groet,

[redacted]

T (+31)70-318[redacted] | M (+31)6-[redacted] (let op! Nieuw nummer!)
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 5 november 2018 16:03
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: h4 en gedragscode

Hai, sorry- die 16.00 ga ik net niet halen. Ben bijna klaar met h5 hoor!! de gedragscode met leidraad is nog heftig onder bewerking trouwens.

Hartelijke groet,

[redacted]

T (+31)70-318[redacted] | M (+31)6-[redacted] (let op! Nieuw nummer!)
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 5 november 2018 16:01
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: h4 en gedragscode

Ha allen,

Die 16.00 uur wordt kennelijk toch wat krap.
Maar zelf kan ik ook nog wel even vooruit met H4. Het laten aansluiten van bestaande tekst met eerdere paragrafen en conclusies/formuleringen is dan ook gelijk gedaan.
[redacted], hoe laat kan/wil jij iets hebben. Je kunt ook alvast een versie krijgen eerder waarin H 1-3 en de bijlagen er al goed inzitten.
Een alternatief is dat we einde middag de boel in Ã©Ã©n klap rondsturen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | +(31)6[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 5 november 2018 12:33
Aan [redacted]
Onderwerp: Re: h4 en gedragscode

Dat klinkt goed allemaal!
Afgezien van een afspraak zojuist heb ik straks de handen vrij om eea verder te integreren. Zal ik er op mikken om rond 16.00 uur een versie 1.0 aan jullie te sturen. Die is dan al helemaal compleet met alle hoofdstukken en inclusief bijlagen en samenvatting. Dan kunnen we van daar uit gaan schaven aan het geheel.

Mvg [redacted]

Verzonden vanaf mijn Samsung Galaxy-smartphone.

-------- Oorspronkelijk bericht --------
Van: "[redacted]" <[redacted]@tweedekamer.nl>
Datum: 05-11-18 11:30 (GMT+01:00)
Aan: [redacted]<[redacted]@tweedekamer.nl>, [redacted]." <[redacted]@tweedekamer.nl>
Onderwerp: RE: h4 en gedragscode

Nou… hierbij dan H4. Met name de conclusie moet verder worden aangekleed lijkt me. Ik heb mijn best gedaan om het ook leesbaar te houden en dus niet te lang te maken.

Ik ga knutselen aan H5. Ook dit wordt kort en bondig.

Hartelijke groet,

[redacted]

T (+31)70-318[redacted] | M (+31)6-[redacted] (let op! Nieuw nummer!)
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van:[redacted]
Verzonden: maandag 5 november 2018 11:25
Aan:[redacted]
Onderwerp: RE: h4 en gedragscode

Won't shoot! J

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van:[redacted].
Verzonden: maandag 5 november 2018 11:14
Aan:[redacted].
Onderwerp: RE: h4 en gedragscode

Thanks! Vooral die inspiratie heb ik hard nodig. In H4 was het soms heel goed nadenken waarom leden een aanpassing willen- dus schiet me niet af, zeg ik bij voorbaat ;-)

Hartelijke groet,

[redacted]

T (+31)70-318[redacted] | M (+31)6-[redacted] (let op! Nieuw nummer!)
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van:[redacted]
Verzonden: maandag 5 november 2018 11:12
Aan:[redacted].
Onderwerp: RE: h4 en gedragscode

Heerlijk! [redacted] verwerkt dat neem ik aan weer in het moederdocument, zodat we vanmiddag over een geheel concept beschikken? Ik zal me daar meteen na toezending door [redacted] op gaan storten. Sterkte en veel inspiratie beiden de komende uren!

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van:[redacted].
Verzonden: maandag 5 november 2018 11:10

Aan: [redacted]
Onderwerp: h4 en gedragscode

Hai [redacted] en [redacted],

Dit weekend heb ik even doorgepakt en H4 en de gedragscode verder op poten gezet. Ik ga deze stukken nog een keer nalezen en dan naar jullie toe sturen straks. Ook H5 ga ik straks klaarmaken voor verzending!

Groetjes,
[redacted]

From [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: gedragscode met leidraad**
To [redacted] <[redacted] tweedekamer.nl>, [redacted] [redacted]weedekamer.nl>
Date November 6, 2018 at 10:55:07 AM CET

Tnx! [redacted], die neem jij dan op in de nieuwe versie van het concept-rapport? Of doet [redacted] dat?

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: dinsdag 6 november 2018 10:53
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: gedragscode met leidraad

Check! Hierbij de verbeterde versie.

Hartelijke groet,

[redacted]

T (+31)70-318[redacted] | M (+31)6-[redacted] (let op! Nieuw nummer!)
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: dinsdag 6 november 2018 10:41
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: gedragscode met leidraad
Urgentie: Hoog

Top! Twee piepkleine suggesties: immer 2 x vervangen door altijd, en "volgens de werkgroep" schrappen.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: dinsdag 6 november 2018 10:32
Aan: [redacted]
Onderwerp: gedragscode met leidraad

Hai [redacted] en [redacted],

Bijgaand de Gedragscode met Leidraad. Op naar een eerste bespreking zou ik willen zeggen.

Hartelijke groet,

[redacted]
Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted] | M (+31)6-[redacted] (let op! Nieuw nummer!)
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **RE: Gedragscode voor Kamerleden**
To [redacted] tweedekamer.nl>, [redacted] tweedekamer.nl>
Date August 28, 2018 at 8:58:32 AM CEST

Ha [redacted] ,

Dank, zullen we bespreken! Evenwicht is inderdaad van belang. Overigens zit in het stuk zelf een link naar een artikel over Pechtold.

Ik zou zeggen, gelet op wat we besproken hebben, sluit deze keer nog niet aan. Ik zal jouw komst ook mondeling melden aan Foort, hopelijk is het dan rond, en ben je er daarna bij. OkÃ©?

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: dinsdag 28 augustus 2018 8:53
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: Gedragscode voor Kamerleden

Goedemorgen [redacted] en [redacted],

Ik sluit me aan bij [redacted]- goede agenda, [redacted]
[redacted]

Zal ik trouwens zo meteen nog aansluiten?

Hartelijke groet,

[redacted]

T (+31)70-318[redacted] | M (+31)6-[redacted] (let op! Nieuw nummer!)
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 27 augustus 2018 16:45
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: Gedragscode voor Kamerleden

Tnx, klopt helemaal!

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: maandag 27 augustus 2018 16:31
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: Gedragscode voor Kamerleden

Ha [redacted],

Concept-agenda lijkt me prima zo.

Eerst in de werkgroep stilstaan bij de insteek/aanpak op hoofdlijnen. En ervaring leert dit in 1e bijeenkomst gelijk wat vergaderdata vast te leggen ook geen overbodige luxe is. Meer officiÃ«le agendapunten zou ik in dit stadium ook niet weten en bovendien is er nog de rondvraag.

Meesturen van beide artikelen ook goed plan. Eerst dacht ik even dat ze wel wat gekleurd waren (vooral ook FTM). Maar de reden is, neem ik aan, dat ze (1) zeer recent/actueel zijn (2) relevant zijn in dit kader (beide bijv GRECO noemen) (3) illustratief zijn voor wat het probleem is (4) daar ook suggesties voor aandragen. Je zou 1,2 en 3 nog kunnen noemen straks in de begeleidende mail aan leden waarom ze bij de vergaderstukken zitten. Voor 4 (de concrete suggesties) zijn ze nu nog niet bedoeld lijkt me. Daarvoor is het nog wat vroeg en dan zouden ze ook deel moeten uitmaken van een literatuurstudie met meer voor en tegens. Je ziet bijvoorbeeld nu al dat het ene artikel stelt dat met het op afstand zetten van financiÃ«le belangen we Roomser zijn dan de Paus en geen enkel

parlement dat doet, terwijl het andere artikel bepleit om dat nog verder aan te scherpen (ook âUBO-schapâ verbieden).
Nog klein tekstueel dingetje in agenda: staat nog BovendâEerd (ipv â¦âd Eert)

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | +(31[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 27 augustus 2018 13:41
Aan: [redacted].
Onderwerp: FW: Gedragscode voor Kamerleden

Er wordt aardig wat gepubliceerd deze dagenâ¦..

Verder bijgevoegd de concept-agenda voor de eerste bijeenkomst, die ik morgen aan Foort wil voorleggen. Ik heb het bewust minimaal gehouden, m.n. het punt bespreking hoofdlijnen insteek/aanpak is echt aan hen. Opmerkingen en/of aanvullingen?

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | www.tweedekamer.nl

Van: Nieuwsbrief De Hofvijver [mailto:hofvijver@montesquieu-instituut.nl]
Verzonden: maandag 27 augustus 2018 12:39
Aan: [redacted]
Onderwerp: Gedragscode voor Kamerleden

De Hofvijver
Politiek van Den Haag tot Brussel

MONTESQUIEU INSTITUUT
VAN WETENSCHAP NAAR SAMENLEVING

Jaargang 8, nummer 88, 27 augustus 2018

âGedragscode voor Kamerledenâ

Paul BovendâEert: ook voor Senaat

Er moet een gedragscode komen voor Kamerleden - als âwaarborg tegen belangenverstrengelingâ. Naar aanleiding van discussies over de vraag of het VVD-Tweede Kamerlid Wybren Haga zijn zakelijke activiteiten als pandjesbaas op voldoende afstand heeft geplaatst, pleit Paul Bovendâ Eert, hoogleraar staatsrecht aan de Radboud Universiteit van Nijmegen, voor zoân constitutionele âbasisvoorzieningâ.
âZoân gedragscode zou niet alleen meer stringente regels voor het aanvaarden van giften en reizen op kosten van derden kunnen omvattenâ, schrijft hij, âmaar ook een strikte regeling betreffende volledige registratie van financiÃ«le belangen van kamerleden [en hun familieleden] met een adequate controle er op.â
Het is minstens zo âdringendâ, aldus Bovendâ Eert, dat er ook voor de Eerste Kamer, de kamer van politici met veel nevenactiviteiten, een âadequateâ gedragscode komt.

Lees verder â»

4.1.1

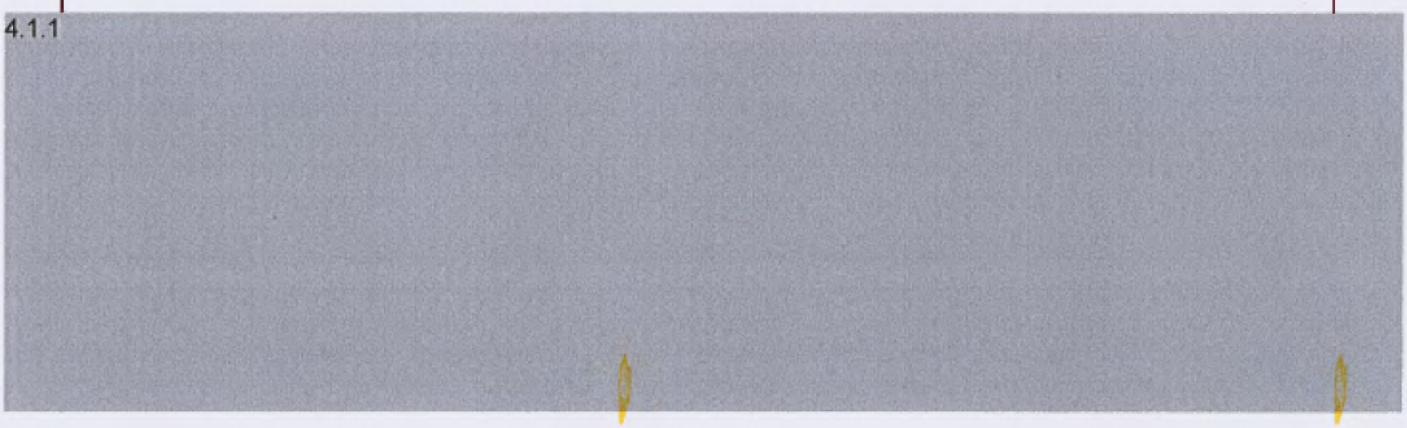

GEDRAGSCODE LEDEN VAN DE TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL

Doel van de gedragscode

Het doel van de gedragscode is om de kenbaarheid van de integriteitsregels en de bekendheid met de inhoud daarvan te vergroten en om de toepassing van de integriteitsregels verder te internaliseren.

Reikwijdte

Deze gedragscode ziet op al het handelen in het ambt van Kamerlid, waaronder tevens wordt begrepen gedragingen die het gezag of de waardigheid van de Kamer in ernstige mate schaden.

Gedragsregels

Het Kamerlid is zich ervan bewust dat hij een publiek ambt uitoefent dat rechten en plichten met zich meebrengt. Dit leidt tot de volgende gedragsregels.

1. Het Kamerlid oefent zijn ambt uit in onafhankelijkheid en in het algemeen belang.

2. Het Kamerlid accepteert geen gift of gunst die bedoeld is om zijn handelen in het ambt te beïnvloeden.

3. Het Kamerlid voldoet aan de registratieverplichtingen die het ambt hem oplegt.

4. Het Kamerlid gebruikt in het ambt verkregen informatie niet voor persoonlijke belangen en waarborgt, indien van toepassing, het vertrouwelijke karakter ervan.

5. Het Kamerlid handelt conform de regels van de Kamer.

Toelichting

Reikwijdte

De gedragscode heeft in beginsel betrekking op gedragingen van Kamerleden in de uitoefening van hun functie. Onder omstandigheden kunnen ook andere gedragingen van Kamerleden, buiten de uitoefening van hun functie, onder de werking van de gedragscode vallen, namelijk voor zover deze gedragingen in ernstige mate het gezag of de waardigheid van de Kamer aantasten.

Gedragsregels 1 en 2

De leden dienen bij de aanvaarding van hun ambt eden of verklaringen en beloften af te leggen. Uitvloeisel hiervan, en van het bepaalde in de Grondwet, is dat een Kamerlid te allen tijde onafhankelijk is en dient te handelen in het algemeen belang. Dit betekent dat indien een Kamerlid te maken krijgt met persoonlijke belangen naast het algemeen belang, altijd gekozen moet worden voor het algemeen belang. Het lid zal hier dan proportionele gevolgen aan moeten verbinden. In ieder geval is het een Kamerlid niet toegestaan giften of gunsten aan te nemen die zijn bedoeld om het handelen van het betreffende lid te beïnvloeden. Daarnaast onthoudt het Kamerlid zich van gedragingen die het gezag of de waardigheid van de Kamer in ernstige mate schaden.

In relatie tot lobbyisten[1] dienen leden zich altijd bewust te zijn van hun onafhankelijke positie en de taken die de Grondwet hen opdraagt. Lobbyisten zijn voor vele leden belangrijk voor een zekere mate van informatievoorziening, tegelijkertijd moet wel altijd een mate van afstand worden bewaard tot lobbyisten. Een lid moet zich dan ook bij een aanbod van een lobbyist (niet zijnde informatie) onthouden van het doen van beloftes over bepaald handelen. Onder aanbiedingen vallen tevens buitenlandse reizen die geheel of gedeeltelijk door lobbyisten worden bekostigd.

Gedragsregel 3
De leden dienen opgave te doen van hun nevenactiviteiten en –inkomsten, belangen die redelijkerwijs als relevant kunnen worden beschouwd, buitenlandse reizen waarvan de vervoers- en verblijfskosten geheel of gedeeltelijk door derden, waaronder lobbyisten, zijn betaald, en geschenken en voordelen die een bedrag van 50 euro te boven gaan. Deze informatie wordt op aangeven van het Kamerlid door de Griffie Plenair opgenomen in de daartoe bijgehouden registers, die voor een ieder ter inzage liggen. De Griffie Plenair attendeert de leden halfjaarlijks op de noodzaak van het actueel houden van hun informatie in de openbare registers en de mogelijkheid om omissies te corrigeren.

Met deze belangen zijn niet alleen financiële belangen bedoeld. Hierbij wordt verwezen naar een aanbeveling van de OVSE die luidt: “*the rules should [..] include a clause requiring legislators to declare any other interest that might reasonably be thought to influence their actions, speeches or votes*”. Bij die “andere belangen” kan bijvoorbeeld worden gedacht aan:
(a) eerdere functies. Van weinig betekenis is of men daaruit inkomsten genoot, omdat het van belang kan zijn dat voor de buitenwereld bekend is welke beroepsmatige achtergrond een lid heeft, zodat kritisch gevolgd kan worden of het lid zich niet gedraagt als belangenbehartiger van een beroepsgroep,
(b) aan een terugkeergarantie of andere bijzondere regelingen die werkzaamheden na de beëindiging van het Kamerlidmaatschap betreffen, of
(c) aan een meerderheidsbelang in een vennootschap.

Er wordt bewust geen uitputtende lijst gepresenteerd. Het is aan het lid zelf om te bepalen of een specifieke omstandigheid redelijkerwijs als relevant voor het functioneren kan worden beschouwd. In geval van twijfel kan een lid de onafhankelijk adviseur integriteit hierover consulteren.
De volgende vuistregel kan in dit verband worden gegeven: als een willekeurige toeschouwer zonder veel omwegen zou kunnen denken dat een bepaalde private omstandigheid van een lid van invloed is op diens stellingname in een publiek vraagstuk, kan het raadzaam zijn omstandigheid in het register te doen opnemen. Dan kan immers nooit gesteld worden dat die omstandigheid verborgen is gehouden. Het gaat er niet om of die omstandigheid daadwerkelijk van invloed is geweest. Dat, noch het tegendeel, is immers te bewijzen. Het is verstandig de bandbreedte van wat een buitenstaander “redelijkerwijs” als van invloed op parlementaire gedragingen kan beschouwen, ruimer te nemen als het gaat om beleidsterreinen waarop men woordvoerder is van de fractie of lid is van de betrokken Kamercommissie.

Daarnaast doen de leden er goed aan zich rekenschap te geven van het feit dat ook specifieke omstandigheden die hun partner of andere directe familieleden betreffen door derden redelijkerwijs kunnen worden beschouwd als relevant in de beoordeling van hun opereren als

[1] Het begrip ‘lobbyist’ moet ruim worden opgevat. Niet alleen personen die werkzaam zijn voor lobbykantoren, maar ook anderen die een Kamerlid benaderen om op te komen voor bepaalde belangen kunnen als lobbyist worden aangemerkt.

lid. Daarbij wordt wel de kanttekening geplaatst dat het om verschillende redenen niet altijd mogelijk is om alle belangen in de privéomgeving van de leden in beeld te brengen. In de eerste plaats is de privéomgeving niet goed af te bakenen. In de tweede plaats hebben privébetrekkingen van de leden uiteraard recht op bescherming van hun privacy; niet alleen is een inbreuk daarop niet mogelijk zonder een solide wettelijke basis, een dergelijke inbreuk zou ook disproportioneel kunnen zijn in relatie met het doel, te weten het waken over de integriteit van de leden. De maatschappij is echter niet blind voor het sociale krachtenveld waarin de leden zich bevinden en van de invloed die dat kan hebben op hun handelen en functioneren. Vanuit die optiek zal het individuele lid een afweging moeten maken. Dit geldt volledigheidshalve niet alleen voor registratie van belangen, maar voor alle registratieverplichtingen.

Ook hierbij is het wellicht verstandig het perspectief van een willekeurige toeschouwer te kiezen en zich af te vragen of het beroep op bescherming van een belang van de desbetreffende derde, afgewogen tegen het belang van een transparante melding, gehonoreerd zou moeten worden. Hiervoor is de volgende vuistregel geformuleerd: denk bij “familie- of relatiesfeer” primair aan degenen waarmee een duurzame huishouding wordt gevoerd, denk bij de “belangen” die dan eventueel vermeld zouden kunnen worden bijvoorbeeld aan een verantwoordelijke positie die die persoon inneemt op het beleidsterrein waarop men woordvoerder is en houdt de vermelding anoniem.

Met “voordelen met een hogere waarde dan 50 euro” wordt gedoeld op bijvoorbeeld een aanbod van een concert of een diner. Ook deze voordelen dienen te worden geregistreerd.

Volledigheidshalve wordt erop gewezen dat zeker bij het aannemen van giften of gunsten van lobbyisten, inclusief buitenlandse reizen, de registratie hiervan juist en spoedig moet worden gedaan, om elke schijn van belangenverstrengeling te voorkomen.

Gedragsregel 4
De geheimhouding ten aanzien van de gedachtewisseling in een besloten commissievergadering of plenaire vergadering met gesloten deuren, dient in acht te worden genomen door allen die bij de behandeling aanwezig waren en allen die van het behandelde of de stukken hieromtrent kennis dragen, totdat de geheimhoudingsplicht door de commissie of de Kamer wordt opgeheven. De geheimhoudingsplicht geldt echter niet ten aanzien van hetgeen een commissie in haar verslag over een besloten commissievergadering vermeldt.

Schending van de geheimhouding van de gedachtewisseling in een besloten commissievergadering of in een plenaire vergadering met gesloten deuren, kan leiden tot een besluit van de Kamer, op voorstel van het Presidium, tot uitsluiting voor ten hoogste een maand van alle vergaderingen van een of meer commissies of uitsluiting van de kennisneming van vertrouwelijke stukken voor ten hoogste de verdere duur van de zitting.

De vertrouwelijkheid van stukken dient door een ieder in acht genomen te worden. De voorschriften omtrent vertrouwelijke stukken zijn in juni 2010 vastgelegd in de Regeling vertrouwelijke stukken. Schending van de vertrouwelijkheid ten aanzien van de inhoud van een vertrouwelijk stuk, kan leiden tot een besluit van de Kamer, op voorstel van het Presidium, tot uitsluiting voor ten hoogste een maand van alle vergaderingen van een of meer commissies of tot uitsluiting van de kennisneming van vertrouwelijke stukken voor ten hoogste de verdere duur van de zitting. Het Reglement van Orde van de Tweede Kamer bevat

verder nog een aantal handhavingsbepalingen voor het geval dat de vertrouwelijkheid niet in acht wordt genomen bij de beraadslaging over een onderwerp.

Gedragsregel 5
Het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden, de Grondwet en diverse wetten bevatten regels die direct of indirect zien op de integriteit van de leden. Ook het Reglement van Orde bevat integriteitsregels.[2] Naast de hierboven reeds genoemde voorschriften betreft het bijvoorbeeld de regels omtrent onheuse gedragingen. Ingeval een spreker zich onheus gedraagt, wordt hij/zij door de Voorzitter in eerste instantie teruggeroepen tot de behandeling van het onderwerp dan wel vermaand en in de gelegenheid gesteld de woorden die tot de waarschuwing aanleiding hebben gegeven, terug te nemen. Indien het lid van deze gelegenheid geen gebruik maakt, kan de Voorzitter hem/haar het woord ontnemen en vervolgens besluiten tot uitsluiting van de verdere bijwoning van de vergadering op de dag waarop de uitsluiting plaats heeft. Ieder ander lid – dat geen spreker is – kan direct worden uitgesloten van verdere bijwoning van de vergadering indien hij/zij zich onheus gedraagt. De voorzitter van een commissievergadering heeft dezelfde bevoegdheden als de Voorzitter, met dien verstande dat een uitsluiting ingevolge artikel 60 van het Reglement van Orde slechts geldt voor de openbare vergaderingen van die commissie gedurende de dag waarop de uitsluiting plaats heeft.

[2] Zie voor een overzicht onder meer het document ‘Regelingen integriteit’ (2015).

35 351 **Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal**

Nr. 5 **VOORSTEL VAN HET PRESIDIUM VOOR EEN REGELING TOEZICHT EN HANDHAVING GEDRAGSCODE LEDEN VAN DE TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL**

Regeling Toezicht en handhaving Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Hoofdstuk 1. Algemeen

Artikel 1 Begripsbepaling

In deze regeling wordt verstaan onder:
a. Adviseur: de onafhankelijke adviseur integriteit;
b. College: het college van onderzoek integriteit;
c. Gedragscode: de Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Hoofdstuk 2. Het College

Artikel 2 Samenstelling en benoeming

1. Het College bestaat uit een voorzitter en twee leden. Zij worden benoemd door de Kamer op voordracht van het Presidium voor de duur van ten hoogste zes jaar. De Kamer besluit zonder beraadslaging. Herbenoeming kan twee maal en telkens voor ten hoogste zes jaar plaatsvinden.
2. Het College is onafhankelijk.
3. De leden van het College ontvangen enkel een vergoeding voor de kosten die samenhangen met het uitvoeren van hun taken.

Artikel 3 Taak

Het College heeft tot taak klachten aangaande overtreding van de Gedragscode door Kamerleden te behandelen.

Artikel 4 Jaarverslag

1. Het College zendt jaarlijks in februari aan het Presidium zijn jaarverslag over het voorgaande jaar.
2. Het College kan in zijn jaarverslag aanbevelingen doen die strekken tot een wijziging van de gedragscode of een verduidelijking geven van de gedragscode.
3. Het Presidium maakt het jaarverslag openbaar.

Artikel 5 Archief en openbaarheid

1. Het College draagt elke zes jaar de documenten die op zijn verzoek zijn verstrekt en andere documenten die hij van belang acht aan de Kamer over. Hij kan hierbij gemotiveerd aangeven dat documenten niet openbaar gemaakt mogen worden en voor de duur van tien jaren alleen ter inzage liggen voor leden van het College.
2. Het college maakt geen informatie openbaar.

Hoofdstuk 3. Klachtprocedure

Artikel 6 Klachten

1. Een ieder kan een klacht aangaande overtreding van de Gedragscode aanbrengen.
2. Een klacht wordt schriftelijk aangebracht en bevat ten minste de naam en het postadres van de klager, de naam van het Kamerlid op wie de klacht ziet en de feiten die tot het doen van de klacht hebben geleid.
3. Het College kan besluiten een klacht niet in behandeling te nemen wanneer het deze kennelijk ongegrond acht, wanneer niet is voldaan aan de vereisten, bedoeld in het tweede lid, of wanneer eenzelfde klacht door verschillende klagers is gedaan. De klager wordt hierover geïnformeerd.
4. Een klacht die ziet op een mogelijke overtreding waarbij in het Reglement van Orde op andere wijze in het toezicht is voorzien, wordt niet in behandeling genomen door het College.
5. Een klacht die ziet op een mogelijk strafbaar feit, niet zijnde een ambtsmisdrijf, wordt niet in behandeling genomen door het College. Na overleg met de klager kan de klacht worden doorgezonden aan het openbaar ministerie.

Artikel 7 Klachtafhandeling

1. Het College informeert een Kamerlid wanneer een klacht over hem in behandeling wordt genomen.
2. Het College verzoekt het Kamerlid om informatie. Het Kamerlid verleent medewerking aan dat verzoek.
3. Het College kan na het beoordelen van de ontvangen informatie en andere feiten en omstandigheden die het van belang acht, besluiten dat de klacht niet nader onderzocht wordt. Het Kamerlid en de klager worden hierover geïnformeerd. Het College kan hierbij een aanbeveling doen aan het Kamerlid.

Artikel 8 Onderzoek naar klacht

1. Het College kan na ontvangst van de informatie, bedoeld in artikel 7, tweede lid, en na het beoordelen van andere feiten en omstandigheden die het van belang acht, besluiten een onderzoek in te stellen naar de klacht.
2. Indien de klacht een kwestie betreft waarover de Adviseur eerder advies aan het betrokken Kamerlid heeft uitgebracht en dit advies is opgevolgd, kan het College slechts gemotiveerd besluiten tot een onderzoek.
3. Indien het College besluit een onderzoek in te stellen, brengt de Adviseur aan het betreffende Kamerlid over dezelfde kwestie geen advies meer uit.

4. Het Kamerlid verleent de medewerking die door het College in het kader van zijn onderzoek wordt verlangd.

5. Het College stelt een conceptrapportage op van zijn bevindingen en stelt het Kamerlid in de gelegenheid om binnen vier weken te worden gehoord. De zienswijze van het Kamerlid wordt verwerkt in de rapportage. In de rapportage kan het College een aanbeveling doen aan het Kamerlid.

6. Indien het College een overtreding van de gedragscode vaststelt, kan in de rapportage een aanbeveling voor een sanctie worden gedaan.

Artikel 9 Rapportage

1. Het College zendt de rapportage aan het Presidium en aan het Kamerlid die het betreft. Het College kan bij de toezending bepalen dat delen ervan vertrouwelijk blijven in verband met zwaarwegende redenen.

2. Het Presidium maakt de rapportage uiterlijk vier weken na de toezending ervan openbaar, voor zover het College heeft bepaald dat deze openbaar kan worden.

Hoofdstuk 4. Beroep

Artikel 10 Beroepsmogelijkheid

1. Het Kamerlid op wie de rapportage, bedoeld in artikel 9, betrekking heeft, kan binnen twee weken na ontvangst van de rapportage beroep instellen bij de Kamer. In dat geval maakt het Presidium de rapportage niet openbaar.

2. De Kamer stelt, op voordracht van het Presidium, een tijdelijk college van beroep in. Artikel 2 is van overeenkomstige toepassing.

3. Het tijdelijk college van beroep heeft tot taak om met inachtneming van de rapportage en de relevante feiten en omstandigheden te beoordelen of het College redelijkerwijs tot haar oordeel heeft kunnen komen.

4. Het tijdelijk college van beroep zendt haar schriftelijke oordeel aan het Presidium en aan het Kamerlid die het betreft. Na de toezending is het tijdelijke college van beroep opgeheven.

5. Het Presidium maakt het oordeel onverwijld na de toezending ervan openbaar tezamen met de rapportage.

Hoofdstuk 5. Sanctionering

Artikel 11 Mogelijke sancties

De volgende sancties kunnen worden opgelegd bij overtreding van de gedragscode:

a. een aanwijzing, waaronder wordt begrepen een maatregel die een Kamerlid verplicht tot herstel van een overtreding van de Gedragscode;

b. een berisping, waaronder wordt begrepen een openbare brief van het Presidium gericht aan een Kamerlid waarin de handeling die tot een overtreding heeft geleid, wordt afgekeurd;

c. een schorsing, waaronder wordt begrepen het uitsluiten van een Kamerlid voor de duur van ten hoogste een maand van het deelnemen aan plenaire vergaderingen, behoudens stemmingen, aan commissievergaderingen of aan andere activiteiten die door of namens de Kamer worden gehouden.

Artikel 12 Voorstel voor sanctionering door de Kamer

Indien een rapportage als bedoeld in artikel 9 een overtreding van de gedragscode vaststelt waarbij een sanctie als bedoeld in artikel 11 wordt aanbevolen, zendt het Presidium tegelijkertijd met de openbaarmaking van de rapportage een brief aan de Kamer met een voorstel tot het opleggen van de door het College aanbevolen sanctie.

Artikel 13 Besluit Kamer

De Kamer besluit zonder beraadslaging over het voorstel van het Presidium, bedoeld in artikel 12. Indien de Kamer besluit tot het opleggen van een sanctie, wordt deze de dag na het Kamerbesluit ten uitvoer gelegd.

Artikel 14 Geen beroep

Van de beslissingen ingevolge artikel 13 is beroep op de Kamer niet toegelaten.

Artikel 15 Herziening

Het Presidium kan voorstellen aan de Kamer doen voor herziening van de Gedragscode en de toelichting daarop. De Presidium kan tevens voorstellen doen voor herziening van deze regeling. Het Presidium betrekt daarbij de jaarverslagen van de Adviseur en het College.

Artikel 16 Toepassing regeling

Deze regeling is alleen van toepassing op overtredingen van de Gedragscode die plaatsvinden na de inwerkingtreding van de regeling.

Artikel 17 Evaluatie

De Kamer stelt twee jaar na de inwerkingtreding van deze regeling een verslag op over de doeltreffendheid en de effecten van deze regeling in de praktijk.

Artikel 18 Inwerkingtreding

Deze regeling treedt in werking op 1 april 2021.

Toelichting

Algemeen deel

In voorgestelde toezichts- en handhavingsstelsel wordt het behandelen van klachten inzake overtreding van de Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal opgedragen aan een onafhankelijk college van onderzoek integriteit.

Het College verricht onderzoek op basis van klachten over zittende Kamerleden. Iedereen kan een klacht indienen. Indien het College oordeelt dat de gedragscode in een concrete situatie is overtreden, kunnen drie soorten sancties worden voorgesteld aan de Kamer: een aanwijzing, een berisping of een schorsing. De Kamer beslist over het opleggen van de sanctie. Indien naar aanleiding van een klachtonderzoek geen overtreding wordt vastgesteld, of wanneer een

sanctie niet opportuun wordt geacht, kan het College een aanbeveling doen aan het Kamerlid. Klachten die kennelijk ongegrond worden geacht, die zien op overtredingen waarbij het Reglement van Orde een specifieke toezichtsregeling kent, of die betrekking hebben op een strafbaar feit worden niet in behandeling genomen.

De voorgestelde regeling bevat tevens voorzieningen om de mogelijke samenloop van advisering door de onafhankelijk adviseur integriteit en toezicht door het beoogde college zorgvuldig te regelen. Zo is opgenomen dat indien het Kamerlid het advies van de Adviseur opvolgt, een besluit tot een onderzoek naar dezelfde kwestie door het College een bijzondere motivering vergt. Aangezien uit de functie van de Adviseur volgt dat deze zich zal toeleggen op het met name vooraf adviseren van Kamerleden over de uitleg en toepassing van de integriteitsregels, brengt de Adviseur aan het betreffende Kamerlid over een kwestie geen advies meer uit zodra een klacht over dezelfde kwestie leidt tot een onderzoek door het College.

Na vaststelling van de regeling door de Kamer kan worden overwogen om in het Reglement van Orde een uitdrukkelijke verwijzing naar de regeling op te nemen, zodat de samenhang kan worden geborgd.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 1
Het college van onderzoek integriteit en de Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal staan centraal in de regeling. Om de leesbaarheid van de regeling te verhogen worden deze termen verkort gedefinieerd. Tevens wordt de onafhankelijke adviseur integriteit kort gedefinieerd.[1]

Artikel 2
Voor de klachtbehandeling is er een College van onderzoek, waarvan de leden worden benoemd door de Kamer op voordracht van het Presidium. De leden van het College zijn personen met gezag en deskundigheid. Het verdient aanbeveling om de benoemingen en herbenoemingscyclus zo in te richten dat voorkomen wordt dat de benoemingstermijn voor alle drie de leden in hetzelfde jaar afloopt. Op deze wijze wordt de aanwezige kennis en expertise van het College gewaarborgd. De onafhankelijkheid van het College is nadrukkelijk in de regeling opgenomen. Hieruit vloeit overigens voort dat zittende Kamerleden geen deel kunnen uitmaken van het College. Hoewel de functie van collegelid onbezoldigd is, kunnen bij de benoeming van de collegeleden rechtspositionele afspraken gemaakt worden inzake bijvoorbeeld de onkostenvergoeding die zij ontvangen. Verder dient bij de benoeming worden vastgesteld dat het collegelid wordt gevrijwaard van aansprakelijkheid.

Artikel 3
In dit artikel wordt de taak van het College beschreven.

Artikel 4
Het Presidium ontvangt jaarlijks van het College een jaarverslag. Daarin kunnen de verschenen rapportages, als bedoeld in artikel 9, uit het voorgaande jaar worden vermeld en kan ingegaan worden op de werkzaamheden die zijn verricht. Ook kunnen aanbevelingen worden gedaan omtrent de gedragscode. Mocht het college mogelijke verbeteringen voor de

[1] Zie over deze functie de brief van het Presidium van 28 november 2019 inzake de benoeming van de onafhankelijk adviseur integriteit.

gedragscode hebben geconstateerd, dan kan het dit aangeven in het jaarverslag middels aanbevelingen. Het doel van het opnemen van de rapportages en mogelijke aanbevelingen is dat deze mede gaan dienen als leidraad voor het handelen van Kamerleden. Bovendien kan hiervan ook een zekere normerende werking uit gaan. De rapportages en aanbevelingen dragen immers bij aan een eenduidige en bestendige uitleg en aan de verdere ontwikkeling van de gedragscode. Bij een deel van de bestaande integriteitsregels, met name de regels waarop nu nog geen toezicht wordt gehouden, kan in de praktijk nog nadere duiding nodig zijn omdat zij bijvoorbeeld open normen bevatten. Deze ontwikkeling zal derhalve over meerdere jaren plaatsvinden zodat na verloop van tijd een steeds duidelijker en eenduidiger kader ontstaat.

Artikel 5
In het eerste lid wordt de archivering beschreven. In het tweede lid wordt verduidelijkt dat het college zelf geen informatie openbaar maakt. Het Presidium maakt de rapportages en jaarverslagen openbaar, het college doet dit niet zelf.

Artikel 6
Klachten kunnen door iedereen worden aangebracht bij het College. Het tweede lid bevat echter wel vereisten waaraan een klacht moet voldoen, waarbij het tot de bevoegdheid van het College behoort om te besluiten wanneer een klacht aan de vereisten voldoet. In het derde lid van dit artikel is opgenomen dat het College kan besluiten een klacht niet in behandeling te nemen wanneer niet aan de vereisten uit het tweede lid is voldaan. Wanneer bijvoorbeeld een klacht vrijwel geen feiten bevat omtrent de klacht, de klacht enkel ziet op de politieke inzet van een Kamerlid of de klacht niet ziet op een zittend Kamerlid (zoals een minister), kan het College besluiten dat de klacht niet in behandeling wordt genomen. Voorts heeft het College de bevoegdheid om een klacht niet in behandeling te nemen wanneer deze kennelijk ongegrond is. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn klachten met een onbegrijpelijke of niet-consistente inhoud. Ten slotte kan het College besluiten klachten niet te behandelen wanneer dezelfde klacht over hetzelfde Kamerlid meerdere malen of in grote aantallen binnenkomt. De klager wordt hierover geïnformeerd. Het verdient aanbeveling om het betreffende Kamerlid zoveel mogelijk ook te informeren over niet in behandeling genomen klachten, bijvoorbeeld om te voorkomen dat een Kamerlid later publiekelijk wordt geconfronteerd met de beslissing van het College. Er kunnen echter ook situaties zijn waarin het niet informeren van een Kamerlid op zijn plaats is. Hierbij kan worden gedacht wanneer de klager een medewerker van de betreffende fractie is en zich daardoor in een kwetsbare positie bevindt. Het College dient derhalve hiermee prudent om te gaan.
In het vierde lid is opgenomen dat klachten over mogelijke overtredingen waarbij het Reglement van Orde reeds op andere wijze in het toezicht voorziet, niet in behandeling worden genomen. Daarbij kan worden gedacht worden aan klachten over de orde tijdens plenaire en commissievergaderingen. Hierop zijn de artikelen 58 tot en met 62 Reglement van Orde van toepassing.
In het vijfde lid is opgenomen dat klachten die zien op strafbare feiten, niet zijnde ambtsmisdrijven[2], niet in behandeling kunnen worden genomen door het College. Hierbij kan worden gedacht aan strafbare feiten gepleegd ten aanzien van personen, zoals geweldpleging. Hiervoor staat immers de strafrechtelijke weg open. Het College kan evenwel met de klager in overleg treden over het doorzenden van de klacht naar het openbaar ministerie. Zo

[2] Ambtsmisdrijven kennen een eigen procedure waar het Kamerleden betreft. Bij de toelichting op artikel 9 wordt hier nader op ingegaan.

mogelijk kan het College de klager helpen de stap te zetten zelf aangifte te doen van het strafbare feit.

Artikel 7
Als het College besluit een klacht in behandeling te nemen, wordt het betreffende Kamerlid zo spoedig mogelijk hierover geïnformeerd. Het College is vervolgens verplicht om het Kamerlid informatie te verzoeken met betrekking tot de klacht. Het ligt hierbij in de rede om ook een eventueel schriftelijk advies van de Adviseur over de betreffende kwestie op te vragen. Het Kamerlid is verplicht tot medewerking aan het verzoek. Via deze weg dient hij dan ook het advies aan het College te verstrekken. Een vertrouwelijk advies wordt hiermee overigens niet openbaar; bestaande vertrouwelijkheid dient dan ook te worden gewaarborgd. Gezien het feit dat in dit stadium nog geen sprake is van onderzoek naar de klacht, zal het verzoek om informatie in de praktijk beknopt zijn.
Indien naar aanleiding van de informatie van het Kamerlid duidelijk is dat de klacht geen verder onderzoek rechtvaardigt, wordt de klacht als afgehandeld beschouwd. Daarbij kan het college mede in overweging nemen in hoeverre de klacht naar haar oordeel voldoende substantieel van aard is om een onderzoek met een daaruit volgende openbare rapportage te billijken. De klager en het Kamerlid worden hierover geïnformeerd. Het College kan evenwel het Kamerlid nog wel een aanbeveling doen, bijvoorbeeld over de wijze waarop aan een registratieverplichting het beste invulling kan worden gegeven.

Artikel 8
Het College kan besluiten een onderzoek in te stellen naar de klacht. De duur van een onderzoek wordt mede bepaald door de aard en complexiteit van de vermeende overtreding, maar verwacht mag worden dat een onderzoek binnen een redelijke termijn wordt afgerond. Indien de klacht betrekking heeft op een kwestie waarover eerder advies is uitgebracht door de Adviseur en het Kamerlid heeft dat advies opgevolgd, kan het College slechts gemotiveerd besluiten tot een onderzoek. Hiertoe kan bijvoorbeeld aanleiding zijn wanneer er aanvullende feiten of omstandigheden bekend zijn geworden die tot een ander advies hadden geleid, of wanneer nader onderzoek om andere zwaarwegende redenen van belang wordt geacht. Deze bepaling dient ter bescherming van het Kamerlid. Het is onwenselijk als een Kamerlid dat zich tot de Adviseur heeft gewend en het verkregen advies heeft opgevolgd aan een nader onderzoek wordt onderworpen door het College indien daar op voorhand geen gewichtige redenen voor zijn. Aan de adviezen van de Adviseur wordt immers een zeker gezag toegekend. Het is aan het College om in voorkomende gevallen af te wegen of een onderzoek nodig is. Het College kan ten behoeve van het maken van die afweging indien nodig in contact treden met de Adviseur.
Zodra het College besluit een onderzoek in te stellen, brengt de Adviseur over dezelfde kwestie geen advies meer uit. Op deze manier wordt voorkomen dat de werkzaamheden van de Adviseur en het College samenlopen. Aangezien uit de functie van de Adviseur volgt dat deze zich zal toeleggen op het met name vooraf adviseren van Kamerleden over de uitleg en toepassing van de integriteitsregels, ligt het voor de hand dat de Adviseur de advisering richting het betreffende Kamerlid staakt zodra een klacht over dezelfde kwestie leidt tot een onderzoek door het College.
Het Kamerlid is ook in deze fase verplicht medewerking te verlenen aan het onderzoek door het College en krijgt ook de gelegenheid te worden gehoord over de conceptrapportage. De zienswijze van het Kamerlid wordt in de rapportage verwerkt. Dit biedt het Kamerlid de waarborg dat alles wat relevant is naar voren kan worden gebracht in de betreffende kwestie.

In de conceptrapportage is opgenomen wat de uitkomst van het onderzoek is. De wijze van het formuleren van de uitkomsten wordt aan het College overgelaten.

Artikel 9
De rapportage wordt toegezonden aan het Presidium en aan het betreffende Kamerlid. Omdat er mogelijk gevolgen voor het betreffende Kamerlid zijn, wordt de rapportage niet tevens direct toegezonden aan de klager. Het Presidium is immers verplicht de rapportage uiterlijk vier weken na de toezending ervan openbaar te maken, waardoor op dat moment de klager kennis kan nemen van het rapport. Wel kan het College bepalen dat delen van de rapportage vertrouwelijk blijven in verband met zwaarwegende redenen. Zo kan het College bijvoorbeeld bepalen dat in verband met privacy bepaalde informatie in een vertrouwelijke bijlage wordt opgenomen. Het Presidium kan vervolgens alleen die delen van het rapport openbaar maken die niet vertrouwelijk zijn.
Indien het College een sanctie gepast acht, kan zij daartoe een aanbeveling doen in haar rapportage. Ook kan het College concluderen dat een sanctie niet opportuun is, of dat uitsluitend een aanbeveling aan het Kamerlid wordt gedaan. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer het College oordeelt dat de overtreding van lichte aard is of wanneer de betreffende integriteitsregel onvoldoende houvast bood en het Kamerlid de geconstateerde overtreding in redelijkheid niet kon worden verweten. Daarbij kan in overweging worden genomen dat openbaarmaking van de rapportage op zichzelf al zekere gevolgen kan hebben.
In het geval dat het College het vermoeden heeft dat er sprake is van een ambtsmisdrijf, kan in beginsel in de rapportage geen overtreding van de gedragscode worden vastgesteld. Voor een ambtsmisdrijf kan immers de weg van de Wet ministeriële verantwoordelijkheid en ambtsdelicten leden Staten-Generaal, ministers en staatssecretarissen worden gevolgd. Het ligt in de lijn van verwachting dat het College dan in de rapportage geen vaststelling van een overtreding zal doen, maar aangeeft er een vermoeden van een ambtsmisdrijf is. In dat geval ligt het voor de hand dat wordt bevorderd dat de hiervoor bestemde procedure in werking wordt gesteld. Hiervoor hoeft geen nadere regeling te worden getroffen.

Artikel 10
Een Kamerlid dat het niet eens is met de rapportage kan binnen twee weken nadat hij deze heeft ontvangen beroep instellen bij de Kamer. De Kamer stelt dan een tijdelijk college van beroep in, op voordracht van het Presidium. Artikel 2 is hierop van overeenkomstig toepassing, wat betekent dat er drie leden zijn waaronder een voorzitter en dat alleen onkosten zullen worden vergoed. De taak van het tijdelijk college van beroep houdt in dat zij de relevante feiten en omstandigheden zullen bekijken en hetgeen daarover is opgenomen in het rapport en daarna zullen beoordelen of het College in redelijkheid tot de uitkomsten in de rapportage is gekomen. Het is niet de bedoeling dat op dit moment het gehele onderzoek zal worden overgedaan. Het oordeel van het tijdelijk college zal aan het Presidium worden gezonden, dat vervolgens de rapportage en het oordeel tezamen onverwijld openbaar maakt. Volledigheidshalve is vastgelegd dat met de toezending van het oordeel het tijdelijk college is opgeheven. Indien in de rapportage een aanbeveling voor een sanctie was opgenomen, dient het Presidium tevens daarbij een voorstel voor een sanctie op te nemen conform artikel 12.

Artikel 11
In dit artikel is de uitwerking gegeven van de mogelijke op te leggen sancties bij een overtreding van de gedragscode. Een aanwijzing kan bijvoorbeeld betrekking hebben op de registratieverplichtingen van het Reglement van Orde. Over de berisping kan worden opgemerkt dat deze kan worden gezien als een waarschuwing aan het Kamerlid. De volgende

mogelijke sanctie, de schorsing, is immers de zwaarste vorm. Deze sanctie is nu alleen mogelijk in geval van schending van de geheimhouding of vertrouwelijkheid, zoals neergelegd in de artikelen 145 en 147 Reglement van Orde. In dit voorstel wordt de schorsing ook bij andere overtredingen van de gedragscode mogelijk. De schorsing is overigens flexibel vormgegeven, zodat de maatregel op maat kan worden vormgegeven en in verhouding kan staan tot de aard en ernst van de overtreding. Hierbij kan worden gedacht aan een Kamerlid dat te registreren buitenlandse reizen herhaaldelijk niet heeft gemeld, wordt geschorst van deelneming aan een komend buitenlands werkbezoek van een commissie of van het lidmaatschap van een delegatie van de Kamer bij interparlementaire conferenties of andere internationale gremia. Ook in deze meer flexibele vorm blijft de schorsing uiteraard een zwaar middel, waartoe niet lichtvaardig moet worden besloten. Denkbaar is bijvoorbeeld dat een schorsing in beeld komt wanneer de overtreding van zeer ernstige aard is of wanneer een lid herhaaldelijk bepaalde overtredingen begaat, waarvoor eerder lichtere sancties zoals een berisping zijn opgelegd.
Er wordt verder op gewezen dat van het schorsen van deelneming aan de plenaire vergadering de stemmingen zijn uitgezonderd. Dit betekent dat een lid dat is geschorst wel kan deelnemen aan stemmingen. Het uitsluiten van deelname aan stemmingen zou onverenigbaar zijn met de staatsrechtelijke positie van Kamerleden.

Artikel 12
Bij het openbaar maken van de rapportage, wat tevens kan worden gezien als het toezenden van de rapportage aan de Kamer voegt het Presidium ook een brief met daarin het voorstel voor een sanctie, indien het College een overtreding van de gedragscode heeft geconstateerd en deze sanctie heeft aanbevolen.
Op deze wijze wordt bevestigd dat een sanctie als bedoeld in artikel 10 alleen wordt opgelegd na een voorafgaand onderzoek door het College. Van de Kamer mag immers worden verwacht dat sanctionering van een individueel Kamerlid zorgvuldig wordt voorbereid en onderbouwd. Bovendien wordt met een onderzoek door het College gewaarborgd dat het betrokken Kamerlid heeft kunnen reageren op de geconstateerde feiten en omstandigheden.

Artikel 13
De Kamer besluit zonder beraadslaging over de daadwerkelijke sanctieoplegging. Het besluiten zonder beraadslaging is ook nu al het geval bij een voorstel tot schorsing op grond van artikel 145 Reglement van Orde. Als er tot sanctieoplegging wordt besloten, wordt de dag erna de sanctie tot uitvoer gelegd.

Artikel 14
Overeenkomstig artikel 62 Reglement van Orde, is geen beroep op de Kamer mogelijk ten aanzien van beslissingen die ingevolge deze regeling worden genomen.

Artikel 15
De regeling treedt in werking zodra deze door de Kamer wordt vastgesteld, tenzij de Kamer anders besluit.
De Gedragscode is bedoeld als een levend document en is gebaseerd op de geldende integriteitsregels in de Kamer. Naarmate de betekenis van de Gedragscode en de onderliggende regels door de praktijk verdere invulling krijgen, kan het daarom nodig zijn de Gedragscode aan te passen of de toelichting aan te vullen. Dat geldt ook voor het systeem van toezicht en handhaving zoals dat is neergelegd in deze regeling. Het Presidium kan daartoe van tijd tot tijd voorstellen voor herziening doen aan de Kamer. Teneinde de eenduidigheid

van de uitleg en toepassing van de Gedragscode en de onderliggende regels te bevorderen, betrekt het Presidium in haar voorstellen nadrukkelijk de jaarverslagen van de Adviseur en van het College.
Gelet op de vernieuwingen die met deze regeling worden voorgesteld, wordt aanbevolen om zes jaar na de inwerkingtreding – of zoveel eerder als wenselijk - een algehele evaluatie van de werking en effectiviteit van de gedragscode en het stelsel van advisering, toezicht en handhaving uit te voeren. Tevens kunnen al eerder deelevaluaties plaatsvinden indien dit wenselijk wordt geacht.

Artikel 16
Gelet op het belang van rechtszekerheid voor Kamerleden is in dit artikel nadrukkelijk opgenomen dat de regeling alleen geldt voor overtredingen van de Gedragscode die plaatsvinden na de inwerkingtreding van deze regeling.

De Voorzitter,
Arib

From [redacted]' <[redacted]@tweedekamer.nl>
Subject **regelingen tweede kamer**
To "'Redactie.Wetgeving@sdu.nl'" <Redactie.Wetgeving@sdu.nl>, [redacted]' <[redacted]@tweedekamer.nl>
Date October 9, 2020 at 11:35:33 AM CEST

L.S.,

Bijgaand ter publicatie de op 22 september jl aangenomen Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en Regeling toezicht en handhaving Gedragscode Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Let op! De inwerkingtredingsdatum van de tweede genoemde regeling is 1 april 2021.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Griffie Plenair - Bureau Wetgeving
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018, 2500 EA
T +(31)70-318[redacted] | E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

From [redacted] tweedekamer.nl>
Subject **RE: hoofdstuk 3**
To [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl>, [redacted] tweedekamer.nl>
Date November 2, 2018 at 5:34:24 PM CET

You're right. Ik had in mijn agenda kennelijk bij de verkeerde week gekeken.
Reden temeer dan om dinsdag vroeg te bespreken.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] | Á +(31) [redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 2 november 2018 17:32
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: hoofdstuk 3

Overigens, voor alle zekerheid: we vergaderen al **woensdag** met de leden, hÃ©? Niet donderdag. Dus stukken moeten dinsdag asap uit naar de leden.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: vrijdag 2 november 2018 17:15
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: hoofdstuk 3

Dan sla ik de ochtendgymnastiek maar een keertje over ;-) en ga direct naar mijn werk a.s. dinsdag. **Dus 8.30-9.30?**

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haa
T +(31)70-318[redacted] | +(31)6[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 2 november 2018 17:08
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: hoofdstuk 3

[redacted] what do you say? J

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: vrijdag 2 november 2018 17:01
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: hoofdstuk 3

Vecht het onderling maar uit. Ik heb dinsdag geen afspraken staan, dus ik schuif gewoon aan. J

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 2 november 2018 16:45
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: hoofdstuk 3

Nee, mijn voorstel was bewust zoals het was, ik kan niet van 9.30 tot 10.00 uur.....

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T (+31)70-318[redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: vrijdag 2 november 2018 15:11
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: hoofdstuk 3

OK.
Dank voor ieders begrip en flexibiliteit!
Mijn voorkeur zou dan een tijdstip hebben dat nog niet genoemd was en er precies tussenin zit: dinsdag van 9.00-10.00?

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-318[redacted] +(31)6 [redacted]
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 2 november 2018 15:09
Aan: [redacted].
Onderwerp: RE: hoofdstuk 3

Hai [redacted] en [redacted],

Fijn dat dit kan! Ik ben het helemaal eens met je planning [redacted]! Mij maakt de tijd niet uit-[redacted]: wat heeft jouw voorkeur?

Het is inderdaad lastig om alles echt goed op papier te krijgen. Nou ja, we worstelen gewoon verder.

Hartelijke groet,

[redacted]

T (+31)70-318[redacted] | M (+31)6-[redacted] (let op! Nieuw nummer!)
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 2 november 2018 15:06
Aan: [redacted]
CC: [redacted].
Onderwerp: Re: hoofdstuk 3

Is goed. Van 10.00 tot 11.00? Half 9-half 10 ook goed.

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 2 nov. 2018 om 14:58 heeft [redacted] <[redacted]@tweedekamer.nl> het volgende geschreven:

> Hoi [redacted]
>
> [redacted] bedankt voor H3. Die plak ik er straks vast in.
>
> Verder een herkenbate situatie. Ook ik kom er achter dat het nog best tegenvalt om het goed op papier te krijgen, respectievelijk wordt afgeleid door andere klussen die ook nog moeten.
>
> Bespreking maandagochtend lijkt me daarom helaas niet meer haalbaar/zinvol. Is het een idee om dinsdagochtend af te spreken. Dan kan er maandag(ochtend) nog geschreven worden en mikken we op een eerste versie in de loop van de maandagmiddag?
>
> Dinsdag versturen aan de commissie is dan nog haalbaar en is er voor de leden richting donderdagochtend nog voldoende tijd om te lezen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Dienst Analyse en Onderzoek
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
T +(31)70-3182023 | +(31)618595726
E [redacted]@tweedekamer.nl | I www.tweedekamer.nl

Van: [redacted].
Verzonden: vrijdag 2 november 2018 14:46
Aan: [redacted]
Onderwerp: hoofdstuk 3

Hai beiden,

Hierbij hoofdstuk 3. Het heeft even geduurd, maar dit is een eerste aanzet waar ik een beetje tevreden over ben. [redacted] Ik weet dus niet zeker of ik vandaag wel hoofdstuk 4 en 5 ver genoeg af krijg. Aanstaande zondag ga ik in ieder geval thuis aan het werk, dus het kan zijn dat ik zondag pas de stukken naar jullie toe kan sturen. En ja, ik voel enige druk om echt gevorderde stukken naar jullie toe te sturen. Iets met beroepseer en zo. ;-)

Maar sorry dus als ik niet alles vandaag op tijd naar jullie toe krijg.

Groetjes,
[redacted]

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Gespreksnotities gesprek Bovend'Eert en Van Schendelen

datum 17 oktober 2018
vergaderdatum 16 oktober 2018
deelnemers Prof. Bovend'Eert; Prof. Van Schendelen; Van der Lee; Van Raak; Rog; Bosma; Van Oosten; [redacted]
afwezig Van Meenen
voorzitter Van Oosten
[redacted]

Introductie en kernpunt deskundigen

De heer Van Schendelen betoogt dat de perceptie van integriteit met name door externen wordt vastgesteld. In dat kader wijst hij erop dat het vertrouwen in het Nederlands parlement slechts 53% is (ofwel rapportcijfer 5,3 dus net onvoldoende) . Hij geeft aan dat de werkgroep of de Kamer moet komen met een oplossing voor de door GRECO geschetste problematiek, waarbij naar zijn mening gebruik gemaakt kan worden van de druk van externen. Als veel voorkomend model in parlementen ziet hij een basisset van regels en daar omheen een 'wolk van watchdogs' die in feite een natuurlijk mechanisme van controle en handhaving veroorzaken. Waarbij dan ook een mechanisme van onderlinge sociale controle en elkaar aanspreken gaat functioneren. Voorbeelden hiervan ziet hij in het Europees Parlement en de Bundestag. ~~noodzakelijk zijn.~~

De heer Bovend'Eert wijst erop dat het huidige systeem waarin handhaving en het stellen van gedragsregels wordt overgelaten aan de fracties niet voldoet. Het systeem is erg arbitrair naar zijn mening, verschillende leden worden verschillend behandeld, waardoor ook een onveilige situatie voor Kamerleden zelf ontstaat. Om willekeur en onzekerheid te voorkomen dient d~~D~~e Kamer ~~dient~~ een duidelijke gedragscode vast te stellen, met handhaving, waarvoor een externe klachtinstantie of handhavingsinstantie aangewezen is. Dit biedt immers duidelijkheid en objectiviteit voor zowel leden als het publiek. Gedragsregels zijn overal. Een kleine set ook in andere landen vastgelegde algemene regels is voldoende, aangevuld met een paar specifiek op Nederland toegesneden regels. De Kamer zelf moet het hoogste oordelende orgaan zijn, maar kan dat wel op ambtelijk advies doen.

Verdiepende rondes

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Gespreksnotities gesprek Bovend'Eert en Van Schendelen

datum 17 oktober 2018
vergaderdatum 16 oktober 2018
deelnemers Prof. Bovend'Eert; Prof. Van Schendelen; Van der Lee; Van Raak; Rog; Bosma; Van Oosten; [redacted]
afwezig Van Meenen
voorzitter Van Oosten
[redacted]

Het grootste obstakel is volgens beide deskundigen de Kamer zelf. Er wordt benadrukt dat gebruik moet worden gemaakt van de natuurlijke neiging van mensen om zichzelf en gelijken te corrigeren om de reputatie van de groep te beschermen. Leden willen immers niet in opspraak ~~geraken~~komen en zullen daardoor overgaan tot correctie. De leden zien zich vooral als volksvertegenwoordiger, maar vergeten dat ze ~~hiermee~~ ook een publiek~~olitiek~~ ambt vervullen met rechten én plichten. Een van die plichten is het voorkomen van belangenverstrengeling. Het voldoen ~~kan dan ook zijn het voldoen~~ aan een gedragscode helpt daar bij. Dat er een gedragscode komt is daarmee vooral een kwestie van acceptatie. De onafhankelijke positie van een Kamerlid is hierbij niet het geding, aangezien het persoonlijke mandaat van een Kamerlid niet wordt aangetast. Het is in de optiek van de deskundigen dus geen kwestie van ~~gaat hierbij ook niet om de~~ moraliteit, maar het gaat -om 'gewone wettelijke spelregels': het dienen van het algemeen belang en een goede functie-uitoefening, en niet het persoonlijk belang zoals voortvloeit uit het genoemde mandaat. ~~J~~ en juist ~~ook uit~~ de onafhankelijke positie van een Kamerlid is gebaat bij gedragsregels. Natuurlijk is een set van gedragsregels nooit helemaal "dekkend". Het is zelfs mogelijk dat sommige regels op eerste gezicht een mate van tegenstrijdigheid kunnen hebben. Het gaat erom de regels in dergelijke gevallen niet letterlijk te nemen, maar ze te interpreteren.

In dit verband wordt ~~ook~~ opgemerkt dat dus ook het grondwettelijke verbod van last niet in de weg staat aan handhaving van gedragsregels, aangezien dit verbod juist belangenverstrengeling verbiedt. Als voorbeeld van sancties wordt genoemd dat de Kamer leden kan berispen, schorsen en salaris inhouden indien een schending wordt geconstateerd- daaraan staat geen grondwettelijke bepaling ~~aan~~ in de weg.

Zowel artikel 50 als artikel 72 van de Grondwet worden genoemd als mogelijke kapstok voor gedragsregels, waarbij bij het laatstgenoemde artikel wordt vermeld dat dit artikel de Kamer de mogelijkheid geeft om orderegelingen vast te stellen en dat een